Markos György

A NÉPI DEMOKRATIKUS ORSZÁGOK GAZDASÁGI FÖLDRAJZA

KÖZOKTATÁSÜGYI KIADÓVÁLLALAT

A NÉPI DEMOKRATIKUS ORSZÁGOK GAZDASÁGI FÖLDRAJZA

MARKOS GYÖRGY

A NÉPI DEMOKRATIKUS ORSZÁGOK GAZDASÁGI FÖLDRAJZA

BUDAPEST 1951

KÖZOKTATÁSÜGYI KIADÓVÁLLALAT

A TÉRKÉPEKET

GLASER LAJOSNÉ

A GRAFIKONOKAT
ÉS DIAGRAMMOKAT

KERESZTY BARNA
MARKOS ERZSÉBET
ÉS
MÓZES KLÁRA

RAJZOLTA

Kiadásért felel: Róna Miklós

15346.51 — Független-nyomda, Budapest, VI., Eötvös-utca 12. — Felelős: Földi Vilmos

ELŐSZÓ

A népi demokratikus országok gazdaságföldrajzi megírására, illetve az anyag összegyűjtésére, rendezésére, feldolgozására a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának 1949. október 20-i határozata ösztönzött, mely többek között kimondja, hogy:

„...A népi demokrácia országai sikereinek, eredményeinek ismertetését, népszerűsítését és tapasztalatainak felhasználását az eddiginél sokkalta erőteljesebben kell folytatni...“

A gazdaságföldrajz művelője számára alig lehetett szebb feladat, mint ezt a követelményt a maga sajátos területén kielégíteni.

Már a munka megkezdésekor felmerült a probléma: rövid idő alatt kisebb terjedelmű, kevéssé átfogó munkát végezzek-e, vagy hosszabb időt szánjak a kutatásra és megírásra, vállalva azt, hogy ezáltal a munka megjelenése aránytalanul eltolódik, így csak később, és kevésbbé töltheti be azt a feladatot, amelyet a Párt határozata előír. Az elvi megfontolások és a lehetőségek mérlegelése alapján kellett a megoldást keresni és megtalálni.

Munkámban arra törekedtem, hogy a népi demokratikus országokat egységes szempontok szerint nagy vonásokban, áttekinthetően, összehasonlítható módon ábrázoljam. Ezt a törekvést nagyban gátolta az a tény, hogy az adatszolgáltatás az egyes országokban nem egyöntetű, alig összehasonlítható, ezenfelül is igen hézagos. Az adatszolgáltatás hézagossága természetesen a mai nemzetközi helyzetben a kötelező éberséggel eléggé indokolható. Ezért tehát a rendelkezésre álló adatok alapján kellett — minden sematizálás elkerülésével — az áttekinthető és összehasonlítható főbb tényezőket és folyamatokat kiragadni és elemezni.

Az elemzésben és a tárgyalásban a dialektikus materializmus módszerének következetes alkalmazására törekedtem, tehát igyekeztem elkerülni az uniformizálást és a sematizálást. A dialektikus és egységes tárgyalásra való törekvés nem vezethetett formalizmushoz és merevséghez.

Tekintettel, hogy a népi demokratikus országok a második világháború alatt és után kialakult különleges nemzetközi, gazdasági és politikai erőviszonyok között a Szovjetunió gazdasági és politikai segítségével jöttek létre és fejlődtek tovább, különös súlyt kellett helyezni ez országok történelmi, gazdasági és politikai fejlődésének tárgyalására.

A gazdaságföldrajz feladata különben sem csupán a termelőerők, hanem a termelési viszonyok tárgyalása is, azok térbeli megoszlásának és különleges vonásainak szempontjából. A gazdaságföldrajz tehát elsősorban társadalomtudományi — gazdasági és politikai — problémákat vet fel és tárgyal. A gazdaságföldrajz számára a természeti-földrajzi jelenségek összesége nem más, mint a természet-földrajzi környezet, a társadalom anyagi életének egyik szükségszerű és állandó feltétele. Tehát még akkor is a társadalmi kérdésekből kell *kiindulnia,* amikor ezeknek természeti-földrajzi vonatkozásait, vagy térbeli elterjedését vizsgálja, esetleg a társadalmi és természeti hatóerők dialektikus kölcsönhatásait igyekszik felderíteni. A tárgyalás szerkezetének és módjának igazodnia kell a tárgyalt ország *sajátos* történelmi és gazdasági alkatához s ezek szerint kell tárgyalni a természeti-földrajzi viszonyokat, ezek összefüggéseit a társadalmi jelenségekkel és kölcsönhatásait egymás között.

A társadalmi kérdések tárgyalásánál a termelési mód azonosságának elvi kihangsúlyozása mellett igyekeztem kiemelni a különlegeset, a sajátosat, a jellemzőt. Kerültem az üres sémák alkalmazását a természeti-földrajzi környezet ábrázolásánál is. Merev formalizmus és a dialektikus materializmus megcsúfolása volna, ha mindenütt és minden esetben erőszakolt összefüggéseket és kölcsönhatásokat akarnánk felderíteni. Különösen fontos, hogy a helyes arányt megtaláljuk a társadalmi és természeti tényezők kölcsönhatásainak tárgyalásánál.

Magyarországot véleményem szerint, mindenképpen bővebben kellett tárgyalni, mert a magyar olvasó számára saját hazánk a kiinduló pont és az összehasonlítási alap. Nyilvánvaló, hogy Csehszlovákia domborzatának tárgyalása, annak bonyolultsága miatt, sokkal nagyobb terjedelmet kíván, mint pl. Lengyelországé. A Német Demokratikus Köztársaság tárgyalásánál a társadalmi-, történelmi-, gazdasági-, politikai kérdések ismertetését ki kellett terjeszteni *egész* Németországra, mert az összefüggések csak így érthetők meg. A természeti-földrajzi környezet tárgyalásánál viszont elegendő a NDK jelenlegi területének tárgyalása. — A kínai népi demokrácia leírásánál az ottani fejlődés sajátosságai kényszerítették ki a társadalmi-történelmi kérdések bővebb tárgyalását. A természeti-földrajzi környezet, főleg a domborzati viszonyok bo-

nyolultsága lehetetlenné tette, hogy az európai népi demokratikus országoknál alkalmazott módszerrel és sorrendben vizsgáljam azokat. Nem lehetett súlyponti kérdés Kína területének nyugati; tehát nagyobb részén elhúzódó hegyrendszerek tárgyalása, mert ott a népességnek alig 5%-a él.

Az egységes szempontok szerinti tárgyalás tehát minden egyes esetben alkalmazkodik az országok különleges alkatához és problémáihoz.

Könyvem legjobb tudomásom szerint az első munka, amely a dialektikus materializmus következetes alkalmazására törekedve egységes, átfogó és összehasonlító módon igyekszik tárgyalni a népi demokratikus országokat. Ez az első kísérlet, számos nehézséggel állt szemben. Mind tartalmilag, mind a tárgyalás módját illetőleg sok új feladatot kellett megoldani. Alig hihetem, hogy a felvetődött problémákat mind sikerrel oldottam volna meg. Noha igyekeztem minden egyes kérdést lelkiismeretesen elemezni, könyvem minden bizonnyal nem hibátlan. Remélem, hogy a bírálat hozzájárul majd a hibák és hiányosságok felfedéséhez és így a könyv esetleges további kiadásainak megjavításához.

Végül köszönetet kell mondanom a Közgazdaságtudományi Intézet vezetőinek és munkatársainak értékes tanácsaikért és útbaigazításaikért, továbbá a Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdaságföldrajzi Tanszéke és Szakköre tagjainak a fáradságos adatgyűjtő munkáért, amellyel támogattak s ezáltal nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy könyvem viszonylag rövid időn belül megjelenhetett.

Budapest, 1951. február.

BEVEZETŐ

A NÉPI DEMOKRATIKUS ORSZÁGOK, MINT A GAZDASÁGFÖLDRAJZ KÜLÖN TÉMAKÖRE

Az első kérdés, ami már e könyv címének elolvasásakor joggal felvetődhet: miért tárgyalja a *gazdaságföldrajz* a népi demokráciát, illetve a népi demokratikus országok csoportját, mint külön gazdaságföldrajzi kategóriát? Milyen alapon, milyen meggondolással ragadunk ki egymástól nagy távolságra elterülő, különböző természeti-földrajzi, geológiai stb. szerkezetű országokat, hogy azokat *egy* tanulmány keretében tárgyaljuk?

A kérdésre a *gazdaságföldrajz* tárgykörének és a népi demokráciának mint államtípusnak meghatározása, világos és egyértelmű választ adott.

A gazdaságföldrajz

feladata — a termelőerők és termelési viszonyok vizsgálata, azok térbeli elterjedése és különbözőségei szerint, a természeti-földrajzi környezethez, mint „a társadalom anyagi életének egyik szükségszerű és állandó feltételéhez" (Sztálin) való kapcsolataiban. A marxista-leninista gazdaságföldrajz természetesen nem csupán arra törekszik, hogy az egyes területeket — országokat, körzeteket — megismerje; a gazdaságföldrajz művelőire is érvényes Marx követelése, melyet a filozófusokkal kapcsolatban állított fel: nemcsak az a feladat, hogy értelmezzük a világot, hanem az, hogy *megváltoztassuk*. Azaz a gazdaságföldrajz a szocializmusban és a szocializmus felé haladó népi demokratikus országokban fontos anyagot, illetve támpontokat nyújt a népgazdasági terv területi problémáinak — (ipartelepítés, mezőgazdasági termelés irányának meghatározása stb.) és természetátalakító terveinek megoldásához.

A dialektikus materialista gazdaságföldrajz, amikor egyes országok gazdaságát általában, továbbá a társadalmi és természeti-földrajzi összefüggéseiben, kölcsönhatásaiban vizsgálja, joggal feltételezi, hogy *egyrészt* a természeti-földrajzi tényezők, *más-*

részt a társadalmi tényezők közötti kapcsolatok meghatározott törvényszerűségek szerint alakulnak. Mivel azonban a gazdasági törvényszerűségek a termelési viszonyokkal, a termelési móddal együtt változnak, a természeti *és* társadalmi tényezők kölcsönhatásainak törvényszerűségei is megváltoznak a termelési mód változásával. Azaz ugyanazon földrajzi tényezők másképpen *hatnak* más termelési viszonyok, más termelési módok mellett, s ugyanígy, más termelési mód mellett a társadalom *visszahatása* a természeti-földrajzi környezetre szintén alapvetően más.

A népi demokratikus állam

jellegét *Dimitrov*, a bolgár munkásosztály nagy vezére négy pontban határozta meg:

a) *„A népi demokratikus államban, a hatalom a dolgozóké, a nép nagy többségéé, amelyet a munkásosztály vezet.*

b) *A népi demokratikus állam átmeneti korszak állama, melynek feladata, hogy biztosítsa a szocializmus felé vezető fejlődést.*

c) *A népi demokratikus állam a Szovjetunióval folytatott együttműködés és barátság útján jött létre.*

d) *A népi demokratikus állam az imperialistaellenes demokratikus tábor része.“* (Dimitrov: Bulgária a szocializmus útján, Szikra kiadás, Budapest, 1949. 86—87. o.)

Nem lehet itt feladatunk a népi demokrácia, illetve a népi demokratikus állam jellegének *részletes* tárgyalásra, csupán azokat a vonásokat ragadhatjuk ki, amelyeket a továbbiakban tárgyalnunk kell. Erre vonatkozólag idézzük Hilary *Minc:* „A népi demokrácia néhány problémája a proletárdiktatúráról szóló lenini-sztálini tanítás megvilágításában“ c. tanulmányát (Anyag- és Adatszolgáltatás, 1950. 6. sz. 42. o. és köv.)

„... a Szovjetuniótól eltérően, ahol a szocialista proletárforradalom kizárólag saját erőkkel, minden külső segítség nélkül valósult meg, a népi demokratikus országokban a szocialista forradalom alapján a Szovjetunió és a Szovjet Hadsereg segítségére és erejére támaszkodott ...“

.... a népi demokratikus országokban lezajlott szocialista forradalomnak az volt az alapja, hogy a népi szabadságharc egybekapcsolódott a tőkések és földbirtokosok ellen harccal mégpedig már a megszállás éveiben.*

...a Szovjetuniótól eltérően, ahol a szovjet hatalom formájában már a szocialista forradalom első napjaiban megteremtet-

* Helyesebben: kiinduló pontja.

ték a proletárdiktatúrát, a népi demokratikus országokban a proletárdiktatúra kikristályosodása hosszú és nehéz feladat volt...

A politikai hatalmat kiragadták a burzsoázia kezéből és a hatalom a munkásosztály és a dolgozó parasztság kezébe ment át. A nagy- és középipart, a bankokat, közlekedést államosították, a földbirtokokat pedig kisajátították. A népi demokratikus országok kiestek a tőkés világból, nem engedelmeskednek többé a kapitalizmus fejlődéstörvényeinek, ami lehetővé tette számukra, hogy a szocializmus útjára lépjenek."

A népi demokratikus országok, miután a termelőeszközök döntő részét a munkásság által vezetett állam tulajdonába, azaz az egész nép osztatlan, közös tulajdonába vették, s első, rövidlejáratú *helyreállítási* terveik keretében eltüntették a háborús pusztítások nyomait, hosszútávlatú, perspektivikus (legtöbb esetben öt-, Lengyelországban hatéves) *újjáépítési* terveik keretében átalakítják országuk népgazdaságát olyan módon, ahogy ez csak a tervgazdaság keretében lehetséges.

A kapitalizmust tehát a népi demokratikus országok a maguk területén lényegileg és döntő módon legyőzték és túlhaladták. Termelésük, gazdasági életük törvénye a Terv. Annak ellenére, hogy még harcolnak az országukban meglevő kapitalista csökevények ellen, államtípusukat és népgazdaságuk jellegét illetően döntően *különböznek a kapitalista országoktól.*

A szocializmust viszont ezek az országok még csak most építik. Csupán most fektetik le a szocializmus *alapjait.* Ennyiben tehát *különböznek a Szovjetuniótól,* ahol a szocializmust már felépítették, s a hatalmas sztálini természetátalakító tervekkel a kommunizmus felé haladnak.

A népi demorácia ugyan lényegileg, osztálytartalmát tekintve — ugyanaz az *államtípus,* mint a szovjet rendszer. De mivel a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet szakaszában van, mégis jogosult, ha a népi demokratikus országokról a gazdaságföldrajzban is, mint külön kategóriáról beszélünk, s azok sajátos gazdaságát általában és természeti-földrajzi kapcsolataiban vizsgáljuk.

Emellett természetesen alárendelt jelentőségű, de nem lényegtelen tényező még ez országok térbeli elhelyezkedése is. A népi demokratikus országok Eurázsia két ellentétes oldalán, egy-egy zárt tömböt képeznek, s — ami még fontosabb — a Szovjetunió szomszédságában, ennek keleti és nyugati határán terülnek el, azaz különleges földrajzi és gazdaságföldrajzi helyzetet foglalnak el a Föld fizikai és társadalmi képén.

A CSAPADÉK- ÉS HŐMÉRSÉKLETJÁRÁS TIPUSAI

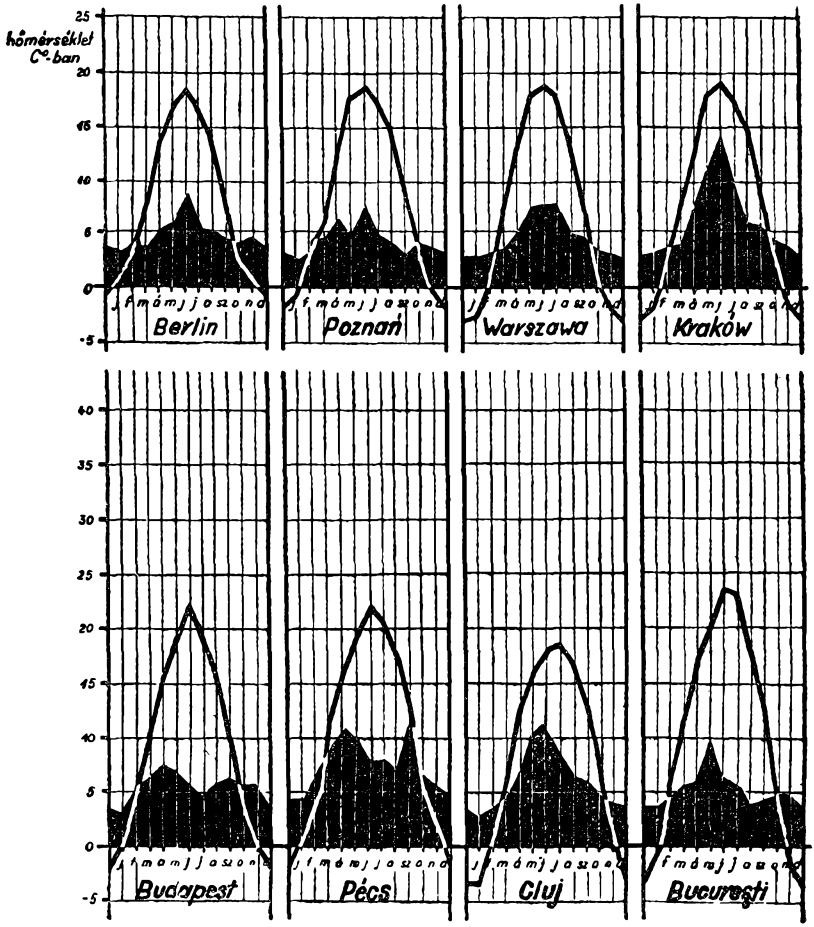

EGYES NÉPI-DEMOKRATIKUS ORSZÁGOKBAN.

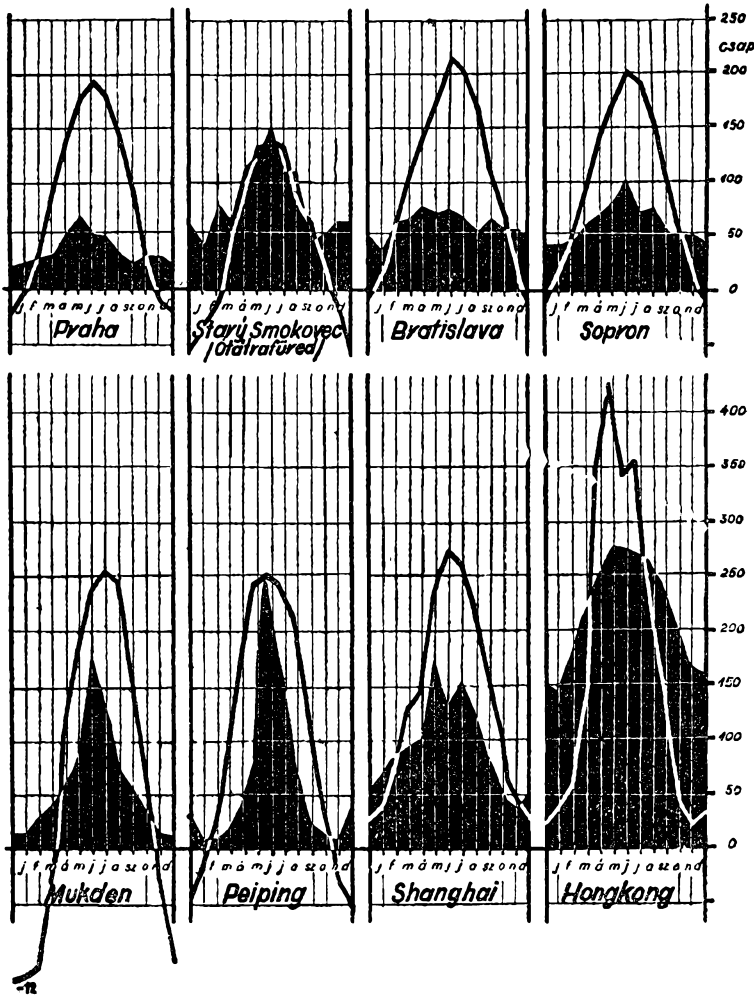

„Minden a körülményektől, a *helytől* és az időtől függ" — tanítja Sztálin elvtárs (kiemelés tőlem. M. Gy.) Indokolt tehát, ha a „körülmények" és az „idő" mellett az ezekkel elválaszthatatlanul összefüggő „hely"-ről is megemlékezünk. S lévén földrajzi munkáról szó, indokolt, ha éppen a „hely"-lyel kezdjük.

A NÉPI DEMOKRATIKUS ORSZÁGOK FÖLDRAJZI ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI HELYZETE

Földrajzi helyzet

alatt értjük valamely ország, város, körzet, (tehát bármely földrajzi terület, vagy pont) helyzetét a Földön, (tulajdonképpen természeti-földrajzi helyzetről kellene beszélni, szemben a gazdaságföldrajzi helyzettel), azaz az Egyenlítőtől, illetve a Sarkoktól való távolságát az óceánokhoz és a környező szárazföldekhez (hegységekhez, síksághoz) való térbeli viszonyát.

Egy adott földrajzi pont *éghajlata* döntően ezektől a tényektől függ. S az éghajlat, azaz a külső erők alakítják — a belső erőkkel párhuzamosan, ezekkel ellentétesen és egyidejűleg — a földtörténet folyamán, tehát a jelenben is a domborzatot és a talajt, ezeken keresztül a növényzetet, viszont ezek ismét visszahatnak magára az éghajlatra. Mindezek a tényezők együttesen: a *természeti-földrajzi környezet*, amely a *társadalmi formától függően* befolyásolja, gátolja, vagy elősegíti a társadalom fejlődését.

Bármilyen jelentős is legyen azonban ezen tényezők pozitív vagy negatív hatása, ezek nem döntőek.

Míg az európai népi demokratikus országok az Egyenlítőtől 42—50°-ra terülnek el, azaz észak-déli irányú összkiterjedésük csupán 13°, az ázsiaiak legdélibb pontja a 10, legészakibb pontja az 52°-on van, — azaz 42 szélességi fokon át húzódnak el. A természeti-földrajzi tényezők hatásaként az európai népi demokratikus országok éghajlata, s így mezőgazdasági termelése nagyobb változatosságot mutat, mint az ásziaiaké. Ez utóbbiak mind a keletázsiai monszun-szélrendszer hatása alatt állanak, s tízszer nagyobb területük és ötször nagyobb észak-déli irányú kiterjedésük ellenére is csupán a téli hónapokban jelentkeznek nagyobb különbségek az északi és déli területek között.

Az európai népi demokratikus országok 1000—2000 km-re fekszenek az óceántól, ami annyit jelent, hogy az Atlanti óceáni klíma hatása kelet felé fokozatosan csökken. Az ázsiai népi demokratikus országok *közvetlenül* a Csendes-óceán partjával határosak, de Kína legnyugatibb pontja kétszer olyan távolságra van az

óceántól, mint Románia legkeletibb pontja. Ezért a kontinens belseje felé haladva, a tenger hatása is sokkal *nagyobb mértékben csökken.*

Az Egyenlítőtől és az óceántól való erősen különböző távolság és a különböző éghajlati viszonyok mellett a domborzati viszonyok is igen eltérőek, akár a két csoportot a maguk egészében, akár az egyes csoportokon belül az egyes országokat egymással összehasonlítva tekintjük.

A földrajzi helyzet fogalmához tartozik a terület geológiai szerkezete, a föld mélyében lévő ásványok és a föld felszínén lévő egyéb természeti nyersanyagok is. A népi demokratikus országok földtani felépítése és nyersanyaggazdasága, — amint ez az alábbi részletes tárgyalásból kitűnik — szintén nagy változatosságot mutat fel. A nyersanyagok mennyisége és változatossága azonban sem a feudalizmusban, sem a kapitalizmusban, sem pedig a népi demokráciában nem vált és nem is válhatott a fejlődés döntő hatóerejévé. A hatóerők nyilván a termelési viszonyok voltak, de a különböző termelési viszonyok mellett a természeti adottságok hatása más és más volt. Az ásványi és egyéb nyersanyagok változatossága és nagy mennyisége mást jelentett a feudalizmusban és a kapitalizmusban, mint jelent ma a népi demokráciában és mást fog jelenteni a szocializmus teljes felépítése után és a kommunizmusban.

A kapitalizmusban és méginkább a feudálkapitalista viszonyok mellett a nyersanyagok kihasználása kezdetleges, az ország gazdasági erői ez oldalról sem fejlődnek. Nem a nyersanyagszegénység vagy gazdagság, hanem az elmaradott társadalmi viszonyok miatt váltak a mai népi demokratikus országok a kapitalista, majd imperialista hatalmak könnyű prédájává. — A népi demokráciában és a megvalósult szocializmusban a nyersanyagokban való gazdagság és változatosság fontos támaszává válik a nemzetközi földrajzi munkamegosztáson alapuló testvéri együttműködésnek.

Ez a kérdés azonban már átvezet a *gazdaságföldrajzi helyzet tárgyalásához.*

Gazdaságföldrajzi helyzet

alatt egy országnak, vagy egy meghatározott területen élő társadalomnak saját területéhez és más társadalmakhoz, államalakulatokhoz való viszonyát értjük.

Míg a természetföldrajzi helyzet gyakorlatilag változatlan, *a gazdaságföldrajzi helyzet változik* a termelési mód, a társadalmi

forma változásával együtt — akár az adott területen, akár annak környezetében történjen a változás. Míg tehát „a földrajzi helyzet" *természeti-földrajzi* fogalom, a „gazdaságföldrajzi helyzet" *társadalmi történelmi kategória.*

Az európai népi demokratikus országok az imperializmus korszakában Európa keleti és délkeleti részén mint többé-kevésbbé elmaradt, többé-kevésbbé mezőgazdasági országok, függő helyzetben voltak a fejlettebb, korábban iparosodott, imperialista hatalmakkal szemben. Ez a függőség különböző fokozatú volt, s egyes esetekben majdnem a teljes gyarmati helyzetig terjedt.

Az ázsiai népi demokratikus országok az imperializmus korszakában vagy teljes, vagy félgyarmati függésben voltak az imperialista hatalmakkal szemben.

A klasszikus kapitalizmus folyamán ezeket az országokat a gyarmatosító hatalmak kezdetben és elsősorban élelmiszerszállítónak és piacnak tekintették. *Ásványi* nyersanyagaik hatalmas mennyiségét csak a fejlődés későbbi szakaszában vették figyelembe és kezdték kiaknázni, de esetleg csak tartaléknak tekintették. Amennyiben valamely függő vagy félgyarmati országban megindult az ásványi nyersanyagok kitermelése, ez a gyarmatosító hatalom tőkéseinek érdekében történt. A kibányászott termékeket többnyire nyers állapotban szállították ki az országból, s ezek nem szolgálhatták ez országok ipari fejlődésének természeti alapjait.

Az imperializmus korszakában a gyarmati és félgyarmati országok, de még a fejlettebb ipari országok nyersanyagkincseinek és az itt rendelkezésre álló olcsó munkaerőnek kizsákmányolása céljából megkezdődött a külföldi tőke beáramlása, megindult az ipari termelés kifejlesztése, s az *extraprofit* kisajtolása ez országok dolgozóiból. Ez országok helyzete tehát a klasszikus kapitalizmusból az imperializmusba való átmenettel fokozott kizsákmányolást hozott a dolgozó tömegek számára.

Ma a népi demokráciában, miután ezek az országok kiszakadtak a kapitalizmus rendszeréből, nagymennyiségű és változatos természeti kincseik gazdasági, ipari fejlődésük és szocialista építésük anyagi alapjaivá válnak. A változatosság és különbözőség a népi demokráciában lehetővé teszi, hogy ez országok egymást kölcsönösen megsegítsék, a földrajzi munkamegosztást nemzetközi síkon elmélyítsék, s ezzel közös erőiket növeljék.

Mind az ázsiai, mind az európai népi demokratikus országok számára nagyfontosságú az a tény, hogy ez országok egyrészt Európában, másrészt Ázsiában egy tömbben fekszenek és nemcsak egymással, hanem felszabadítójukkal, védelmezőjükkel, példa-

képükkel: *a Szovjetunióval is határosak.* Egy az egymásközötti és a Szovjetunióval való szomszédság *gazdasági, politikai* és — tegyük hozzá — *stratégiai* erőiknek nem puszta összeadását, hanem *megsokszorozását* jelenti. Jelenti a közvetlen összeköttetés előnyeit, jelenti a hatalmas nyersanyagkincsek és a termelt javak kicserélésének legegyszerűbb, legrövidebb, tehát leggazdaságosabb útját és jelenti a közös védelmi vonal nagymértékű lerövidítését.

A politikai-stratégiai helyzet

szintén döntően megváltozott tehát ez országoknak a kapitalizmus rendszeréből való kiszakadásával.

Az ázsiai gyarmati és félgyarmati országok nyílt tengerpartja a Csendes-óceán felé az elmaradt feudális — vagy legjobb esetben félfeudális — társadalmi rend mellett a behatolási kapu volt a kapitalista hatalmak számára. Ezek itt „koncessziós területeket" és „szabad kikötőket" szereztek, hogy az országot biztosan kizsákmányolhassák.

A népi demokrácia rendszerében a tenger védelmi vonal — fontos biztosíték egy keletről jövő, esetleges imperialista támadás ellen. Ezért ragaszkodik oly elszántan az USA-imperializmus japáni és tai-vani pozícióihoz, melyeket előretolt állásoknak tekint, valamint Koreához, amelyet hídfőállásként szeretne kiépíteni a Kínai Népköztársaság és végeredményben a Szovjetunió ellen.

Az európai népi demokratikus országokat nyugatról olyan kapitalista országok határolják, amelyekben az osztályharc igen kiélezett, a békemozgalom a munkásosztály és a kommunista pártok vezetésével egyre erősödik. Az osztályharc jelenlegi alakulása mellett ezek a területek egyre bizonytalanabb kiinduló bázist jelentenek a legerősebb és legagresszívebb imperialista hatalom, az USA számára a Szovjetunió és a népi demokratikus országok elleni támadásra. Ezen a tényen még ez országok nagytőkéseinek azon törekvései sem változtatnak, hogy országuk gazdasági erőforrásait az USA imperializmus szolgálatába állítsák.

Az ázsiai népi demokratikus országok helyzete hasonló. Ezek olyan elnyomott gyarmati és félgyarmati országokkal határosak, ahol az imperializmus elleni harc helyenként már fegyveres formákat is öltött. Már maga a puszta szomszédság, s ezenfelül a népi demokratikus országok példája serkentőleg hat a gyarmati népek szabadságharcára, ami szintén fontos biztosíték az esetleg innen kiinduló támadás ellen.

Az elkésett tőkés fejlődés

Az európai, illetve ázsiai népi demokratikus országok történelmi fejlődése egymástól igen eltérő volt. Azonban az európai országok fejlődésvonalában számos rokonvonást találhatunk. Ezért a történelmi fejlődés áttekintésénél külön kell választanunk a két csoportot.

Amikor Nyugat-Európában már kibontakozott volt a tőkés termelés, a jelenlegi népi demokratikus országokban még korlátlanul uralkodott a feudális rend. A polgárság csak igen nagy késéssel és gyakran nem forradalmi úton, esetleg kompromisszumok révén volt csupán képes megvalósítani célkitűzéseit, a nemzeti államok megteremtését és mint a tőkés termelés előfeltételét, a jobbágyfelszabadítást, ami a szabad bérmunkások osztályának megteremtését lehetővé tette. A feudális uralkodó réteg ezekben az országokban szívesen támaszkodott külső erőkre saját polgársága és az általa mozgósított parasztság ellen. Ez idegen külső erők ellen ugyan néha maga is fellázadt, de amikor a döntő harcra került sor, minden esetben elárulta saját országának érdekeit, hogy osztályuralmát biztosítsa.

Amikor a tőkés fejlődés ezekben az országokban elkésve bár, de mégis megindult, ez országok tőkései már erősen függő helyzetben voltak náluk korábban hatalomrajutott, tehát erősebb vetélytársaikkal szemben. A nemzeti függetlenségért folyó harc fokozatosan a burzsoázia vagy egyes esetekben — mint pl. Magyarországon is — a polgárság érdekeit képviselő középnemesi rétegek vezetésével folyt. A nemzeti függetlenségért folyó harc azonban a burzsoázia számára elsősorban a belső és külső piacokért folytatott verseny, valamint a szabad munkaerő biztosításáért folytatott küzdelem volt. A burzsoa nacionalizmus az egész nemzeti függetlenségi harcot saját osztályérdekeinek rendelte alá.

Ezek az országok a kapitalista, majd imperialista hatalmak egymásközti harca alapján kialakult különleges helyzetben a XIX. század végén és a XX. század elején váltak egységes és formailag önálló *nemzeti* államokká. Románia és Bulgária az 1878. évi orosz-török háború után értek el *viszonylagos* függetlenséget, de a román nép egyesülése egységes nemzeti állammá szintén csak az első világháború után következett be. Albánia az első világháború előtti erőviszonyok különös alakulása folytán jöhetett létre, mint ütközőállam Szerbia és Olaszország között. Lengyelország 150 éves feldaraboltság után éledt új életre, az első világháború után. Csehszlovákia állammá alakulása, illetve a cseh és

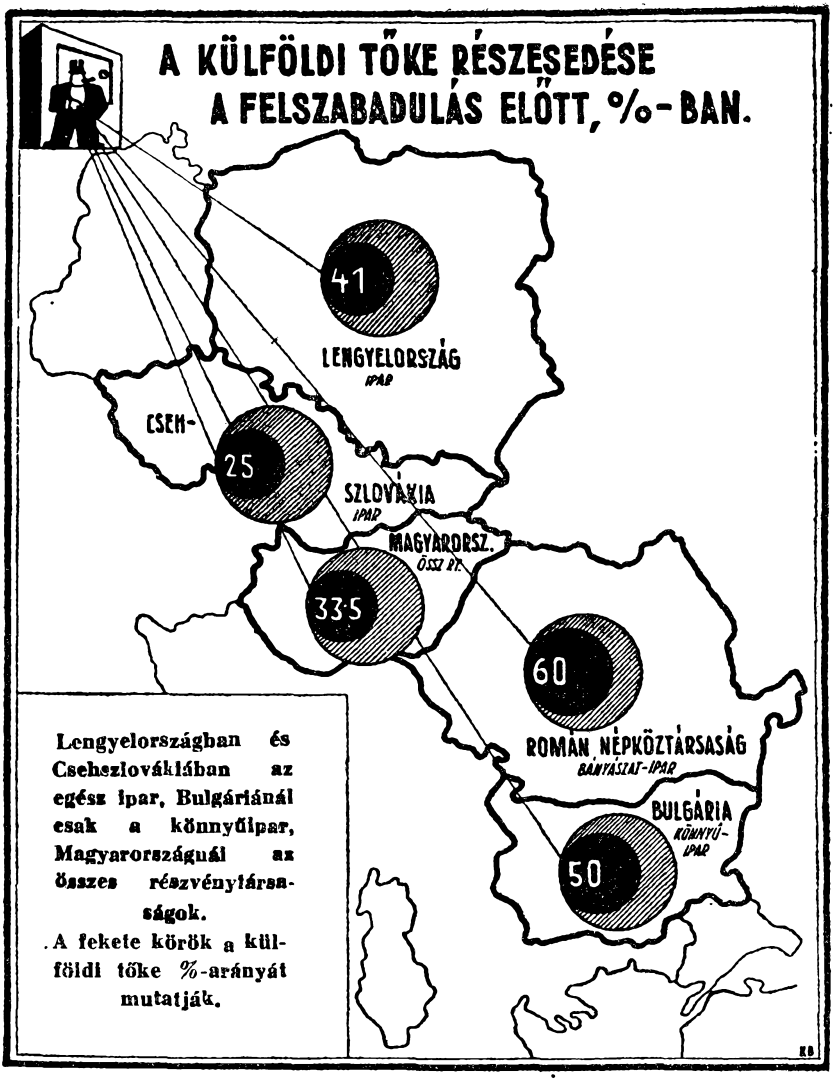

A külföldi tőke jelentősége általában mindenütt lényegesen nagyobb volt, mint amennyit a százalékos adatok feltüntetnek. Ezek ugyanis csak a kimutatható, vagy hivatalosan bevallott adatokat ölelik fel. Emellett a külföldi tőke a bankokban is vállalt érdekeltséget, s így közvetve is befolyást gyakorolt az iparra.

a szlovák nép egyesülése csak az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásával következett be, mint egyébként Magyarország állami önállóságának megteremtése is, noha Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchiának — legalábbis *jogilag* egyenrangú tagja volt.

A külföldi tőke az iparban.

Mivel a klasszikus kapitalizmus kibontakozása idején ez országokban nem halmozódtak fel jelentős *saját* tőkék, egész a felszabadulásig igen fontos szerepet játszott a külföldi tőke. A jelentékeny mennyiségű nyersanyag és az olcsó munkaerő hatalmas *extraprofitot* biztosítottak a külföldi tőke számára, s ezért ez jelentős befektetéseket eszközölt, — tőkét *exportált*, — de vigyázott arra, hogy ez országok ipara csak olyan mértékben és olyan irányban fejlődjön, hogy az saját iparának versenyt ne támasszon. Esetleg — például háború esetén — ez a politika megváltozott, de a vezető imperialista hatalom, még *a fejlettebb ipari országokat is* függő helyzetbe hozta. Az inkább mezőgazdasági jellegűeket csupán nyersanyag és élelmiszerszállítónak tekintette saját ipari termelése számára, s emellett piacnak saját készárui részére.

A harmincas évek közepéig az *angol-francia* nagytőke rendelkezett itt jelentős befolyással, majd *a német* agresszió előkészítésével kapcsolatban megindított „exportoffenzíva" folyamán — és méginkább azután — a fasiszta Németország fokozatosan és többé-kevésbbé erőszakosan kiszorította innen nyugati versenytársait. Tény, hogy a jelenlegi népi demokratikus országok legjobb esetben iparosodó agrárországok voltak — az Osztrák-Magyar Monarchia keretében már korán kifejlődött, később a nemzetközi nagytőkével összefonódott Csehszlovákia kivételével.

Az elmaradott mezőgazdaság és közlekedés.

A mezőgazdaság (Csehország kivételével) elmaradott, — a terméshozamok alacsonyak voltak. Magyarországon és Lengyelországban összes gazdasági és ideológiai következményeivel együtt fennállott a hűbéri eredetű nagybirtok, melyeknek tulajdonosai a nagybankokkal és a falusi kapitalistákkal, a *kulákokkal együtt* zsákmányolták ki a parasztságot és jobbágyi sorban tartották a nincsteleneket.

Romániában és Bulgáriában, mivel ott a feudális urak a törökök voltak, 1878 után megszűnt a feudális nagybirtok, viszont

megindult a mezőgazdaságban egyrészt a *tőkekoncentráció*, másrészt a paraszti földbirtokok *elaprózódása*. A parasztság anyagi és kulturális elnyomottsága és elmaradottsága következtében azonban itt is alacsony fokú volt a mezőgazdasági termelés. A feudálizmus maradványaként mindezekben az országokban, egész a felszabadulásig fennmaradtak a *naturálgazdálkodás* jelentős csökevényei is.

A vasúti és közúti hálózat az általános gazdasági elmaradottság következtében (Csehszlovákia kivételével) gyér és kezdetleges volt. Piacra főleg a nagybirtok és a kulákok termeltek. A kis- és középparaszti birtokokon folyó jelentős naturálgazdálkodás mellett nem vált szükségessé a forgalom nagyobbmértékű és korszerű kiépítése. Az árucsere majdnem kizárólag a főváros és a vidék között folyt. Nem alakultak ki specializált mezőgazdasági körzetek, melyek egymás termékeit cserélték volna. Ez gátlólag hatott a közlekedés fejlesztésére — a közlekedés elégtelensége viszont ugyancsak gátlóan hatott vissza a termelés korszerűsítésére.

Nacionalizmus és sovinizmus.

Hogy a külföldi tőke extraprofitját biztosítsa, s emellett saját profitéhségét is kielégítse, az uralkodóosztály fokozottabb mértékben zsákmányolta ki mind a városi, mind a falusi dolgozókat. A kettős kizsákmányolás és a kettős — s egyes esetekben hármas (a harmadik a nemzeti) — elnyomás következtében a dolgozó tömegeket csak *kíméletlen terrorral* lehetett a forradalomtól visszatartani, amely felé azokat nyomoruk hajtotta. Az uralkodóosztály ezekben az országokban az első világháború után előbb félparlamentáris formák között, majd egyre nyíltabban, *fasiszta diktatúrát* vezetett be, *rendőrállammá* építve ki erőszakszervezeteit. Csupán Csehszlovákiában folyt a kizsákmányolás és a nemzeti elnyomás *polgári demokratikus* formák között.

Az uralkodóosztály részben hódító szándékkal, részben azért, hogy az elnyomott és kizsákmányolt dolgozók figyelmét saját kizsákmányoló politikájáról elterelje, tudatosan szította a *nemzeti ellentéteket. A nacionalizmus sovinizmusig fajult.* Ezt a a sovinizmust az a tény is táplálta, hogy a *néprajzi határok is elmosódottak voltak,* s így az állami határok nem estek egybe a néprajzi határokkal. Bárhol húzták volna meg u. i. az első világháború után a határokat, mindenütt lettek volna nemzeti kisebbségek, melyeknek sorsa a kapitalizmusban mindig csak a kettősosztály- és nemzeti elnyomás lehet. Az egyes országok uralkodó-

osztályai közötti, nacionalista-soviniszta ideológiai köntösben folytatott ellenségeskedést a mindenkor érdekelt imperialista nagyhatalom is szívesen látta, sőt tudatosan szította. A „divide et impera" elv érvényesítésével saját gazdasági és politikai befolyását igyekezett erősíteni.

Lengyelország és Csehszlovákia kivételével az európai demokratikus országokban egész a felszabadulásig fennállott a *monarchia,* amely takaróul szolgált az uralkodóosztály fasiszta uralma számára. Lengyelország, noha köztársaság volt, telítve volt feudális eredetű gazdasági és ideológiai csökevényekkel.

A helyzet Ázsiában.

Az ázsiai népi demokratikus országok az imperialista országoktól való gyarmati függőség tekintetében szintén különböző fokozatokat mutattak. Kína elmaradt feudális társadalmi rendje következtében alárendelt félgyarmati helyzetben volt az európai tőkés hatalmakkal szemben. Külső-Mongólia (a mai *Mongol Népköztársaság* a világ első népi-demokratikus országa, mely 1924-ben alakult meg), a félgyarmati Kína gyarmata volt. Korea előbb Kína, majd Japán gyarmata volt, Vietnam francia, majd átmenetileg a második világháborúban japán gyarmat volt.

Ez országok társadalmi fejlődése évszázadok, sőt évezredek óta megrekedt a feudalizmusban. *Elmaradt társadalmi rendjük* következtében képtelenek voltak termelőerőiket kifejleszteni. Kezdetleges földművelő országok maradtak, esetleg hagyományos, az iparművészet határán álló kézműiparral. Ezért képtelenek voltak a tőkés behatolásnak ellenállni. A tőkés gyarmatosítók itt előbb ültevényeket létesítettek, majd bányavállalatokat és ipari üzemeket alapítottak, hogy az olcsó, bennszülött munkaerővel minél nagyobb *extraprofitot* biztosítsanak maguknak.

A kapitalista országokkal való érintkezés ezekben az országokban is megindította a tőkés fejlődést. Kialakult a *nemzeti burzsoázia,* amely kezdetben függetleníteni igyekezett magát a gyarmatosítóktól. Ahhoz azonban, hogy az ország függetlenségét kivívják — mint Európában, úgy Amerikában is — szükség lett volna a tömegek mozgósítására. Amikor azonban erre tényleg sor került, a burzsoázia felső rétege — osztályuralmát féltve — inkább lemondott országának gazdasági és politikai függetlenségéről, s az imperialista hódítókra támaszkodva, igyekezett fenntartani osztályuralmát. Kezdetben az angol-francia, később a japán hódítókra támaszkodott, s végül az amerikai imperialistákat szolgálta.

A felszabadító harc.

Mindezekben az országokban, Európában és Ázsiában egyaránt egyre világosabbá vált, hogy a nemzeti függetlenség kivívása ma már csupán a tömegek mozgósításával a munkásságnak és élcsapatának, a kommunista pártnak vezetésével valósítható meg. A kommunista pártok, illetve a kommunista mozgalom a leghatározottabban lépett fel a kettős és hármas kizsákmányolás ellen, s az osztályharcot összekapcsolta a nemzeti felszabadulásért folyó küzdelemmel.

A második világháború folyamán a Szovjetunió ellen indított német fasiszta orvtámadás után az európai és ázsiai népek felszabadító harca új lendületet kapott.

A munkásosztály és ennek élcsapata, a kommunisták vezetésével ezekben az országokban minden haladó és imperialistaellenes erő összefogott a nemzeti felszabadulás érdekében. A felszabadulásért később már fegyverrel is folytatott harc egyben az *uralkodóosztály, a fennálló államgépezet és rendszer ellen is irányult.* A nemzeti és társadalmi felszabadulásért folytatott fegyveres küzdelem a dicsőséges Vörös Hadsereg hatalmas véráldozataival és a *Szovjetunió világtörténelmi győzelmével meghozta* ez országok számára a *felszabadulást* és megteremtette számukra a továbbfejlődés lehetőségét. E fejlődés során — amint P. F. *Jugyin* írja — „olyan gazdasági és politikai változások mentek végbe, amelyek jellegüket tekintve egyértelműek a szocialista forradalommal."

A felszabadulás után

az európai népi demokratikus országok hasonló adottságok és nagyjából hasonló erőviszonyok mellett, lényegileg *hasonló gazdasági és politikai fejlődési szakaszokon* mentek keresztül.

Közvetlenül a felszabadulás után a különböző osztályokat és rétegeket képviselő pártok és csoportok közösen vették át országaik vezetését. Elméleti világossága, harci elszántsága és áldozatkészsége következtében azonban minden országban a munkásság pártja, a kommunista vagy más néven nevezett párt járt élen. A koalíciós kormányban a kommunisták mellett helyetfoglaltak a polgári rétegeknek magukat antifasisztának és polgári-demokratának nevező képviselői és szövetségeseik. Ezek a német imperializmusnak, mint versenytársuknak szétzúzását kívánták, s legfeljebb a fasizmus nyílt formáinak és a faji üldözésnek kiküszöbölé-

sét tűzték programmjukra. Esetleg némi változtatással, de *lényegében* változatlanul fenntartani, illetve visszaállítani kívánták a *kapitalista,* sőt esetleg *félfasiszta* rendszert. Más esetekben a kapitalizmus korábbi, „fasizmus előtti", szerintük „liberális" formáihoz kívánták visszavezetni országukat. Ebben a törekvésükben törvényszerűen *a külső reakciós erőkre,* főleg az Egyesült Államok és Anglia imperialista, nagytőkés köreire támaszkodtak. Ebben hűséges és megbízható társakra találtak a *jobboldali szociáldemokrata vezetőkben,* akik a munkásosztály egységének megbontására törekedve, igyekeztek szolgálni megbízóik érdekeit.

Ezekkel az erőkkel szemben állt a munkásság és ennek élcsapata, a kommunista és munkáspártok által vezetett dolgozók — parasztok, értelmiségiek — hatalmas tömege. A harc tulajdonképpen már a felszabadulás pillanatától kezdve megindult ez országok forradalmi-demokratikus átalakítása érdekében, a munkásosztály hegemóniájának kivívásáért és széleskörű demokratikus szabadságjogok anyagi alapjainak megteremtéséért. Csupán a harcban szerzett tapasztalatok és a kommunisták felvilágosító munkája győzte meg a tömegeket arról, hogy a felszabadulás nem lehet teljes és végleges, míg a fasisztákat és idegen imperialistákat kiszolgáló személyek és csoportok befolyással rendelkezhetnek az ország életének irányításában.

Kelet- és Délkelet-Európában 1945-től, sőt egyes országokban, így Romániában és Bulgáriában már 1944-től kezdve megindult s egyre élesebbé vált a harc a kommunisták által vezetett forradalmi tömegek és a nemzetközi nagytőke teljes támogatását élvező reakciós csoportok között. Kezdetben a harc kimenetele még egyáltalán nem volt biztosított. Fennállott a lehetőség: visszsza a kapitalizmusba, vagy előre a szocializmus felé. Ez országok átmeneti helyzetben voltak már akkor is, de hogy hová visz ez az átmenet, azt csupán a harc dönthette el.

Munkás-paraszt szövetség.

A kommunista pártok helyes politikája alapján közvetlenül a felszabadulás után sikerült már megteremteni a munkás-paraszt szövetség alapjait, melynek értelmében minden országban — ámbár hosszabb-rövidebb idő alatt — végrehajtották a demokratikus földreformot.

A reakció megmaradt városi és falusi képviselői a legtöbb népi demokratikus országban, miután a régi politikai pártok teljesen hitelüket vesztették, az ú. n. *parasztpártokban — kisgazdapártokban — gyülekeztek.* Itt találkoztak a *falusi kulákok* érdekeit védő,

reakciós értelmiségiek a *városi burzsoázia* képviselőivel és a nemzetközi nagytőke ügynökeivel. A kommunista pártok vezetésével éles harc folyt a demokratikus pártokban meghúzódó és a demokrácia örve alatt a népi demokrácia rendje ellen szervezkedő reakciós és fasiszta elemek ellen. Ez a küzdelem rövid időn belül azzal végződött, hogy e pártok haladó elemeinek a kommunisták segítségével sikerült megtisztítani a párt sorait. Miután reakciós vezetőiktől megszabadultak, azzá váltak, amire nevükben is utaltak: a *dolgozó parasztság* egy rétegének, többnyire a *középparasztok* képviselőivé.

A munkásegység megteremtése.

Ismételjük: ezekben a harcokban a munkásság és élcsapata; a kommunista vagy munkáspárt járt az élen. A munkásosztály vezető szerepét azonban nem lehetett teljes mértékben biztosítani és megszilárdítani, mindaddig, amíg a munkásosztály nevében két párt lépett fel és a szociáldemokrata pártokon belül, azok jobboldalán a hazai és nemzetközi reakció és a nagytőke kiszolgálói vezető helyeket foglaltak el. A jobboldali szociáldemokrata vezetők a „harmadik út" jelszavával és a „külföldi (értsd: USA tőkés) segítség" ígéretével igyekeztek a dolgozókat megnyerni, azokat az újjáépítés erőfeszítéseitől hamis ígéretekkel visszatartani. A kommunisták a tömegek segítségével leleplezték a jobboldali árulókat, mint a hazai és nemzetközi reakció ügynökeit, akiket végül is mindenütt saját pártjuk taszított ki soraiból.

A jobboldali szociáldemokrácia felszámolása után azonban már végleg feleslegessé és értelmetlenné vált két munkáspárt fennállása. Történelmi szükségszerűséggé vált a két párt következetes, marxi-lenini *elvi alapon* álló, *szervezeti egyesülése*.

A munkásosztály pártjának ereje, az egyesülés révén nemcsak a két párt létszámának összeadásával növekedett meg, hanem a munkásosztály politikai érettsége és pártjának ideológiai-szervezeti és cselekvési egysége révén *megsokszorozódott*. Ez a folyamat az európai népi demokratikus országokban 1947-ben bontakozott ki, s 1948 végéig lezárult.

A munkásság egységes pártja mellett még fennmaradtak más pártok is, amelyek azonban már nem a legyőzött uralkodó osztályokat, hanem más — paraszti, értelmiségi — dolgozókat képviseltek és amelyek már feltétlenül elismerték a marxista-leninista párok vezető szerepét.

A vezéri magaslatok megszállása után az államgépezet emeltyűinek megragadásával jelentős mértékben sikerült *az állam-*

gépezetben megmaradt reakciós csoportok és elemek felszámolása, majd az államgépezet szerkezeti és szervezeti átalakítása is.

A kommunista és munkáspártok vezetésével a népi demokratikus országok „nemzeti front", „hazafias front", „népi demokratikus front" stb. elnevezéssel széles *tömegszervezeteket* létesítettek. Ezeknek tagjai a politikai pártok mellett a szakszervezetek, ifjúsági, női és egyéb társadalmi egyesületek és szövetségek, amelyek a maguk különleges területén és annak sajátosságaihoz alkalmazkodva, érvényesítették a párt irányvonalát. A népfront-szervezetek programmja nem azonos a párt programmjával, az élcsapat nem olvad fel a tömegszervezetekben, a népfront-szervezetek nem azonosulnak a párttal, de a párt vezető szerepe világosan és egyértelműen megmaradt.

Az európai népi demokratikus országokban 1950-ben a nagytőkés reakció gazdasági és politikai legyőzése után a városi kizsákmányolás megmaradt csökevényei és a falusi kapitalista elemek, a kulákok ellen folyik és egyre élesedik a harc.

A NÉPI DEMOKRATIKUS ORSZÁGOK GAZDASÁGA.

A népi demokratikus országok gazdaságának átalakítása sem ment és nem mehet ma sem súlyos harcok és áldozatok nélkül. Az eredményeket gazdasági és egyben politikai harcban kellett kivívniok, s az osztályharc, a termelőeszközök döntő többségének államosítása után nem csökken, hanem élesedik.

A demokratikus földreform.

Az első lépés ez országok népgazdaságának gyökeres átalakítására a kommunista pártok által követelt és keresztülvitt demokratikus földreform volt, amely különböző arányokat öltött és különböző ütemben zajlott le. Az európai népi demokratikus országok közül Magyarországon és Lengyelországban voltak még legelevenebbek a feudalizmus csökevényei. Németország szovjet megszállási övezetében kisajátították a háborús bűnösök birtokait is. A legkisebb arányú volt Albániában, ahol gyakorlatilag alig volt mit felosztani. A leggyorsabban Lengyelországban hajtották végre a földreformot, Csehszlovákiában viszont az erőviszonyok úgy alakultak, hogy csupán 1948. tavaszán, a februári fordulat után kerülhetett sor a földreform valóban demokratikus végrehajtására és egyben lezárására. Kínában a földreform végrehajtása még ma is folyik. Bulgáriában és Romániában a kisebb

A demokratikus földreform arányainál a százalékszámok (Albánia kivételével) az ország összterületére vonatkoznak. A földreform által érintett terület nem okvetlenül arányos a nagybirtokok területével, mert a legtöbb országban a hazaárulók, esetleg a németek földbirtokait is elkobozták, tekintet nélkül azok nagyságára.

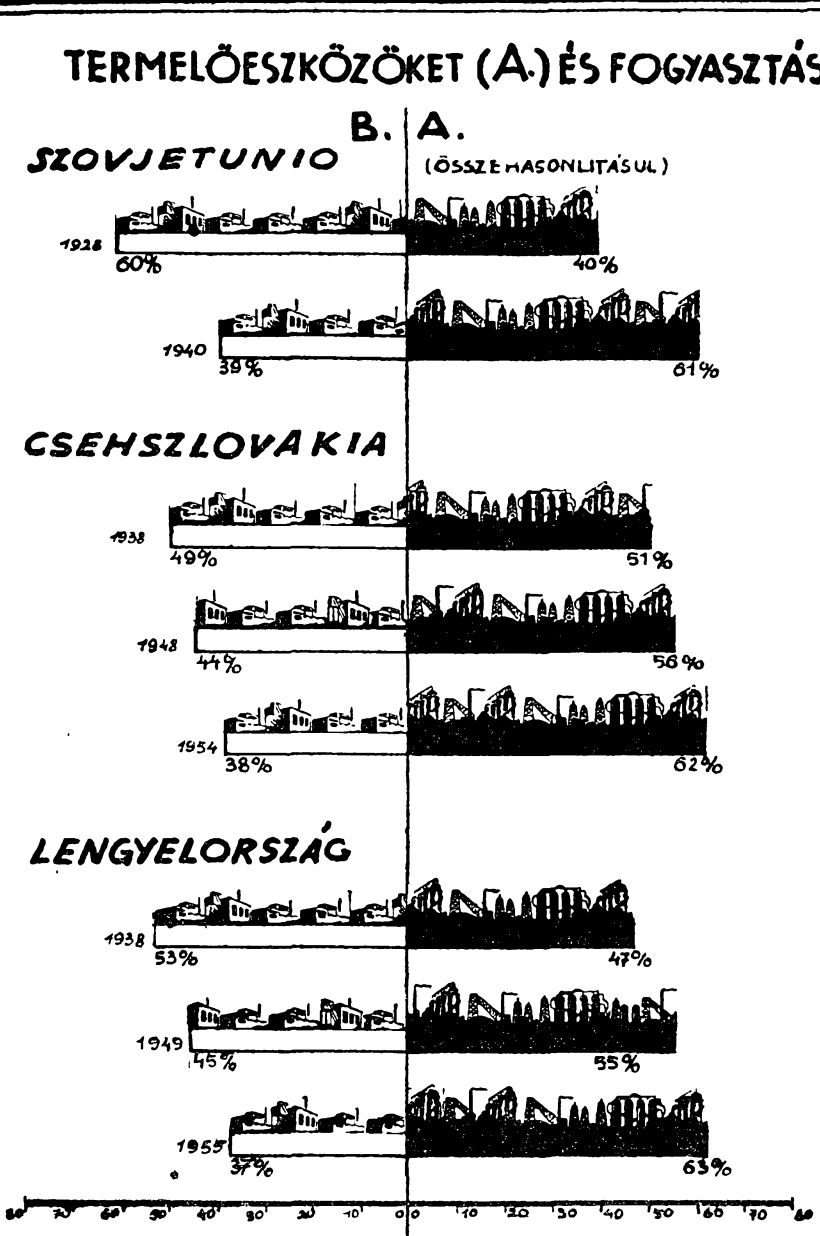

A magyarországi adatok 1954-re az eredeti ötéves terv szerint. V. ö. 57. old. A
nem hasonlíthatók össze egymás köz

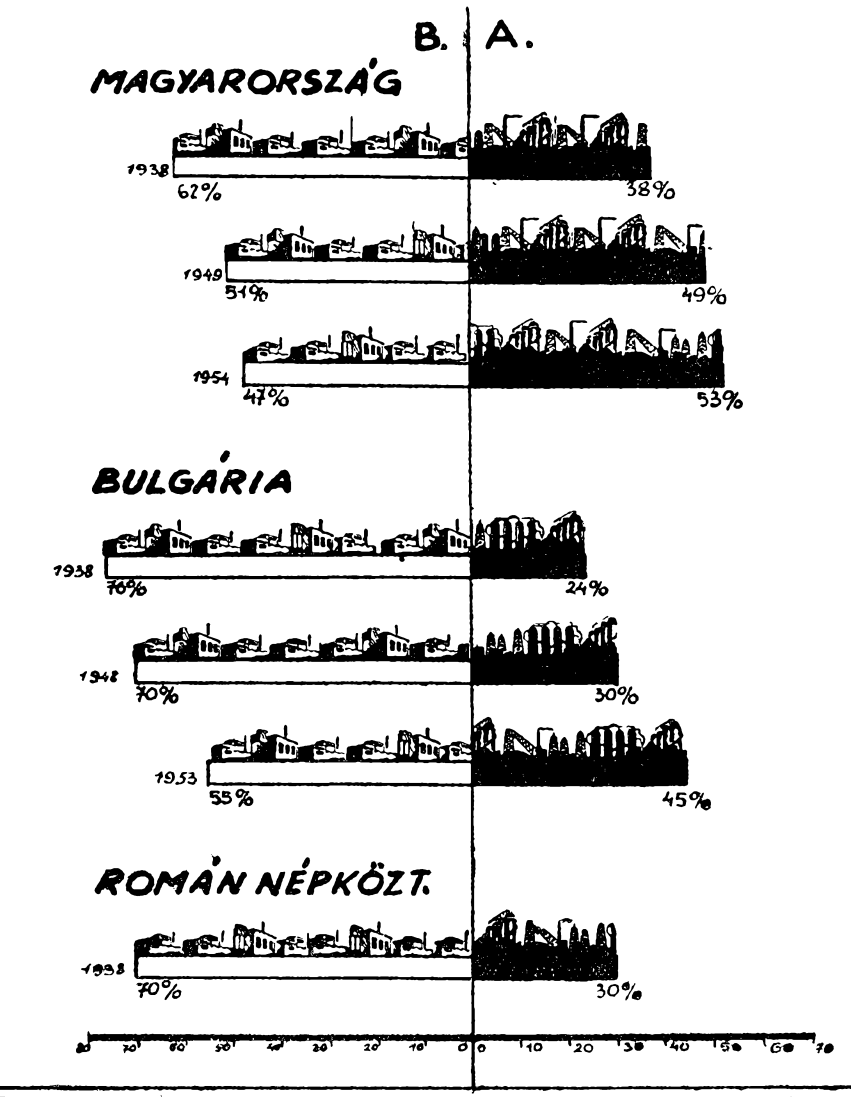

7. old. Az egyes országok az alkalmazott számítási módszerek különbözősége miatt nem között feltétlen pontossággal.

terjedelmű, a tőkés koncentráció folyamán létrejött nagy- és középbirtokos réteget semmisítette meg.

Bármily arányú volt is azonban a földreform — és az arányok igen eltérőek voltak — ez alapozta meg a munkásság és parasztság tartós szövetségét, ami a népi demokratikus országok egész gazdasági és politikai továbbfejlődésének alapja volt és maradt. A földreform végrehajtásának elvi alapját a legtöbb népi demokratikus ország alkotmánya is leszögezi: *a föld azé, aki megműveli.*

A földreform során az állam tulajdonába vették az erdőbirtokokat, s ezzel egyidejűleg a mezőgazdaságban is megalakultak az állami mezőgazdasági üzemek, amelyeknek száma és területe növekvőben van.

Államosítás és tervgazdaság.

A nagyipar államosítása szintén különböző mértékben és ütemben folyt le. Az alapvető államosításokat leggyorsabban Lengyelországban hajtották végre, legkésőbb Romániában Itt azonban sokkal gyorsabb ütemben, úgyszólván egycsapásra következett be az államosítás. Ezáltal a népgazdaság vezető ágazata és a szocializmus építésének legfőbb alapja gyakorlatilag teljes egészében társadalmasított, szocialista tulajdonná vált. Egyes országokban az államosítás végrehajtásakor már folyt a tervgazdálkodás s a tervgazdaság célkitűzéseinek megvalósításával párhuzamosan kerültek államosításra egyes üzemek, illetve egész iparágak. Az ipari államosítási folyamat 1949-ben lényegileg befejeződött.

A háborút követő és a háború pusztításainak tulajdonítható kezdeti gazdasági nehézségek legyőzése után megkezdődött az európai népi demokratikus országokban a tervgazdálkodás. Az első 1, 2, 3 éves tervek főfeladata volt a háború pusztításai következtében teljesítőképességének töredékére csökkent népgazdaság *helyreállítása.* A *helyreállítás* azonban már kezdettől fogva nem a felszabadulás előtti állapotok változatlan visszaállítását, hanem a népgazdaság teljesítőképességének és teljesítményének háború előtti színvonalra való emelését, illetve ennek túlhaladását célozta. Sok esetben éppen a helyreállítási tervek folyamán végrehajtott államosítások tették lehetővé, hogy azok határidejét sikerült lerövidíteni, s a terveket még a lerövidített határidőn belül is teljesíteni, sőt túlteljesíteni. A legtöbb európai népi demokratikus ország 1948-ban, de legkésőbb 1949-ben már túlhaladta a háború előtti színvonalat mind az ipari és mezőgazdasági termelésben,

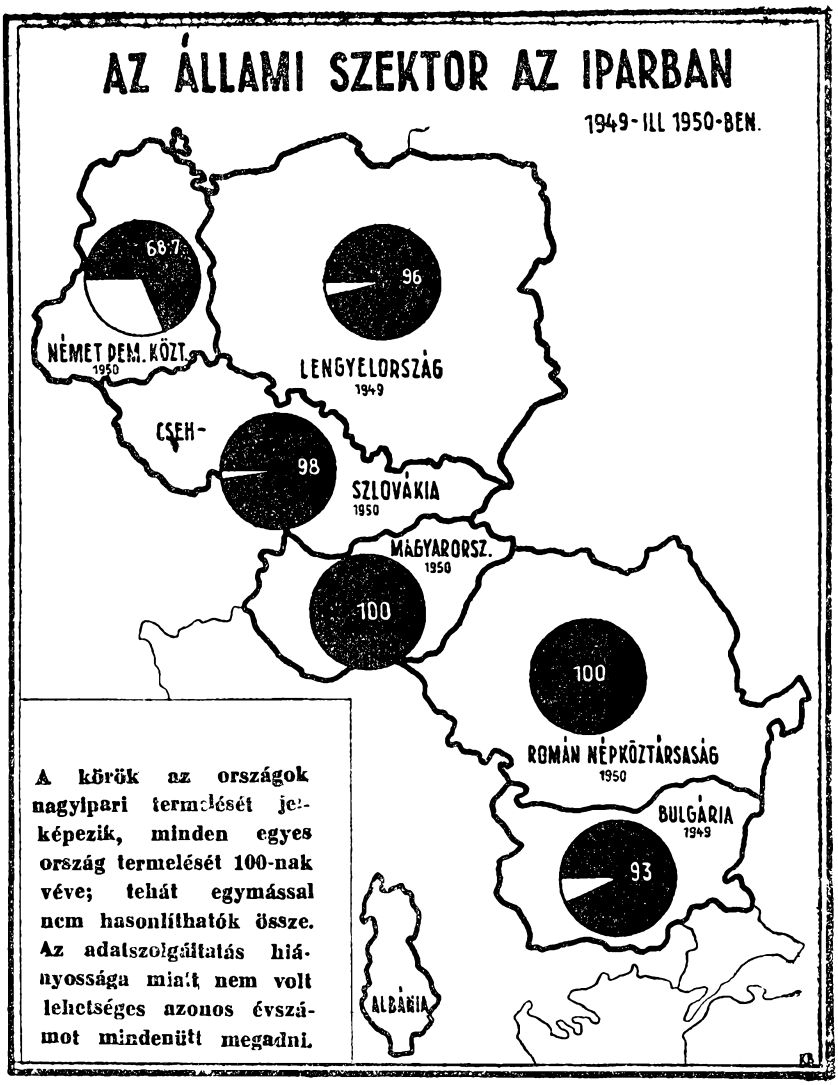

Az állam részesedése az egyes országok ipari termelésében kivétel nélkül a gyáriparra vonatkozik. Tehát a gyáripar mellett még a kézműiparban fennáll egy jelentős magánszektor, amely azonban vagy helyi szükségleteket elégít ki, vagy szolgáltató ipar, tehát alig számítható be az ipar termelésébe.

mind az egész nemzeti jövedelemben. A tömegek életszínvonala szintén elérte és túlhaladta a háború előtti mértéket.

Az első rövidlejáratú helyreállítási terveket minden egyes európai népi demokratikus országban a hosszútávlatú, *perspektivikus* vagy *rekonstrukciós* tervek követték, amelyeket *újjáépítési* tervnek neveznek.

Azaz az első, helyreállítási tervek által lerakott alapokon az újjáépítési tervek folyamán megkezdődik a szocializmus alapjainak lefektetése, a népgazdaság minden eddiginél nagyobbmértékű és ütemű kifejlesztése és szerkezeti átalakítása és végül, de nem utolsó sorban, a dolgozók életszínvonalának a kapitalizmusban elérhetetlen növelése.

A nemzeti jövedelem új összetétele és megoszlása.

A nemzeti jövedelem, amely a háború után minden egyes országban a háború előtti színvonal felére vagy még mélyebbre zuhant, már a helyreállítási tervek folyamán elérte és túlhaladta az 1938., illetve 39. évi színvonalat. Az újjáépítési tervek végére (1953—1954, ill. 1955-re) a nemzeti jövedelem több mint kétszeresére, esetleg háromszorosára emelkedik, a háborúelőtti színvonalhoz viszonyítva.

A nemzeti jövedelemnek egyre nagyobb részét fordítják a népi demokratikus országokban *beruházásokra*. Az új ipari létesítmények, a mezőgazdaság gépesítése, öntözőművekkel való ellátása, a közlekedés fejlesztése, kórházak, szanatóriumok, iskolák stb. építése, azaz a népgazdaság fejlesztését szolgáló, továbbá a kulturális és szociális célú beruházások egyre nagyobb méreteket öltenek. Míg a tőkés termelésben a nemzeti jövedelemnek csupán 3—4%-át fordítják beruházásokra a népi demokráciában a népgazdaság fejlesztésére, a nemzeti jövedelemnek 20—25, esetleg még ennél is nagyobb százalékát fordítják erre a célra — a nemzeti jövedelem egyre növekvő abszolút mennyisége mellett.

A beruházások növelése előfeltétele a nemzeti jövedelem — és így a nemzeti jövedelemből a fogyasztásra, azaz az életszínvonal emelésére szolgáló rész növekedésének.

A nemzeti jövedelem eloszlása osztályok szerint, szintén lényegesen más, mint a felszabadulás előtt volt. A nemzeti jövedelem élvezetéből teljesen kikapcsolták a volt uralkodó osztályokat, nagybirtokosokat, tőkéseket és azok legfőbb kiszolgálóit, akik együttesen többnyire 20—25 vagy még nagyobb százalékát vették igénybe a nemzeti jövedelemnek. Ilymódon a dolgozó népesség egy tagjára jutó rész már akkor is lényegesen nagyobb volna, ha

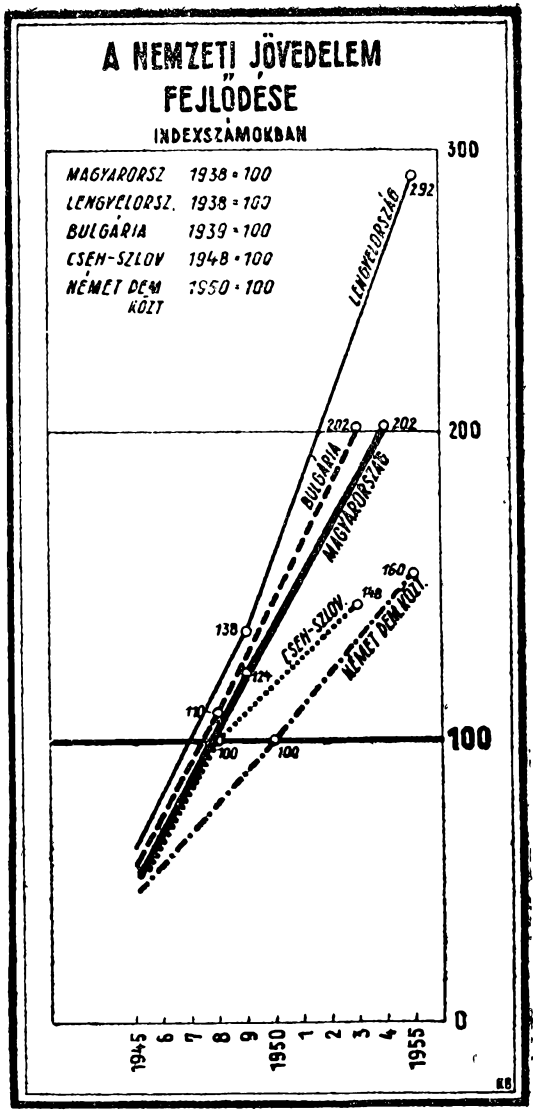

A nemzeti jövedelem fejlődése minden népi demokratikus országban ugrásszerű volt a felszabadulás után. Sajnos, nem minden országra vonatkozólag állanak rendelkezésre összehasonlítható adatok. Amint ezt az ábrán feltüntettük, az indexszámok bázisa az egyes országokban különböző. Nem lett volna helyes ez esetben a bázisokat közös bázisra átszámítani, mert az meghamisította volna a képet.

Magyarország és Csehszlovákia adatai az eredeti 5 éves tervek szerint. V. ö. 53—55. old.

a nemzeti jövedelem abszolút mennyisége nem változott volna. Már pedig — amint látjuk — a nemzeti jövedelem, és így az ebből fogyasztásra fennmaradó rész, amely a tömegek életszínvonalának növelését szolgálja, szintén ugrásszerűen emelkedett.

A nemzeti jövedelem emelkedésében minden népi demokratikus országban jelentős része van — a tervszerűség, az államosítás és a beruházások mellett — a Szovjetunió példájára megindított *szocialista munkaversenyeknek, az élmunkás, sztahanovista és újító mozgalomnak,* amelyek a kommunisták példamutatásával és vezetésével egyre nagyobb tömegeket ölelnek fel. A tömegek széleskörű kezdeményezése és alulról jövő ellenőrzése a tervek teljesítésének és túlteljesítésének, a nemzeti jövedelem emelkedésének egyik legfőbb biztosítéka.

A nemzeti jövedelem növekedésének egyik jelentős mozzanata *a nemzeti jövedelem összetételének megváltozása.* A nemzeti jövedelemben, illetve a társadalmi termelésben egyre nagyobb, legtöbb esetben döntő fölénybe jut az ipari termelés a mezőgazdasági termeléssel szemben.

Az ipar átszervezése.

A népi demokratikus országokban az *ipari termelés mennyisége* közvetlenül a felszabadulás után alig felét érte el a háború előtti színvonalnak. A helyreállítási tervek folyamán legtöbb esetben már túlhaladta ezt, s a rekonstrukciós tervek végére a háború előttinek többszörösére, 2—3—4-szeresére emelkedik. (l. 200—201. oldal.)

Az ipari termelés ilyen hatalmas mértékű növekedése azáltal lehetséges, hogy először és lényegesen *nagyobb mértékben fejlesztik a sztálini szocialista iparosítási elv értelmében a nehézipart,* illetve a termelőeszközöket gyártó iparágakat, mint a fogyasztási javakat termelőket. A Szovjetunió példája nyomán és a Szovjetunió segítségével, amely nyersanyagokat, gépeket, felszereléseket, technikai és tudományos segítséget nyujt a népi demokratikus országoknak, elsősorban a gépipart fejlesztik. (l. 24—25. o.)

Az ipar szervezetében minden népi demokratikus ország végrehajtja a szükséges *átcsoportosításokat.* A népgazdasági, politikai és műszaki szempontok figyelembevételével osztják szét és kapcsolják össze az egyes üzemeket egész iparágakon belül. Szervezetten és meghatározott terv alapján alakítják ki a munkamegosztást az egyes üzemek között, ezeknek messzemenő specializálásával — *profilirozásával.* Az egyes iparágakon belül és az iparágak között kiépítik a tervszerű együttműködést, *kooperációt,* a

A túloldali ábrához:

Egyes országokra vonatkozólag a nemzeti jövedelem, más országokra a társadalmi termelés adatai álltak rendelkezésre. Az ipar jelentőségének megnövekedése azonban mindkét esetben jól megfigyelhető, noha a két adatcsoport egymással nem hasonlítható össze.

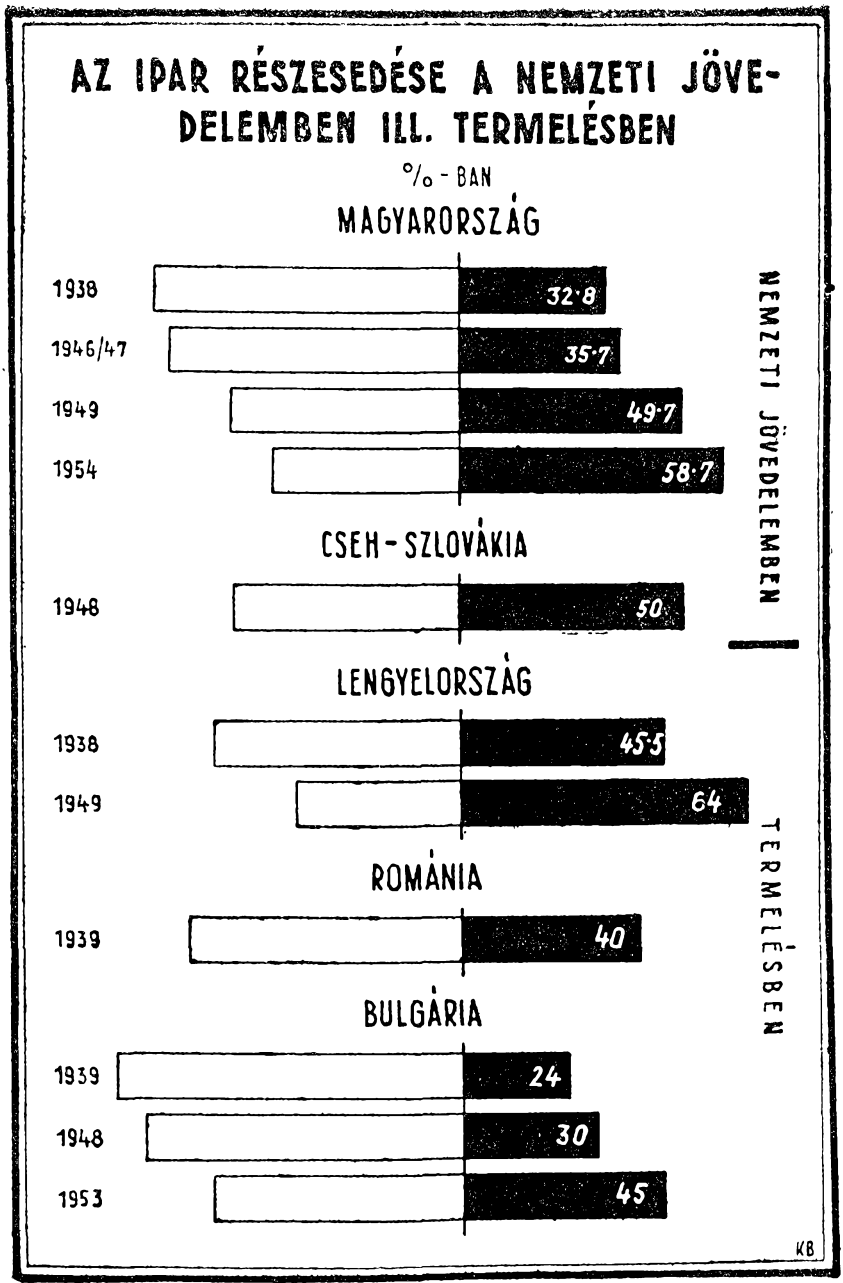

Magyarország adatai az eredeti ötéves terv szerint.

beruházásokat meghatározott tervek szerint irányítják a megfelelő ágazatokba s így esetleg új iparágakat teremtenek meg.

A termelési-műszaki átszervezéssel párhuzamos az ipari termelés *földrajzi átszervezése* is. Az anarchikus kapitalista fejlődés folyamán a legtöbb országban aránytalan, egyenetlen és torz volt az ipari üzemek elhelyezkedése. Az ipari üzemek telephelyét a tőkések kizárólag saját egyéni és osztályérdekeik szempontjából állapították meg. Így a legtöbb országban az ipar aránytalanul kis területen egy pontban tömörült, s az ország többi területei ipar nélkül maradtak.

Lengyelország ipara túlnyomórészt Felső-Sziléziában tömörült az ottani széntelepek alapján. Magyarországon Budapest forgalmi helyzete vált nagy és aránytalan ipari termelés középpontjává, noha itt nyersanyag alig található. Csehszlovákiában történelmi okok következtében az ipar a Cseh-medencében tömörült, míg Szlovákia úgyszólván teljesen ipar nélkül maradt.

A népi demokráciában ezt az aránytalanságot felszámolják. Az ipari termelést különböző szempontok figyelembevételével *arányosan* osztják el az egész országban. A szocializmus építése ugyanis lehetetlen csak az ország egyes területein vagy a fontosabb városokban. Ehhez szükséges a mezőgazdaság fejlesztése és az eddig ipar nélkül maradt területek iparosítása, ilymódon a szocializmus építésének biztosítékaként mindenütt megfelelő *erős proletárbázis megteremtése.*

A feladatok az egyes országokban *különbözőek a konkrétumokban,* de *megegyezőek elvileg.* Az eddig mezőgazdasági területek iparosítása és a mezőgazdaság társadalmasítása, technikai felszerelésének kifejlesztése — gépesítése — a szocializmus építésének elengedhetetlen feltétele.

A mezőgazdaság.

Annak ellenére, hogy az ipari termelés gyorsabb emelkedésével *a mezőgazdasági termelés* hozzájárulása a nemzeti jövedelemhez viszonylag — százalékokban kifejezve — csökken, a termelés *abszolút mennyisége növekszik.* A mezőgazdaság minden népi demokratikus országban fejlett, gépesített, *társadalmasított mezőgazdasággá* alakul át.

Ebben jelentős szerepük van a mezőgazdasági *gép- és traktorállomásoknak, az állami mezőgazdasági üzemeknek,* a vetőmagnemesítő és termelő, állattenyésztő üzemeknek, s általában az egyre fokozottabb mértékben érvényesülő gépesítésnek, továbbá a Szovjetunió mezőgazdaságának példájára bevezetett új termelési

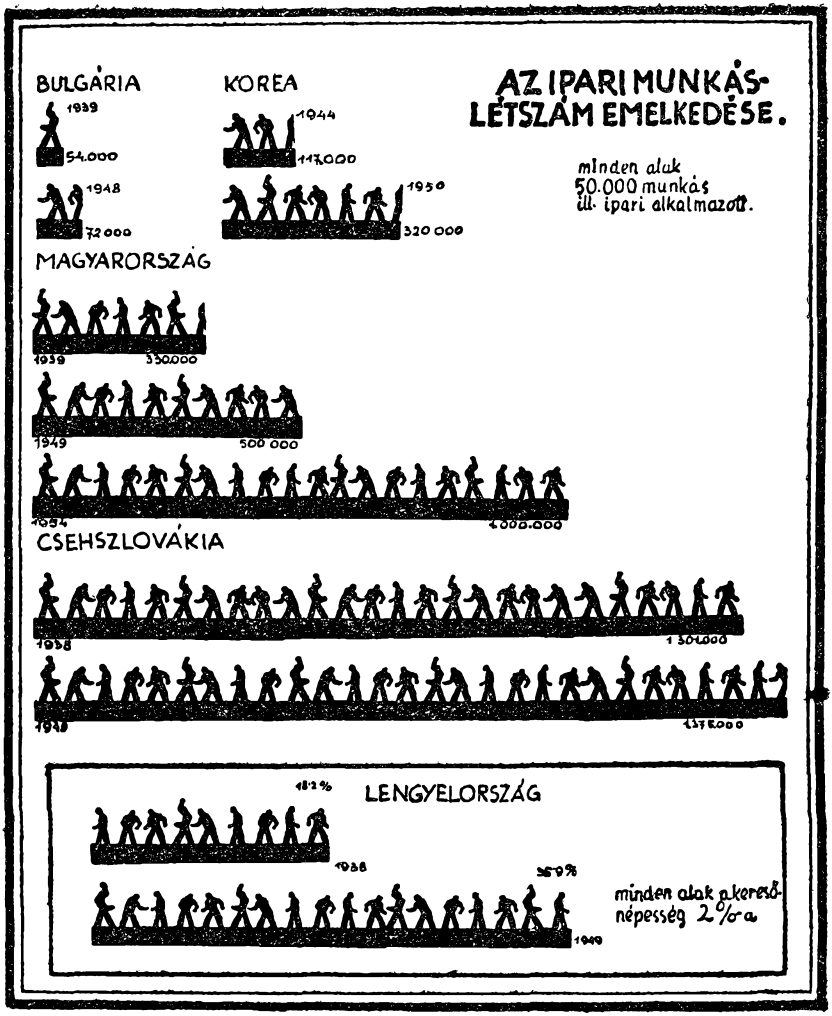

Minden népi demokratikus országban rohamosan növekszik az ipari termelés és az ipari munkásság létszáma. Az ipar az egész nemzetgazdaság fejlődésének műszaki alapja, s az ipari munkásság a szocializmus építésének legkövetkezetesebb harcosa. Ezért is fontos minden népi demokratikus országban a proletárbázis megteremtése és az egész ország területén való egyenletes elosztása. Az abszolút számokban megadott fejlődés nem hasonlítható össze Lengyelország munkáslétszámának százalék számokban megadott alakulásával. Magyarország adatai az eredeti 5 éves terv szerint.

V. ö. 57 old.

módszereknek, a műtrágyázás, oltószerek stb. fokozottabb alkalmazásának. Mennél nagyobb mértékben terjed ki az állami birtokok és termelőszövetkezeti csoportok, azaz a társadalmasított szektor, valamint a gépállomások által megművelt földek területe, annál tökéletesebbé válik a mezőgazdaságban a tervek végrehajtása, s annál magasabbakká válnak a hektárhozamok.

A legtöbb országban megindult és egyre nagyobb mértékben folyik a silány talajok feljavítása, a csatornázás, öntözés kiépítése. Megkezdődött a *Szovjetunió példája nyomán a talajvédő erdősávok* ültetése.

Mindezzel párhuzamosan jár a mezőgazdaság *termelési irányának* tervszerű átszervezése, egyes esetekben pl. a túlzott gabonatermelés, vagy legalábbis a vetésterületek csökkentése, az ipari növények és takarmánynövények javára. Ez a folyamat összekapcsolódik a mezőgazdaság két ága: a *földművelés* és *állattenyésztés* eddigi *arányainak megváltoztatásával.* Egyes országokban az *állatállomány* mennyiségi és minőségi feljavításával teremtik meg az új arányokat, más országokban, így a Mongol Népköztársaságban és Albániában éppen a *földművelés* fejlesztése a feladat.

Földrajzi átrendezés.

A mezőgazdasági termelésnek átalakítása sem történhetik meg a *termelés földrajzi átrendezése* nélkül. A kapitalizmus anarchikus fejlődése folyamán a mezőgazdasági termelőterületek is aránytalanul, észszerűtlenül alakultak ki. Az ipari termelés földrajzi elosztása mellett a mezőgazdasági termelés területi specializálása a feladat. Ezáltal a népgazdasági terv alapján létrejön az észszerű, tervszerű *földrajzi munkamegosztás,* ami a termelékenység nagymértékű fokozását teszi lehetővé.

A szocialista szektor erősödése.

A hosszúlejáratú, távlati tervek elején a népi demokratikus országokban már döntő túlsúlyra jutott a népgazdaságban a *társadalmasított* — állami és szövetkezeti — *szektor.* A legtöbb országban gyakorlatilag 100%-ig társadalmi, azaz állami tulajdonban van a gyáripar, bányászat és építőipar. Gyakorlatilag 100%-ig társadalmi tulajdonban van a nagykereskedelem és a külkereskedelem, s egyre növekvő mértékben, 60—70%-ban társadalmasítva van a kiskereskedelem.

A mezőgazdaságban még túlsúlyban vannak az *egyéni kistermelők,* de itt is rohamosan növekszik a társadalmasított szek-

A szocialista mezőgazdaság megteremtésének és a mezőgazdaság korszerűsítésének legfontosabb eszköze a traktor. Ezért helyez minden népi demokratikus ország nagy súlyt a traktortermelésre, illetve annak növelésére, a traktorállomások hálózatának kiépítésére és az állami traktorok számának növelésére.

tor, azaz az állami birtokok és termelőszövetkezti csoportok részaránya a mezőgazdasági termelésben.

Mindeddig fennáll azonban még a kézműiparban, mezőgazdaságban és kereskedelemben a *kapitalista réteg*. Ezek a *városi* kizsákmányoló elemek már csak csökevénynek tekinthetők. A *falusi* kizsákmányolók, a kulákok elleni küzdelem célja a kulákság elszigetelése, korlátozása, majd távolabbi időpontban teljes felszámolása.

Tehát minden népi demokratikus országban fennáll még egymás mellett a *társadalmasított szektor*, azaz állami és szövetkezeti forma, mely mennyiségileg és minőségileg egyaránt a népgazdaság döntő részét alkotja és vezetőszerepét játsza; emellett jelentős még, különösen a mezőgazdaságban az egyéni *kistermelői* és a *tőkés* szektor.

A kölcsönös gazdasági segítség.

A tervgazdálkodás folyamán kiszélesedik és elmélyül *a népi demokratikus országok egymással és a Szovjetunióval való kapcsolata*. Ezen kapcsolatok már nem hasonlíthatók össze a kapitalista értelemben vett külkereskedelmi kapcsolatokkal. A *Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa* keretében együttműködő országok nem csupán egyszerű árucserét folytatnak, hanem *segítik* egymást nyersanyaggal, félkész- és készáruk szállításával. Azonban a kölcsönös segítség még ennél is tovább megy, már megkezdődött az egyes népi demokratikus országok *terveinek összehangolása* is, azaz már a tervek elkészítésénél is figyelembe veszik a KGST keretében résztvevő országok teljesítőképességét, ami a *földrajzi munkamegosztás* további — *nemzetközi* — kiszélesítéséhez és elmélyítéséhez vezet. A népi demokratikus országok messzemenően számíthatnak egymás és a Szovjetunió természeti kincseinek, termelési lehetőségeinek felhasználására.

Az újfajta nemzetközi, földrajzi munkamegosztással nemcsak egyszerűen *összeadódik* a Szovjetunió által vezetett béketábor gazdasági ereje, hanem *megsokszorozódik*. Ez a gazdasági erő egyben politikai és katonai erő is, amely hatalmas mértékben erősíti, legyőzhetetlenné teszi a Szovjetuniót és a népi demokráciákat és ezért legfőbb biztosítéka a világbékének.

*

Az európai népi demokratikus országok fejlődésében számos rokonvonást találunk és ez nem véletlen. Hasonló helyzetben, ugyanabban a korban, azonos nemzetközi osztályerőviszonyok kö-

A TRAKTOR-GYÁRTÁS FEJLŐDÉSE.

AZ EGY ÉV ALATT TERMELT MENNYISÉG.

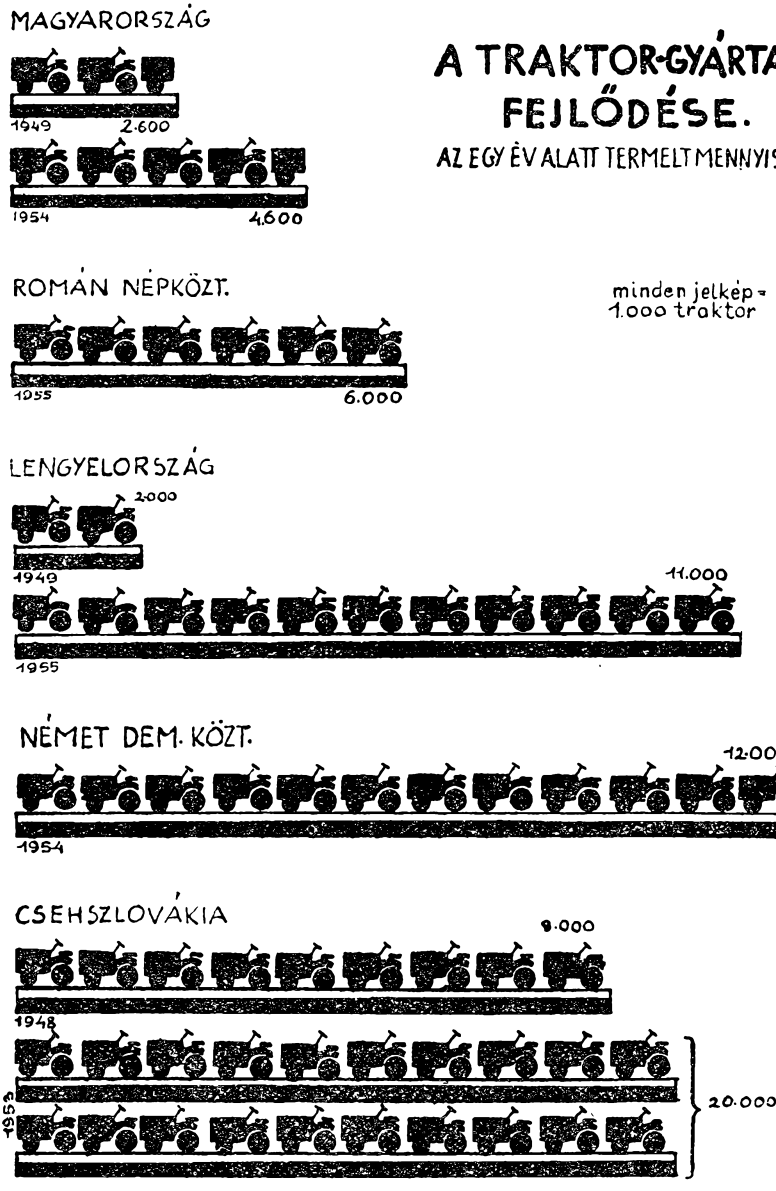

Magyarország adatai az eredeti ötéves terv szerint.

zött, a rothadó, széteső imperializmus korában a problémák, a feladatok és az azok megoldására szolgáló eszközök és módszerek is csak hasonlók lehetnek.

Az ázsiai népi demokratikus országok helyzete különböző, amennyiben különbözőek a fejlődési fokok és feltételek is. Ezeket a maguk helyén bővebben tárgyaljuk.

Az egyes népi demokratikus országok problémáinak és feladatainak mélyebb elemzése, konkrét helyzetük megismerése mutatja meg csupán azok sokrétűségét és különbözőségét, a gazdasági és földrajzi változatosságot, ami egyben alapja is együttműködésüknek a szocializmus építésében.

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG
(Magyarország)

A TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

A kapitalizmus kialakulása Magyarországon az Ausztriától való függőség és a feudális nagybirtokos osztály korlátlan uralma következtében későn indult meg. Az 1848—49. évi forradalom és szabadságharc leverése után — az osztrák burzsoázia érdekeinek megfelelően — a jobbágyfelszabadítást érvényben hagyták, de Magyarország továbbra is az osztrák tőke gyarmata maradt.

Az Ausztriával 1867-ben megkötött *„kiegyezés" a magyar nagybirtokosok és az osztrák burzsoázia szövetkezése volt,* a két uralkodó osztály „saját" proletariátusával és a mindkét országban elnyomott nagyszámú nemzetiséggel szemben.

A kiegyezés Magyarország számára lehetővé tette a tőkés rendszer és ezzel kapcsolatban a nagyipar — elsősorban a mezőgazdasági termékek feldolgozását szolgáló iparágak — kifejlődését. Így tehát Magyarországon a burzsoázia és vele együtt a tőkés rendszer nem a hűbéri nagybirtok elleni harcban, hanem inkább a vele kötött *kompromisszum eredményeként* bontakozott ki.

Az ország akkor iparilag annyira elmaradott volt, hogy még évtizedekig *egymás mellett,* párhuzamosan fejlődhetett a *tőkés gyáripar és a kézműipar.*

Mivel a tőkés nagyipar Magyarországon a kapitalizmus fejlődésének késői szakaszában kezdett kibontakozni, kezdettől fogva a *banktőke segítségével,* annak függvényeként növekedett.

Minthogy az országban nem volt elegendő felhalmozott tőke, jelentős szerephez jutott Magyarországon a *külföldi* — kezdetben főleg osztrák és német — tőke.

Az első világháború után a Nagy Októberi Szocialista Forradalom példája nyomán a magyar munkásság és szegényparasztság is a proletárdiktatúra és a szovjet hatalom útjára lépett. A régi uralkodó osztálynak az angol és francia imperialisták segítségével sikerült levernie a proletárdiktatúrát. Ellenszolgáltatás fejében lehetővé tette *a külföldi tőke fokozottabb benyomulását* az országba. Az angol—francia—amerikai tőke profitját a

magyar dolgozók *fokozottabb* kizsákmányolásával biztosította. Ezért kellett hatalmas mértékben megduzzasztania a közigazgatást, s egész hatalmi szervezetét, politikai rendszerét fasiszta rendőrállammá építette ki. A feudálkapitalista osztályállam szerepe és jelentősége nagymértékben megnőtt.

Az államhatalom legfőbb képviselői, akik az uralkodó nagybirtokos és nagytőkés réteg érdekeit megvédték, szolgálataik fejében részesedtek az uralkodó osztály vagyonában és jövedelmében. Sőt idővel, fokozatosan társadalmilag és családilag teljesen összeforrtak az uralkodó osztállyal, amelyet kiszolgáltak.

A volt magyar uralkodó osztály elemei tehát a következők voltak: *a)* a hűbéri eredetű egyházi és világi nagybirtok, *b)* a banktőke, *c)* az ipari nagytőke, *d)* a külföldi tőke — amelyekhez csatlakozott az őket szolgáló és uralmukat biztosító államhatalom legfelsőbb rétege.

a) A felszabadulás előtt az 1000 holdnál nagyobb egyházi és világi *nagybirtokok* kereken ezer személy tulajdonában a mezőgazdasági terület 43%-át tették ki. Az egyházi birtokok összterülete megközelítette az 1 millió holdat.

b) Az egyházi és világi nagybirtokosok jelentős szerephez jutottak az ipari és bankvállalatokban is. Az ország közel 200 ezer *ipari üzeme* közül csupán 4 ezer tartozott a gyáriparhoz, illetve a bányászathoz, azaz a tőkés nagyiparhoz. Ezek közül mintegy 1300 nagyobb vállalat volt részvénytársaság.

c) A legnagyobb ipari és bányászati részvénytársaságok, szám szerint mintegy 180 — az ipari termelésnek körülbelül kétharmadrészével — az *öt budapesti nagybank* érdekköréhez tartozott. Az öt budapesti nagybank 166 fiókjával és 107 leányvállalatával az ország tőke- és hiteléletének kétharmadrészét tartotta ellenőrzése alatt.

d) A külföldi tőke részint a bankokon keresztül, részint közvetlen az iparvállalatokban való részesedése révén a legfontosabb kulcspozíciókkal rendelkezett az ország gazdasági életében. A bányászati vállalatok tőkéjének 30 százaléka, a bankok tőkéjének 51,5 százaléka,* az ipari részvénytársaságok tőkéjének 20 százaléka állt *kimutathatóan* külföldi ellenőrzés alatt. A külföldi tőkétől való függőség, s a hazai fogyasztó tömegek szegénysége — azaz a belső piac hiánya — következtében a magyar ipar az Ausztriától való elszakadás után is csak viszonylag lassan fejlődhetett.

* Korábbi tanulmányaimban 25%-ban jelöltem meg a külföldi tőke arányát a bankok és takarékpénztárak össztőkéjében (részvények, kötvények, záloglevelek). Ez a számítás újabb felülvizsgálat után hibásnak bizonyult, s a fenti adat helytálló. Az iparban és bányászatban megjelölt arány helyes.

Az uralkodó osztállyal szemben állt az *ipari és agrárproletariátus* nagy tömege. A fokozott kizsákmányolás következtében a magyar ipari dolgozók életszínvonala a két világháború között 25—30%-kal alacsonyabb volt, mint az első világháború előtt. A falusi nincstelenek milliói a létminimum alatti életszínvonalon éltek. Ezért nevezték egyes írók az agrárproletárok tömegét „három millió koldus"-nak

A magyar uralkodó osztály reszketett saját proletariátusától. Ezért a szomszéd országok elleni soviniszta uszítással igyekezett elterelni a nyomorgó dolgozók haragját saját gazságairól. Ezért igyekezett imperialista hódításokkal kiterjeszteni piacait. Ezért gyűlölte az első munkásállamot, a szocialista Szovjetuniót, a magyar munkások reménységét és példaképét. Ezért vált a magyar uralkodóosztály a második világháborúban a német fasizmus szövetségesévé.

A második világháború előtt és alatt, a fasiszta rendszerrel szemben a kommunisták szervezték meg a munkásság, parasztság és haladó értelmiség legjobbjait. Az ország függetlenségének megvédésére és a német fasizmus benyomulása ellen 1942-ben kibontakozott *a kommunisták vezetésével a Függetlenségi Mozgalom.* A német megszállás (1944. III. 19.) után is a kommunisták vezetésével alakult meg a *Magyar Front,* majd a *Nemzeti Függetlenségi Front.* Néhány vállalkozástól eltekintve azonban nem sikerült a kétségtelenül számottevő antifasiszta erőket *fegyveres* ellenállásra és az ország felszabadítására megszervezni. Így Magyarország Hitler utolsó csatlósa maradt, s a magyar dolgozó nép kizárólag *a dicsőséges Szovjet Hadseregnek köszönheti felszabadulását.*

A felszabadulás után

Miután a dicsőséges Szovjet Hadsereg megszabadította Magyarországot a fasizmustól és szétrombolta a régi államapparátust, a magyar nép a Magyar Kommunista Párt vezetésével megkezdte a régi rend maradványainak felszámolását.

A demokratikus földreformot, amely az ország területének egyharmad részét érintette, 1945. márciusában végrehajtottuk.

A szénbányákat 1945. decemberében először állami vezetés alá helyeztük, majd 1946 nyarán államosítottuk.

Az infláció Magyarországon tulajdonképpen már 1938-ban megindult, a háborúra való felkészülés következtében. A felszabadulásig lappangó infláció a háborús pusztulás után nyiltan kitört. Az áruhiányt a tőkés elemek féktelen spekulációra használták fel. Magyarországon zajlott le a világ legnagyobb méretű inflációja. A magyar népi demokrácia egyik legnagyobb gazdasági és egy-

ben politikai sikere volt a stabilizáció és a forint megteremtése 1946. augusztus 1-én.

A reakció erői ellen folytatott éles politikai harcban 1946. decemberében *állami kezelésbe vettük a nehézipari üzemeket.* Az 1947. év közepén a bányászat 92%-a és a gyáripar 34%-a volt állami tulajdonban.

Az államhatalomban egyre jelentősebb szerepet vívott ki magának a dolgozó parasztsággal szövetségben a munkásosztály, illetve annak vezető pártja, a Magyar Kommunista Párt. A külföldi kölcsönre hivatkozó és a külföldi tőkére támaszkodó reakciós erőkkel szemben 1947. nyarán elvileg eldőlt *a bankok államosítása,* majd a *villanyerőművek, a bauxit* és *alumíniumtermelés* államosítása is. A munkásság és a vele szövetséges parasztság erőinek megnövekedése az államhatalmon belül lehetővé tette *a hároméves terv* megindítását, amelynek végrehajtása pontosan egy évvel a stabilizáció után, 1947. augusztus 1-én kezdődött.

Már a hároméves terv folyamán — 1948 tavaszán — *államosítottuk a száznál több munkást foglalkoztató ipari üzemeket* (a külföldi érdekeltségek kivételével). Fokozatosan államosítottuk a *külkereskedelmet* és a *nagykereskedelmet,* végül 1949. december végén minden *tíz munkásnál többet foglalkoztató* ipari üzem állami tulajdonba került, (ezuttal a külföldi tőkések érdekeltségei is). Minthogy időközben az államhatalom döntő módon a munkásság, illetve annak élcsapata, a Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártja vezetése alá került, az államosítások révén a magyar ipar szocialista iparrá vált.

Mindezek az eredmények csupán *a külföldi reakcióra támaszkodó belső reakció megmaradt erőivel folytatott szívós harcban* jöttek létre. A munkásság és parasztság szövetségét sikerült tartósan megszilárdítani és kiépíteni. *A munkásegység elvi alapon való megteremtése,* a szociáldemokrata jobboldal felszámolása után a Magyar Dolgozók Pártjának keretében lehetővé tette az elért eredmények továbbfejlesztését. Az 1949. május 15-én tartott választásokon a Magyar Dolgozók Pártja által vezetett Népfront 95,5%-os szótöbbséget kapott. Az új országgyűlés 1949. augusztusában fogadta el a *Magyar Népköztársaság új alkotmányát,* amely lerögzíti az elért gazdasági és politikai eredményeket, s egyben megszabja a további fejlődés irányát.

Az Alkotmány kimondja, hogy a Magyar Népköztársaság a munkások és dolgozó parasztok állama. Az államhatalom legfelsőbb szerve az országgyűlés.

Az Alkotmány minden állampolgár számára biztosítja a *munkához való jogot,* s a végzett munka mennyiségének és minőségének megfelelő díjazást. Az Alkotmány kimondja, hogy ezt a jogot a

Magyar Népköztársaság a népgazdaság tervszerű fejlesztésével, a népgazdasági terv és a munkaerőgazdálkodás révén biztosítja. A Magyar Népköztársaságban *a termelőeszközök zöme társadalmi tulajdonként az állam, a közületek vagy szövetkezetek tulajdonában van,* de bizonyos mértékig a termelőeszközök magántulajdonban is lehetnek. A dolgozó nép fokozatosan kiszorítja a tőkés elemeket és építi a gazdaság szocialista rendjét, de ugyanakkor védi és *elismeri a munkával szerzett tulajdont.* A Magyar Népköztársaság megvalósítani törekszik a szocializmus elvét: mindenki képességei szerint — mindenkinek munkája szerint.

Az Alkotmány megszabja az egyes helyi hatóságok feladatait, a megyék, járások, városok, községek igazgatásának módozatait. A helyi ügyek legfőbb intézői a különböző *helyi tanácsok,* amelyek a hatáskörükbe tartozó területen társadalmi, kulturális és gazdasági tevékenységet végeznek, végrehajtják a törvényeket és általában intézkednek a hatáskörükbe utalt minden ügyben. A helyi tanácsokat 1950. október 22-én választották meg elsőízben az egész országban.

Tehát az Alkotmányból is megállapítható, hogy a Magyar Népköztársaság s *a magyar népi demokrácia a proletárdiktatúra funkcióit valósítja meg.*

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

A Magyar Népköztársaság területe, azaz Magyarország, Közép-Európa délkeleti részén, a Közép-Duna medencéjében fekszik. Kiterjedése észak-déli irányban az É. sz. 45° 50' és 48° 30' között 310 km, keleti-nyugati irányban a K. h. 16° és 23° között 510 km. Területe 93,000 km².

Az ország szomszédai északon a Duna, és az Ipoly vonalán, majd a Magyar Középhegység északi lejtőinél Csehszlovákia (508 km); a Kárpátok lábánál, illetve az Alföldnek északkeleti peremén a Szovjetunió (215 km); keleten az Alföld keleti peremén Románia (431 km); délen a Duna és Tisza között, valamint a Dráva mentén Jugoszlávia (630 km) és végül nyugaton, az Alpok keleti nyulványainál Ausztria (356 km). A határok összhossza 2241,6 km.

Domborzat

A Magyar Középhegység igen különböző szerkezeti elemekből alakult ki, de domborzatilag az ország gerince. Az ország északkeleti határától a délnyugati határig terjedő Magyar Középhegységet a Duna vonala vágja ketté.

Az északkeleti határszélen emelkedik a vulkáni eredetű kőzetekből álló *Zempléni hegysor.* Itt emelkedik a különálló kis *Tokaji* hegy. Meredek lejtőinek alsó részét vulkáni málladékkal kevert lösztakaró borítja s itt ezért is kiváló bor terem.

Innen nyugatra az ország északi határszélén terül el a mészkőből álló Északborsodi-hegyvidék. Itt úgyszólván minden karsztjelenséget megtalálunk. A legérdekesebb ezek között az Aggteleki cseppkőbarlang. Déli részén találjuk *Rudabányán* Magyarország egyetlen üzemben lévő vasércbányáját, a határon túl csatlakozik hozzá a *Szlovák Érchegység,* amelyben viszont Szlovákia leggazdagabb vasércbányái vannak.

Innen délnyugatra, a *Bükk-hegység* túlnyomórészt középkori mészkőrétegből áll, amelyek kristályos magra kerültek. Itt gyakoriak a karsztjelenségek és karsztforrások. Részben vulkáni utóhatásnak tekinthetők a hővízű források. A Bükk-hegység északi és északkeleti lejtőjét a Sajó völgye választja el a Zempléni hegyövtől. A Sajó völgye főleg eocén rétegekből áll és barnaszenekben gazdag. Itt van az ország eddig egyetlen *nehézipari bázisa.*

Tovább délnyugatra következik az ugyancsak vulkánikus eredetű *Mátra-hegység,* amelynek — és egyben az országnak — legmagasabb csúcsa a *Kékes,* 1015 méter. A hegységet számos patak darabolja fel, felszínét tölgy- és bükkerdők borítják. A Mátra kiváló klimatikus gyógyhely. Az itteni fiatal lignitekre épült a Mátravidéki Erőmű. Az alacsonyabb lejtőkön szőlők, gyümölcsösök, szántók terülnek el.

A Mátra északi és északkeleti lejtői, valamint a *Karancs* és a *Cserhát* között terül el a miocénkori *salgótarjáni* barnaszénmedence, melynek alapján itt számos ipari üzem települt le. A Cserhát nyugati része középkori és harmadkori rétegekből áll, lombos erdők borítják, mint a tőle délnyugatra elterülő, vulkáni eredetű *Börzsöny*-hegységet is. A hegység széles völgyeiben intenzív földművelés folyik. Tulajdonképpen a Börzsöny-hegység folytatása a Duna-völgyétől délnyugatra a szintén vulkáni Dobogókő és a Szentendrei-hegység.

A Pilis-hegység meredek mészkőlejtői keleten és nyugaton kis, termékeny löszmedencékbe vezetnek. A Pilist délre a *Vörösvári-völgy* választja el a túlnyomóan mészkőből és dolomitból épült *Budai-hegységtől.* Nyugatra a *Zsámbéki-medencén* túl emelkedik a *Gerecse-hegység* triász- és jurakori rétegekből álló csoportja. Az erősen összetöredezett mészkőrétegek között eocén és oligocén rétegekben vannak Magyarország legjelentősebb barnaszénkészletei, *Dorog, Tokod és Tatabánya vidékén.* Ezek körül jelentős ipari üzemek alakultak. A szénrétegek erős töredezettsége és a karsztvíz megnehezíti a kibányászást.

A Magyar Középhegység következő tagja a triászkori mészkőből és dolomitokból álló *Vértes-hegység,* igen hatalmas bauxittelepekkel. Ennek délnyugati határa a *móri süllyedés,* amelynél a *Bakony kezdődik.* A hatalmas lombos erdőkkel borított hegység túlnyomórészt triászkori dolomitokból és mészkőből, továbbá jura- és krétakori kőzetekből épül fel. Itt gazdag barnaszén- és mangánérctelepek találhatók. A Bakony a szén-, mangán- és bauxitbányászat, továbbá alumínium- és vegyipar és ferromangántermelés jelentős területévé válik az ötéves terv folyamán. A Bakony délnyugati része lankásan megy át az egymásra merőleges törésvonalak által sakktáblaszerűen felszabdalt *Zalai Dombvidékbe,* amely tengeri eredetű, üledékes kőzetekből épült fel. Itt van Magyarország eddig egyetlen feltárt számottevő olaj- és földgázterülete, Lispe környékén, amely körül az ötéves terv folyamán új ipari üzemeket létesítünk.

A Dunántúl délnyugati és középső része, — Zala, Somogy és részben Tolna megye területe — a *Dunántúli Dombosvidék.* E terület javarészét a sekély Pannoniai tenger agyag- és homokrétegei borítják. Az egymással közel egyenlő magasságú, széles, lapos hátságokat a tektonikus és a külső erők munkája révén létrejött nedves völgytalpak választják el, illetve tagolják dombvidékké. Ezen a területen vegyes erdő- és mezőgazdálkodás folyik.

Az ország szélső nyugati határán az *Alpok* végső keleti nyúlványai emelkednek.

A Magyar Középhegység vonulatától különállóan, a Dunántúl délkeleti részén emelkedik a *Mecsek-hegység,* amely kristályos őskőzetre települt triász- és jurarétegekből épült fel. Itt található Magyarország egyetlen fekete-kőszéntelepe. A Mecsektől délre a kis *Villányi-rög* emelkedik.

A Magyar Középhegység nyugati vonulata, az Alpok és a Duna által határolt háromszögben terül el a *Kis-Alföld* lesüllyedt medencéje. Felszínének kialakításában jelentős része volt az Alpokból jövő bukószelek letaroló munkájának. A Kis-Alföld nyugati és délnyugati szegélyét nagyobb kavicstakaró borítja, északi részét a Duna hordaléka tölti ki.

A Magyar Középhegységtől délre és a Duna vonalától keletre terül el a Duna és a Tisza által öntözött *Alföld.* Az Alföld lesüllyedt medence, amelyet kezdetben a tengerek üledékei, majd folyami hordalékok és végül a lösz töltött fel. A törmelékkúpok csupán az Alföld peremi részein vannak a felszínen, a legnagyobb részt lösz takarja. A lösztakaró kelet felé egyre vastagabb. A Duna-Tisza közén a löszt ellakarja a Duna árterületéről kifútt futóhomok, amelyet nagyrészt már megkötöttek. A Felső-Tisza árterü-

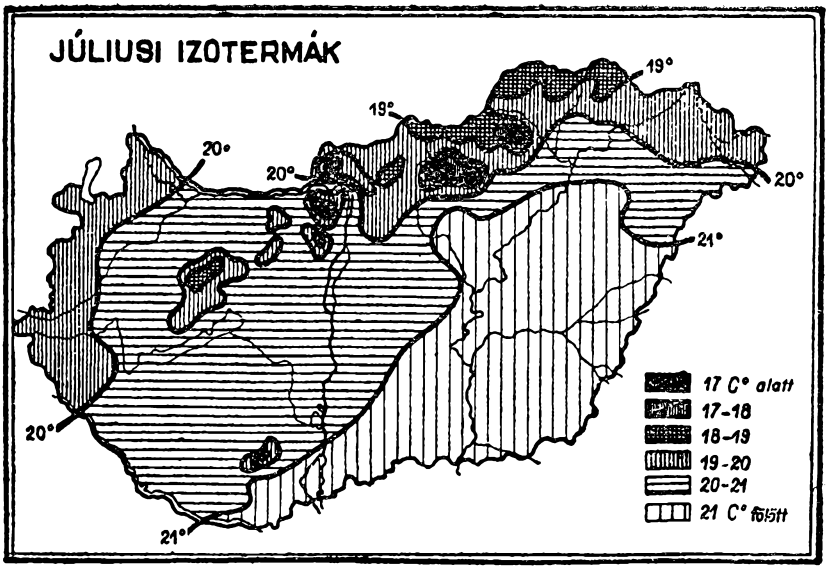

Az észak-kelcti és dél-nyugati irányban húzódó izoterma vonalak szemléltetően mutatják az atlanti-óceáni légáramlatok enyhítő hatását.

letéből kifújt homok a Nyírségben teremtett jelentős kiterjedésű homokos területet. A Nyírségtől délre ismét lösz van a felszínen. A Körösöktől délre a lösz főleg *ázott* lösszé alakul át. Az Alföld legalacsonyabb részei a Duna és a Tisza széles árterületei.

Teljesen az Alföldhöz tartozik és alföldi jellegű a Dunántúl keleti részén elterülő Mezőföld, amelyet csak a Dunántúl legkeletibb törésvonala — s egyben a Duna medre választ el az Alföldtől.

Az Alföldön a felszabadulásig majdnem kizárólag kezdetleges mezőgazdasági termelés folyt, mert az ipari nyersanyagokban és energiában viszonylag szegény területen a kapitalizmus nem volt hajlandó a szükséges nagy beruházásokat kívánó változtatásokat végrehajtani. Az alföldi mezőgazdaság fejlesztése és az Alföld iparosítása az ötéves terv folyamán fokozott erővel indul meg, párhuzamosan a villamosítási, öntözési és erdősítési terv végrehajtásával.

Éghajlat

Magyarország éghajlata tulajdonképpen három éghajlati öv hatása alatt alakul. A nyugati *óceáni eredetű mérsékelt nedves* éghajlat az egész ország területén minden hónapban biztosít csapadékot. A szélsőséges, *keleteurópai, kontinentális* éghajlat főleg a nyári aszályokban, a kemény telekben mutatkozik meg. A har-

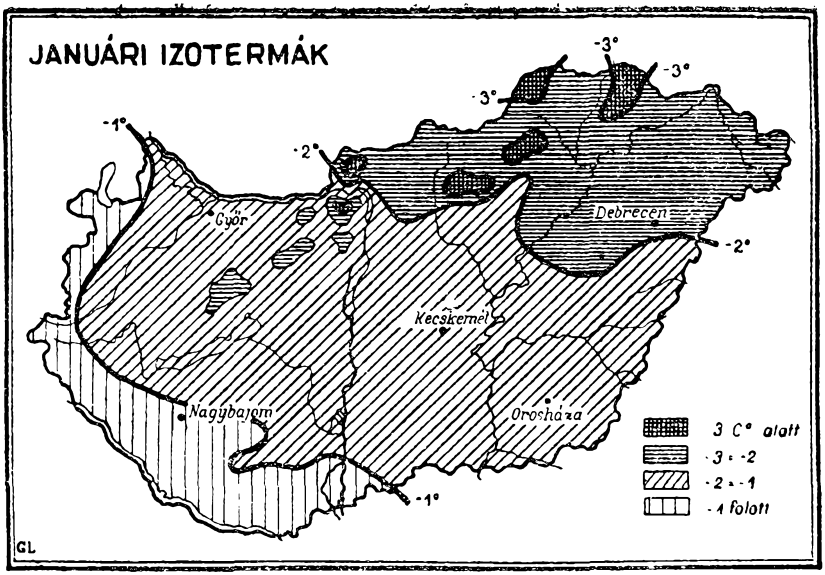

A januári izotermák északnyugat-délkeleti irányban húzódnak, azaz minnél tovább haladunk az országban északkeletről délnyugat felé, annál enyhébb a leghidegebb hónap középhőmérséklete.

madik klimatényező a *földközitengeri* szubtrópikus éghajlat, amely főleg a Dunántúl délnyugati részén, a másodlagos őszi csapadéknövekedéssel érezteti hatását. A hőmérséklet ingadozásai kelet és délkelet felé nőnek.

Magyarország középtávolságra fekszik az Egyenlítő és az Északi Sark között. A Golf-áram következtében azonban az ország évi közepes *hőmérsékletében* 2,5° pozitív anomália tapasztalható, azaz az ország éghajlata valamivel melegebb, mint az Egyenlítőtől való távolsága alapján várható lenne. Az évi közepes hőmérséklet például Szegeden + 11,1°. A júliusi közepes hőmérséklet + 22,6°, a januári — 2,5°.

Csapadékban az ország viszonylag szegény, különösen a Duna-Tisza közén és a Tiszántúl. Magyarországot ugyanis minden oldalról hegyek koszorúzzák. Az országba érkező párás légtömegek a hegyek miatt felszállva, lehűlnek és kiejtik csapadékukat — így az ország területére leszállva páratartalmuk abszolúte és relatíve minimális.

Az ország legmelegebb és egyik legszárazabb része a Berettyó és a Körös folyásától délre húzódó terület, amely a Duna-Tisza közének délkeleti részére is áthúzódik. Itt van szükség leginkább öntözőművek kiépítésére. Ez a jellegzetes „kukoricaklima", ettől

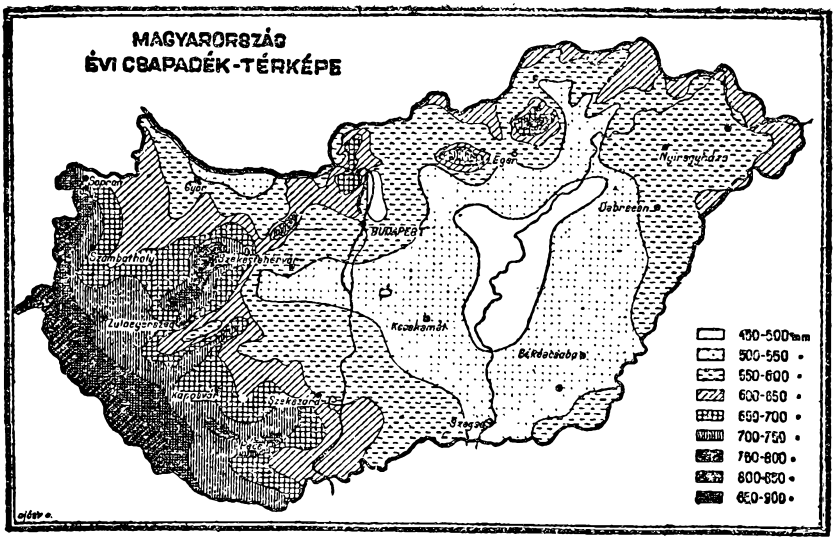

Hazánkban a Dunántúl nyugati és keleti területei kapják a legtöbb csapadékot. Ebben részint az Atlanti-óceán hatása érvényesül, melynek következtében az országban minden hónapban van csapadék, másrészt a Dunántúl délnyugati részén a másodlagos mediterrán őszi csapadékmaximum csapadéknövelő határa mutatkozik. A legszárazabb terület az Alföld középső része, a Tisza két partján a középső Tiszavidék.

a vonaltól délre nyáron öt hónapon keresztül több mint 18^0 az átlagos nyári középhőmérséklet, s ez a terület a legalkalmasabb rizs, gyapot, olajosnövények, s egyéb nagyobb melegigényű növények termesztésére is. Az ország legcsapadékosabb része a Dunántúl délnyugati területe, továbbá a Magyar Középhegység egyes kisebb foltjai és a Tiszántúl legdélibb keskeny sávja Makó körül. Kelet felé a csapadékmennyiség csökken. Az átlagos csapadékmennyiség évi 550—600 mm.

Talajviszonyok

Magyarország talaját a *löszön* kialakult barna mezőségi, továbbá a *barna erdei* talajok jellemzik . A lösz a Dunától délre és a Tiszától keletre fekvő országrészeken túlnyomó. A lösz helyenként agyagos *vályogos* talajjá alakul át, s így minden formájában kitűnő gabonatermő talaj. A Duna és Tisza között jelentős kiterjedésű a löszre települt *homokos* talaj, amelyen kitűnő gyümölcs és szőlő terem (homoki bor, kecskeméti barack). Ugyanilyen ösz-

szefüggő homokos talajt látunk az ország északkeleti részében, a Felső-Tiszától délre, a *Nyírségben,* és a Balatontól délre Somogyban. Folyami eredetű, *kavicsos talajokat* csupán az ország nyugati részében, a Kis-Alföldön találunk. A Magyar Középhegység vonulatában főleg a Dunántúl, a barna erdei talaj hegyi talajokkal váltakozik. A Duna és Tisza között, továbbá a Tiszántúl, főleg a Tisza balpartján és a Körösök mentén több mint félmillió hektár területen képződött, jelentős részben az észszerűtlen, harácsoló kapitalista vízgazdálkodás következtében, szikes talaj.

Vízrajz

Az ország legnagyobb és legjelentősebb folyója a *Duna,* amelynek 425,5 km hosszú szakasza halad át az országon, illetve határolja azt. Vízjárása viszonylag eléggé egyenletes. A Duna az ország egész vízrendszerének gyűjtőfolyója és legfontosabb víziútja a Románia, Bulgária, illetve a Fekete-tenger és a Szovjetunió felé, továbbá a Csehszlovák Népköztársaság, Ausztria irányában és általában nyugat felé.

A második legnagyobb folyó a *Tisza,* már a jugoszláv területen ömlik a Dunába. Vízjárása szélsőségesebb, mint a Dunáé. A Tisza nagyobb folyami hajók számára Szolnokig hajózható. Hosszúsága magyar területen 597 km. A Tisza gyűjti össze a Magyar Középhegység északi részében eredő folyókat, valamint Tiszántúl összes folyóit.

A *Balaton* a Bakony-hegységtől délre, délnyugat-északkeleti irányban húzódó, árokszerű, tektonikus süllyedésben keletkezett. A Balaton Közép-, illetve Nyugat-Európa legnagyobb tava, felszíne 598 km^2. A Dunát a Balatonnal a felszabadulás után kiépített *Sió-csatorna* köti össze. A Balaton ideális üdülőhely, főleg gyermekek számára. A Balatoni felvidék vulkánikus, nagy besugárzásnak kitett déli lejtőin kitűnő borok teremnek, de alkalmas mediterrán növények termesztésére is. A balatoni árok északkeleti folytatásában van a sekély, kis *Velencei-tó.*

Magyarország legjelentősebb folyói túlnyomóan közép- és alsószakasz jellegűek. Ennek következtében az ország *vízierőkben* viszonylag szegény. Az ötéves terv folyamán megkezdjük ezek nagyobbméretű kiépítését. Azonban jelentékenyebb vízierőtermelés szempontjából a folyóknak főleg az ország területén kívüleső felső szakasza jöhet számításba. Ez a tény Magyarország és a szomszédos népi demokráciák közötti együttműködésnek egyik fontos kérdése.

Területi felosztás

Az 1949. év végén megállapított új **közigazgatási beosztás** 19 megyére osztja az ország területét. (1949. végéig 25 vármegyére oszlott.) A régi vármegyék kizárólag a múltból megmaradt hagyományos egységek voltak. Az új közigazgatási beosztás egyelőre csak a régi beosztás hiányosságait igyekszik kiküszöbölni, anélkül, hogy az ország *gazdaságföldrajzi* alkatát igyekezne kifejezni.

Földrajzilag és statisztikailag legáltalánosabb tagolás a *„Dunántúl"*, az *„Északi-hegyvidék"* és az *„Alföld"* megkülönböztetés. Ez a tagolás földrajzi szempontból is helytelen, mert például az Alföld átnyúlik Fejér megye, ill. a Mezőföld területére, a Duna jobbpartjára is. Az ország új *gazdaságföldrajzi* tájegységeit, körzeteit, vagy a Szovjetunióban használatos kifejezéssel: rayonjait most kell kialakítanunk.

Népesség, népmozgalom, tömörülés

Magyarország *népességének száma* a második világháború előtt, 1938-ban 9,1 millió fő volt, s 1943. végére 9,5 millió főre emelkedett. Ezek szerint ma Magyarország lakosságának meg kellene közelítenie a 10 milliót. Azonban az imperialista háború következtében a magyar nép százezrei pusztultak el részint a fronton, részint az országon belüli légitámadások és harcok következtében, részint a Németországba való elhurcolás alatt, vagy kényszermunka közben. Az 1949. évi népszámlálás adatai szerint Magyarország népességének száma alig több, mint 1938-ban volt, mindössze 9,2 millió fő, azaz mintegy *félmillióval kevesebb*, mint lenne, ha a régi uralkodóosztály nem viszi bele Magyarországot a fasiszta Németország oldalán a második világháborúba.

A népsűrűség az egész országra számítva kereken 100 fő/km², azonban a népsűrűség egyenlőtlenül oszlik el az ország különböző részein. Nagy vonalakban tekintve a legsűrűbb a népesség az Alföldön (126/km²), lényegesen alacsonyabb az Északi Hegyvidéken (85/km²), legritkább a volt nagybirtokok hazájában, a Dunántúlon. (76/km²).

Települési formák szerint a népesség zöme az ország korábbi mezőgazdasági félfeudális jellegének megfelelően 1000—5000 lakosú falvakban lakik (34,9%). A következő csoport az 5—20 000 lakosú megyevárosok és óriásfalvak csoportja (22,2%). A nagyobb városok 20—100 000 lakossal a népesség 18%-át ölelik fel. Aránylag igen jelentős még mindig az 1000 lakosnál kisebb

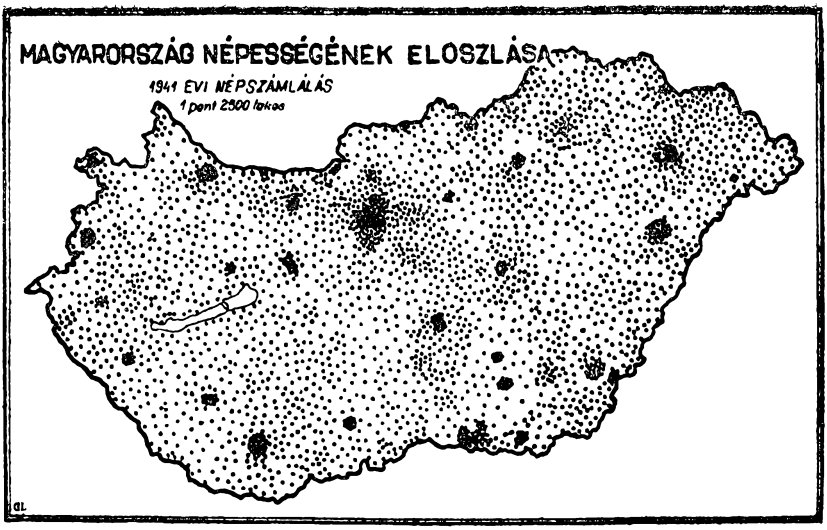

Az ország népessége viszonylag egyenletesen oszlik el az ország területén — a Budapest körüli tömörüléstől eltekintve. Túlnagy ellentétek, mint pl. Lengyelországban, nincsenek. A pontok sűrűsége többnyire iparl településekre mutat. (Budapest és környéke, Tatabánya, Győr, Miskolc környéke.)

községek népessége: 9,6%. Magyarországon 3305 község van, amelyek közül 72 város.

Az ország fővárosa és legnagyobb városa *Budapest*. Az 1949. évi népszámlálás szerint a régi Budapest lakossága kereken 1 millió fő, a külvárosokkal és peremvárosokkal való egyesítés után 1,6 millió. Három város: Debrecen, Szeged és Miskolc több mint 100 ezer lakosú. Míg Budapest lakossága az össznépesség 17,4 %-át teszi, a három százezres város együtt 4%-ot.

A *Dunántúlon* részint az erősebb földrajzi tagoltság, részint a nagybirtok nagyobb aránya és más történelmi társadalmi okok miatt *túlnyomóak a kis falvak*. A domborzati viszonyok hatásaképpen kialakult kis falvak jellemzik az Északi Hegyvidéket is. A Dunántúlon és az Északi Hegyvidéken inkább nyugati jellegű, ipari-kereskedővárosok alakultak ki.

Az *Alföldön* ezzel szemben nagy lélekszámú és nagy kiterjedésű *óriásfalvak* és teljesen mezőgazdasági jellegű úgynevezett *parasztvárosok* alakultak ki, mint például Kecskemét, amelynek területe 939 km^2, vagy Debrecen (957 km^2). Ezeknek a városoknak *csupán belső magja a tulajdonképpeni város,* a lakosság nagyobb része a város külterületén elszórt, elszigetelt *tanyákon* lakik.

Az ötéves terv folyamán megkezdődik ezeknek a városoknak az iparosítása és tanyaközpontok létesítése. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek megteremtésével, a mezőgazdaság gépesítésével és a modern úthálózat létesítésével megszűnik a tanyavilágban élő emberek elszigeteltsége, anyagi és műveltségi színvonalának elmaradottsága.

A területi átrendezés folyamán számos kis község megszűnik, ezzel szemben a nagyhatárú mezővárosok körüli tanyákból új községek alakulnak.

A születések arányszáma a háború előtt 18—20 ezrelék körül alakult, a halálozási arányszám 14—16 ezrelék körül váltakozott. A háború végén és közvetlenül a háború után a születések száma lecsökkent és a halálozások száma, különösen a gyermekhalandóság, hatalmas mértékben megnövekedett. A népi demokrácia azonban megteremtette azokat az *anyagi és erkölcsi feltételeket,* amelyek szükségesek voltak a születések emelkedéséhez és a halálozások csökkentéséhez. *Annak ellenére, hogy kórházaink jelentős része elpusztult és az orvosoknak mintegy 25%-át ölte meg a fasizmus, a halálozási arányszám 14-ről 11‰-re csökkent, s 14-ről* 11%-ra csökkent *a gyermekhalandóság* is.

Ilymódon a *természetes szaporodás* a háború előtti 5—6 ezrelékről 7—8 ezrelékre *emelkedett.* A népi demokrácia szociális és kulturális munkájának, különösen a három- és ötéves terv beruházásainak eredménye a születések számának további emelkedése és a halálozások számának csökkentése.

Foglalkozás szerint az 1941. évi népszámlálás alapján az össznépesség 48,7%-a tartozott a mezőgazdasághoz, ipari foglalkozású volt 23,6%, bányászattal, szállítással és forgalommal együtt összesen 34,9% tartozott az úgynevezett ipar-forgalmi népességhez. A fennmaradó mennyiség megoszlott közszolgálat, értelmiségi foglalkozások és egyéb kategóriák szerint. Ez a statisztika semmit nem árul el azonban az ország *társadalmi struktúrájáról,* mert egy csoportba sorolja az 1000 holdas nagybirtokost a kisparaszttal és az agrárproletárral, a gyártulajdonost és a vezérigazgatót a gyári munkással.

A polgári statisztika a multban a „foglalkozási viszonyt" is kutatta s ennek alapján megállapítható, hogy az össznépességnek 50,3%-a *bérmunkás* és 6,6%-a úgynevezett *segítő családtag.* A népességnek 34%-a úgynevezett önálló, azaz túlnyomórészt kisparaszt, kisiparos, kiskereskedő. Míg az ipari népességnek kétharmadrésze volt munkás vagy alkalmazott, a mezőgazdaságban csupán egyharmad volt a bérmunkás.

Mindezek az adatok 1941-re vonatkoznak. Azóta a népi demokrácia céltudatosan megváltoztatta az ország társadalmi szerkezetét. A földreform során kereken 400 ezer mezőgazdasági munkás és egyéb mezőgazdasági alkalmazott kapott földet és vált *önállóvá*. Felszámoltuk a magyar társadalomból az élősdi nagybirtokos, nagyiparos rétegeket. A dolgozó parasztság, s vele együtt a kisiparosság is megindult a szövetkezetek útján.

Az adatok összevetéséből kitűnik, hogy Magyarország már 1941-ben sem volt tisztán agrárjellegű ország, a mezőgazdasági népesség már akkor sem tette ki a lakosság abszolút többségét.

A nincstelen mezőgazdasági népesség nagy része az iparban talált elhelyezést. Az ipari népesség száma a 3 éves tervben erősen növekszik. A nagyipari munkásság létszáma a 3 éves terv folyamán közel megkétszereződött s a módosított ötéves terv szerint újból megkétszereződik. Ezzel szemben erősen csökken a kisipari munkáslétszám.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

A nemzeti jövedelem összetétele és megoszlása

Egy ország gazdasági szerkezetének vagy jellegének megállapításánál a termelőeszközök birtoklásán kívül, a népesség foglalkozás szerinti arányszáma mellett, figyelembe kell venni a *nemzeti jövedelem összetételét* és megoszlását. A mezőgazdaság 1938-ban már csupán 31,5%-kal járult hozzá a nemzeti jövedelemhez, az ipar — azaz a bányászat, kohászat, gyáripar és kézműipar együtt — 47%-kal.* Magyarországon a népességnek még több mint 50%-a volt mezőgazdasági foglalkozású, amikor — a harmincas évek elején — az *ipar részesedése a nemzeti jövedelemben* meghaladta a mezőgazdaság részesedését. A háború folyamán a háborús termelés érdekében és a német hadigépezet kiszolgálására a magyar uralkodó osztály fejleszteni kezdte az ipari termelést, s ezzel az ipar jelentősége a nemzeti jövedelemben még jobban megnövekedett.

A népi demokrácia nem csupán a régi termelési és tulajdonviszonyokat számolta és számolja fel következetesen, hanem az ország minél magasabb fokú *iparosítását is megvalósítja*, mert az ipar, különösképpen a nehézipar az egész gazdasági élet fejlődésének, az életszínvonal emelkedésének és a szociális és kulturális felemelkedésnek is alapja és mozgatója. Ezért az ipar részesedése a nemzeti jövedelemben már 1949-ben, azaz a hároméves

* A 31. oldalon lévő ábrán a kézműipart nem számítottuk.

terv végén 49,7%-ra emelkedett, s az ötéves terv végén 65%-ra emelkedik.* Tehát Magyarország az ötéves terv folyamán elmaradt agrár-ipari országból *fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari országgá válik.*

A nemzeti jövedelem a *háború után* a háborús pusztulások, a népesség és a termelőeszközök elhurcolása következtében az 1938. évinek *felére csökkent.* A stabilizáció után a hároméves terv megkezdése előtt is még csak kétharmada volt a háború előttinek. A hároméves terv utolsó évében, 1949-ben nemzeti jövedelmünk már 24 százalékkal meghaladta a háború előtti színvonalat, s az ötéves terv folyamán pedig további 120—140%-kal emelkedik, azaz közel háromszorosa lesz a háború előttinek.

Kik és milyen mértékben élvezték a magyar dolgozó nép munkájából létrejött nemzeti jövedelmet?

A háború előtt a magyar *uralkodó osztály,* azaz a nagybirtokosok, nagyiparosok, bankárok és az őket kiszolgáló állami főtisztviselők és a hozzájuk közelálló rétegek — amelyek a népességnek mindössze fél százalékát tették ki — a nemzeti jövedelemnek egyötödrészét, pontosan *20%-át* élvezték. Az úgynevezett *középrétegek,* középiparosok, kereskedők, kulákok és középparasztok, az értelmiségiek egyrésze, akik a népességnek mintegy 18%-át tették, a nemzeti jövedelemnek 36%-án osztoztak. Azoknak viszont, akiknek munkájából létrejött a nemzeti jövedelem, *munkások, dolgozó parasztok* — (s velük együtt az alacsony fizetésű értelmiségiek) — azaz a lakosság 81,5%-a, a nemzeti jövedelemnek mégcsak nem is a fele, *mindössze 44%-a* jutott.

A nemzeti jövedelemnek mindössze *3—4%-át* fordította az uralkodó osztály a termelőerők fejlesztésére, vagy kórházak és iskolák építésére, azaz *beruházásokra.*

A népi demokrácia a reakció elleni fokozatos gazdasági és politikai harc folyamán a nemzeti jövedelem megoszlását is alapvetően *megváltoztatta.* Magyarországon nincs helye többé az élősdi volt uralkodó osztály tagjainak. A nagybirtokosok, nagytőkések élősdi rétege és annak kiszolgálói egyszersmindenkorra eltűntek az ország életéből. Földjük, bányáik, iparvállalataik állami, községi vagy szövetkezeti tulajdonban — tehát a dolgozó nép közös, osztatlan tulajdonában — vagy az újgazdák tulajdonában vannak. Száz százalékig állami vagy községi tulajdonban vannak a bányák, gyárak, közlekedési és egyéb vállalatok, a nagykereskedelem és a külkereskedelem. Állami vagy szövetke-

* A módosított ötéves terv szerint

zeti kézben, tehát a dolgozók kollektív tulajdonában van a szántóterületnek közel 20%-a, az erdőterület 100%-a és a kiskereskedelemnek mintegy kétharmad része. Mindent egybevetve, ma Magyarországon a nemzeti jövedelemnek mindössze 20%-a tartozik még a tőkés szektorhoz s ez az arány 1954-ig 1—2 %-ra zsugorodik össze.

Az élősdi rétegek kikapcsolásával és a nemzeti jövedelem számszerű növekedésével (a beruházások levonása után, de éppen a hároméves és ötéves tervben eszközölt beruházások következtében), a nemzeti jövedelemnek a dolgozó népesség egy tagjára jutó hányada hatalmasan megnövekedett. Ez abban jut kifejezésre, hogy már 1949-ben a *dolgozók életszínvonala több mint 40%-kal volt magasabb, mint a háború előtt s az ötéves terv folyamán további 50—55%-kal emelkedik.*

A hároméves és az ötéves terv

A stabilizáció megteremtése után a Magyar Kommunista Párt kidolgozta hároméves tervjavaslatát, melyet az ország dolgozó népe nagy lelkesedéssel tett magáévá. A hároméves terv helyreállítási terv volt. Ez nem a háború előtti helyzet változatlan visszaállítását jelentette, hanem csupán a termelés *mennyiségére* vonatkozott.

A hároméves terv az 1947. év első felében fennállott tulajdonviszonyok, termelőeszközök és munkateljesítmény számbavételével készült. Éppen a hároméves terv folyamán az eredeti terven túlmenő *beruházások,* a közben végrehajtott *államosítások* és a munkásság növekvő *munkateljesítménye* — a munkaversenyek, a brigádmozgalom és az újítómozgalom — tették lehetővé, hogy a kitűzött célokat hét hónappal hamarabb elérjük, s a hároméves tervet két év és öt hónap alatt — 1949 december 31-ig — ne csak végrehajtsuk, hanem túl is teljesítsük.

Az ötéves terv már alapvetően különbözik a hároméves tervtől, nemcsak időtartamra és méreteire vonatkozólag, hanem lényeges célkitűzéseiben is.

„A 3 éves terv folyamán újjáépítettük az országot, az 5 éves tervben új országot építünk." (Rákosi.)

Már az eredeti 5 éves terv célul tűzte ki a magyar népgazdaság szerkezetének teljes átalakítását és a szocializmus alapjainak lefektetését nemcsak az iparban, hanem a mezőgazdaságban is. Az 5 éves terv első évének eredményei alapján a MDP II. Kongresszusán Rákosi Mátyás és Gerő Ernő elvtársak tárták fel a módosított — felemelt — 5 éves terv hatalmas távlatait. A módo-

sított 5 éves terv értelmében a munkásság és dolgozó parasztság egyre növekvő teljesítményei és áldozatkészsége révén sokkal gyorsabban építjük a szocializmust, mint ahogy az eredetileg elképzelhető volt. Az 5 éves terv végére gyakorlatilag az egész magyar népgazdaságban megszűnik a tőkés kizsákmányolás. A nemzeti jövedelem több mint megkétszereződik, a népgazdaság és az ipar szerkezete döntő módon átalakul, a mezőgazdaságban is döntő túlsúlyra jut a társadalmi — állami és szövetkezeti — termelés.

A hároméves terv folyamán Magyarország nemzeti jövedelme 24%-kal haladta túl az 1938. évi színvonalat, az ötéves terv folyamán további 120—140%-kal emeljük, úgy hogy az 1954-ben kb. háromszorosa lesz a háború előttinek. Az ipar súlya népgazdaságunkban már a hároméves terv folyamán is megnövekedett, az ötéves terv folyamán még tovább növekszik. Különösképpen emelkedik a nehézipar termelése. Így válik lehetővé, hogy Magyarország agráripari országból fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari országgá váljon. A mezőgazdaságban döntő változást jelentett már a hároméves terv folyamán a mezőgazdasági gép- és traktorállomások létesítése. Az ötéves terv folyamán teljesen kiépítjük a gépállomások hálózatát, az öntözéses mezőgazdaságot és villamosítjuk a falvakat. Míg a hároméves tervben az államosításokkal megteremtettük a szocialista ipart, az ötéves terv folyamán egyre fokozottabb mértékben háttérbe szorítjuk, korlátozzuk a kulákságot, megerősítjük a mezőgazdaság társadalmasított szektorát s a mezőgazdaságban is megvetjük a szocializmus alapjait.

A hároméves terv folyamán az ipari termelés az előirányzott 27% helyett valóban 53%-kal haladta túl az 1938. évi színvonalat, s az ötéves terv folyamán további 200%-kal emelkedik. A mezőgazdasági termelésnek a hároméves terv végén el kellett érnie a háború előtti évek átlagos mennyiségét. A valóságban számos területen túl is haladta azt, s az ötéves terv folyamán további 50—55%-kal emelkedik.

Az ipari és mezőgazdasági termelés ilyen mértékű emelkedése csak olyan módon lehetséges, ha a termelőképességet a népgazdaság minden ágában hatalmas beruházásokkal növeljük. A hároméves terv folyamán az előirányzott 6,6 milliárd forint helyett 9,7 milliárd forintot, azaz a nemzeti jövedelemnek 17,8 százalékát fordítottuk beruházásra, sőt 1949-ben 23%-át. Az 5 éves terv folyamán a módosított terv szerint mintegy 80—85 milliárd forintot fordítunk beruházásokra, ebből kb. 50%-ot, mintegy 40 milliárd forintot juttatunk az iparnak. A mezőgazdaság beruházásai elérik a 11 milliárdot, a közlekedés fejlesztésére 10

milliárdot, a szociális és kulturális célú építkezésekre további 10 milliárdot fordítunk. A beruházások 1954-ben elérik a nemzeti jövedelem 28%-át.

A termelés és termelékenység növekedése természetszerűleg a dolgozók életszínvonalának emelkedésével jár. Egyrészt azáltal, hogy több ember kapcsolódik be a munkába, másrészt a bérek emelkedése által. A reálbérek emelkedése mellett az életszínvonal mérlegelésénél számításba kell venni a szociális és kulturális juttatásokat is. A reálbérek 1949-ben 40%-kal voltak magasabbak, mint 1938-ban. A szociális juttatások mértéke a reálbérek 38%-át teszi ki. Az 5 éves terv végére a dolgozók életszínvonala további 50—55%-kal növekszik, ezzel a háború előttinek több mint kétszeresére emelkedik.

AZ IPAR

Általános jellemzés

Az ipari üzemek száma a felszabadulás előtt 192.000-nél több volt. Ezek közül azonban alig több mint 4000 tartozott a gyáriparhoz. A bányavállalatok száma 110 körül alakult. A bányaüzemek száma lényegileg változatlan, azonban az államosítást követő átszervezések révén erősen csökkent a bányavállalatok száma. A bányászatban jelenleg 60 ezer, a gyáriparban és építőiparban több mint félmillió munkás dolgozik. A kisiparban viszont erősen csökkent a munkavállalók száma. Az ötéves terv folyamán az ipari munkavállalók száma 600—650 ezer fővel növekszik.

A bányászat, kohászat és gyáripar **termelési értéke** 1938-ban 14,7 milliárd forint volt, az 1947 jan. 1-i árszínvonal alapján kiszámítva, ami *1946-ra* — a háború pusztításai következtében — *9,1 milliárdra csökkent.* (Változatlan árban számítva.) A hároméves terv első évében az ipari termelés már 8% híján elérte a háború előtti színvonalat, 1949-ben 53%-kal túl is haladta azt. Az ötéves terv folyamán az ipari termelés újabb 200 %-kal emelkedik, s így közel 4 és félszer lesz magasabb, mint 1938-ban volt.

A három- és még inkább az ötéves terv folyamán a magyar ipar nemcsak mennyiségileg, hanem **szerkezetileg is átalakul.** A felszabadulás előtt ugyanis a magyar iparban túlsúlyban voltak a fogyasztási javakat gyártó iparágak: mezőgazdasági iparok, textil-, faipar, stb. A hároméves terv folyamán a termelőeszközöket gyártó iparágak termelése az 1938. évi 38%-kal szemben 49%-ra emelkedett. A sztálini szocialista iparosítási elv értelmé-

ben az ötéves terv folyamán is a nehézipar fejlesztésén van a hangsúly. Míg az egész ipari termelés 200%-kal emelkedik, a nehézipar termelésének értéke 280—290%-kal, a könnyűiparé 150 %-kal növekszik. Azaz, a nehézipar termelése közel megnégyszereződik. Ezáltal az 5 éves terv folyamán a termelőeszközöket gyártó ágazatok részesedése iparunk termelésében 70%-ra emelkedik.

Az 5 éves terv folyamán több mint 400 új nagyipari üzemet építünk, melyek közül 267 nehézipari beruházás, 20 textil és ruházati, 71 mezőgazdasági-ipari, 20 villamoserőmű, stb.

Az ipar földrajzi eloszlása az anarchikus kapitalista termelés következtében igen aránytalan volt. Az ipari munkásság és a termelés körülbelül 60%-a csoportosult Budapesten és környékén. Budapest — azaz Buda, majd Pest — kedvező forgalmi helyzete következtében vált az ország fővárosává. Budapest vásárváros, azaz különböző jellegű termőterületek érintkezési pontján fekszik, s emellett alkalmas folyami átkelőhely. Központi helyzetét a vasúthálózat kiépítése még jobban kiemelte. Az áru- és munkapiacot kereső tőkések tehát elsősorban Budapesten létesítettek ipari üzemeket, noha itt sem nyersanyag, sem energiaforrás nincs. Az anarchikus tőkés rendszerben Budapest túliparosítása akkor is tovább folyt, amikor az már nemzetgazdaságilag is károsnak mutatkozott. A vidék úgyszólván teljesen ipar nélkül maradt. Budapesten kívül csupán kisebb ipari gócok voltak, így a borsod-miskolci területen, Győrött és egyes üzemek a Bakonyban. Az ötéves terv folyamán az új ipari üzemeket túlnyomórészt az eddig iparosítatlan vidékeken létesítjük. Könnyűipari üzemeket építünk a Duna-Tisza közén és a Tiszántúl. Az ötéves terv folyamán *iparosodó városokká alakul át* Szeged, Debrecen, Hódmezővásárhely, Békéscsaba, Makó, Szolnok, Kecskemét, Kaposvár, Zalaegerszeg, Esztergom, Kalocsa, Eger, Székesfehérvár, Szombathely, Veszprém, Nyíregyháza, Gyöngyös, Szekszárd és még több más város. Vízierőmű épül Tiszalöknél és Tiszafüredné, termikus erőmű Inotán, Várpalotán, Barickán és Mohácson, Lovásziban pedig földgázerőmű létesül stb.

Ilyen módon lehetővé válik az elmaradottabb mezőgazdasági területek gazdasági fejlesztése, a mezőgazdasági fejlődés következtében felszabaduló munkaerőnek az ipari termelésbe való bekapcsolása. Az ipar növekedése és a munkásosztály számbeli erősödése szélesebb alapot ad a szocializmus építéséhez és fokozatosan megszünteti a főváros és vidék közötti gazdasági és kulturális ellentétet.

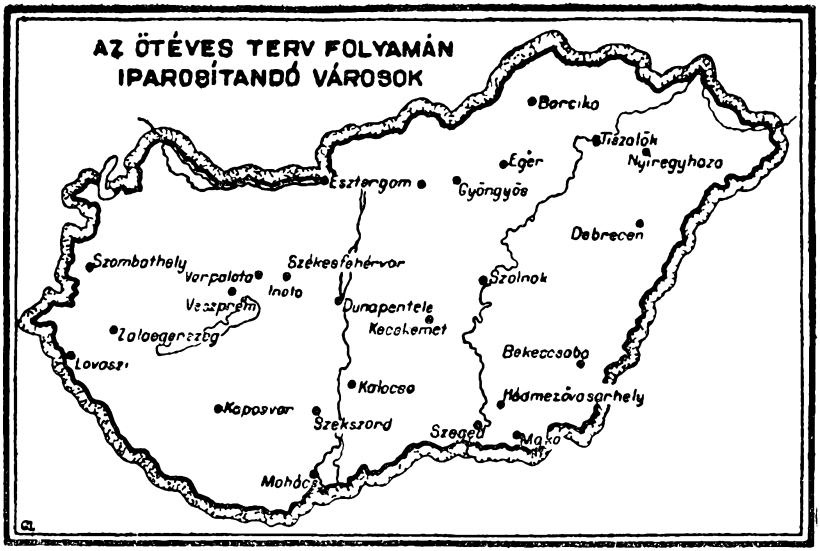

A térképen az ötéves terv-törvényben megjelölt városok mellett feltüntettük azokat a helyeket is, ahol az ötéves terv legjelentősebb ipari teljesítményei épülnek. A térképen nem szerepelnek a MDP II. Kongresszusán ismertetett módosított ötéves terv értelmében iparosítandó további városok: Kiskúnfélegyháza, Balassagyarmat, Jászberény, Cegléd, Gödöllő, Sopron, Szentes, Vác stb.

Energiagazdaság

Magyarország *szénvagyona* túlnyomórészt harmadkori barnaszenekből áll, amelynek mennyiségét a felszabadulás előtt 1100 millió tonnára becsülték. Az újabb becslések szerint csupán a *biztos* készletek meghaladják az 1200 millió tonnát. A valószínű készletekkel együtt az egész szénvagyon több mint 3500 millió tonnára tehető, azaz az ötéves terv utolsó évére előirányzott termelés mellett mintegy 200 évre elegendő.

A barnaszéntelepek kizárólag a Magyar Középhegység lejtőin és medencéiben terülnek el. A Borsod-miskolci medence (Sajó völgye) jelentősége szerint egyike a legfontosabbaknak, *fűtőérték szerint* a szénkészlet 18%-a. Ettől délnyugatra, a Mátrától északra a salgótarjáni barnaszén- és lignitbányák vannak (8%). A rózsaszentmártoni fiatal lignitek a Mátravidéki Erőmű üzemanyagát szolgáltatják. A Duna nagy kanyarulatától délnyugatra, Dorog, Tokod és Tatabánya vidékén bányásszák az ország legjobb barnaszenét (28%). A tatabányai medencéhez kapcsolódnak még a Vértestől nyugatra lévő móri süllyedésben lévő

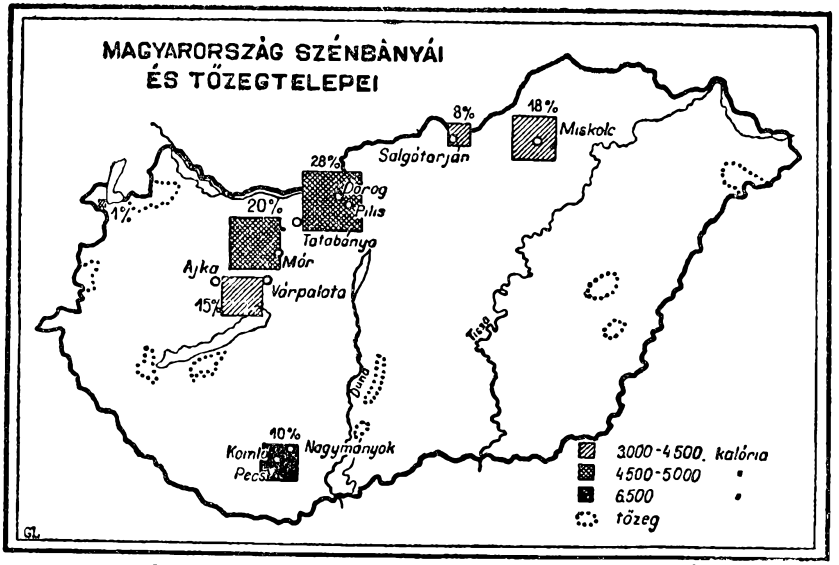

Az egyes szénbányavidékek részarányát az ország összes szénkészleteinek kalóriatartalma szerint számítva mutatják a négyszögek, amelyek egyben a sötétség fokozatai szerint a szén minőségét is jelzik. Tőzegtelepeink fűtőértékére vonatkozólag még megbízható adatok nem állnak rendelkezésre.

eocén széntelepek (20%). Kisebb lignit- és barnaszénbányák vannak Várpalotán, illetve Bakonyban, Ajkánál (15%). A Sopron melletti Brennbergbánya termelése jelentéktelen. Ezzel szemben Magyarország egyetlen liász (Jura)-kori feketeszén-előfordulása a Mecsek-hegységben van, ahol Pécs és Komló fejlődtek ki jelentős bányaipari centrumokká. (9%). A százalékarányok természetesen csak megközelítő becslések. Már a hároméves terv folyamán sikerült a magyar barnaszenek kokszosítása.

Magyarország széntermelése 1938-ban 8,7 millió tonna volt. A termelés 1945-ben kevesebb, mint felére esett, de 1949-ben már 11,5 millió tonnára emelkedett, s az ötéves terv folyamán — *a teljes gépesítés révén — 27,5 millió tonnára emelkedik.*

Tulajdonjogilag a szénbányászat a felszabadulás előtt három finánctőkés csoport kezében volt, csupán 10%-a volt állami tulajdonban. Ma már a szénbányászat 100%-ig államosított.

Az ország *tőzegtelepei* a Balaton, a Fertő-tó környékén, a Duna és a Felső-Tisza mentén, a Bodrogközben terülnek el, de az országban számos más helyen is találunk kisebb tőzegelőfordulásokat. Az egyes tőzegtelepeken lápcentrálék, azaz tőzegfűtésre berendezett villanyerőművek épülnek.

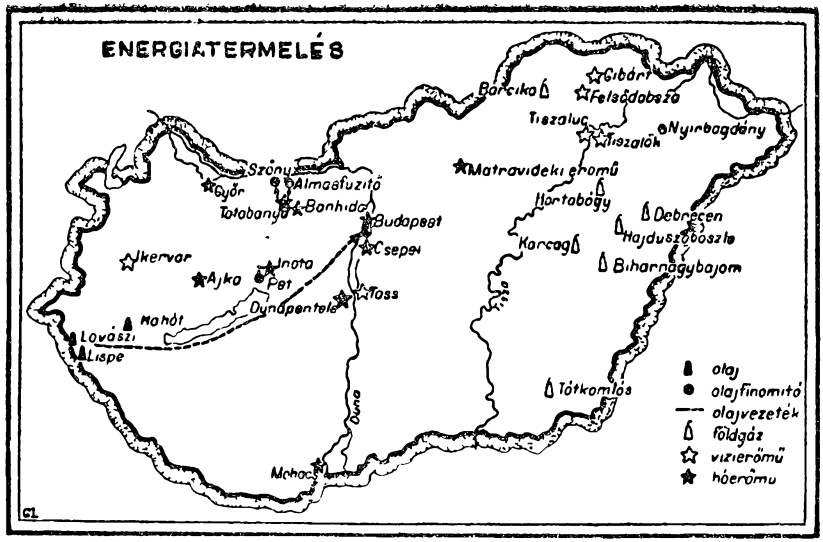

A térképen a legfontosabb villanyerőműveket tüntettük fel. Továbbá az olajtermelő- és finomító-üzemeket. A tiszántúli földgázelőfordulások még csak potenciális energiákat jeleznek.

A magyar **ásványolajkutatás** a háború előtt jelentéktelen volt, mert sem állami, sem magántőke nem vállalkozott a kutatások rendszeres folytatására. A fasiszta kormány az amerikai Standard Oil Társaságnak adott koncessziót a kutatásra és termelésre, 15% haszonbér fejében. A korábban amerikai érdekeltségű — ma már államosított — vállalat Zala megyében, Lispe mellett talált olajat. A termelés a háború folyamán indult meg, s azt a fasiszta német vezetők rablógazdálkodással több mint 800 ezer tonnára fokozták. A háború után a termelés az amerikai imperialisták zsoldjában álló fasiszták szabotázsa következtében félmillió tonna alá csökkent, a szabotázs leleplezése és az államosítás óta újból emelkedik. Ugyanitt van jelentékeny hasznosítható földgáz is. További földgázmezőket feltételeznek a Tiszán túl: Biharban, Tótkomlós és a Hortobágy vidékén.

Vízierőkben Magyarország—amint erre már utalás történt — aránylag szegény. A kiépíthető vízierők 6—700 ezer lóerőre becsülhetők. Ezek hasznosítása a tízéves országos villamosítási terv keretében következik be, amelynek első szakasza a most folyó ötéves terv. Ennek folyamán Tiszalöknél épül egy 50.000 kW teljesítésű duzzasztógát. A folyók felső szakaszán levő vízierők kiépítése a szomszédos népi demokráciákkal és a Szovjetunióval közö-

sen, a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának keretében valósítható meg.

A villamosítás terén Magyarország igen elmaradott volt. A villamosenergiatermelés a háború előtt, 1938-ban 1,4 milliárd kWó volt, 1949-ben 2,3 milliárd, s 1954-ben eléri a 6,5 milliárd kWó-t. Az ország áramfejlesztő telepei majdnem kizárólag hőerőművek, főleg nagyobb városokban, vagy nagyobb üzemek mellett épültek fel. Jelentősek a budapesti erőművek mellett a hároméves tervben elkészült *csepeli, mátravidéki* és *ajkai,* továbbá *Miskolcvidéki* erőművek. Az ötéves terv folyamán *Barcikán, Várpalotán, Inotán* és másutt épülnek barnaszén- és lignitfűtésre berendezett erőművek, *Lovásziban, Lispe* mellett földgázerőmű. Az ötéves terv folyamán összesen 20 villamoserőmű épül, s így lehetséges az elektromos energiatermelés megkétszerezése.

Az ország 3233 falujából a hároméves terv megkezdésekor mindössze 1280 rendelkezett villanyárammal. A hároméves terv folyamán 455 községet villamosítottunk. Az ország községeinek villamosítása az ötéves terv folyamán teljesen befejeződik.

A nehézipar és nyersanyagai

A magyar iparban a felszabadulás előtt túlsúlyban voltak és viszonylag gyorsabban fejlődtek a fogyasztási javakat termelő iparágak. A vas-, fém- és gépipar csak 20,6%-a volt a termelésnek. A magyar tőkések az ország nyersanyagszegénységére és tőkehiányára hivatkoztak, az igazi ok azonban más volt.

A magyar tőkések valóban nem rendelkeztek világviszonylatban jelentős tőkékkel, de a rendelkezésre álló tőkével is inkább a kevesebb befektetést igénylő, gyorsabb hasznot hozó könnyűipart fejlesztették. Ami a nyersanyaghiányt illeti, még a meglevő nyersanyagokat sem használták fel olyan mértékben, ahogyan az lehetséges lett volna. A külföldi tőkétől való függőség miatt a magyar tőkések nem támaszthattak versenyt a külföldi imperialistáknak a magyar nehézipar kifejlesztésével. A nehézipar csak a két világháború alatt fejlődött hirtelen és ugrásszerűen, amikor az a német imperializmusnak is érdekében állott — és nem utolsó sorban azért, mert a tőkés állam az állandó megrendelésekkel magas profitot biztosított a tőkéseknek.

A felszabadulás óta — a szocializmust építő népi demokrácia feltételei és lehetőségei mellett — ez a helyzet lényegesen megváltozott. A sztálini szocialista iparosítási elv értelmében, a Szovjetunió példája nyomán elsősorban nehéziparunkat és annak nyersanyagbázisát fejlesztjük. A nehézipar az alapja az *egész* ipar fejlesztésének. A nehézipar látja el gépekkel a mezőgazdaságot

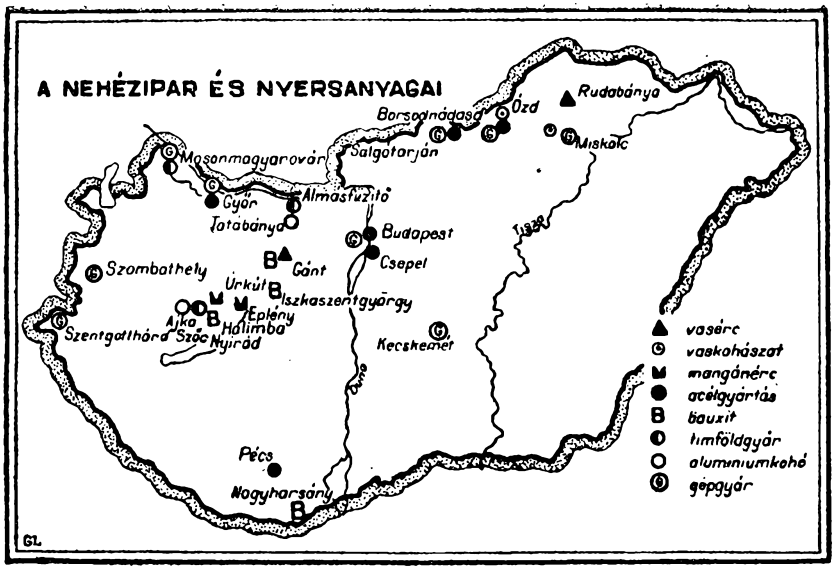

Az ábrán csupán a legfontosabb nehézipari üzemeket és ércbányákat tüntettük fel. A lépték következtében egyes jelek nem pontosan azon a helyen vannak, ahol lenniük kellene, de így is világosan kitűnik, hogy néhány kivételtől eltekintve, nehéziparunk zöme a Magyar középhegységben helyezkedik el.

és a közlekedést. Közvetve tehát a nehézipar kifejlesztése az életszínvonal emelkedésének is alapja. Korszerű nehézipart kell teremtenünk, ha honvédségünket erőssé akarjuk tenni az imperialisták támadásával szemben. Ezért is fordítjuk az ipari beruházások több mint 90%-át — 37—38 milliárd forintot — a nehézipar fejlesztésére.

A felszabadulás, különösen a tervgazdaság kiépítése óta szabadon fejleszthetjük meglevő termelőerőinket, szabadon aknázhatjuk ki nyersanyagainkat. Nem függünk semmiféle imperialista hatalomtól, amely ebben meggátolhatna. Sőt, éppen ellenkezőleg. A hiányzó nyersanyagok beszerzésénél, a műszaki berendezés fejlesztésénél a hatalmas Szovjetunió és a testvéri népi demokráciák baráti segítségére és tapasztalataira támaszkodunk.

Vasércben Magyarország viszonylag szegény. Csupán Borsodban, *Rudabányán* folyik a vasérctermelés, amelynek évi mennyisége 300 tonna körül alakul. A termelést az érc gyenge minősége miatt nem fokozzuk jobban. Ezért Magyarország vasércszükségletének egy részét a közeli csehszlovák bányák fedezik, másrészt a Szovjetunió szállítja.

A mangánbányászat termelése meghaladja az ország szükségleteit. Jelentősebb az *úrkúti* mangánbánya, míg az *eplényi* kisebb kapacitású. A két bánya termelése évi 50 ezer tonna körül alakul. „Dúsított", azaz a salaktól már megtisztított tiszta ércben számítva. Az úrkúti mangánbánya előnyös fekvése (az ajkai körzetben) lehetővé teszi a ferromangángyártás kiépítését és fejlesztését.

A bauxit Magyarország legjelentősebb ásványi nyersanyaga. A bauxitkincs egyike a legnagyobbaknak a világon: valószínűleg a világkészlet 18—20%-a. A leggazdagabb bauxitbányák a Vértes-hegységben, *Gánt* és *Iszkaszentgyörgy* mellett vannak, de jelentősek a bakonyi bányák is: *Szőc, Halimba, Nyírád stb.* A háború előtt a bauxitbányászat és feldolgozás részben német érdekeltség volt, jelenleg a *bányászat* és alumíniumkohászat túlnyomó része vegyes magyar-szovjet vállalatok tulajdonában van, a *feldolgozás,* illetve készárugyártás leginkább magyar állami üzemekben folyik.

A bauxitnak alumíniummá való *nagyobbmértékű* feldolgozása csupán akkor lesz gazdaságos, ha Magyarország olcsó vízielektromos energiához jut. Ez esetben a magyar vasércellátás is megjavulhat, mert a magyar bauxitok 20—25% vasat is tartalmaznak.

A vaskohászat és acéltermelés eddig egyetlen *bázisa* a borsod-miskolci iparvidék volt, azaz *Diósgyőr* és *Ózd* Acéltermelés Budapesten, illetve Csepelen is folyt. Az ötéves terv folyamán a pécsvidéki kőszén felhasználására épül fel Magyarország második nehézipari bázisa, a Dunai Vasmű Dunapentelén.

A nyersvastermelés 1938-ban 335 ezer tonna volt, 1949-ben már 430 ezer, 1954-ben 1,3 millió lesz, tehát több mint megháromszorozódik az ötéves terv folyamán. A nyersacéltermelés az 1938. évi 650 ezer tonnáról 900 ezer tonára emelkedett 1949-ben és 2,2 millió tonnára emelkedik 1954-ben.

Mind a három-, mind az ötéves terv folyamán a vas- és acéltermelésnél is rohamosabban fejlődik a *nehézgépipar,* amelynek termelése a hároméves terv folyamán több mint megkétszereződött, 1938-hoz mérve az ötéves terv folyamán is több, mint megnégyszereződnek, egyes ágazatai megháromszorozódnak vagy megötszöröződnek. Magyarország legjelentősebb gépipari települési helye *Budapest. Csepelen* van Magyarország legnagyobb vas- és gépipari üzeme, a *„Rákosi Mátyás Művek"* (korábban Weiss Manfréd). Budapesten vannak a teherautó-, vagon- és gépgyárak. *Diósgyőr* Magyarország második nehézipari és nehézgépipari központja. *Győrben* teherautó- és vagongyártás folyik. Kevésbbé jelentős nehézipari városok: *Salgótarján* és *Pécs, Kecskeméten, Mosonmagyaróváron, Szentgotthárdon, Székesfehérváron és Szom-*

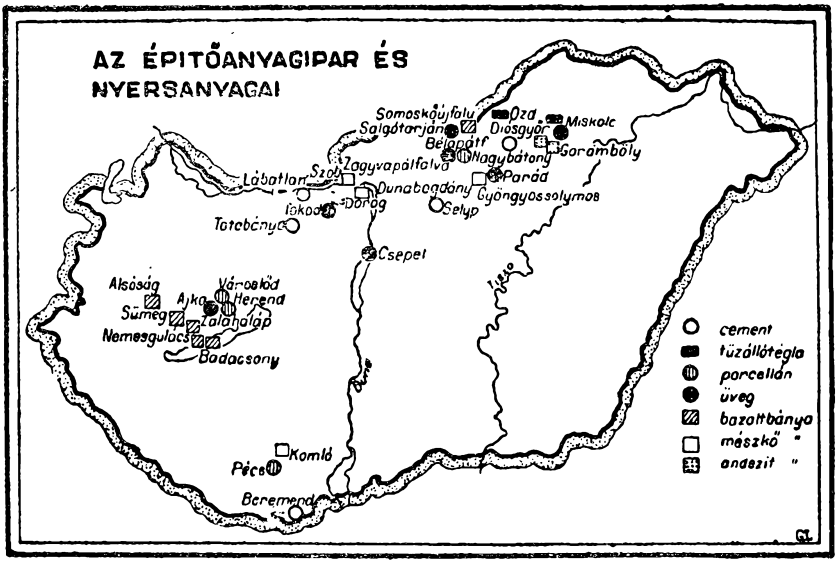

Ez a kartogramm lényegileg ugyanazt mutatja, mint az előző, a legfontosabb építőipari nyersanyagok és ennek következtében az építőanyagipari üzemek, így téglagyárak, cement- és üveggyárak, szintén a Magyar Középhegységben — kivételesen a Mecsekben — helyezkednek el.

bathelyen gépgyárak, tömegcikkgyárak, mezőgazdasági szerszámgyárak vannak.

Magyarország 1949-ben közel 3000 traktort termelt évente, továbbá vasúti kocsikat, vagonokat, mezőgazdasági és földmegmunkáló gépeket stb. Különösen nevezetesek a magyar Diesel-motoros vonatok és a Kandó-rendszerű villanymozdonyok.

A finommechanikai és elektromos készülékeket gyártó ipari üzemek technikailag fejlettek, s kizárólag Budapesten és környékén települtek (Újpest).

Az alumíniumipar legnagyobb üzeme *Ajkán* van (Veszprém megye). Egy kisebb alumíniumkohó működik *Tatabányán* (Felsőgallán). Timföldgyárak vannak *Ajkán* (az alumíniumkohóval egybeépítve), továbbá *Magyaróváron*. A Duna mellett *Almásfüzitőn* épült fel 1950 végére Európa egyik legnagyobb timföldgyára évi 60, majd 100 ezer tonna timföld kapacitással. Az alumíniumtermelés az 1938. évi termeléssel szemben megtízszereződött, s tovább növekszik az ötéves terv folyamán, új alumíniumkohók építése révén. Alumíniumhengerműve van *Székesfehérvárott*, egyéb feldolgozó üzemek Budapesten.

A nehézvegyészeti ipar egyike a legfontosabb iparágaknak, úgynevezett kulcsipar, mert más iparágak és a mezőgazdaság számára gyárt a termelésnél nélkülözhetetlen alapanyagokat. A nehézvegyiparhoz sorolandók a kénsav-, festék- és műtrágyagyárak és gumigyárak, a könnyűvegyiparhoz a kozmetikai, gyógyszer- és háztartási vegyi gyárak. Mindezek az üzemek nagyrészt *Budapesten* és környékén vannak. Péten, a Bakony északkeleti szélén van Magyarország legnagyobb nitrogén-műtrágyagyára, amelyet az amerikai repülők teljesen elpusztítottak, de a hároméves terv első évében újjáépítettünk. A gyár már többet termel, mint a háború előtt. Az ötéves terv folyamán új műtrágya és anilinfesték és egyéb vegyigyárak épülnek. A vegyipar termelése az ötéves terv folyamán szintén megnégyszereződik. A vegyiparhoz számítandók még az ásványolajfinomítók, amelyek közül a legnagyobbak Budapesten és környékén épültek, továbbá a Duna mellett *Szőnyben* és *Almásfüzitőn*. Egy kisebb üzem működik *Nyírbogdányban* és *Péten*.

Az építőanyagipar legnagyobb üzemei szintén Budapesten vannak, de minden nagyobb város mellett vannak kisebb-nagyobb téglagyárak. Cementgyárak dolgoznak *Bélapátfalván, Tatabányán, Lábatlanban és Beremenden*. Az ötéves tervben új gyárak épülnek. Ezáltal a cementtermelés az 1938. évi 340 ezer tonnáról és az 1949. évi 400 ezer tonnáról 1954-ben 900 ezer tonnára emelkedik. Az egész építőanyagipar termelése négyszerese lesz az 1940. évinek.

Az ötéves terv folyamán 85 téglagyár épül az ország különböző részein. Megindul a vasbetonépítő-elemek előgyártása is.

A könnyűipar

Magyarország gazdasági helyzetének és az uralkodó osztály érdekeinek megfelelően a felszabadulás előtt különösen kiemelkedett az ipari termelésben a mezőgazdasági termékeket feldolgozó ipar, amely az össztermelésnek még 1938-ban is 27,3%-át tette ki. A magyar nagybirtokos osztály ugyanis súlyt helyezett arra, hogy saját termékeit iparilag is azokban az üzemekben dolgoztassa fel, amelyekben érdekeltségei voltak, hogy profitját ilyen módon is növelje.

A mezőgazdasági ipar *részesedése* a hároméves terv folyamán az egész iparban 23%-ra csökkent s az ötéves terv folyamán a nehézipar gyorsabb növekedése következtében tovább csökken. A mezőgazdasági ipar az ötéves terv folyamán jelentősen növeli termelését, hogy a dolgozókat egyre fokozottabb mértékben láthassuk el élelmiszerrel és egyéb fogyasztási javakkal. *Tehát a*

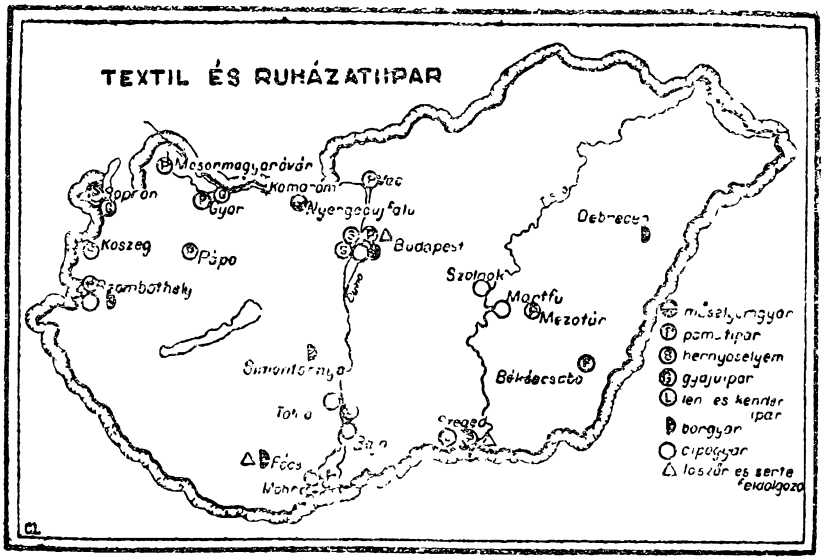

A textil- és ruházati ipar elhelyezkedése más képet mutat, mint az előzőek. Budapest melleti elsősorban a Kisalföldön találunk jelentősebb textilipart, aminek oka, hogy a felszabadulás előtt textilgyáraink nyugatról hozott nyersanyaggal dolgoztak, a termékeik egy részét nyugatra exportálták. A dunamenti textilipari üzemek az előnyös forgalmi helyzetet, vagy a fogyasztópiacot vették figyelembe.

termelőeszközöket gyártó iparágak gyorsabb fejlesztése nem jelenti semmiképpen a fogyasztási javakat gyártó iparágak termelésének csökkentését.

Magyarországon mintegy 500 nagyipari jellegű *malom* van, a nagymalmok azonban túlnyomórészt Budapesten összpontosultak. Jelentősebb malomközpontok még: *Szeged, Szolnok, Törökszentmiklós, Debrecen, Kaposvár,* stb. A magyar malomipar túlméretezett, de berendezése nagyrészt elavult, s teljes felújításra szorul.

A cukorgyártás mennyisége a felszabadulás előtt igen alacsony volt, mindössze évi 100 ezer tonna körül mozgott. A vidék, különösen a falusi proletariátus egyáltalán nem fogyasztott cukrot. A földreform óta a cukorrépatermelés és ezzel a cukorgyártás erősen emelkedett, a fogyasztás több mint megkétszereződött, s tovább növekszik az ötéves tervben. Cukorgyárak vannak *Budapesten, Hatvanban, Selypen, Szolnokon, Szerencsen, Sarkadon, Mezőhegyesen, Kaposváron, Ercsiben, Sárváron, Ácson* és *Petőházán,* a cukorrépatermő területek közelében.

A mezőgazdasági iparágak közül még jelentősek a *keményítőgyárak és a szeszgyárak*. Ez utóbbiak a Nyírségben, de főleg Budapesten vannak. A fontosabb gyümölcstermelő vidékeken gyümölcsszeszgyárak vannak, így *Kecskeméten, Nagykőrösön, Pécsett, Szegeden*. A magyar borpárlat és gyümölcsszeszfélék jelentős kiviteli áruk.

A textilipar a könnyűipar második legjelentősebb ágazata, s egyben a legtöbb munkást foglalkoztató iparág is. A magyar textilipar az első világháború után fejlődött ki, mikor az osztrák és cseh verseny már nem gátolhatta kifejlődését. A magyar tőkések főleg régi, külföldi gépekkel szerelték fel a textilipart, mert az alacsony munkabérek mellett ezek az elavult gépek is elegendő profitot biztosítottak számukra.

A textilipar legnagyobb üzemei szintén *Budapesten* vannak. Nagyobb textilipari, főleg pamutfonó és szövő üzemek vannak még *Győrött, Sopronban, Szombathelyen, Pápán, Baján*, mert itt volt a közelben hajtóenergia és a külföldről behozott nyersanyag útja rövidebb volt. A hároméves terv első évében létesült az első állami pamutfonoda *Lőrincen*, s ugyancsak még a hároméves tervben építettük fel *Szegeden* a pamutfonó- és szövő-kombinátot, amelyet a Szovjetunióból hozott kitűnő automatikus gépekkel szereltünk fel.

Míg a textilipar főleg nagyüzemekben összpontosult, a **ruházati ipar** túlnyomórészt kisipari keretek között folyt; a nagyipari konfekció jelentéktelen volt. Az ötéves terv folyamán a textilipar termelése 52%-kal növekszik. A ruházati nagyipar termelésének emelkedése viszont 250%-os lesz, azaz tulajdonképpen az ötéves terv teremti meg Magyarországon a nagyipari konfekciót.

Az új textil- és ruházati-ipari üzemek főleg a Duna-Tisza közén és a Tiszántúl, az eddig legkevésbbé iparosodott területeken épülnek fel, mert ezeken a területeken folyik a rostnövények, len, kender termelése és ez a terület alkalmas a gyapotcserje termesztésére is. Az ötéves terv folyamán öt új fonó-szövő kombinát és 12 új konfekcióüzem épül.

A pamutipar orsószáma a háború előtt 350 ezer volt, ennek körülbelül harmada pusztult el a háborúban. A pamutipar 1949-re újra elérte a háborúelőtti orsószámot. A kapacitás kifejlesztése a Szovjetunióból importált gépekkel tovább növekszik. A hároméves tervben a pamutszövet-fogyasztás 133%-kal, a gyapjúszövet-fogyasztás 117%-kal emelkedett.

Selyem-, illetve műselyemgyárak vannak — Budapesten kívül — *Tolnán, Sárváron, Nyergesújfalun (műselyem), Sopronban, Szentgotthárdon és Mohácson.*

A bőr- és cipőipar termelési központja szintén Budapest ezenkívül *Pécsett, Szegeden, Simontornyán, Bonyhádon, Szombathelyt* és *Miskolcon* vannak bőrgyárak és cipőgyárak, továbbá *Szolnok* közelében, *Martfűn* nagy cipőgyár. Míg 1938-ban a magyar gyáripar 4,7 millió cipőt gyártott, *az ötéves terv utolsó évében 9 millió pár bőrcipő*, továbbá 2,3 pár gumicipő, csizma stb. készül. Tehát minden lakosra több mint egy pár lábbeli jut évente.

A faipar az ország erdőszegénysége következtében *mennyiségileg* aránylag keveset termelt, de *minőségileg* főleg a műbútorasztalosipar termékei exportképesek. A faipart néhány bútorgyár mellett főleg kis- és kézműipari üzemek képviselték eddig Magyarországon. Fontosabb faipari központok *Budapesten* kívül *Miskolc, Pécs, Sopron, Nagytétény*. A faipar termelése az ötéves tervben 78%-kal növekszik, s a termelés növelése a nagyüzemekre jut.

A papírgyárak ellátják az ország szükségleteit, nagyrészt azonban külföldi nyersanyagra vannak utalva. A hároméves terv folyamán kezdődött meg a hazánkban bőségesen található nyersanyagok, szalma, nád és kukoricaszár feldolgozása cellulózévá. Jelentősebb papírgyárak *Budapesten* kívül *Szolnokon, Szentendrén, Csepelen, Diósgyőrött* és *Füzfőn* vannak.

MEZŐGAZDASÁG

A termelőviszonyok

A felszabadulás előtt az ország mezőgazdasági területének 43%-a volt a feudális egyházi és világi nagybirtokosok kezén, 11%-a kulákbirtok volt. A középparasztság (a mezőgazdasági népesség mintegy 10%-a) a földterület 27%-ának tulajdonosa volt. A kis- és törpebirtokosok a mezőgazdasági népesség 63%-a, a földnek mindössze 19%-át birtokolta, s a mezőgazdasági népesség 26%-a nincstelen agrárproletár volt.

A nagybirtok erőszakolta az extenzív szántóföldi szemtermelést és gabonaexportot, legjobb esetben a cukorrépatermelést, hogy az érdekeltségeihez tartozó malmokat és cukorgyárakat ellássa nyersanyaggal. A kis- és középparasztság alig termelt piacra. Az általános szegénység, a rossz felszerelés, elégtelen trágyázás, a parasztság kulturális elmaradottsága és helyenként a kedvezőtlen talajviszonyok következtében a hektárhozamok oly alacsonyak voltak, hogy még a 8—10 holdas gazdák is kénytelenek voltak időnként családtagjaikkal együtt napszámba járni.

A demokratikus földreform az ország területének több mint egyharmadát érintette, több mint 600 ezer nincstelen agrárprole-

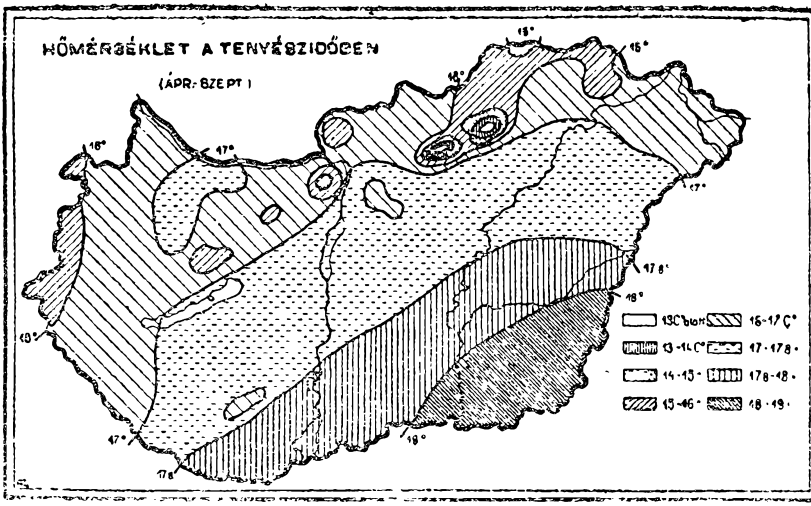

Míg a januári és júliusi közepes hőmérséklet inkább elméleti jelentőségű, a mezőgazdaság szempontjából döntő fontosságú, gyakorlati értékű az április közepétől szeptember közepéig tartó tenyészidő közepes hőmérséklete. A vegetációs idő öt hónapjának izotermái északkelet-délnyugat irányúak, tehát hazánk legmelegebb területe a döntő nyári időszakban a Körösöktől délre fekvő, a Tiszántúlnak része — a Viharsarok. A 17,8 fokos izotermától délre termeszthető legelőnyösebben a rizs, gyapot, ramia, kenáf, stb.

tárnak, kis- és törpebirtokosnak juttatott földet. Az erdőket állami vagy községi tulajdonba vettük.

A mezőgazdaság gépesítésének fő hordozói az egész országban létesített *mezőgazdasági gép- és traktorállomások*. A hároméves terv folyamán 221 gépállomás létesült az ország minden részében 3800 traktorral és más gépekkel. 1951. elején 361 gépállomás működött 6895 traktorral. A gépállomások száma 1954-ig 500-ra emelkedik s 1—1 állomás több mint 40 traktorral s ezen kívül megfelelő más géppel rendelkezik. Az 5 éves terv folyamán a magyar mezőgazdaság traktorállománya 28 000-rel növekszik.

A földreform eredményeképpen a mezőgazdasági nincstelenek aránya (az egész mezőgazdasági népességhez viszonyítva) 45,9%-ról 17,1%-ra csökkent, ezzel szemben az 1—25 holdas dolgozó parasztok aránya 47%-ról 78,6%-ra növekedett.

A hároméves terv utolsó évében kezdődött meg, s az ötéves terv folyamán fokozott erővel folytatódik a falusi mezőgazdasági termelőszövetkezetek kiépítése és ezzel kapcsolatban a kulákság korlátozása (illetve háttérbe szorítása), 1951 elején már a termelőszövetkezeti csoportok 826 ezer holdon gazdálkodtak.

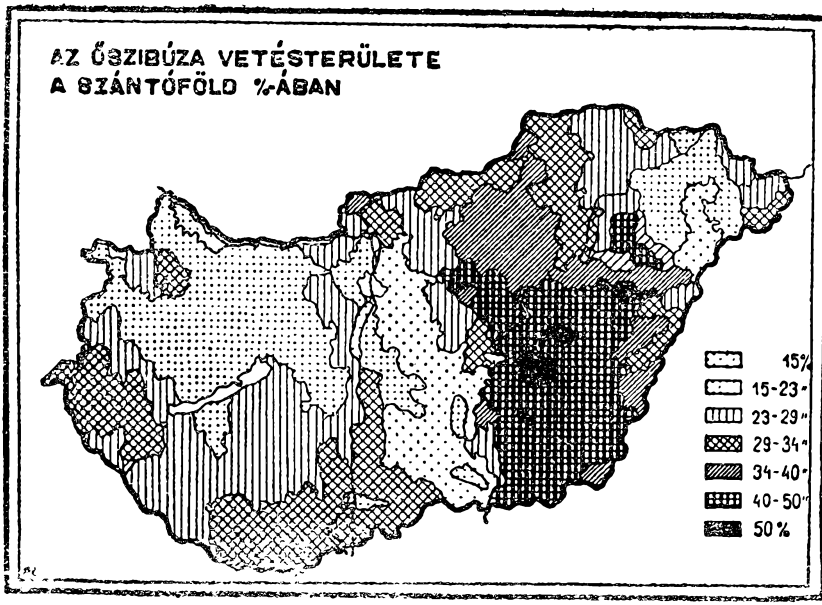

A kartogramm nagyjából hűen mutatja legfontosabb búzatermelő területeinket. Ugyanis éppen azokon a területeken legjelentősebb a szántóföld aránya az összterülethez viszonyítva, amelyeken a búza vetésterülete is a legnagyobb a szántóföld területéhez viszonyítva.

Az állami mezőgazdasági üzemek és termelőszövetkezetek (erdőbirtokok nélkül) a mezőgazdasági termőterület több mint tizedrészét teszik ki. Az állami mezőgazdasági üzemek, főleg mintagazdaságok, növénynemesítők, faiskolák és állattenyésztő üzemek, összterületük több mint 800 ezer kat. hold szántó.

A falusi termelőszövetkezetek megszervezése, a középparasztság megnyerése és a kulákság fokozott elszigetelése és korlátozása következtében a faluban az osztályharc kiélesedésével jár.

A mezőgazdaság fejlesztésének és korszerűsítésének — a gépesítés mellett — legfontosabb eszköze az **öntözéses gazdálkodás** kiterjesztése. Az ország öntözőcsatorna-hálózatának kiépítése csak a hároméves terv folyamán indult meg. Öntözőrendszerek épültek *Hódmezővásárhely, Békésszentandrás, Nádudvar, Tiszafüred* határában, a *Hortobágyon* és másutt, főleg a Tisza mentén és a Tiszántúl, összesen 46 ezer holdon. Kiépült — egyelőre mint öntözőcsatorna — a másfél évszázada tervezett Duna-Tisza-csatorna első szakasza. Az ötéves terv folyamán az öntözött terület további 323 ezer holddal emelkedik. Az öntözésekkel a mezőgazdasági terméshozamok jelentős növekedését biztosítjuk.

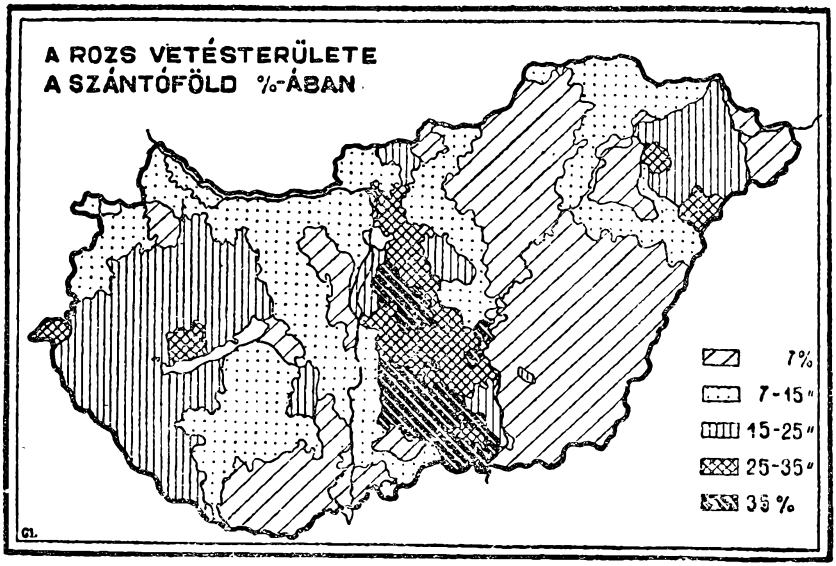

Ez a kartogramm nagyjából kiegészítője az előzőnek. Figyelembe veendő, hogy a Nyírségen a szántóföld viszonylag nagyobb, mint a Duna-Tisza közén.

Az elmaradt és kezdetleges technika miatt ugyanis Magyarország mezőgazdaságában a *hektárhozamok* igen alacsonyak voltak s a háború után az állatállomány pusztulása következtében beállott természetes trágyahiány miatt még jobban csökkentek. A hároméves terv utolsó évében már sikerült elérni a háború előtti hektárhozamokat, amihez hozzájárult még a *műtrágyahasználat* széleskörű megszervezése is. A műtrágyaellátás az új műtrágyagyárak építésével holdanként 72 kg-ra emelkedik az 1938. évi 6 kg-mal szemben. Az állami üzemek és szövetkezetek hektárhozama magasabb a magángazdaságokénál. Az ötéves terv folyamán 100 ezer hold szikes és savanyú talajon végzünk talajjavítást.

A földterület megoszlása művelés szerint

Magyarország 16,2 millió hold, azaz 9,3 millió hektár területéből kerek 60% szántóföld, 17% rét és legelő, csupán 3,7% a kert, gyümölcsfatermelő terület és szőlő, 12% az erdőterület, s közel 7% a terméketlen, meg nem művelhető terület. A terület ilyen megoszlása nem előnyös, mert aránytalanul kevés az erdő, a rét, a legelő és a gyümölcstermő terület.*

Már a hároméves tervben megkezdődött, s az ötéves tervben a hektárhozamok emelkedésével párhuzamosan tovább folyik a

* 1 kat. hold = 0,57 hektár, 1 ha = 1,7 kat. hold.

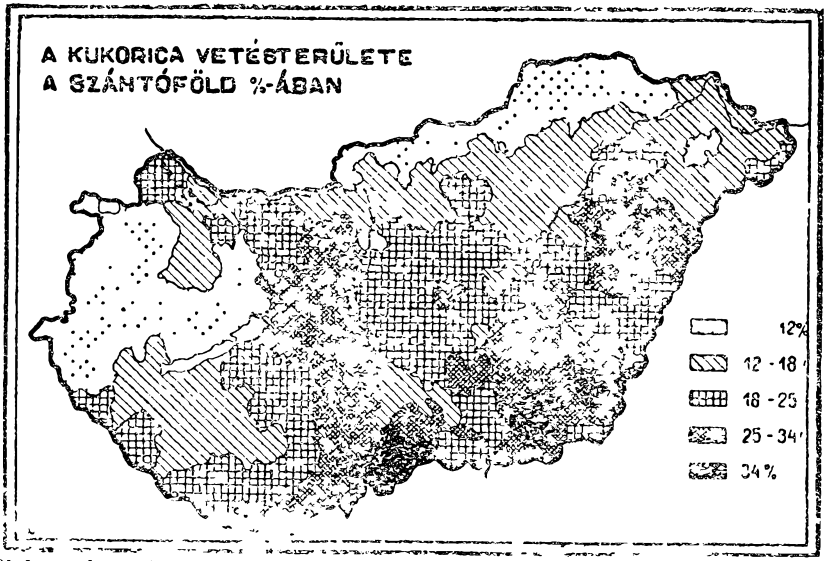

Noha a kukorica klimati us és talajigényei nagyjából azonosak a búzáéval, a legfontosabb termőterületek mégsem azonosak. Feltűnő, hogy a Magyar Középhegységtől északra (a Dunántúli Dombosvidék kivételével) alig termelnek kukoricát.

a búza és általában a kenyérgabonák vetésterületének fokozatos csökkentése, s ezzel kapcsolatban az erdőterület, a takarmány- és iparnövény vetésterület növelése.

A szántóföldi termelésben legjelentősebb a *búza* vetésterülete, az összes szántóterület 28—29%-a, amelyet az erdőterületek kivételével, az egész országban úgyszólván mindenütt termelnek. A legjelentősebb területek a Tisza mentén és a Tiszántúlon vannak. A szárazföldi éghajlat mellett a magyar búza minősége kiváló, sikértalma magas és ezért a világpiacon is keresett áru volt mindaddig, amíg a gépi erővel termelt olcsó, tengerentúli búza ki nem szorította. A háború előtt a búzatermés 20—22 millió mázsa körül ingadozott.

A rozs termőterülete és termelése 40—45%-a a búzáénak, a termése 7 millió q körül alakul. A rozs fő termőterületei a Duna-Tiszaközi s a somogyi homok, továbbá a Tiszántúl északi részén a Nyírség.

Az árpát és a *zabot* főleg takarmánynövénynek használjuk az egész országban. Leginkább az ország északi és nyugati részében termeljük mindkét gabonafélét. Az évi termésmennyiség 8, illetve 4 millió q körül váltakozik. Sörárpát főleg a Kis-Alföldön és az Északi hegyvidéken termelnek.

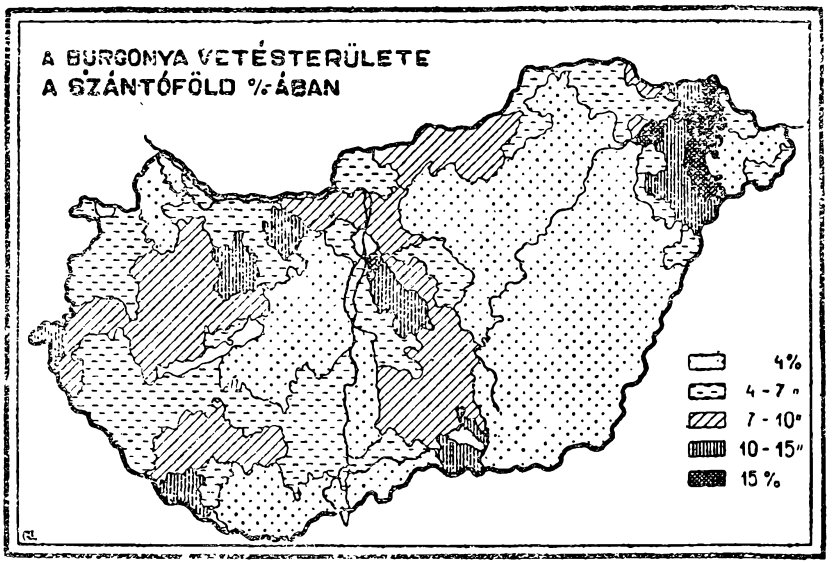

A kartogramm világosan megmutatja, hogy a burgonya legfontosabb termőterülete a Nyírség és a Duna-Tisza köze. Ennek magyarázata a laza, homokos talaj. A nyírségi nagyobb csapadék mellett azonban a burgonya sokkal jobb terméshozamot ad

A hároméves terv folyamán az öntözésekkel párhuzamosan kezdődött meg Magyarországon *a rizstermelés*, főleg a Tisza mentén, a Tiszántúl déli részén és a Hortobágyon. A magyar rizs minőségileg kiváló, mennyiségileg pedig a termés fedezi az ország szükségleteit, sőt kivitelre is jut.

A kukorica fő termőterülete a Magyar Középhegységtől délre eső terület, különösképpen a Dunántúl keleti, a Duna-Tiszaköz déli részei és a Tiszántúl déli tájai. Megterem a kukorica a Duna-Tisza közötti homokos talajon is, de itt alacsonyabb a hozama. A termés mennyisége 20—25 millió q között ingadozik évente.

A burgonya fő termőterülete a Tiszántúl északi része — Nyírség — a Duna-Tiszaköznek főleg déli része, a Kis-Alföld és a Dunántúli Dombosvidék. A cukorrépa legfontosabb termelőterülete a Kis-Alföld, Délkelet-Tiszántúl és az Alföld északi szegélye. A burgonyatermés a felszabadulás előtt évi 23 millió q, a cukorrépatermelés 10 millió q volt. A hároméves terv folyamán a cukorrépatermelés megkétszereződött, a burgonyatermelés is jelentősen növekedett.

Kitűnő borszőlők teremnek a Magyar Középhegység vonu-

latában, főleg a vulkáni talajú területeken, tehát Tokaj-Hegyalja, Eger, illetve a Mátra vidékén, a Balaton környéki vulkánikus hegységek déli lejtőjén, a Dunántúl délkeleti szögletében, a Villányi- és a Mecsek-hegység déli lejtőin és Szekszárd vidékén. De jóminőségűek a Duna-Tisza közötti és nyírségi homokos talajon termő szőlők, illetve borok is. A homokszemek ugyanis visszaverik a napsugarakat, s így a szőlő erős besugárzást kap, mint víz (Balaton, Duna) mellett is. Magyarország a világ egyik legjelentősebb bortermelője és exportőrje.

Igen értékes gyümölcstermelő terület a homokos Duna-Tisza köze. A Tiszántúl déli részén a gyümölcstermelés mellett a konyhakerti növénytermelés, főleg hagymatermelés jelentős. (Makó.)

Hüvelyeseket a Közép-Dunántúl és a száraz Tiszántúl kivételével mindenütt termelnek az országban és termelésük az ötéves terv folyamán növekszik.

Az ipari növények termőterülete — amint már említettük — a hároméves és ötéves tervek folyamán növekszik. A rostnövények: len, és kender termőterületei a Tiszántúl déli része, továbbá Tolna, Somogy és Zala megye. A Kis-Alföld és a Magyar Középhegység északi vonulatában főleg rostlent termelünk.

A dohány fő termőterülete szintén a Tiszántúl északi része, a Nyírség. Szeged és Kalocsa vidékén legjelentősebb a paprika- és paradicsomtermelés. Nagyobb paradicsomtermő terület még Somogy megye, Kecskemét környéke és a Duna-Tiszaköz északi szegélye.

A Szovjetunió segítségével az ötéves terv folyamán kezdődik meg az arra megfelelő éghajlattal és talajjal rendelkező területeken, főleg a Tiszántúl és a Duna-Tiszaköz déli részén a gyapottermelés és a hűvösebb, csapadékosabb hegyvidékeken a kokszagyz (gumipitypang) termelése.

Állatállomány

Magyarország állatállománya a felszabadulás előtt sem volt nagy (2 millió szarvasmarha, 0,9 millió ló, 4,7 millió sertés, 1.5 millió juh). A háború folyamán az állatállomány nagy része elpusztult. A szarvasmarhaállomány 44%-át, a lóállomány 40%-át, a sertésállomány 76%-át, a juhállomány 70%-át pusztították el, vagy hurcolták el a fasiszták. A hároméves terv folyamán a ló- és juhállomány kivételével sikerült az állatállományt a korábbi létszámra, sőt részben magasabbra növelni.

A lóállomány növelése a korábbi mértékre nem kívánatos,

Hazánk erdőterülete igen csekély s nemzetgazdasági szempontból semmiképpen nem kielégítő. Jelentősebb erdőségeink csak a Magyar Középhegységben és ezenkívül még a Dunántúlon vannak. Ezenkívül fő folyóinkat szegélyezik galéria-erdők. Erdőállományunk növelése a Középhegységben, de különösen az Alföldön — talajvédő erdősávok ültetésével — tervgazdaságunk egyik legfontosabb feladata.

mert a mezőgazdaságban a traktor egyre fokozottabban helyettesíti a lovat.

A juhállomány erőteljes növelése viszont a gyapjúellátás szempontjából fontos, mivel Magyarországon nem fogyasztanak nagy mértékben birkahúst.

A szarvasmarhatenyésztés, húsfeldolgozás és tejgazdaság legjelentősebb területei a Dunántúl vannak, nevezetesen a *Kisalföldön* és *Baranyában*. Egy másik, a 3 és 5 éves tervben különösen kifejlesztendő szarvasmarhatenyésztő vidék a Hortobágy, illetve a Tiszántúl északi része.

A jellegzetes fehér magyar szarvasmarha a podoljai fehér marhával rokonfajta, de erősebb csontozatú és nagyobb növésű. Kitűnő igásállat, de tejhozama aránylag alacsony. Ha a gépesítés következtében megszűnik a tehenek igázása, a tejhozamok jelentős emelkedésére számíthatunk. A magyar marhát keresztezik a nyugati vöröstarka és borzderes fajtákkal, amelyek azonban a magyar éghajlat és talajviszonyok mellett hamar elkorcsosulnak, tehát újra és újra fel kell frissíteni az állományt. E téren a ma-

gyar állattenyésztők máris sokat tanultak a szovjet biológusoktól.

Az állatállomány növelésében és minőségének javításában nagy szerepük van az állami állattenyésztési gazdaságoknak és központoknak. Az állattenyésztés szempontjából legfontosabb terület a Dunántúl, ahol az éghajlati és talajviszonyok nagy mértékben elősegítik a földműveléssel vegyes állattenyésztést. A Tiszántúl legnagyobb szarvasmarhatenyésztő területe a Hortobágy. Jelentős állattenyésztő telepek vannak Mezőhegyesen, Bábolnán, Környén, Gödöllőn stb. Az ötéves terv célkitűzése, hogy a szarvasmarhaállomány 50%-kal, a sertésállomány 15%-kal haladja túl az 1938. évit.

Erdészet és erdősítés

Magyarország erdőterülete az összterületnek mindössze 12 %-a, főleg lomboserdő — tölgy és bükk — helyenként ültetett fenyőerdő és akácos. Viszonylag gazdagabb erdőkben a Magyar Középhegység vonulata és a Dunántúli Dombosvidék. Teljesen kipusztult az erdő az Alföldről, főleg a Tiszántúlról. Az Alföld újraerdősítése több évtizedes problémája volt a magyar gazdasági életnek, de a kapitalista rendszer képtelen volt azt megoldani. Az ötéves terv folyamán kezdődik meg — a Szovjetunió példája nyomán — a nagyarányú erdősítés — talajvédő erdősávok ültetése — egyelőre 170 ezer acldon.

Az erdők a felszabadulás előtt túlnyomórészt a nagybirtokosok tulajdonában voltak, ma túlnyomórészt állami tulajdonban vannak. A három és ötéves terv biztosítja a modern gépesített és racionális erdőgazdálkodást. Magyarország azonban még hosszú ideig fabehozatalra szorul.

FORGALOM

Vasút

Magyarország közlekedésének legfontosabb tényezője a vasút. A magyar nagybirtokos réteg gabonakivitelének érdekei szerint építette ki a magyar vasúthálózatot, tehát összekötötte az ország mezőgazdasági jellegű vidékeit a fővárossal, de az egyes vidékek között nem épültek ki vasútvonalak, mert a mezőgazdaság nem volt specializálva, tehát ezek a vidékek nem is cserélték egymással termékeiket. A továbbiakban a vasútvonalak hiánya már gátolta a mezőgazdaság és általában a vidéki árutermelés kifejlődését, tehát az egyes termőterületek specializálódását, s ezzel a termelékenység növekedését. Másrészt Budapestnek, mint ipari,

közigazgatási, kulturális központnak helyzete alakította ki a magyar vasúthálózatot, de a vasúthálózat ilyen szerkezete visszahatott Budapest fejlődésére és hozzájárult a főváros túlméretezettségéhez. A vasútvonalak Budapestről sugárszerűen ágaznak szét. A sugárvonalak mellett azonban hiányoznak az egyes vidékeket összekötő, úgynevezett transverzális vonalak. Például Nagykanizsa és Pécs, Pécs és Szeged, Szeged és Debrecen, Debrecen és Miskolc között nincs közvetlen nagyteljesítményű vasúti összeköttetés.

A vasúthálózat hossza 8700 km, azaz 100 km^2-re 9,4 km, 100 ezer lakosra 93,4 km.

A háború folyamán a vasúti hálózatnak, különösképpen a pályáknak és épületeknek nagy része pusztult el. A hidakat a fasiszták 100%-ig felrobbantották. A hároméves terv folyamán sikerült a vasúthálózat és a hidak teljes újjáépítése és a gördülőállomány nagy részének helyreállítása, illetve újjáépítése. A vasúti áruforgalom ma már túlhaladja a háború előtti mennyiséget, s az ötéves tervben a vasút teljesítménye 60%-kal növekszik. A szovjet sztahanovista vasutasok példája és segítsége révén a magyar vasutasok már az ötéves terv első évében is hatalmasan megnövelték teljesítményüket, 2000 tonnás szerelvényeket szállítanak, s napi 500 kilométer útvonalat tesznek meg.

Közúti hálózat és közlekedés

A magyar *úthálózat* hasonlít a vasúti hálózathoz. Az összes közutak hossza 31 ezer km, ebből azonban csupán közel egyharmadrész a modernül kiépített beton-, aszfalt-, kő- vagy makadámút. Évtizedes problémája a magyar közlekedésnek a kisebb falvak és egyéb települések bekapcsolása a főútvonalakba, *bekötőutak* révén. A hároméves terv folyamán megkezdődött a bekötőutak kiépítése, s az ötéves terv végén már nem lesz olyan falu vagy egyéb település az országban, amelyet ne kötne össze a főútvonallal modern bekötőút. Az ipari termelés fejlődésével, s a mezőgazdaság gépesítésével kapcsolatban kell haladnia az úthálózat sűrűbb kiépítésének és a meglévő úthálózat korszerűsítésének. A mezőgazdasági gépállomások, a létesülő tanyaközpontok és a mezőgazdaság fokozódó kollektivizálása egyben az eddigi embertelen, elmaradt tanyarendszer megszüntetésének egyik műszaki alapja is. Az ötéves terv folyamán 2600 kilométer új betonút, makadámút és több mint 2000 km bekötőút épül, ami lehetővé teszi az áruforgalom meggyorsítását és kiterjesztését.

Mind a vasúti *hidakat,* mind a közúti hidakat is kivétel nélkül felrobbantották a fasiszták. A hároméves terv folyamán azonban

a legfontosabb duna- és tiszahidak már újjáépültek. Újjáépült a Tiszán a szegedi, algyői, tiszazugi, két szolnoki híd, továbbá Tokaj mellett négy vasúti és közúti hídból álló egész hídrendszer, amely a Tisza árterét is áthidalja. Újjáépültek a Dunán — kettő kivételével — a budapesti vasúti és közúti hidak, és a dunaföldvári híd. Az ötéves terv folyamán újjáépül hat közúti és vasúti dunahíd és négy tiszahíd.

A közúti hálózat korszerűsítése és bővítése teszi lehetővé az autóforgalom és állomány jelentős növelését. Az ország *autóállománya* a háború előtt mindössze 22 ezer darab volt, s ennek több mint fele volt személykocsi, illetve luxuskocsi. Az autóállomány ma már eléri a 40 ezer darabot, azonban az arányok lényegesen megváltoztak. A személykocsik száma 13 ezerről 9 ezerre csökkent, ezzel szemben a teherautók száma 3660-ról 12 ezerre növekedett. A motorkerékpárok száma 10 ezerről 24 ezerre nőtt. Az ötéves terv folyamán 23 ezer új teherautóval és 14 ezer új személyautóval bővül az ország gépjárműállománya, tehát közel megkétszereződik. Az ötéves terv 1500 helységet kapcsol be az új autóbuszjáratokba.

Víziközlekedés

Magyarország fő víziútja a Duna. Lényegesen kisebb jelentőségű a tiszai hajózás. A háború folyamán Magyarország hajóállománya nagyreszt elpusztult, illetve súlyosan megrongálódott. Ennek nagy része már újjáépült, azonban a vízforgalom még nem érte el a háborúelőtti színvonalat. Különleges magyar hajókonstrukció a folyam-tengerjáró hajó, amelyből Magyarország a Szovjetuniónak is szállít. Az ötéves tervben újjáépül és kibővül a vízi járműpark.

Belkereskedelem

Magyarország belkereskedelme mind a nagy-, mind a kiskereskedelmi szektorban a felszabadulás előtt a kapitalisták kezén volt. A munkás fogyasztási szövetkezeteket a fasiszta rendszer üldözte és megsemmisítette. A kormány támogatásával újszövetkezetek létesültek.

A felszabadulás után e téren is jelentős változások következtek be. A nagykereskedelem éppúgy, mint a kulkereskedelem, már 100%-ig államosított. A kiskereskedelemnek egyre nagyobb hányadát bonyolítják le az állami áruházak, községi és szövetkezeti kiskereskedelmi üzletek. A városokban az élelmiszerellátást községi áruházak és boltok, az egyéb szükségleti cikkek

árusítását nagy állami áruházak és specializált boltok biztosítják. A falvakban a Népboltok bonyolítják le a kiskereskedelmi forgalmat.

Külkereskedelem

Magyarország külkereskedelmét a felszabadulás előtt a magyar uralkodóosztály érdekei és a német imperializmustól való függő helyzete szabta meg. Hazánk külkereskedelmének alakulásában jutott leginkább kifejezésre az ország félgyarmati helyzete, a nyugati nagytőkével, különösképpen Németországgal kapcsolatban. Magyarország főleg élelmiszert, mezőgazdasági eredetű készárukat és nyersanyagot szállított és ipari készárukat hozott be. Főszállítója és felvevőpiaca Németország volt, amely Ausztria bekebelezése után a magyar külkereskedelemnek 50%-át, majd a háború folyamán 75%-át foglalta le. A háború végén Németország már minden ellenérték nélkül szállította el Magyarország termékeit, s a háború végén több mint 2 milliárd pengővel tartozott Magyarországnak. Jelentős felvevői voltak még a háború előtt a magyar mezőgazdasági termékeknek Svájc, Belgium és Anglia. A szomszéd országok mindössze 2—3%-kal szerepeltek a külkereskedelmi forgalomban.

A felszabadulás után mind Magyarország egész gazdasági és társadalmi szerkezete, mind nemzetközi helyzete és így külkereskedelme is lényegesen megváltozott. Amint már említettük, a hároméves terv utolsó évében külkereskedelmünk már teljes egészében a népi demokrácia államának kezében volt. A munkásság és parasztság állama szabta meg külkereskedelmünk irányát, kettős értelemben, elsősorban azt, hogy *kivel* kereskedünk, másodsorban, hogy *mivel* kereskedünk.

Magyarország külkereskedelmét ma elsősorban az ötéves tervben lefektetett célkitűzések irányítják. A főfeladat az ipar és mezőgazdaság ellátása a szükséges és Magyarországon nem található nyersanyagokkal. Másodsorban figyelembe vesszük a velünk szövetséges Szovjetunió és a népi demokráciák szükségleteit és lehetőségeit is. Miközben segítségüket igénybe vesszük, ugyanakkor magunk is hozzájárulunk szállításainkkal az ő terveik megvalósításához.

E célból alakult a Szovjetunió és a népi demokráciák részvételével a *Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa*. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának keretében kötött egyezmények nem hasonlíthatók össze a kapitalista országok külkereskedelmi megállapodásaival. Elsősorban azért, mert a KGST tagjai teljesen egyenrangúak és az egyenjogúság alapján tárgyalnak. Másod-

azor az együttműködés oly szoros, hogy az egyezmények már túlnőnek az egyszerű áruszállítási kereteken, s egyre fokozottabban vetik meg a kölcsönös *gazdasági együttműködés* alapjait.

Míg a felszabadulás előtt Magyarország elsősorban nyersanyagot, élelmiszert, élőállatot szállított, főleg a nyugati és középeurópai kapitalista országokba, ma már kivitelünkben túlsúlyra jutnak az ipari készáruk. A mezőgazdasági eredetű áruk 1938-ban kb. 60%-át tették kivitelünknek — 1950-ben már csak 40%-át. Ennek megfelelően behozatalunkban első helyen állnak az ipari nyersanyagok, amelyekre az ötéves terv végrehajtásához szükségünk van.

Magyarország továbbra is folytat kereskedelmet a nyugati és középeurópai tőkés országokkal, amennyiben ez a kereskedelem a teljes *egyenjogúság alapján* történik, s a tőkés országokkal való kapcsolat Magyarország politikai függetlenségét és gazdasági önállóságát semmiképpen nem érinti.

Külkereskedelmünk a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal egyre inkább elmélyül és szélesedik. A Szovjetunióból főleg iparunk számára nélkülözhetetlen fontos nyersanyagokat kapunk, így vasércet, kokszot, gyapotot, értékes fémeket és érceket, stb. s ezekért nehézipari, finommechanikai készárut, kész szövetárut, nemesített vetőmagvakat és más, értékes mezőgazdasági termékeket adunk cserébe. Behozatalunkban 56,6%-kal, kivitelünkből 65,9 %-kal részesedett a Szovjetunió és a népi demokratikus országok.

A hatalmas Szovjetunióval és a többi népi demokratikus országgal fennálló és egyre elmélyülő gazdasági kapcsolataink lehetővé teszik, hogy a magyar népi demokrácia sikeresen hajtsa végre a proletárdiktatúra három főfeladatát: a belső osztályellenség legyőzését, az ország megvédését az imperialistákkal szemben és a szocializmus felépítését.

CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG
(Csehszlovákia)

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

A Csehszlovák Köztársaság az Osztrák-Magyar Monarchia szétesésekor alakult meg, 1918 október 28-án. A közös államban egyesült cseh és szlovák nép mind gazdasági, mind kulturális helyzetét illetően erősen különbözött egymástól.

Csehországban aránylag korán fejlődött ki a kapitalizmus, s így az ország ipara az Osztrák-Magyar Monarchia keretében vezető szerepet játszott. A szlovák nép viszont még az elmaradott, félfeudális, mezőgazdasági jellegű Magyarország keretében is gazdaságilag, politikailag és kulturális szempontból is elnyomott nemzetiség volt. Az a nagy ellentét, illetve különbség, amit az ilyen különböző fejlődés idézett elő, a két népnek közös államban való egyesülése után is fennmaradt, mert azt a cseh kapitalizmus nem tudta, de nem is akarta felszámolni.

A fiatal Csehszlovák Köztársaságban a cseh burzsoázia a külföldi, főleg francia finánctőke szövetségeseként rendezkedett be, s az elmaradott szlovák és kárpátukrajnai területet gyarmatként kezelte. Az ott élő nemzeti kisebbségeket elnyomta. A két világháború között eltelt időben semmit sem tett a két országrész közötti hatalmas gazdasági és kulturális különbség és ellentét megszüntetésére. Sőt még Szlovákia csekély nehéziparát is leszerelte.

Az országot még egyéb nemzetiségi ellentétek is gyengítették. Csehország területén jelentős német, Szlovákia területén pedig nagyszámú magyar és német kisebbség élt. A nemzetiségi kérdés demokratikus megoldására a kapitalista rendszer szintén képtelen volt.

A polgári-demokratikus Csehszlovákiában ezért igen sok párt tevékenykedett, nem csupán az osztályok érdekei szerint, hanem még a nemzetiségi megoszlás szerint is (cseh, szlovák, magyar, német) tagolódva. Így a parlamentben 14 párt volt képviselve, de a választásokon még ennél is több indult. A látszólag erős és életképes Csehszlovákiában a nemzetiségi és gazdasági

ellentétek következtében az ország egységesítésének és arányos fejlesztésének problémái megoldatlanok maradtak.

A német fasizmus Ausztria bekebelezése után — 1938-ban — Csehszlovákia ellen indított rohamot azzal az ürüggyel, hogy megvédi a Szudétákban lakó német kisebbségeket a cseh elnyomással szemben. A Csehszlovák Köztársaságot nyugati szövetségesei cserbenhagyták. Csupán a Szovjetunió volt hajlandó a vállalt kötelezettségek betartására, erre azonban a Hitlert segítő nyugati nagytőke árulása miatt nem került sor. A müncheni négyhatalmi egyezmény értelmében (1938. szeptember) Csehszlovákia elvesztette régi határait. Mintegy 28 000 km^2-nyi területet és az itt lakó németnyelvű lakosságot Németország kebelezte be. Magyarország később kerek 24 000 km^2-t szállt meg Szlovákiából, ú. i. amikor — 1939. március — a német fasiszták, szerződésüket megszegve, megszállották Prágát, egész Kárpátukrajnát bekebelezte. Csehországot a német fasiszták „Cseh-Morva Protektorátus"-nak nyilvánították. A szlovák fasiszták pedig német védelem alatt, Hitler vazallusállamaként szervezték meg az önálló Szlovákiát.

A második világháború alatt a cseh és a szlovák nép fegyveresen harcolt a szövetségesek oldalán a fasizmus ellen, Szlovákiában Besztercebányán (Banska Bystrica) fegyveres felkelés tört ki, amely két hónapig tartott. Amikor a Vörös Hadsereg elérte Csehszlovákia határát, az évszázados elnyomás alatt sokat szenvedett kárpátukrajnai népesség lelkesen és boldogan fogadta felszabadítóit, majd a megtartott népszavazás alapján 1945. június 29-én csatlakozott a hatalmas Szovjetunióhoz, illetve az Ukrán Szövetséges Szocialista Szovjet Köztársasághoz. Röviddel Kassa elfoglalása után itt gyűltek össze Csehszlovákia demokratikus szervezeteinek képviselői, hogy meghatározzák az új Csehszlovákia felépítésének alapelveit. A kosicei programm lett volna Csehszlovákia politikájának és gazdaságpolitikájának irányvonla, amely magában foglalta Csehszlovákia demokratikus átalakításának főbb alapelveit.

Amikor a Szovjet Hadsereg 1945. májusában elfoglalta Berlint és Drezdát, s észak felől is Csehszlovákia határához ért, a prágai nép felkelt, s maga is fegyverrel járult hozzá a németek leveréséhez.

A felszabadulás után csak fokozatosan, a fasiszta és reakciós rétegek elleni szívós harcban alakult ki az új Csehszlovákia népi demokratikus rendje. A nehéz és bonyolult harcban a cseh és szlovák dolgozókat a legális és illegális küzdelmekben egyaránt megedzett Csehszlovák Kommunista Párt vezette.

A cseh burzsoázia fenntartotta korábbi kapcsolatait a nyugati nagytőkével, s annak segítségével igyekezett régi uralmát

helyreállítani, illetve fenntartani. Szlovákiában a fasiszta befolyás igyekezett megakadályozni a népi demokrácia következetes érvényesítését. A földreformot igyekeztek elszabotálni, gátolták az államosítások végrehajtását, az új alkotmány megalkotását és nemzetiségi ellentéteket szítottak. A Csehszlovák Kommunista Párt leleplezte a cseh burzsoázia és az ú. n. nemzeti szocialisták és a jobboldali szociáldemokraták kapcsolatait a nemzetközi nagytőkével, s harcba vitte a csehszlovák dolgozókat a népi demokrácia következetes megvalósítása érdekében.

Csehszlovákia felszabadulás utáni fejlődésében döntő fordulópontot jelentenek az 1948. februári események, amikor a Kommunista Párt vezetésével felszámolták a hazai reakciót, a nemzetközi imperialisták szövetségeseit: a cseh burzsoákat, a jobboldali szociáldemokratákat és a szlovák fasisztákat.

A februári események után gyors ütemben következetesen végrehajtották az államosításokat az iparban és kereskedelemben, központosították a bankokat és új, teljes földreformot hajtottak végre. Ezeket az eredményeket az 1948. május 9-én elfogadott alkotmánytörvény foglalja össze.

A csehszlovák alkotmány kimondja, hogy a Csehszlovák Köztársaság az egyenlő jogokat élvező két szláv nemzet, a csehek és szlovákok egységes állama, amelynek területe egy és oszthatatlan egységet képez. Mindemellett az eltérő fejlődésből adódó különleges helyzettel számolva, az alkotmány Szlovákiában külön nemzeti szervekre bízza az államhatalmat, *a csak Szlovákiát érintő kérdésekben,* ezek azonban alá vannak rendelve a csehszlovák kormánynak.

Az alkotmány leszögezi, hogy a köztársaság gazdasági rendje az ásványi kincsek, energiaforrások, a jelentősebb ipar, a nagykereskedelem és a bankok állami tulajdonán alapszik. Az alkotmány kimondja, hogy a föld azé, aki megműveli. Végül leszögezi az alkotmány, hogy a Csehszlovák Köztársaságban csak egy és egységes állampolgárság van.

Az alkotmány megállapítja, hogy a nemzetgazdaság irányítását *egységes gazdasági terv* alapján végzi, amely a termelést, kereskedelmet és közlekedést irányítja olymódon, hogy a termelés mennyisége és minősége, a lakosság életszínvonala fokozatosan emelkedjék.

Az alkotmány *állami tulajdonnak nyilvánítja* az energiaforrásokat, bányákat, kohókat, az 50-nél több bérmunkással dolgozó vállalatokat, bankokat és biztosítótársaságokat stb., stb. Ugyancsak állami tulajdonban vannak a közegészségügy érdekében felhasználható javak, pl. a természetes gyógyforrások.

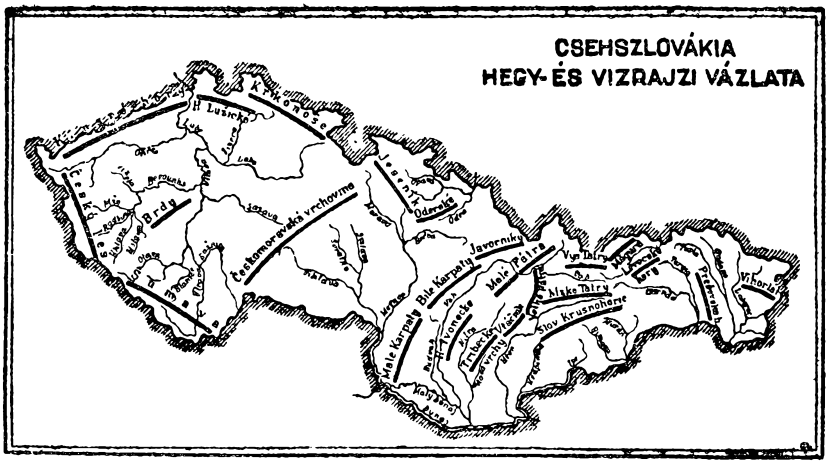

A térkép vázlatosan mutatja Csehszlovákia domborzatát. A vázlatból is kitűnik Szlovákia erősebb tagoltsága.

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

A Csehszlovák Köztársaság *Közép-Európában* fekszik, a Csehmorva medence és a Kárpátok területén. Nyugatról és északról a Cseh-erdő és a Cseh-Érchegység mentén Németországgal, a Neissetől keletre a Szudéták (Krkmose) és tovább a Kárpátok északi lejtőin végig Lengyelországgal, majd a Szovjetunióval határos. Délen a Magyar-középhegység északi nyúlványainál, majd az Ipoly és a Duna mentén Magyarország, Bratislavától a Morva mentén és a Bécsi-medencén át Ausztria a szomszédja.

A Csehszlovák Köztársaság jelenlegi *területe* 128 ezer km², amelyből 62% Csehországra, 38% Szlovákiára (Slovensko) jut. Közigazgatásilag 19 kerületre oszlik, amelyek megfelelnek a magyar megyéknek. Hat kerület van Szlovákiában. Csehszlovákia tulajdonképen a történelmi Csehország, Morvaország és Dél-Szilézia, továbbá Szlovákia területét öleli fel.

Domborzat

Csehországot geológiai felépítése és felszíne alapján *északi és déli* részre osztjuk.

A déli háromszög gránitból és gneiszből álló átlag 500—600 m magas tönk. Legmagasabb részei délnyugaton vannak. Itt emelkedik a *Cesky Les (Cseh-erdő)*, széles, fennsíkszerű, magas tető. Legmagasabb pontja az 1458 m magas Arber.

Az északi háromszög a Cseh-medence. *Geológiája és felszíne is elüt a déli háromszögétől.* Az egykori hatalmas gránit-gneisz masszivumnak itt *csak a szélei maradtak meg.* Ilyen a *Krusne hory* (Érchegység) és a Krkonoše. (Szudéták). Amaz északnyugatról, emezek északkeletről határolják. Az Érchegység lábánál elhúzódó törésvonal mentén sok hőforrás tör fel. Ugyanitt a gránit máladékából keletkezett *kaolin* híres porcelángyártásnak szolgáltat nyersanyagot. Lejtőin régóta bányaművelés folyik. A hegység előtti mélyedésben jelentős *barnaszéntelepek* húzódnak. Az ezüstbányászat igen régi (Jáchymov-Joachimstal). Igen jelentős ma itt a rádiumtartalmú urán-szurokérc bányászata. Az Érchegység és a Szudéták között lévő terület lesüllyedt és behorpadt, elöntötték a különböző korok tengerei, amelyek vastag üledékréteget borítottak a gneisz és gránit fölé. A krétakori tenger üledékei: a meszes *márga* — a cement nyersanyaga — és a *homokkő*. A Moldvától nyugatra eső részen — különböző geológiai korokban — alakultak Észak-Csehország széntelepei; a szilur korban képződtek a kőszéntelepek (Kladno, Plzeň és Praha közt), a harmadkorban pedig (Cheb környékén) a barnaszéntelepek.

A Morva-medencét a Cseh-tönktől és a Cseh-medencétől a Cseh-Morva hátság (Českomoravská Vysočina) választja el. A Morva-medence felé futó vizek észak-déli irányú mélyedésekben futnak.

Dél-Szilézia a Morva-medencétől északra hatalmas kőszéntelepeiről ismert. Itt tör át észak felé az Odera.

A Szlovák hegyvidék az ország legmagasabb része. Területén a Kárpátok láncai húzódnak. A Kárpátok ívezete négy, egymással többé-kevésbbé párhuzamos láncból áll. Az erdőhatár fölött a gazdag havasi legelőkön jelentős juhtenyésztés folyik.

A homokkő-lánc 50—100 km szélességben húzódik az ország északi határán. Tagjai közül a *Bílé Karpaty* még az 1000 métert sem éri el. A Vlárský Prusmyk (Vlára szoroson) át vasút vezet a Vah völgyéből a Morva-medencébe. A homokkővonulat lakatlan erdős, egyhangú vidék, szegényes termeléssel.

A mészkőszírt-övezet tarajos, fehér szírtjei élesen elütnek környezetük lágy vonulatailól.

A külső, kristályos hegységek vonulata a *Malé Karpaty* 700 m magas gránitlönkjével kezdődik, melynek felszínét hatalmas sziklarengetegek borítják. Következő tagja a *Malé Fatry* (Kis-Fátra) délnyugatról északkelet felé folyton magasodik. Délen bükkös, északon fenyveserdők borítják. A 6—700 m magas térszínből a *Vysoké Tatry* (Magas-Tátra, 2263 m) emelkedik ki merész formáival. A völgyekben több apró tengerszem maradt. Alsó

része fenyőborította, lankás lejtőjű törmelékhalmaz. Természeti szépségei miatt turisták keresik fel, s egészséges hegyi éghajlata miatt a dolgozók legfontosabb üdülőhelye.

A belső kristályos vonulat rövidebb és alacsonyabb a külsőnél. Szerkezete bonyolultabb, mert egyes részeit harmadkori vulkáni felhalmozódások takarják el. A *Velká-Fatra* erdőborította, gyér lakosságú terület. A völgyekben szénsavas források erednek.

A Kárpátokon belül *ókori rögöket* is találunk, ezek a *Slovenské Krusno-horie* (Szepes-Gömöri Érchegység) vonulathoz tartoznak. Kristályos palákból és gránitból felépített széles, kiemelt tönk, rengeteg erdővel borítva. Keleti része erősen elkarsztosodott. A mészkőfennsíkok között nagy területeken előtűnő kristályos palák érceket rejtenek. Így vasércet, vaspátot, barna vasércet, ólom-, réz-, higany-, antimon-, nikkel- és kobaltércet. *Vulkáni tagok* a *Sitno* és a *Presovské Horv.* A Sitno kőzeteit utóvulkáni működés következményeként gőzök és forróvizes oldatok járták át, melyek a kőzetek repedéseiben érctelereket raktak le. Az arany, ezüst, ólom és rézérctelepek azonban kimerülőben vannak.

A Szlovák Alföld a Malé Karpaty, a Duna és a Hron (Garam) folyó közölt terül el. Déli, nagyobb részén a Duna Európa legnagyobb törmelékkúpján fut végig. A Szlovák Alföld lesüllyedt terület, melyet az itt alsószakasz-jellegű Duna hordaléka töltött fel. Északi részét a Malé Karpaty keleti lejtője előtt lösztakarta törmeléklejtők alkotják. A Szlovák Alföld Szlovákia legtermékenyebb területe.

Éghajlat

Csehország éghajlata a tengertől való távolság és az óceáni légáramlatokat felfogó hegykoszorú miatt túlnyomórészt kontinentális. Télen hideg, nyáron meleg és meglehetősen száraz. (Praha januári közepes hőmérséklete — 1,2 C°, júliusi közepes hőmérséklete 19 3 C°.)

Mint a domborzat, úgy az éghajlat tekintetében is nagy különbség van az 50° szélességi körtől délre és északra fekvő területek között. Fekvése szerint a déli résznek melegebbnek kellene lennie, mint az északinak. A valóság azonban az ellenkezőjét mutatja. Dél-Csehország ugyanis 3—400 méterrel magasabban fekszik, mint az északi rész, ezért évi közepes hőmérséklete 2—3 fokkal alacsonyabb. A párkányhegyek magasságuk miatt még hűvösebbek. Ez az oka, hogy a Szudétákban 1400 méternél van a fahatár.

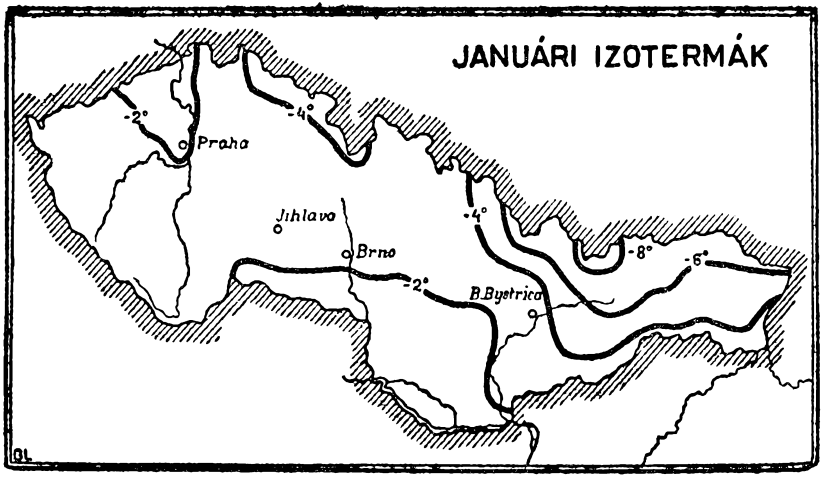

Csehszlovákia januári közepes hőmérsékletét inkább a domborzat, mint a tengerektől való távolság teszi változatossá. Csupán Szlovákia keleti részében érződik az erősebb kontinentális hatás, amelyet a domborzat szintén erősen befolyásol

Így adódik az a különösnek látszó jelenség, hogy az északi háromszögben termelnek búzát és gyümölcsöt, délen pedig rozsot, burgonyát és cukorrépát.

Csapadék tekintetében is különbözőek a viszonyok. Mivel a csapadékot a nyugati szelek, illetve a nyugat felől jövő mérsékelt övi ciklonok hozzák, a Krušné Hory németországi oldala nagyon esős. (1000 mm.) A Cseh-medence már csak annyi esőt kap, mint hazánkban az Alföld, sőt néha még kevesebbet (4—600 mm). Az előbbi oknál fogva a Szudéták belső oldala is nagyon csapadékos (1500—2000 mm), mert itt a nyugati szél ismét felemelkedni kényszerül.

A Szudétáktól délre elhúzódó területen igen jelentős a lentermelés, ami az itteni vászonipar alapját vetette meg már a XVIII—XIX. században.

A legtöbb eső nyáron esik és némely vidéken 500 mm alatt marad. Csak a magasan fekvő déli részeken bőségesebb.

Szlovákiában a hőmérséklet ingadozása nagyobb a medencékben és kisebb a tetőkön. A tél nem hidegebb, mint a mi Alföldünkön, a nyár azonban jóval hűvösebb. A tényleges hőmérséklet a domborzathoz igazodik és a különböző fekvésű lejtőkön is eltérő. A tengerszíntre számított évi középhőmérséklet 9 C° körül van; az 1000 métert meghaladó tetőkön már csak 5 C°.

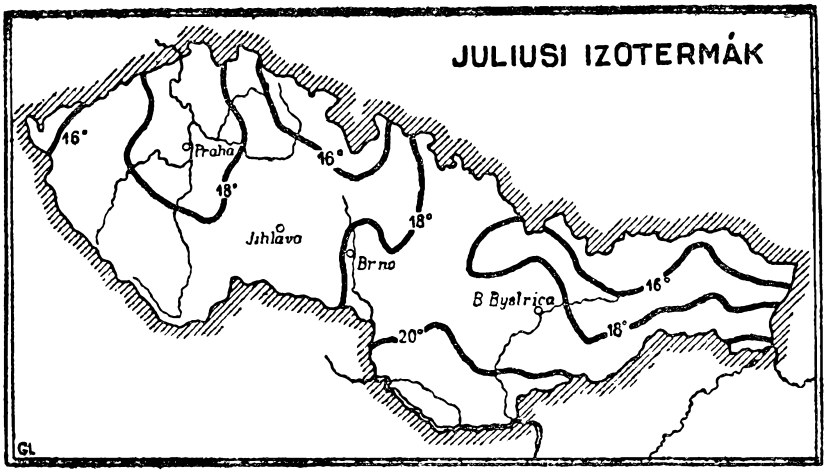

Csehszlovákia legmelegebb hónapjának közepes hőmérséklete szintén a domborzati viszonyok szerint igazodik. Az ország legmelegebb területe a Szlovák Alföld, a leghidegebb területeket a hegyvidékeken találjuk.

A csapadékeloszlás is nagyjából a domborzati viszonyokat tükrözi. A csapadék évi mennyisége már több, mint a Cseh-medence területén: 600—1000 mm. A legtöbb csapadék itt is nyáron hull — a csapadékmennyiség 38%-a, s leginkább a hegyvonulatok nyugati lejtőit és a magasabb gerinceket éri. A legcsapadékosabb hónap a június, legszegényebb a február. A csapadékos napok száma 150 körül van, ebből havas nap 60—70.

Uralkodó szelek az északnyugatiak és az északiak. Jellegzetes jelenség a nyugodt időjárási helyzetben jelentkező és nappal a völgyből felfelé, éjjel a hegyről a völgy felé fújó hegyi és völgyi szél.

Vízrajz

A morva dombvidéken át halad a középeurópai vízválasztó, mely a Keleti-tengerbe ömlő folyókat elválasztja a Duna, illetve Fekete-tenger vízrendszerétől. Szlovákia területén sebesfutású folyók ömlenek a Dunába. Csehszlovákia folyói (a Poprád, a Dunajec és az Odra kivételével) részint a Labe (Elba), vagyis az Északi-tenger, másrészt a Duna révén a Fekete-tenger vízrendszeréhez tartoznak.

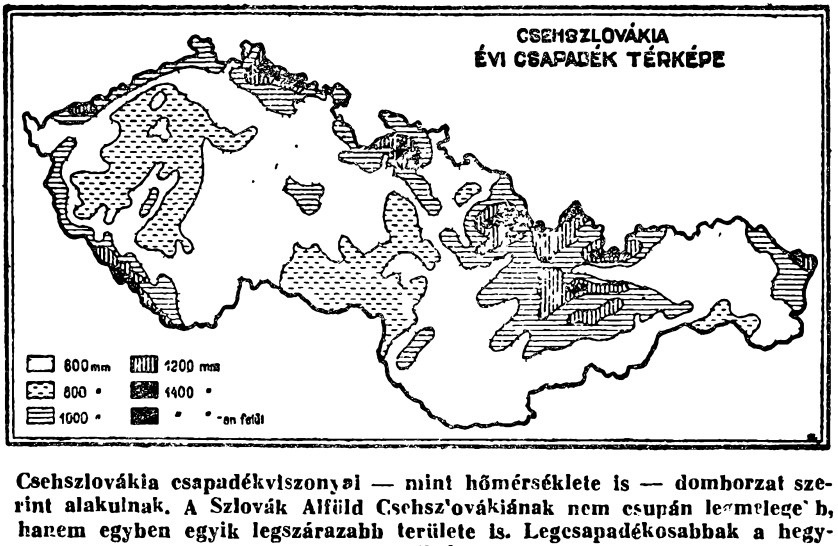

Csehszlovákia csapadékviszonyai — mint hőmérséklete is — domborzat szerint alakulnak. A Szlovák Alföld Csehszlovákiának nem csupán legmelegebb, hanem egyben egyik legszárazabb területe is. Legcsapadékosabbak a hegyvidékek.

A cseh medence főfolyója a Labe, ennek legfontosabb mellékfolyója a Vltava (Moldva). Ez a két folyó gyűjti össze a Csehmedence vizeit és viszi azokat észak felé. A Morva-medence folyóinak fő gyűjtője a Morava a csehszlovák-osztrák határon ömlik a Dunába.

Szlovákia legfontosabb folyói a Dunába ömlenek, ezek: a Váh (Vág), Nitra (Nyitra), Hron (Garam), Ipel (Ipoly). A Poprád és a Dunajec a Kárpátok gerincét áttörve a Visztulába ömlenek. Mind Szlovákia, mind a Cseh- és Morva-medence folyói túlnyomóan felsőszakasz-jellegűek, s ezért vízierőkben gazdagok.

Népesség

Csehszlovákia *lakosainak* száma 12,4 millió, amelyből Csehország területére 8,9 millió, Szlovákia területére 3,5 millió lakos jut. A népsűrűség tehát az egész ország területére számítva 97 lakos km²-ként, azonban e téren is megmutatkozik a különbség a két országrész között. Az iparosodott, fejlett bányászattal rendelkező Csehországban a népsűrűség 113 fő km²-ként. Szlovákiában csupán 71/km². A legsűrűbben lakott terület a prágai (207 km²) és a Moravska-ostravai iparvidék (175/km²).

A természetes szaporodás aránylag magas, 12,1 ezrelék, azonban valamivel erősebb Szlovákiában, mint Csehországban.

A népsűrűség általában Csehországban nagyobb, Szlovákiában inkább csak a Szlovák Alföldön találunk nagyobb népsűrűséget.

A felszabadulás után kitelepítették a fasizmus kiszolgálóivá szegődött szudétanémet lakosságot. A szlovákiai magyarok egyrésze helyett Magyarországból szlovákokat telepítettek be, a lakosságcsere-egyezmény alapján. Azonban a cseh burzsoázia és a Szlovákiában még mindig jelentős szerepet játszó fasiszták tovább is elnyomták a megmaradt nemzetiségeket, megakadályozták őket nyelvük szabad használatában és kultúrájuk kifejlesztésében. A régi módszert alkalmazták és soviniszta gyűlölködésre való uszítással igyekeztek elterelni a figyelmet saját bűneikről. Csupán az 1948. évi februári események után — amikor a Kommunista Párt vezetésével a cseh dolgozók megkezdték a népi demokrácia következetes megvalósítását — sikerült a nemzetiségi kérdést a sztálini elvek szerint megoldani.

Csehszlovákia lakosainak kereken negyedrésze él 20 ezer lakosnál nagyobb településekben, illetve városokban. *A városlakók számaránya* Csehországban lényegesen nagyobb, mint Szlovákiában. Legnagyobb városok: *Praha* (922 ezer lakos), az ország fővárosa, jelentős ipari és kereskedelmi központ, *Moravska-Ostrava* (181), fontos nehézipari terület középpontja, *Brno* (273), Morvaország fővárosa, régi jelentős ipari központ, kifejlett nehézgépiparral rendelkezik (Zbrojovka — autó, motorkerékpár, szerszámgép, fegyver) és egyetemi város, *Bratislava* (Pozsony, 184) Szlovákia fővárosa, legfontosabb kereskedelmi pontja, *Plzen* (Pil-

sen, 120) nehézipari és élelmiszeripari központ (Skoda-Művek, pilseni sör).

A népesség *foglalkozás* és *osztály* szerinti tagozódása is szemléltetően mutatja azt a nagy különbözőséget Csehország és Szlovákia között, amelynek felszámolását a népi demokrácia a két és ötéves tervek folyamán célul tűzte ki.

Csehországban a lakosság egyötöde földművelő, Szlovákiában közel a fele. A munkások és alkalmazottak aránya Csehországban a lakosságnak 67%-a, Szlovákiában csak 47%. A kistermelők aránya ott 24%, itt 46%. A felszabadulás óta Szlovákiában az ipari munkáslétszám megkétszereződött. Míg 1937-ben a köztársaság ipari dolgozóinak 8%-át foglalkoztatták Szlovákiában — 1949-ben már 13%-át. A munkásosztály számbeli növekedése a népi demokrácia erejének növekedését is jelenti.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

A kapitalista Csehszlovákia aránytalanságai

A volt Osztrák-Magyar Monarchia osztrák részének ipari termeléséből több mint 50% összpontosult a cseh-morva medencében. A cseh burzsoáziának kedvező volt a Monarchia viszonylag kiterjedt piaca.

Csehszlovákia megalakulásával, azaz az állami önállóság megteremtésével ez az *egész* Osztrák-Magyar Monarchia piacaihoz igazodott cseh tőkés ipar a tőkés termelés feltételei között túlméretezettnek bizonyult. Az elmaradott, mezőgazdasági jellegű, gyarmati módon tartott Szlovákia nem kárpótolhatta a cseh burzsoáziát elveszett piacaiért. A cseh tőke nem látta biztosítva profitjának fenntartását. Ezért ahelyett, hogy — az életszínvonal emelésével — belső piacát erősítette volna, arra törekedett, hogy úgynevezett feleslegeit a világpiacon helyezze el.

A cseh burzsoázia tehát teljes erővel belevetette magát a világpiaci versenybe. Ehhez azonban szüksége volt a vezető imperialista hatalmak támogatására.

Csehországban már teljesen kialakult a finánctőke és a monopóliumok. Az ipari termelésben igen magasfokú volt a koncentráció és a centralizáció, s az ipari tőke teljesen összefonódott a banktőkével. A Csehszlovákiában működő 1330 részvénytársaság alaptőkéinek 80%-a volt a bankok tulajdonában. A nehézipar alaptőkéjének 90%-a volt a bankok ellenőrzése alatt. Az iparban 820 kartellegyezmény volt érvényben — ezek közül

133 a nemzetközi nagytőkéhez kapcsolódott. A külföldi tőke a részvénytársaságok alaptőkéjének *negyedrészét* tartotta kézben. A tőkésosztály vezető bankja a Živnostenská Banka és a legnagyobb nehézipari konszern, a Škoda, szorosan összefonódott a hírhedt francia ágyúgyáros, Schneider-Creusot konszernnel. A külföldi tőke vigyázott arra, hogy a cseh burzsoázia ne támasszon versenyt számára a világpiacon. Az ipari termelés és a tőke úgyszólván kizárólag cseh területen tömörült. Szlovákiában nemcsak nem fejlesztették az ipart, hanem a meglevő üzemeket is leszerelték.

Csehország erősen iparosodott, sőt — a tőkés termelés feltételei mellett — túliparosodott volt. Szlovákiában még a mezőgazdaság is kezdetleges és elmaradott volt. Az *intenzív* iparnövénytermesztés főleg Cseh- és Morvaországban folyt, az *extenzív* művelés a szlovák területen. Azonos terményeknél a hektárhozamok Csehországban jóval magasabbak voltak, mint Szlovákiában.

Ezt az egyenlőtlenséget és aránytalanságot, sőt ellentétet fel kellett számolni, de ez csupán a régi osztályviszonyok átalakításával volt lehetséges.

A háborús pusztítások

Miután a dicsőséges Szovjet Hadsereg felszabadította Csehszlovákiát a fasiszta elnyomás alól, lehetségessé vált az ország egységesítése és az ország különböző részei közötti ellentétek kiegyenlítése. A csehszlovák dolgozók a Kommunista Párt vezetésével először a háborús pusztítások helyreállításához láttak hozzá.

A háború és a fasiszta megszállás 429,7 milliárd korona kárt okozott a nemzetgazdaság különböző ágazataiban. Számos ipari üzemet, így a pilseni Škoda-műveket, a 2 zlíni (ma Gottwaldovo) (Bata)-üzemet lebombázták. A lovak 10, a szarvasmarhák 13, a sertésállomány 33%-a megsemmisült. A fasiszták 2500 km vasútvonalat pusztítottak el. Az ipar 1945-ben teljesítőképességének csak 40%-át használhatta ki.

A szocialista ipar megteremtése

Az első lépés a régi osztályviszonyok felszámolása felé a nácikkal együttműködött hazaárulók vagyonának elkobzása volt. Az üzemeket, gyárakat, bányákat nemzeti gondnokság alá helyezték. Az elkobzott földeket részint felosztották, részint (az erdőket) állami tulajdonba vették. A munkásság azonban követelte az üzemek *államosítását*. A nagyobb üzemeket (egyes iparágakban 150,

másokban 500, vagy 500-as munkáslétszámon felül) 1945. októberében államosították. Így állami tulajdonná vált az egész energiatermelés és a bányászat, kohászat és a nehéz vegyipar nagyrésze, a cukor-, szesz- és malomipar. Ugyanakkor államosították a nagybankokat és a biztosító társaságokat. Az állami szektor részesedése az iparban ezzel körülbelül 60% lett, s a reakcióval folytatott kemény harcban lassan emelkedett. Az 1948. februári forradalmi átalakulás előtt már 80%-ra nőtt az államosított szektor az iparban, de a kereskedelem még teljesen magánkézben volt.

A februári események után az államosítást következetesen keresztülvitték. Minden 50 munkásnál többet foglalkoztató üzemet államosítottak. Ilymódon a több mint 5000 vállalat helyett alig tizedannyi végzi ugyanazt a munkát.

Az építőipar február előtt 7%-ig volt állami — az új államosítás után 75%-ra, majd 93%-ra növekedett az állami építőipar aránya. A bankállamosítást is következetesen keresztülvilték és az összes bankokat összpontosították. Államosították a nagykereskedelmet, s ma a 10 ezer tőkés nagykereskedő helyett néhány tucat nemzeti vállalat végzi azok feladatait, lényegesen kevesebb alkalmazottal.

A nemzeti jövedelem új megoszlása

A csehszlovák nemzetgazdaság egyes ágazataiban a társadalmasított, tőkés és kistermelő szektor aránya 1950 elején a következő volt:

	Társ. szektor	Tőkés szektor	Kisterm. szektor
Ipar	98,0	2,0	—
Kézműipar	14,3	58,8	26,9
Építőipar	94,3	5,5	0,2
Szállítás	95,5	—	4,5
Nagykereskedelem	100,0	—	—
Kiskereskedelem	66,5	17,9	15,6

Az *egész* csehszlovák népgazdaságban *február előtt* 50,3% volt a társadalmasított szektor aránya, 1950-ben 61,4. A tőkések részesedése 13,6, a kistermelőké 25%.

Míg a háború előtt 1937-ben a bérek és fizetések a nemzeti jövedelemnek 59%-át tették, az államosítások és a földbirtokreform után — az élősdi tőkés rétegek kikapcsolása által — 1948-ban már 68,5%-ra emelkedett. A háború előtt, a válság éveiben (1932—33) több mint 1 millió munkanélküli volt Cseh-

szlovákiában — 1948. óta a munkanélküliség megszűnt. A dolgozók reálbére 40%-kal magasabb, mint 1937-ben volt.

Az ipar részesedése a nemzeti jövedelemben 50%, a mezőgazdaságé 17%.

A tervgazdaság eredményei

Azáltal, hogy a csehszlovák dolgozók kiharcolták a tőkés vállalatok államosítását, s egyre jelentősebb helyet foglaltak el az államhatalomban, lehetségessé vált a tervgazdaság megindítása, s fokozott elmélyítése.

Az 1947—48. évi *kétéves terv* a háború pusztításainak helyreállítását tűzte ki célul, s megkezdte a népgazdaság aránytalanságainak kiküszöbölését — így megindult már a kétéves tervben Szlovákia iparosítása. Az iparban a háború előtti termelés 10%-os túlhaladása volt a feladat, a mezőgazdaságban a háború előtti színvonal elérése. A kétéves tervet teljesítették.

Az ötéves terv (1949. január 1.—1953. december 31.) célja a népgazdaság átépítése, a munkásság és parasztság szövetségének megszilárdítása, a mezőgazdaság gépesítésének fokozása, majd kollektivizálása, és a kapitalista elemek korlátozása és kiküszöbölése.

A nemzeti jövedelem öt év alatt 48%-kal növekszik. A nemzeti jövedelemből 336,2 milliárd koronát fordítanak beruházásokra; ebből az iparra 131,9, a mezőgazdaságra 26,8, kulturális és egészségügyi célokra 28,6, a közlekedés fejlesztésére 52,9 milliárd jut.

Az iparban a termelőeszközöket gyártó iparágak termelése 66, a fogyasztási javaké 50%-kal növekszik. A mezőgazdaságban is eltolódnak az arányok — a növénytermesztés csak 11%-kal emelkedik, de az állattenyésztés 86%-kal, s ezzel aránya a mezőgazdasági termelésen belül az eddigi 35%-ról 48%-ra nő.

IPAR

Az általános kép

Csehszlovákia iparában a háborús pusztításokat aránylag gyorsan sikerült eltüntetni. Míg az első világháború után 4 évvel az ipari termelés a háború előttinek csak 61%-át érte el, 1949-ben már 17%-kal túlhaladta az 1937. évit. Az egy lakosra jutó ipari termelés évi átlaga 36%-kal volt magasabb 1949-ben, mint 1937-ben.

A termelés és a termelékenység alakulását az alábbi tábla mutatja:

	Termelés	Termelékenység
1937	100,0	100
1945	50,0	—
1946	—	81
1947	87,0	89
1948	103,3	104
1953	198,0	137*

Csehszlovákia gazdasági helyzetét és különösen az ipar problémáit *Gottwald* miniszterelnök a következőképpen jellemezte:

„A csehszlovák népgazdaság szervezetét át kell alakítani, mert az lényegileg az Osztrák-Magyar Monarchia alatt létesült és az akkori idők szükségleteinek megfelelően méretezték. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a csehszlovák ipar egyes ágazatait, amelyek az éhbér-politika következtében a világpiacon versenyképes áron tudtak megjelenni, át kell szervezni olyan szektorokba, amelyeknek kedvező előfeltételeik vannak, illetőleg olyan iparágakat kell létesíteni, amelyeknek termékeit a külföldi piacon el tudják helyezni. Így a fémipar, különösképpen a nehézgépipar és vegyipar esetében. Nélkülözhetetlen a vegyipar és az üvegipar átszervezése, mert a korábbi, háború előtti vásárlóink már a háború előtt, illetve a háború alatt átépítették saját iparukat, így mi kényszerülünk ezeket az iparágakat technikai termékek gyártására átállítani."

A célkitűzés tehát:

1. a termelés egyes ágai közti arányok megváltoztatása;
2. a területi átcsoportosítás és
3. a termelés növelése.

A csehszlovák iparban a *háború előtt főleg a könnyűipari ágak* fejlődtek, s ezek egyre növekvő arányban dolgoztak kivitelre. Ezek közé tartoztak a játék, textil, üveg, kesztyű, cipő és egyéb bőripar. Míg a textilipar az első világháború előtt termelésének 10%-át exportálta csupán, 1930-ban 60—70%-át. A világválság éveiben a harmincas évek folyamán csökkent a kivitel. Ugyanezt a képet mutatja az üvegipar fejlődése, amely a Csehországban igen jelentős volt. A két világháború között a gépgyártás rohamosan

* Az 1950. folyamán módosított terv szerint. Az ipari termelés 1950-ben 15,4%-kal volt magasabb, mint 1949-ben, a nehézipar 25%-kal. Az 1950. év végén az ipari termelés 50%-kal volt magasabb az 1937. évinél, s ez a gyors fejlődési ütem tette lehetővé a tervelőirányzatok emelését.

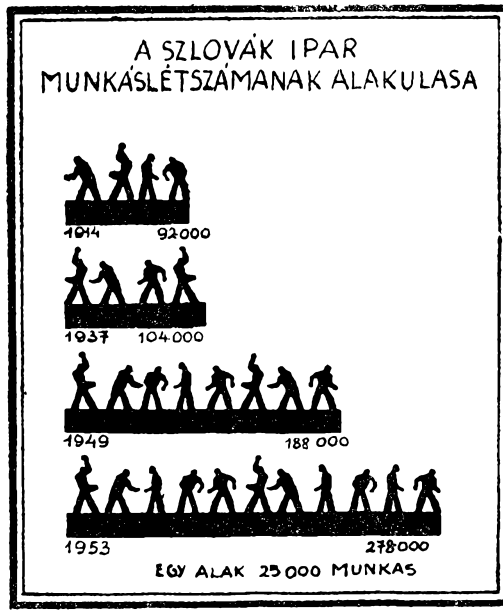

Szlovákia iparosítása a cseh népi demokrácia egyik legfontosabb feladata. Ezért Szlovákiában sokkal rohamosabban növekszik a munkáslétszám, mint az ország többi részében. (V. ö. 33. old.)

növekedett, mert főleg Délkelet-Európát látta el gépi berendezéssel. A csehszlovák tervgazdaság egyik célkitűzése tehát ipari téren a túlméretezett iparágak, így a játék, textil, díszüveggyártás átszervezése. Ehelyett nagy mértékben kifejlesztik az úgynevezett technikai porcelánipart, azaz az ipari termeléshez szükséges porcelánanyagok, például szigetelők, alapzatok, tartályok gyártását. Ugyancsak fejlesztik a gépipart, elektromos ipart és a finommechanikát, tehát az úgynevezett munkaintenzív iparágakat.

Földrajzilag a csehszlovák ipar a széntelepekhez igazodott. Az ipari települések a Cheb-Tésin vonaltól északra fekvő területeken összpontosulnak. Ezen a területen folyt a széntermelés 91 %-a és az ipari népesség 54%-a sűrűsödött itt össze. A nehézvasipar majdnem kizárólag a szénlelőhelyek, tehát *Vitkovice, Moravska-Ostrava, Kladno, Plzeň, Most* és *Falknov* körül összpontosult. A gépgyártás ezenfelül *Praha, Brno* és *Pardubice* városokban települt meg. A világhírű cseh porcellán- és üvegipar üzemei elszórtan egész Csehországban települtek. A jelentős cseh *textilipar:* pamut-, len- és gyapjúszövés a Szudéták lejtőin, *Brno* és *Olomouc* környékén telepedett le még akkor is, amikor a fő nyersanyag a len volt. A textilipar ittmaradt akkor is, amikor már túlnyomórészt gyapotot dolgozott fel. A szlovákiai juhtenyésztés-

ből származó gyapjút is itt dolgozták fel és *nem* Szlovákiában. A *cukorgyárak* természetesen főleg a cukorrépatermelő területeken települtek. A hagyományos *játékipar* és a *papíripar* a Szudétákban települt, viszont Szlovákia gazdag faállományát csupán a fűrésztelepek dolgozták fel félkészáruvá.

A csehszlovák ipar feladatai között fontos helyet foglal el **Szlovákia iparosítása.** Ennek célja az ország gazdasági kettősségét, azaz Szlovákia múltból eredő, elmaradott és alárendelt helyzetét megszüntetni. A szocialista nagyipar és a vele együtt kialakuló ipari munkásság, mint következetesen forradalmi osztály, a népi demokrácia biztos támasza a reakció elleni eredményes harcban. Szlovákia iparosítására minden lehetőség megvan, mert az ország rendkívül gazdag *vízienergiákban.* Már a kétéves terv folyamán 200 ipari üzemet telepítettek át Szlovákiába. *Puhóban* új gumigyár épül, *Kežmarokon* selyemgyárak, *Velká-Bistrica* és *Leopoldovban* textilgyárak. A szlovák ipari munkáslétszám 1949-ben kétszerese volt az 1937. évinek. Az ipari termelés is megkétszerződött ez idő alatt. Csupán 1949-ben 20%-kal nőtt az ipari termelés, s 1950-ben 50%-kal magasabb, mint 1948-ban, s háromszorosa az 1937. évinek. Az ötéves terv folyamán megszűnik Szlovákiában a mezőgazdaság túlsúlya. Az 1946. évi 45% helyett és az 1948. évi 50%-kal szemben 1953-ban az ipar részesedése 58% lesz a nemzeti termelésből.

Az ötéves újjáépítési tervben (1949—53) a csehszlovák ipar össztermelése újabb 92%-kal emelkedik. A termelőeszközöket gyártó iparágak termelése, amely már 1948-ban 24%-kal magasabb volt, mint 1937-ben, újabb 131%-kal emelkedik, míg a fogyasztási javakat gyártó iparágak termelése, amely 1948-ban az 1937. évinek 83%-a volt, 70%-kal emelkedik. Megváltozik az ötéves terv folyamán a termelőeszközök és fogyasztási cikkek iparának egymáshoz való aránya. Az első csoport részesedése az ipar össztermeléséből 61,5% lesz, a módosított felemelt terv szerint. Az ipari termelés növekedését jelentős beruházásokkal érik el. Az ötéves tervben a beruházásoknak közel 40%-át fordítják az ipar fejlesztésére.

A kétéves terv beruházásaiból 31,6% jutott Szlovákiának, s az ötéves terv beruházásainak jelentős része szintén Szlovákiára jut.

Energiagazdaság

A kőszén és barnaszéntermelés a legjelentősebb bányászati ágazat, az egész csehszlovák nehézipar energiaforrása és a vegy-

A kartogramm szemléltetően mutatja Csehország energiagazdaságát Szlovákiával szemben. Noha a vízierők Szlovákiában sokkal jelentősebbek, mint Csehországban, mégis több vízierőművet találunk itt. A népi demokrácia egyik legfontosabb feladata ennek az aránytalanságnak kiküszöbölése.

ipar alapja. A kőszéntermelés három bányavidéken oszlik el: *Sziléziában,* a *Moravska-Ostrava-i* és *Karvinna-i* bányavidéken, a Prahától északnyugatra fekvő *kladnoi* és a délnyugatra fekvő *plzeni* iparvidéken vált jelentős iparok alapjává. A kőszéntermelés a háború előtt 14—15 millió tonna körül ingadozott, ma 18 millió tonna körül van évente.

A sziléziai szénmedence három, egymással ellenséges kapitalista ország határainak érintkező pontjában feküdt. Ennek következtében állandóak voltak itt a súrlódások. Ma, a népi demokrácia rendszerében a sziléziai szénmedence a csehszlovák-lengyel együttműködés jelentékeny anyagi alapját képezi. Az itteni hatalmas szénkészletek alapján korszerű nehéz- és vegyipari kombinát, valamint erőművek épülnek fel, amelyeket a két ország közösen tart üzemben és aknáz ki.

Barnaszéntermelésben Csehszlovákia Németország után második a világon, évi 20—22 millió tonna termeléssel, ami közel kétszerese a jelenlegi magyar barnaszéntermelésnek. A barnaszénmedencék az Érchegység délkeleti lejtőin vannak, *Cheb* és *Teplice-Sanov* között. Az ötéves terv utolsó évében az összes (kő és barna) széntermelés 53 millió tonna lesz.

A barnaszénlepárlás termékei a cseh vegyipar fontos nyersanyaga. A Szovjetunió a *Most*-i műbenzingyárat átadta Csehszlo-

vákiának és itt évi 2,4 millió tonna barnaszenet dolgoz fel 20 ezer munkással Európa második legnagyobb műbenzingyára.

Az ásványi kincsek között legjelentősebb a *Karlovy-Vary* melletti kaolin (porcellánföld), amelyből a világhírű „karlsbadi porcelán" készül.

Csehszlovákia ásványi kincsei között igen értékesek a *gyógyforrások*, amelyek közül a legismertebbek a Karlovy-Vary-i glaubersós forrás és a Trenčianske Teplice-i gyógyforrás.

Vízierőkben Csehszlovákia aránylag gazdag, a kiépíthető vízierők mennyiségét több mint 1 millió lóerőre becsülik, ezt azonban a tőkés rendszer alig 15%-ig építette ki. A villamosenergiatermelés a háború előtt 4 milliárd kWó körül volt évente, ma ennek körülbelül kétszerese, azaz a magyarországi villamosenergiatermelésnek mintegy háromszorosa, s 1953-ra 11,2 milliárd kWó-ra emelkedik .

A villamosítás Csehszlovákiát, mint egészet tekintve, aránylag előrehaladott állapotban van, a városok és községek 82,6%-a van villamosítva, viszont az aránytalanság Csehország és Szlovákia között itt is megmutatkozik, amennyiben ott 91,4, itt 51,9% a villamosított községek aránya. Míg Csehországban csak két, 1000 lakoson felüli település van villany nélkül, Szlovákiában 181.

A nehézipar és nyersanyagai

Csehszlovákia érctelepei az ország északnyugati részében, főleg a Cseh medencében, továbbá Kelet-Szlovákiában vannak. Vasérctermelés a Cseh medencében, a Prahától Plzen felé haladó vonalon folyik, Szlovákiában pedik Kosicétől nyugatra és északnyugatra, a *Szlovák Érchegységben (Slovenske Kruśnohorie).* A vasérctermelés a háború előtti évi 1,8 millió tonna körül volt, 1948-ban 1,4 millió tonna.

Ugyanezeken a területeken folyik vastartalmú pirit, réz és ólomtermelés is kisebb mennyiségben. Aranytartalmú érceket bányásznak Kelet-Szlovákiában, *Kremnica* mellett és Csehországban *Příbram* közelében, ahol jelentős ezüsttermelés is folyik. Kevésbbé jelentős az ólomtermelés *Příbram* és *Stribro* mellett, a horganytermelés ugyanitt, az antimontermelés *Kutná-Hora* és *Pricov* mellett. Némi mangántermelés folyik Svabovce és Horka községek mellett, Közép-Szlovákiában.

Csehszlovákiának egyik legjelentősebb érce a *Jachymov*-ban aránylag elég nagy mennyiségben kitermelt rádióaktív *uránérc*, az atomenergiatermelés alapanyaga és egyben a rádium alapérce. *Teplice* mellett most tárnak fel egy molibdén bányát.

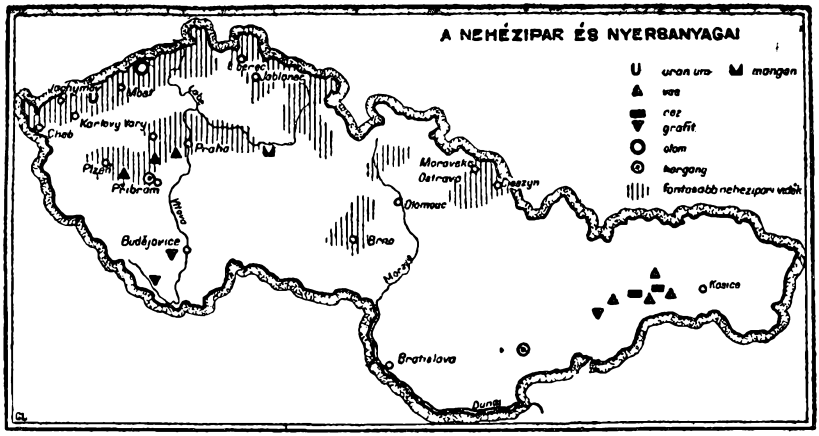

A kartogramm ugyanazt a képet mutatja, mint a 99. oldalon lévő ábra. A szlovákiai vasérctelepek kiaknázására csak most kerül sor.

A nehéziparban a felszabadulás után közel 400 ezer ember dolgozott. A ČSR vasércтermelése kb. háromszor magasabb, mint Magyarországé. A kibányászott érc *tiszta vastartalma* 300 ezer tonna körül alakult. A gazdag cseh kőszéntelepek azonban lehetővé teszik, hogy főleg a Szovjetunióból importált vasérccel vas- és acéltermelését ennél lényegesen magasabbra emelje. Így a nyersvas termelése 1,5 millió tonna, az acéltermelés 2,5 millió tonna körül van, azaz a magyarországinak közel háromszorosa. A nyersvastermelés 1953-ra 2,7, az acéltermelés 3,5 millió tonnára emelkedik.

A nehézipar a természeti adottságok szerint elsősorban a kőszénmedencékben helyezkedik el, tehát a *Moravska-Ostrava-i* nehézipari körzetben, a *kladnoi* és *plzeni* területen, ahol a *Skoda Művek* (25,000 munkással) olyan szerepet tölt be az ország életében, mint Magyarországon a Rákosi Mátyás Művek. Igen jelentős a cseh nehéziparban a szerszámgépek, autók és mezőgazdasági gépek gyártása ugyanezekben a centrumokban, továbbá *Brno, Prerov, Prostejov Most* és *Chomutov* vidékén. Ezek a városok mind Szilézia, Morvaország és Csehország területén vannak.

A vegyiparban dolgozók száma mintegy 70 ezer. A vegyipari üzemek festéket, műtrágyát, műtextilanyagot, egyéb műanyagokat és gumit gyártanak. A települési helyek az *energiaforrásokhoz* alkalmazkodnak, tehát az említett szénbányavidékeken találhatók. Ezeken kívül csupán *Bratislavában* és *Gottwaldovoban* említendő meg még egy-egy gumigyár.

A könnyűipar

A textilipar a Csehországot koszorúzó hegyeken tenyésztett finomgyapjas juhoknak és a Cseh medence finom rostlentermésének köszönhette kibontakozását, s ennek megfelelően a *Szudétáktól* és a sziléziai hegyektől délre települt le. Itt alakult ki a híres vászon és gyapjúipar *(Rumburg*-Rumburk), majd a XIX. század második felében a pamutipar, számos fonó és szövőüzemmel. Amint említettük, a cseh textilipar egyrészt importnyersanyaggal dolgozott, másrészt igen jelentős részben exportra termelt. A pamutfonó orsók száma 3,5 millió volt, tízszer annyi, mint Magyarországon. A cseh pamutipar most körülbelül háromszor annyit, a gyapjúipar négyszer annyit, a lenipar kétszer annyit termel, mint a magyar textilipar. Az előirányzat 1953-ra 168,000 tonna fonal.

Ugyancsak túlnyomórészt exportra termel a cseh *cipőipar,* amelynek évi termelése szintén közel tízszerese a magyar cipőtermelésnek. (1953-ra 72,5 millió pár.) A nép tulajdonában van ma már a legnagyobb cipőgyár *Gottwaldovóban* (Zlin) a „*Svit*" üzemek, Bata, a „cipőkirály" volt üzemei.

Különleges cseh iparág az Érchegységben található finom kvarchomok alapján kiépült cseh *üvegipar,* amely felöleli az öblösüveg, táblaüveg, apró díszüvegféléket *(Jablonec* — Gablonz), igen jelentős termelési mennyiséggel és kiviteli aránnyal. A második világháború után — amint láttuk — ezt az iparágat fokozatosan átszervezik. A porcelánipar szintén cseh specialitás, *Karlovy Vary,* Loket, Horny-Zlavkov és Budéjovice környékén.

Az Érchegységben, *Prahában* és *Brnóban* elterjedt a *hangszeripar:* vonóshangszereket, zongorákat, orgonákat egyaránt készítenek.

Az élelmiszeripar: malmok, cukorgyártás, szeszfőzők zöme szintén Csehországban van, nevezetesen a Prahától északra elterülő, mezőgazdaságilag legintenzívebben megművelt területen. Itt vannak a nagy cukorgyárak, továbbá a *Morva-medencében, Brno* körül, s itt húzódnak fel a határtól egészen *Olomoucig.* A harmadik élelmiszeripari központ — ugyancsak jelentős cukorgyárakkal — *Bratislavától* északkeletre terül el, a *Szlovák Alföldön* és felhúzódik a Váh és a Nitra völgyén.

A *faipar* mellett csupán az élelmiszeripar volt az az iparág, amely a felszabadulás előtt is már képviselve volt Szlovákiában. A csehszlovák cukorgyárak termelése 1948-ban 498.700 tonna.

A *sörgyártás* az említett nagyobb ipari központokban mindenütt megvan, így természetesen a fővárosban, *Prahában, Plzeňben, Moravska-Ostravában, Olomoucban, Brnoban, Bratislavában,*

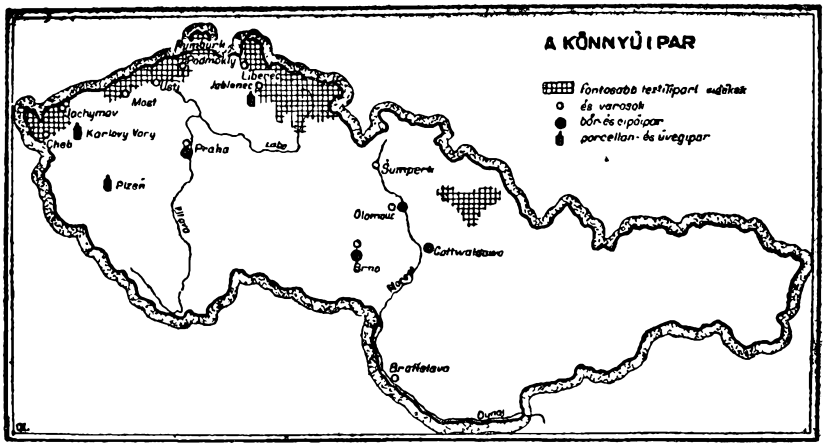

Míg a nehéziparnál esetleg a hatalmas kőszéntelepek és nyersanyagforrások indokolhatják Csehország fölényét Szlovákia felett, a könnyűipar elhelyezkedésénél már kizárólag a cseh burzsoázia osztályérdeke érvényesült.

Košicén, Budějovicén (Budweiss) és *Vyhnén* (Szlovákia). Nagyrészt ugyanitt, tehát a fogyasztópiacok közelében vannak a dohánygyárak is.

MEZŐGAZDASÁG

Földreform — négy ütemben

A Csehszlovák Köztársaság megalakulása után végrehajtott földreform igen mérsékelt — „polgári földreform' — volt, mint az adott helyzetben nem is lehetett más. A polgári földreform meghagyta a nagybirtokokat, melyek még 1930-ban is a mezőgazdasági területnek 43%-át tették ki. A gazdaságok 44%-át kitevő, 2 hektár alatti birtokok viszont csupán a föld 4,5%-át foglalták el. A 2—5 hektáros gazdaságokra (27%) is csak 10%-a jutott a földnek.

A mezőgazdaságban is erősen előrehaladt a koncentráció. A két világháború között a 20 hektáron felüli birtokok száma erősen növekedett, az alacsonyabb birtokcsoportok rovására. A dolgozó parasztság — különösen Szlovákiában — képtelen volt a létminimumot megkeresni. Szlovákiából 1919 és 1939 között 180 ezer ember vándorolt ki.

A felszabadulás után, *a košicei programm* értelmében megkezdődött az új földreform végrehajtása. A törvény értelmében elkobozták a hazaárulók, náci-németekkel együttműködők, német és magyar dzsentrik birtokait, összesen 2,6 millió hektárt. A szántóföldet kiosztották a nincstelenek és törpebirtokosok között, az

erdőket túlnyomóan állami, részben szövetkezeti tulajdonba vették. A földreform végrehajtását — különösen Szlovákiában — a reakció mindenképpen szabotálni igyekezett.

A kommunisták követelték, hogy ne csak a hazaárulók földjeit kobozzák el, hanem szüntessenek meg, illetve osszanak fel *minden* nagybirtokot. A dolgozó parasztság támogatásával a kommunisták elérték a földreform-törvény ilyen értelmű revízióját 1947 júniusában. Újabb 876 ezer hektár föld került a nép kezébe, de még mindig maradt 14 ezer, 50 hektárnál nagyobb birtok.

Csak az 1948 februárjában lezajlott forradalmi átalakulás után, március 12-én lépett életbe az a földreform, amely megfelelt a népi demokrácia elvi alapjainak. Az új földreform elve: „A föld azé, aki megműveli." 50 hektárnál nagyobb birtok nem lehet magántulajdonban, annál kisebb is csak akkor, ha azt a tulajdonos maga műveli, ha nem, csupán 1 hektárt tarthat meg.

Így a földreform során érintett föld — mindent egybevetve — meghaladja a 4,4 millió hektárt, azaz az ország összterületének több mint egyharmadát. Az állami birtokok — főleg erdők, növénynemesítő, állattenyésztő mintabirtokok — területe 2,5 millió hektár.

A mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom a felszabadulás előtt is elég jelentős volt, azonban a felszabadulás előtt a csehszlovák mezőgazdasági szövetkezetek kapitalista alapon álló szervezetek voltak. Főleg géptartási, beszerző, fogyasztási, értékesítő és áramszolgáltató szövetkezetek létesültek ebben az időben. Ezek a tőkés alapon és tőkés keretek között berendezkedett szövetkezetek nem képviselték a dolgozó parasztság, illetve az agrárproletariátus érdekeit.

A felszabadulás után a népi demokrácia megteremtette a parasztság *egységes szövetkezeteit,* amelyek már a dolgozó parasztság és az agrárproletariátus érdekeit képviselik. Az egységes földműves szövetkezeteknek Csehszlovákiában is három típusa van, a művelés közösségének fokozatai szerint. A legfejlettebb fokú szövetkezetben a földet közös művelés alá veszik, tagosítják, megszervezik a beszolgáltatást, gépesítik a termelést s ilymódon mind a növénytermelésben, mind az állattenyésztésben emelik a termés menyiségét és minőségét. A föld azonban a szövetkezeti tagok magántulajdona. 1950 elején már több mint 100 ezer gazdaság tömörült egységes mezőgazdasági szövetkezetben azaz kb. minden második faluban van már egységes földműves szövetkezet.

A csehszlovák mezőgazdaság viszonylag gépesítettebb, mint a magyar. A traktorok száma 1949 elején 22 ezer volt, s ebből 14.300 tartozott a társadalmasított (állami vagy szövetkezeti) szektorhoz. Ebből 5000 volt az állami birtokokon és gépállomá-

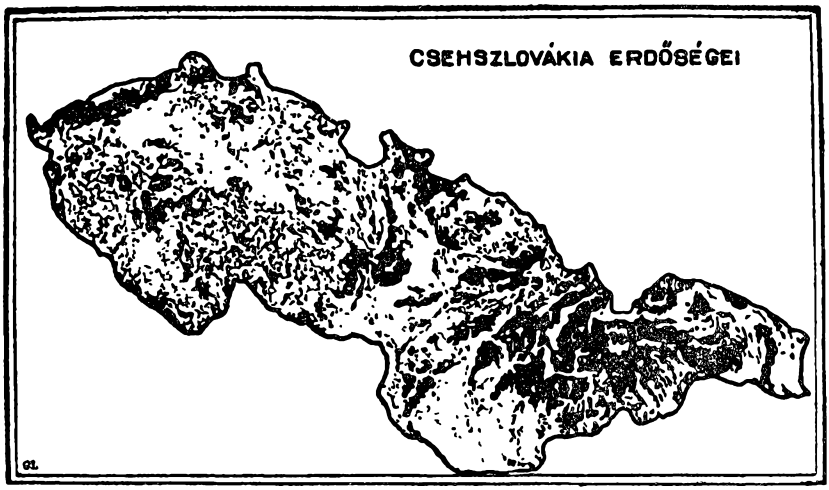

Csehszlovákia területének mintegy harmadrészét borítja erdő. Igen érdekes megfigyelni, hogy a legtermékenyebb területek, így a Cseh-medence északi része és a Szlovák Alföld majdnem teljesen fátlanok.

sokon dolgozó traktor. A traktorok száma 1949-ben további 5500 darabbal nőtt. 1950-ben tehát 27 ezer traktor volt üzemben Csehszlovákiaában.

Az állami birtokok területe 1949-ben még csak 1,2% volt, 1950 végén már 6%.

A földterület megoszlása művelés szerint

Csehszlovákia területéből 5,3 millió hektár (41,3%) a szántó, 2 millió hektár (154%) a rét és legelő, és aránylag igen kevés, mindössze 20 ezer hektár (1%) a szőlő és kert. Viszont igen jelentős, körülbelül 4 millió hektár (31%) az erdőterület, ami nagy faexportot és feldolgozást tesz lehetővé. Különösen jelentős Szlovákia *erdőállománya*. Tekintve, hogy a felszabadulás előtt rablógazdálkodás folyt, most a fakitermelést erősen korlátozzák.

A csehszlovák mezőgazdaság ötéves terve nem csupán az ipar és mezőgazdaság közötti arány megváltoztatását tűzte ki célul, hanem tervbevette a mezőgazdasági termelésen belül fennálló arányok megváltoztatását is. A mezőgazdaság két ága majdnem egyenlő jelentőségűvé válik. Az állattenyésztés fokozottabb fejlesztését és az állattenyésztés hozamának növelését takarmánybehozatallal biztosítják. Az eredmény elsősorban az életszínvonal emelkedése lesz városban és falun, de visszahat a mezőgazda-

ságra, mert javul a természetes trágyázás és az iparra, mert a bőripar számára is több lesz a nyersanyag.

Csehszlovákia legjelentősebb mezőgazdasági termőterületei: a Cseh-medence északi fele, a Morva-medence Brno környékén és a Dunától északra fekvő Szlovák-Alföld. Mezőgazdasági termelés — az erdős és sziklás hegyvidék kivételével — azonban mindenütt folyik.

Csehszlovákia fő terményei: a cukorrépa és a burgonya. Az előbbi évi termése 60—70 millió q, az utóbbié 90—110 millió q körül váltakozik.

Gabonaneműekben behozatalra szorul. A búzatermés 17 millió q, a rozs 18 millió q körül ingadozik. Jelentős az árpatermelés is (évi 12 millió q körül). A kenyérgabona termelése túlnyomórészt Szlovákia déli területén folyik, azonban jelentős búza- és rozstermelés van a Cseh-medencében és a Morva-medencében is. A hektárhozamok tekintetében is igen éles különbség van Szlovákia és Csehország között. Szlovákiában csupán a Szlovák Alföldön éri el a búza hektárhozama a 16 q-t, a Morva-medencében és a Cseh-medencében a 20 q-s hektárhozam sem ritka, az átlag 17 q körül van. A terv ezt 20 q-ra emeli *országos átlagban.* Az említett területek a cukorrépa- és burgonyatermelés fő területei is, azonban Szlovákiában a földterületnek igen nagy részét foglalja el a burgonyatermelés. Észak-Szlovákiában a földterület 20—50%-át vetik be burgonyával. U. i. míg a burgonya igénytelen az időjárás és a talaj iránt, a cukorrépa noha sok csapadékot kíván, jóminőségű kötött talajon terem csak meg.

A lentermelés egész Csehszlovákiában otthonos, s a szántóterületnek 2, 4, 6, sőt helyenként 10%-át foglalja el. A kendertermelés Szlovákiában jelentősebb, mint Csehországban. Dohánytermelés jelentékenyebb mértékben csak a Dunától és az Ipolytól északra fekvő sík vidéken folyik. Kukorica csak Szlovákiában terem, főleg Nitra környékén. Jellemző, hogy a *répák* inkább Csehországban, a *legelők* Szlovákiában vannak túlsúlyban. *Kert* és *szőlőterület* túlnyomórészt Csehországban van, Szlovákiában csak igen kevés.

Az állatállomány — a lakosság számához viszonyítva — elég alacsony, csupán a szarvasmarhák száma jelentékeny. A lóállomány 600 ezer darab, amelynek egyharmada van Szlovákiában. A szarvasmarhaállománynak (3,4 millió darab) egynegyed része, a sertésállománynak (2,6 millió darab) valamivel több, mint negyedrésze jut Szlovákiára. Csupán a juhállomány terén

vezet Szlovákia Csehországgal szemben (350 ezer darab 150 ezerrel szemben), ami Szlovákia nagy havasi legelőivel magyarázható. Még ez is aránylag igen alacsony szám a lakossághoz viszonyítva. Állattenyésztés terén az ötéves terv célkitűzése a mennyiség emelése, a szarvasmarhaállománynál 2,4%, de a sertéseknél már 28,8, a juhállománynál 33%. Minőségi célkitűzés az, hogy a szarvasmarháknál emelik a fejőképességet, a sertéseknél és a szarvasmarháknál egyaránt az élősúlyt. Ennek érdekében növelik a szántóföldi takarmánynövények termelését.

FORGALOM

Közlekedés

Csehország Közép-Európában közlekedésileg igen fontos, központi helyet foglal el. Már a középkorban a Vltava völgyén haladtak az utak Budejovice és Praha érintésével. Ausztria és Észak-Németország között. A másik fontos útvonal volt a brnoi, amely a Labe vonalához csatlakozott. Lengyelország és Bécs között az Odra völgye volt az összekötő út. Ezek az említett városok mint forgalmi és kereskedővárosok alakultak és fejlődtek ki. Ezzel szemben — néhány hágótól eltekintve — Szlovákia kívülesett a fontosabb útvonalakon.

Csehszlovákia vasútvonalainak hossza 13.194 km, tehát hálózata sűrűbb (11,4 km/100 km^2), mint Magyarországé. E téren is megmutatkozik Csehország fölénye Szlovákia fölött.

A Cseh-medence fő útvonalai ma is Prahában futnak össze, a Morva-medencéié Brnoban. Szlovákia vasútvonalai a folyóvölgyeken át déli irányban haladnak. Az ötéves terv egyik fontos feladata a *nyugat-keleti vasuti összeköttetés* kiépítése és a szlovákiai vasútsűrűség növelése. Ezzel párhuzamosan folyik a fontos vasútvonalak villamosítása. A vasúti teheráruforgalmat az ötéves terv folyamán közel 40%-kal emelik. A Kosice—Bohumin-i vonalat kétvágányúvá építik át.

Csehszlovákia számos fontos *víziúttal* rendelkezik. A Labe teremti meg az összeköttetést Észak-Németországon át az Északi-tengerrel, az Odra Lengyelországon át a Balti-tengerrel. A Lengyelországgal kötött megegyezés értelmében Csehszlovákia Szczecin kikötőjét használja. A Duna Európa legfontosabb víziútjába való bekapcsolódást biztosítja.

Külkereskedelem

Csehszlovákia külkereskedelmét a multban a világpiacon elfoglalt helye, illetve a világpiaci versenyben való részvétele hatá-

rozta meg. A köztársaság túlnyomórészt ipari készárut szállított, viszont nyersanyagot és élelmiszert hozott be. A külkereskedelemnek ez a szerkezete a felszabadulás után is megmaradt, de a megváltozott gazdaságföldrajzi helyzethez és társadalmi viszonyokhoz igazodva. A külkereskedelem fő célja az ötéves tervben előírt ipari termelés nyersanyagszükségletének biztosítása, s emellett a mezőgazdasági termelés elégtelensége miatt hiányos élelmiszerellátás kiegészítése.

A felszabadulás után a külkereskedelem mennyisége erősen csökkent. 1945-ben 1,3 milliárd Kc volt, majd a következő években rohamosan emelkedett: 1946: 24,6 — 1947: 57,2 — 1948: 75,4 s az ötéves terv szerint 1953 : 106,0 milliárd Kc.

A földrajzi irány természetesen szintén megváltozott. A Szovjetunióval és a jelenlegi népi demokratikus országokkal való kapcsolat a felszabadulás előtt jelentéktelen volt, de a felszabadulás óta egyre növekszik: 1948-ban 31,5, 1949-ben már 45,4%-a jutott az egyre emelkedő forgalomnak a tervgazdálkodó országokra. A célkitűzés 1950-re 50% volt, de már az év első felében 53%-kal szerepeltek a tervgazdálkodó országok Csehszlovákia külkereskedelmében.

Közöttük a legnagyobb és legfontosabb — a *Szovjetunió* — már 1945-ben megindította nyersanyag és élelmiszer szállításait, hogy az ország termelése megindulhasson. A köztársaság 1947-ben ötéves kereskedelmi egyezményt kötött a Szovjetunióval, melyet 1948. decemberében kibővítettek és meghosszabbítottak. A Szovjetunió búzát, takarmányt, műtrágyát, gyapotot, gyapjút, olajos magvakat, vas-, mangán- és krómércet szállít, vasúti sínek, villamos- és egyéb gépek, berendezések, cipő, szövet, cukor stb. ellenében Csehszlovákiának.

A népi demokráciákkal is erősödik a kapcsolat, különösen a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának megalakulása óta. Csehszlovákia erősíti és kiszélesíti forgalmát, amely már a kereskedelmi kapcsolatokon túl gazdasági együttműködéssé fejlődik.

A legszebb példa erre a közös csehszlovák—lengyel nehézipari kombinát — *Moravska-Ostrava—Karvin-vidéken* — 90 millió tonna szén és 4 millió tonna acél kapacitással. A cseh-lengyel határ két oldalán fekvő, kőszénben gazdag ipari területen erőművet, kohóművet és nehézipari üzemeket építenek, amelyeket a két ország közösen használ fel meghatározott, a szerződésben lefektetett módon. A két ország termelését párhuzamba hozzák egymással. A cseh-lengyel együttműködés egyik legszebb példa arra, hogyan haladnak a népi demokratikus országok együtt a Szovjetunió segítségével a szocializmus felé.

LENGYEL KÖZTÁRSASÁG
(Lengyelország)

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

A felszabadulás előtt

Lengyelország harmadik — teljes — felosztása a XVIII. század végén következett be. A lengyel nép a XIX. század folyamán többízben felkelt az orosz, porosz és osztrák elnyomók ellen, de a felkeléseket kegyetlenül vérbefojtották. A lengyel uralkodóosztály — a forradalom kifejlődésétől félve — mindannyiszor elárulta a népet, amelyet nem vezetett öntudatos és céltudatos élcsapat.

A három részre szakított ország egyesítése — a lengyel köztársaság megteremtése — csak az első világháború után, a cári Oroszország, a császári Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után következett be.

A nyugati nagytőke segítségével Lengyelország burzsoa-kapitalista alapon álló köztársaság lett, amelyben azonban erősen hatottak még a hűbéri csökevények (nagybirtokrendszer, paraszti naturálgazdaság stb.)

Noha a Szovjetunió ismerte el először a lengyel nép függetlenségét és a nemzeti önrendelkezés alapján Oroszországból való kiválásának jogát, a lengyel burzsoázia mégis rablóháborút kezdett a Szovjetunió ellen. A lengyel pánok és kapitalisták ebben a háborúban — amely egy láncszeme volt a Szovjetunió ellen indított imperialista intervenciós háborúknak — hatalmas bjelorussz és ukrán területeket ragadtak el a háborúban és polgárháborúban legyengült Szovjetuniótól.

Az orosz forradalmi mozgalmakban tapasztalatokat szerzett és megedződött lengyel munkásságtól félve, a nagybirtokosokkal szövetkezett lengyel burzsoázia 1926-ban puccsot szervezett, és fasisztajellegű kormányzatot vezetett be. A lengyel fasizmus a munkásság és parasztság kíméletlen elnyomásával védte a nagybirtok, az ipari burzsoázia és — a Lengyelországban jelentékeny mértékben képviselt — nemzetközi nagytőke uralmát.

A lengyel fasizmus agresszív politikát követett nemcsak a Szovjetunióval, hanem a *weimari* Németországgal szemben is, de *Hitler* Németországával megegyezett. Mégis a fasiszta Németország a megkötött szerződések megszegésével 1939. szeptember 1-én lerohanta Lengyelországot, s néhány nap alatt szétverte a rosszul szervezett, korrupt vezetés alatt álló lengyel hadsereget. A Szovjetunió, hogy a lengyel fasiszták által elszakított bjelorussz és ukrán népet megmentse a német fasizmus elől, szeptember 17-én bevonult Nyugat-Bjelorussziába és Nyugat-Ukrajnába, melynek népe boldogan csatlakozott ismét hazájához, a hatalmas Szovjetunióhoz.

A lengyel nép a második világháború egész folyamán részint saját hazájában, részint a szövetségesek hadseregeiben, a legkülönbözőbb frontokon harcolt a német fasiszták ellen. A Lengyel Munkáspárt kezdeményezésére 1942-ben Lengyelországban megalakult az Országos Nemzeti Tanács illegális bizottsága. A németek több felkelést kegyetlenül vérbefojtottak. Emberek millióit ölték meg és hurcolták el a rabszolga-munkatáborokba. A lengyel ipart, mezőgadaságot, vasutakat, épületeket, többek között az egész fővárost teljesen elpusztították. A Nemzeti Felszabadítás Lengyel Bizottsága 1944 nyarán, amikor az időt elérkezettnek látta, nyílt fegyveres harcra hívta fel a lengyel hazafiakat a fasiszta megszállók ellen.

A felszabadulás után

Amikor a felszabadító Szovjet Hadsereg kiverte a fasiszta hordákat Lengyelország területéről és az új lengyel köztársaság újra megalakulhatott, csupán romokat vett át. A Szovjetunió haladéktalanul segítségére sietett az új lengyel köztársaságnak, s már 1945. április 1-én kölcsönös segélynyújtási és barátsági szerződést is kötött vele.

Az új lengyel köztársaság kormányzásában résztvettek a munkásság, parasztság és haladó értelmiség pártjai. A két munkáspárt 1948. decemberében bekövetkezett egyesülésével a döntő szerep a marxista-leninista alapon álló Egyesült Lengyel Munkáspárté lett.

A lengyel alkotmányt 1947. február 19-én alkotta meg a Szejm, majd 1947. február 22-i deklarációjában törvénybe iktatta az *alapvető polgári jogokat és szabadságokat.*

A többi népi demokrácia alkotmányától eltérőleg a lengyel alkotmány nem tartalmaz gazdasági vonatkozású cikkelyeket, csupán közjogi kérdések felől intézkedik. A Nemzeti Felszabadítás Lengyel Bizottsága még 1944. nyarán első kiáltványában körvona-

Lengyelország területének legnagyobb része alföld. Északon a jégkorszakbeli morénákból álló ú. n. tóhátságon igen sok tó maradt meg a jégkorszakból. Ettől délre mocsaras mélyedéseket találunk. A lengyel síkságtól délre, a nyugateurópai röghegységek szénben és ércekben gazdag övezete végződik. Az ország legdélibb részét a Kárpátok ívének északi homokkővonulata alkotja.

lazta a lengyel demokrácia és az ország gazdasági újjáépítésének alapelveit. Ezek között legfontosabb volt a földreform, a hazaárulók és németek vagyonának elkobzása, a nagyüzemek, nagykereskedések, bankok és erdők állami tulajdonba vétele.

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

Lengyelország Európa északkeleti részén fekszik. **Határai:** északon a Balti-tenger (497 km), keleten (részben a Bug vonalán) a Szovjetunió (1321 km), délen az Északi-Kárpátok és a Szudéták gerincén Csehszlovákia (1292 km), nyugaton a Nysa (Neisse) és

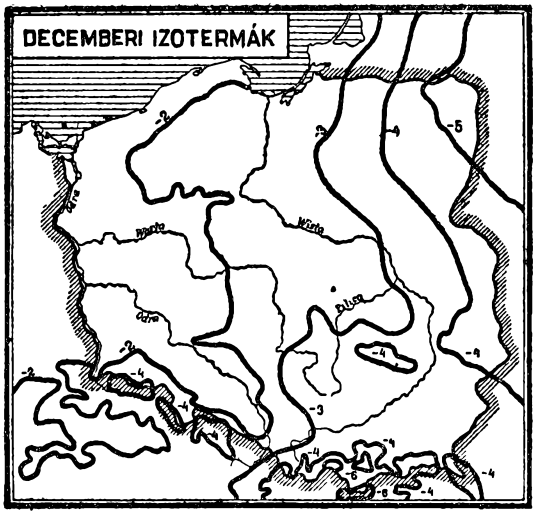

A leghidegebb hónap Lengyelországban nem a január, hanem a december. Az észak—déli irányban húzódó izoterma-vonalak érdekesen mutatják a nyugati meleg légáramlatok és a keleti kontinentális hideg légáramlatok hatását. Mennél keletebbre haladunk, annál hidegebb a közepes hőmérséklet, tehát a hőmérséklet nem észak—déli irányban változik.

Odra (Odera) mentén a Német Demokratikus Köztársaság (456 km). A Lengyel Köztársaság határainak összhossza 3566 km.

Lengyelország **területe** jelenleg 312 ezer km², tehát kisebb, mint a két világháború közötti Lengyelország területe (388 ezer km²). A Szovjetuniótól 1920-ban elrabolt, ukránok és bjelorusszok által lakott 200 ezer km² terület — Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Bjelorusszia 1939-ben a nép akaratából visszatért a Szovjetunióhoz. A Németországtól visszaszerzett lengyel terület nagysága 112 ezer km².

Domborzat. Lengyelország északon és középen, tehát területének túlnyomó részén fiatal síkság.

Északon a jégkorszakból származó morénalerakódások uralkodnak. Az ország északi részén a talaj túlnyomórészt homokos, vagy fakó erdei talaj, délen a lösz túlnyomó.

Délen, a Kárpátoktól északra, a Variszkuszi hegyrendszer röge, a *Lysa-Gora* és a *Sziléziai-Hegyvidék* ókori kőszén- és érctelepekben gazdagok. A *Kárpátok* őserdővel borított, fiatal gyűrődéses vonulatának északi lejtőinél Przemysl környékén gazdag olajtelepek találhatók, melyeknek kiaknázása nagyobb mértékben csak a 6 éves terv folyamán kezdődik meg.

Lengyelország éghajlata átmeneti jellegű az óceáni és szárazföldi klíma között. Az ország nagy részének alföldi jellege következtében az átmenet lassú és fokozatos. Télen kelet felé a hőmérséklet alacsonyabb, a nyár forróbb, mert az óceán kiegyenlítő hatása itt már erősen csökken. A Balti-tenger víztömege nem elég

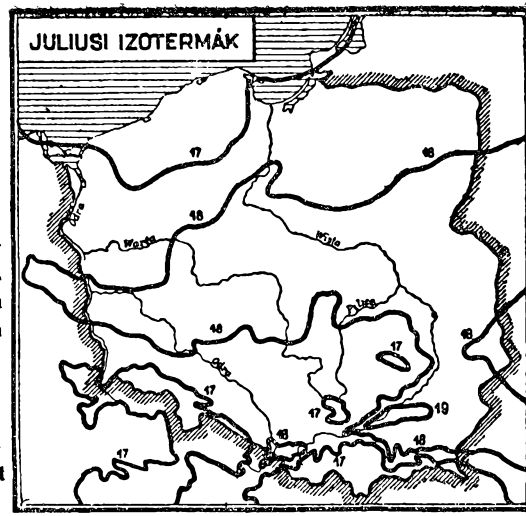

A legmelegebb hónap Lengyelországban is a július. Az izotermák júliusban kelet—nyugati irányban haladnak, azonban az ország déli részén, a magasabb fekvés következtében, ugyanolyan hőmérséklet uralkodik, mint északon.

nagy ahhoz, hogy kiegyenlítőleg hasson a hőmérséklet alakulására. A nyári hőmérséklet dél felé magasabb.

Csupán Sziléziában és a Kárpátok lejtőin a tagoltabb felszín következtében változatosabb az időjárás. Itt a csapadék nagyobb mennyiségű, egyébként az egész országban évi 5—600 mm között váltakozik.

Vízrajzilag az országot az *Odra* és a *Wisla* határozzák meg. Az 1092 km hosszú Wisla a lengyelek nemzeti folyója. Egész vízgyüjtő területe Lengyelországban van. A 903 km hosszú Odra Csehszlovákiában ered. de keleti vízgyüjtő területe teljesen Lengyelországhoz tartozik. Legnagyobb és legfontosabb mellékfolyója keletről a *Warta*. Lengyelország területéből a Balti-vízrendszerhez 311 ezer km^2 nagyságú terület tartozik, tehát úgyszólván az egész ország.

A lengyel tengerparton és a folyamoknál jelentős kikötővárosok vannak. A Wisla mellett fekszik *Warszawa*, az ország fővárosa, torkolatánál *Gdansk* és *Gdynia*, az Odra mentén *Wroclaw*, torkolatánál *Szczecin*.

Közigazgatásilag Lengyelország 16 vajdaságra oszlik. A vajdaság megfelel a magyar megyének, külön vajdaság *Warszawa* és *Lodz* városa. A visszaszerzett területeket már teljesen átszervezték és egységesen összekapcsolták az ország többi részével.

Lengyelország **lakosainak száma** (1939 előtt) 35,1 millió volt, azonban ebből csupán 69% volt lengyel, a többi elnyomott nemzetiség. Ma Lengyelország lakosainak száma 23,9 millió fő,

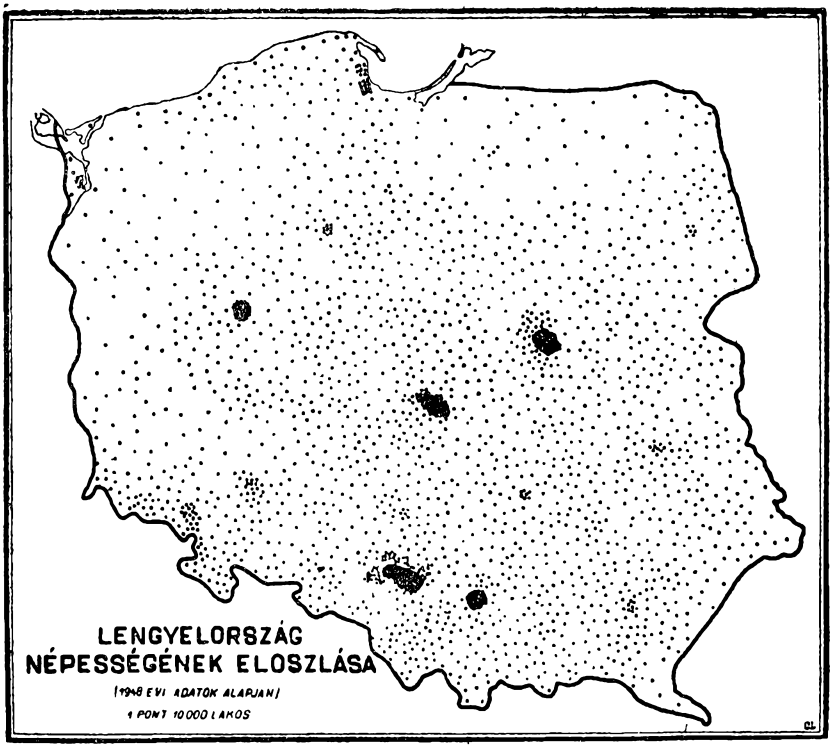

Lengyelország népességének eloszlása sokkal egyenlőtlenebb, mint hazánkban. Különösen az északkeleti és északnyugati vajdaságokban igen alacsony a népsűrűség.

közel 100%-ban lengyel. A háború előtt is már Lengyelországhoz tartozott területen a lakosok száma ma 18,6 millió.

A lengyel lakosság számának változásánál figyelembe kell vennünk azokat a *hatalmas eltolódásokat,* amelyek a háború folyamán és a háború után Lengyelország területén bekövetkeztek. A hadműveletek során Lengyelország mindössze 123 ezer katonát és 521 ezer polgári személyt vesztett, viszont a fasiszta terror áldozatainak száma 5,4 millió ember volt! Lengyelország tehát 6,1 millió halottat vesztett a háború folyamán, s további 1,6 millió vált részben vagy teljesen munkaképtelenné. A nyugati területekről az ottlakó németeket kitelepítették Németországba és a Szovjetunióval kötött lakosságcsere-egyezmény alapján a Lengyelországba költözött lengyeleket itt telepítették le. A felszabadulás után 2,1 millió ember tért vissza az emigrációból Lengyelországba.

A *népsűrűség* az egész ország területére számítva 77 fő/km², a népesség azonban igen eltérően oszlik el az ország egyes részein. Legsűrűbb a népesség az ország déli és délnyugati vajdaságaiban — a nagy iparvidékeken. *Wroclaw, Katowice* és *Krakow* környékén a népsűrűség meghaladja a 100 főt/km². Sűrű a lakosság *Lodz* és *Poznan* környékén, az Odra torkolatánál *Szczecin* környékén, a Wisla mentén *Lublin, Warszava, Bydgoszcz* körül és a torkolat környékén, tehát a többi ipari-bányászati területen is. Az ország északi és északnyugati részén a népsűrűség igen alacsony, mindössze 20—50 ember/km², sőt még alacsonyabb is. A lengyel közigazgatásnak és gazdaságpolitikának egyik legfontosabb problémája a jelenlegi egyenlőtlen népsűrűség felszámolása és a népesség egységesebb elosztása. A fasiszták gyilkosságai és elhurcolások miatt különleges jellemzője a lengyel népességnek a nemek arányának eltolódása. Ma 13 millió nő mellett csak kereken 11 millió férfi él Lengyelországban. A nők bekapcsolása a termelőmunkába ezért is elsőrendű fontosságú. A termelésbe bekapcsolt nők arányát a hatéves terv a jelenlegi 29%-ról 34%-ra tervezi. A nemek arányát még az ipari üzemek telepítésénél is figyelembe veszik.

Városokban jelenleg a lengyel népességnek kereken egyharmadrésze lakik, míg a háború előtti Lengyelországban csupán 22% volt városlakó. Ez az arányváltozás is mutatja, hogy a jelenlegi Lengyelország lényegesen iparosodottabb, mint a háború előtti.

Warszawa az ország fővárosa. Lakosainak száma a háború előtt 1,2 millió volt. A pusztulás után, a felszabaduláskor, 1944-ben mindössze 22 ezer ember élt a fővárosban, 1946-ban már 479 ezer és 1948-ban a lakosság száma újból elérte az 1 milliót. Warszawa az ország legfontosabb gazdasági, közigazgatási és kulturális központja.

Lodz egyik legfontosabb textilipari központja az országnak. Lakosainak száma a háború előtt 672 ezer ember volt, 1948-ban csupán 590 ezer.

Poznan (lakosainak száma jelenleg 305 ezer ember, a háború előtti 272 ezerrel szemben), textil, gép, fém és finommechanikai ipari város.

*Krakow*ban szintén jelentős textil, gép- és finommechanikai ipar van, s régi kulturális központ.

Wroclaw textil,vas és fémiparral rendelkezik (270 ezer lakos).

Katowice (165) a sziléziai iparvidék legjelentősebb ipari városa, ahol nehéz és könnyűipar egyaránt működik.

Lublin (112) a délkeleti terület egyik fontosabb ipari gócpontja.

Gdansk, Gdynia ss *Szczeczin* Lengyelország fő kikötővárosai. Mindhárom városban textil, élelmiszer és fémipar, illetve hajóépítő ipar települt.

Az új lengyel statisztika kimutatja a *népesség osztálytagozódását,* mind a háború előtti, mind a jelenlegi állapotra vonatkoztatva.

	1938.	1949.
Munkás (mezőgazdasági is)	18,2%	35,9%
Földműves	64,5 „	51,6 „
Járadékos és nyugdíjas	2,2 „	2,9 „
Tőkés, kézműves, szabadfoglalkozású	13,0 „	9,0 „

Ez a kép szintén azt mutatja, hogy a mai Lengyelország sokkal iparosodottabb, mint a háború előtt volt.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

Szerkezeti változások

A háború előtti Lengyelország iparosodó agrárország volt. Nemzeti jövedelmében túlnyomó jelentőségű volt a mezőgazdaság. A mezőgazdaságban még fennállottak a hűbéri eredetű, hatalmas grófi, hercegi és egyházi nagybirtokok, amelyek túlélték mindent: háborút, forradalmat, a függetlenség többszöri elvesztését és a főhatalom változásait.

A viszonylag csekély ipar mind földrajzilag, mind tőke szerint igen erősen összpontosított volt. Első helyen az élelmiszeripar állott, majd a textilipar, de már lassan fejlődésnek indult a külföldi, főleg francia nagytőke érdekeltségeihez tartozó bányászat és kohászat is. A bányászat és kohászat 52%-a, a villamossági ipar 66%-a, a vegyiparnak több mint 60%-a, a villamoserőműveknek 81%-a, az olajtermelésnek 87%-a volt kimutathatóan a külföldi monopoltőkések tulajdonában. Míg a kohászatban, fém- és gépiparban a francia nagytőke dominált, a szénbányák egyrésze német érdekeltség volt. Az *egész* ipari tőkének 41%-a volt külföldi kézben.

A felszabadulás után a lengyel népi demokrácia gyorsan hajtotta végre a nagyarányú államosításokat, s először állított fel már szocialista jellegű gazdasági tervet. A lengyel népgazdaság gyors fejlődése nagyrészt az államosítások korai végrehajtásának tulajdonítható. Már 1946. januárjában államosítottak minden 50 munkásnál többet foglalkoztató ipari vállalatot. A nagy- és közép-

iparnak 83%-a tartozott már 1946-ban a társadalmasított szektorhoz, s 1949-ben már 96%. Ugyanekkor a külkereskedelem és a nagykereskedelem gyakorlatilag teljesen társadalmasított volt. A kiskereskedelemben 1946-ban 21%, de 1949-ben már 60% volt a társadalmasított szektor aránya.

Lengyelország felszabadulás utáni gazdasági fejlődésénél a következő tényezőket kell figyelembe vennünk:

1. A földesurak hatalmát azonnal és teljesen megtörték, s demokratikus földreformot hajtottak végre.

2. A bányákat, iparvállalatokat, bankokat, a közlekedés és kereskedelem túlnyomó részét korán államosították.

3. A háború és a fasiszta megszállás hatalmas anyagi veszteséget okozott a népgazdaságnak. (Egész városok pusztultak el, lakóházakkal, üzemekkel együtt. Hozzávetőleges becslés szerint Lengyelország anyagi kára a háború következtében az ország nemzeti vagyonának több mint harmadrészére becsülhető.)

4. A visszaszerzett területek (amelyek egyébként szintén jelentős károkat szenvedtek) gazdasági szerkezetükben jelentősen különböznek az úgynevezett „régi" területektől. (A visszaszerzett területek fontosságára jellemző, hogy azok a lengyel vas- és fémipar 29%-át, a vagón és mozdonygyártás 75%-át, a kőszéntermelésnek 33, a koksztermelésnek 53, az acélgyártásnak 24, a vegyiparnak és papíriparnak 30—30%-át képviselik. Igen jelentősek az új kikötővárosok is, nevezetesen *Gdansk* és *Szczecin.)* Az új területek tehát erősen ipari, sőt túlnyomórészt határozottan nehézipari jellegűek. Ez önmagában előny, mert az újjáépítésben és a szocializmus építésénél az iparra várnak a legnagyobb feladatok. Azonban az ipari termelés egy aránylag *szűk területen* való összpontosulása hátrányt jelent a többi terület számára. A szocializmus építésénél első követelmény ugyan az ipar — különösen a nehézipar — fejlesztése, illetve megteremtése, de fontos az *egész országban* való *arányos* elosztása is. A lengyel gazdaságpolitikának tehát egyik első feladata a visszatért területek gazdasági megszervezése és összehangolása az ország egészének gazdaságával, és az elmaradt területek fejlesztése volt.

5. A népgazdaság szerkezeti átalakítása elválaszthatatlan a termelés növelésétől és az életszínvonal emelésétől, sőt előfeltétele ezeknek.

Hároméves és hatéves terv

Sehol nem volt olyan sürgős és fontos az ország gazdaságának tervszerű helyreállítása, mint Lengyelországban. Ezért alakult meg már 1945-ben a *Központi Lengyel Tervhivatal* és hala-

déktalanul hozzálátott a helyreállítási tervek kidolgozásához. A Nemzeti Tanács 1946-ban hozott határozatával törvényerejűnek nyilvánította a megalkotandó tervek rendelkezéseit. Az első hároméves — *helyreállítási* — tervet az 1947/49. naptári évekre dolgozták ki.

A hároméves terv célul tűzte ki: 1. a háborúban súlyos károkat szenvedett nemzetgazdaság újjáépítését, 2. a visszaszerzett területek teljes összeolvasztását az anyaországgal, 3. a külkereskedelem növelését, 4. a dolgozók életszínvonalának a háború előtti fölé való emelését.

A nemzeti jövedelem 1946. és 1949. között több mint megkétszereződött: 138%-kal emelkedett (1946-hoz viszonyítva). Az emelkedő nemzeti jövedelemből 21%-ot fordítottak beruházásokra.

A 3 éves tervet 2 év és 10 hónap alatt teljesítették, illetve az előírt idő alatt túlteljesítették. A visszaszerzett területek termelése 28%-kal haladta meg a háború előtti színvonalat.

A lengyel tervgazdaság gyors megindításához és kezdeti sikereihez nagy mértékben hozzájárult a Szovjetunió gyors műszaki segítsége és jelentős nyersanyagszállításai.

A beruházások, továbbá az államosítások következtében is jobban működő gazdasági szervezet és főleg a munkásoknak és mérnököknek a munkaversenyek folyamán rohamosan növekvő teljesítményének eredményeként az ipari termelés, amely 1945-ben a háború előttinek csak 38%-a, 1946-ban 77%-a volt, 175%-ra emelkedett 1949-ben — 1938-hoz viszonyítva. A mezőgazdasági termelés 68%-kal emelkedett. A hároméves terv folyamán, a szocialista iparosítási elv értelmében gyorsabban fejlesztett ipari termelés növekedése következtében, az ipar részesedése a társadalmi termelésben a háború előtti 45,5%-ról 64%-ra emelkedett, s ennek megfelelően a mezőgazdaság részesedése 54,5%-ról 36%-ra csökkent. Az iparon belül a termelőeszközöket gyártó iparágak aránya a háború előtti *47%-ról 55%-ra emelkedett.*

A munkásosztály részesedése a nemzeti jövedelemben — a nemzeti jövedelem abszolút mennyiségének növekedése mellett — hatalmasan megnőtt. A nemzeti jövedelem 1949-ben 33%-kal volt magasabb, mint 1938-ban. A munkabérek 1938-ban — még a célzatos burzsoa statisztika szerint is — csupán 23,6%-át, de 1949-ben már 37%-át tették a nemzeti jövedelemnek.

Jelenleg Lengyelország *a hatéves terv* (1950—55) végrehajtásán dolgozik. A hatéves terv célkitűzése a munka termelékenységének nagymértékű emelése révén a termelés olyan növelése, hogy az nemcsak abszolút mennyiségben, hanem a lakosság számához viszonyítva elérje a vezető ipari országok színvonalát.

A hatéves terv megszünteti a népesség és az ipari termelés eloszlásának azt az aránytalanságát, amely ma még fennáll az iparosított nyugati és elmaradt középső és keleti területek között. A terv 158,3%-kal növeli az ipari és 50%-kal a mezőgazdasági termelést. Ez azt jelenti, hogy Lengyelország ipari termelése 1955-ben négy és félszerese lesz az 1938. évinek. Az állami szektor termelésének emelkedése mindkét gazdasági ágban ennél is nagyobb lesz. Az önköltség csökkentésével növeli az akkumulációt, miáltal a beruházások növelése mellett egyre emelkedik a dolgozók anyagi, szociális és kulturális életszínvonala.

A nemzeti jövedelem 1949-hez viszonyítva 112,3%-kal emelkedik. A beruházások összege hat év alatt eléri a 6 ezer milliárd zlotyt, s az utolsó évben a nemzeti jövedelem 27%-át teszi ki. A beruházások összege 1955-ben 3,5-szer nagyobb lesz, mint 1949-ben volt. A beruházások háromnegyedrészét a termelőeszközöket gyártó ipar fejlesztésére fordítják.

A nem mezőgazdasági dolgozók számát 3,6 millióról 5,7 millióra, azaz körülbelül 60%-kal emelkedik. A nők aránya 29,1%-ról 33,5%-ra emelkedik.

Az ipari dolgozók *reálbére* 40%-kal nő. Ha a dolgozók számával a reálbérek emelkedését egybevetjük, látjuk, hogy ez a két egymással kapcsolatban álló tényező az életszínvonal hatalmas emelkedését jelenti. A dolgozók számára kifizetendő *bérösszeg* 1955-ben kétszerese lesz az 1949. évinek — mert a reálbér mellett a dolgozók száma is emelkedik. Az életszínvonal és a bérösszeg ilyen arányú emelése — a hatalmas beruházások mellett — azáltal lehetséges, hogy a munka termelékenysége a nagy- és középiparban 66%-kal emelkedik.

IPAR

Energiagazdálkodás

Lengyelország legfontosabb energiaforrása, s egyben nyersanyaga a szén, nevezetesen a *kőszén* és *barnaszén* egyaránt

Legfontosabb kőszénmedence Felső Sziléziában van, *Katowice—Krakow—Rybnik* háromszögben. Ez a szénmedence érintkezik a csehországi *Moravska-Ostrava-i* kőszénvidékkel, de annál lényegesen nagyobb. A Szudéták északkeleti lejőjén is van egy kisebb kőszénmedence. A kőszén mellett jelentős barnaszénelőfordulások is vannak, így az Odra és Nisa, továbbá az Odra és Warta közötti területen. A legjelentősebb barnaszénelőfordulás a német határ közelében van, a Nysa torkolatánál. *Lengyelország kőszénkészleteit 80 milliárd, barnaszén- és lignitvagyonát 18 milliárd tonnára becsülik.*

A széntermelés a jelenlegi területen a háború előtt 38 millió tonna volt, a felszabadulás után már 1945-ben elérte a 27,7 millió tonnát, s a hároméves terv folyamán 80 millió tonnára emelkedett, ami a háború előtti termelésnek több mint kétszerese. A hatéves terv folyamán a széntermelést 100 millió tonnára emelik. A lengyel széntermelés már ma a negyedik helyen áll Európában — a Szovjetunió, Anglia és Németország után, megelőzve Franciaországot — és az ötödik a világon. Az alkalmas víziutak révén a lengyel kőszén fontos exportcikk, s Lengyelország ma Európa legfontosabb szénszállítója, évi 25—30 millió tonna exportmennyiséggel.

A bialystoki vajdaságban megindul a *tőzegtelepek* kiaknázása is, ami az ezen a vidéken létesítendő ipar energiabázisa lesz.

Jelentősebb *vízierőművek* — az ország alföldi jellege következtében — Lengyelországban nincsenek. Most épül egy 60 ezer kw teljesítőképességű vízierőmű a Bobrova-Gorában. A villamosenergiát főleg a Katowice környéki nagy erőművek szolgáltatják, melyeknek termelt áramát országos távvezetékhálózat szállítja. Ebbe a hálózatba kapcsolódnak be Lodz, Felső-Szilézia és Poznan erőművei.

A villamosenergiatermelés a háború előtt 3,9 milliárd kWó volt, ami már 1947-ben 6,8 milliárdra és 1949-ben 8,4 milliárdra emelkedett. A hatéves terv végén több mint megkétszereződik az elektromos energiatermelés — 19,3 milliárd kWó-ra emelkedik, ami egy lakosra átszámítva hatszorosa lesz az 1938. évinek.

Az országnak különösen a keleti részén hiányzik a villanyáram. 1946-ban 370, 1947-ben 1500 és 1949-ben további 1000 községet villamosítottak. A hatéves terv folyamán *8900* falu kap villanyt, s noha az ország villamosítása a hatéves terv végéig még nem fejeződik be, de 1955-ben már a falvak fele lesz villamosítva, s 34 város kap villanyt. A falvak 40%-ában lesz rádió. A távvezeték-hálózatot már a hároméves terv folyamán jelentősen kibővítették, s új vonalak építése folyik. Lengyelország — amint már láttuk — a villamosenergiatermelés terén együttműködik a Moravska-Ostrava-i szénvidéken Csehszlovákiával.

Földgáz és olajtelepek Délkelet-Lengyelországban vannak, Rzeszów és Przemysltől délre és délnyugatra. Az olajtermelés még nem jelentős, mintegy 140 ezer tonna évente, s a rendszeres kutatás csak a hatéves terv folyamán indul meg.

A földgázt és a koksztermelésnél nyert gázt kiterjedt csővezetékhálózattal juttatják el a fogyasztási központokba.

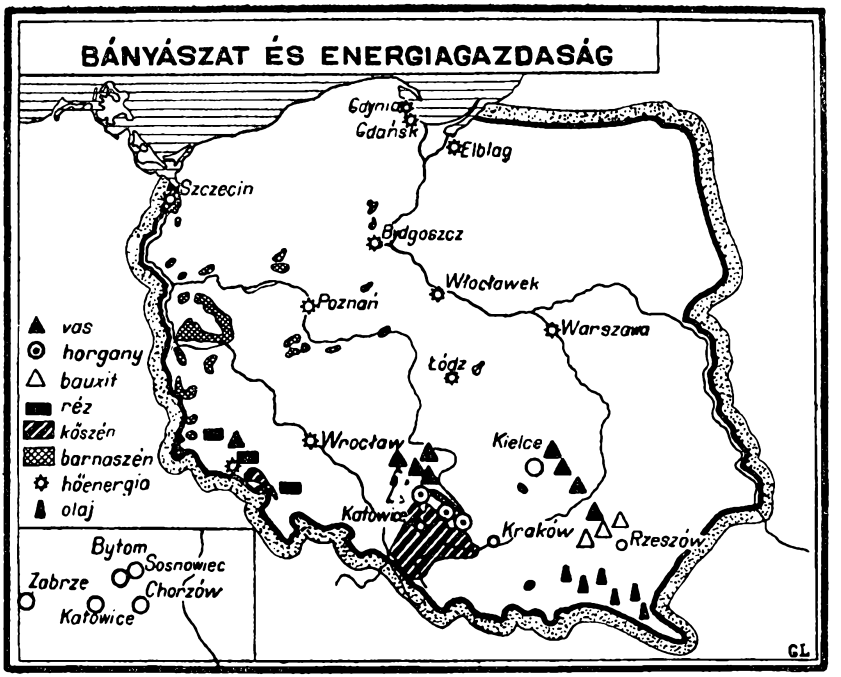

Lengyelország ipara szintén egy helyen tömörül, mint nálunk Magyarországon is. Míg azonban nálunk Budapest előnyös forgalmi helyzete következtében tömörült a kapitalista ipar, Lengyelországban a sziléziai szén- és ércvidék a sűrűbb ipari település természeti alapja. A hatéves terv egyik fő feladata az ipar arányosabb elosztása Lengyelországban is.

A nehézipar és nyersanyagai

Vasérctermelés Lengyelországban főleg *Czestochowa* környékén 15 vasércbányában folyik, de jelentős, pirittel kevert vasércelőfordulások vannak *Kielcétől* északra is. A háború előtt a két területen évi 800 ezer tonna vasércet bányásztak, a hároméves terv a termelést 850 ezer tonnában állapította meg, s ez a mennyiség a hatéves terv végéig 40 új telep feltárásával négyszeresére, azaz 3,2 millió tonnára emelkedik.

A lengyel nehézipar vasszükségletének mindeddig csak 40 %-át fedezte hazai vasércből, a többit a Szovjetunió szállítja.

A horganykészlet Felső-Sziléziában igen jelentős, s ezt hét bánya termeli ki. A francia nagytőke tulajdonában volt horganybányák és kohók 1937-ben 89 ezer tonnát termeltek, s ma 110 ezer tonnát. A hatéves terv folyamán a termelés tovább növekszik, a

horganykohászatot korszerűsítik, bevezetik az elektrolitikus eljárást a *Huta-Bankova* üzemekben.

A réz-előfordulások ugyancsak jelentősek, de nagyobbarányú rézbányászat és rézkohászat csak a hatéves terv folyamán kezdődik. A réztelepek Kielcétől északra és nyugatra fekszenek. A rézérctermelés a hatéves terv végén — tiszta fémben számítva — eléri a 15 ezer tonnát. Ezenfelül még 29 ezer tonnát importálnak.

A felsőszileziai *ólombányák* termelése a háború előtt 17 ezer tonna volt, ma 20 ezer tonna.

Mangán-előfordulások vannak az ország délkeleti szögletében, Przemysltől nyugatra, *Nikkel* és *pirit* Felső-Sziléziában van.

Felső-Szilézia egyébként gazdag még más ásványi kincsekben, így *kaolin*- és *gipsz*-telepek is vannak ezen a területen.

A Wisla nagy kanyarulatától délre igen jelentős *só*- és *káliső*bányák vannak, amelyeket a vegyipar a hatéves terv folyamán az eddiginél sokkal nagyobb mértékben dolgoz fel.

Lengyelország legfontosabb nehézipari üzemei Sziléziában vannak, *Katowice, Rybnik, Chorzow, Gliwice, Zabrze, Sosnowiecz* és *Wroclaw* környékén. Jelentősek még a *Kielce* és *Radom* környéki nehézipari művek. Az említett szén- és vasércelőfordulások határozták meg eddig az acél- és gépipar települését is.

Az acéltermelés a háború előtt megközelítette a másfél millió tonnát évente, 1949-ben már elérte a 2 milliót, s a hatéves terv folyamán több mint megkétszereződik; eléri a 4,6 millió tonnát. Az acéltermelés ilyen nagymértékű emelkedését a Szovjetunió jelentős vasércszállításai és ugyancsak a Szovjetuniótól kapott legmodernebb kohászati gépek és berendezések teszik lehetővé. A hatéves terv folyamán új kohóművek és egyéb nehézipari művek épülnek, Sziléziában *Dabrovszkban, Rzetovskiban, Warszawában. Krakowban* a Szovjetunió által szállított anyaggal és felszereléssel új nagy kohómű épül.

A gépipari üzemek főleg Sziléziában vannak, nagyjából ugyanazokon a területeken, ahol a vaskohászat és egyéb fémipar is települt. A legjelentősebb gépipari üzem és hengermű a Mostostal *Zabrzeben. Wroclawban* van Európa egyik legnagyobb mozdony- és vagongyára. Szerszámgép és egyéb vasfeldolgozó üzemek vannak *Poznanban, Chozanowban, Lodzban. Warszawa* környékén épült fel a hároméves terv folyamán az Ursus traktorgyár. *Gdanskban* és *Szczecinben* hajógyárak vannak. A hatéves terv folyamán jelentősen megnövekszik a gépipar termelése 1949-el szemben.

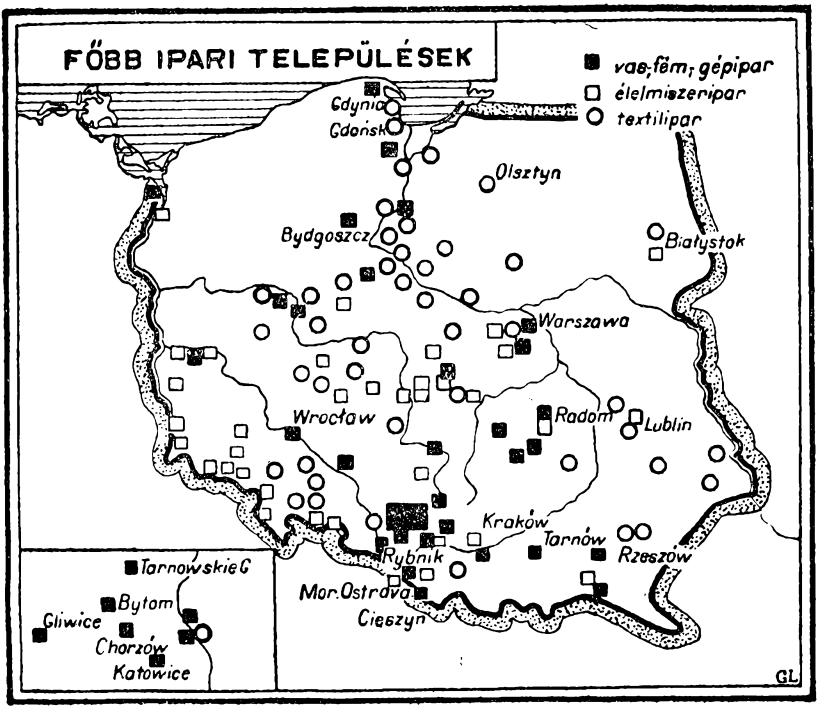

Lengyelország könnyűipara kevésbbé összpontosított, mint a nehézipar. De még e téren is feltűnik az északi területek elmaradottsága.

A terv utolsó évében, 1955-ben 550 mozdony készül, az 1949. évi 300-zal szemben, 18 ezer teherkocsi (14.800), 11 ezer traktor (2000). A hatéves terv folyamán megnövekszik a személy- és teherautógyártás, a terv utolsó évében 12 ezer személykocsit és 25 ezer teherautót gyártanak. A szerszámgépgyártást fejlesztik a legnagyobb mértékben: 1955-ben húszszor annyi szerszámgépet gyártanak Lengyelországban, mint 1937-ben és 3,5-szer annyit, mint 1949-ben.

Vegyipari nyersanyagforrásokkal Lengyelország bőségesen rendelkezik. A hatéves terv folyamán nagy, modern vegyészeti ipart épít ki. A *Konina-Klodawy* körzetben a barnaszén alapján hatalmas villanyerőmű és vegyi kombinát épül. Ugyanitt megindul a kálisó-bányászat és feldolgozás. Megsokszorozódik a *műtrágya-, szóda-, kénsav-* és *festékgyártás*. A vegyészeti ipar legfontosabb telephelyei szintén *Katowice* környékén vannak, továbbá

Lodzban és *Warszawában*. A hatéves terv folyamán Sziléziában *Krakow, Kielce* és *Poznan* környékén épülnek az új vegyipari üzemek, az üzemanyag és nyersanyaglelőhelyek közelében. *Oswiecin* mellett *Dworyban* és *Rokicieben* épül egy-egy szerves vegyi üzem.

Bővítik a borucei festékgyárat, s fejlesztik a gumigyártást és gyógyszervegyészetet. Igen jelentős már most is a katowicei iparvidéken a műbenzingyártás. A hatéves terv folyamán a vegyipar termelése megháromszorozódik. A terv utolsó évében 360 ezer tonna szuperfoszfát-műtrágyát termelnek, a *Sandomierz* környéki foszfátbányák termelése alapján. Nagymértékben indul meg a műanyagok, fonalak stb. gyártása is.

A könnyűipar

A *textilipar* egyik legjelentősebb települési területe — mintegy a németországi textilipari vidék folytatása — a Szudéták és Kárpátok északi lejtője. A fontosabb textilipari városok nagyjából ugyanazok, mint ennek a vidéknek többi ipari gócpontjai. A könnyűipari üzemek itt mintegy körben veszik körül a nehézipari üzemeket. Különálló, régi jelentős textilipari központ *Lodz és környéke,* továbbá Warszawa és Poznan. A hatéves terv folyamán főleg az eddig ipari szempontból elhanyagolt területeken telepítenek könnyűipart, főleg textilipart. A lengyel textilipar nyersanyagait túlnyomórészt a Szovjetunióból importálja, csupán a lenipar dolgozik hazai nyersanyaggal. A hazai nyersanyagból nyert műtextilrostok termelését erősen növelik.

A lengyel *pamutipar* megindulását a háború után a Szovjetunió nyersgyapotszállításai biztosították, amelyek a továbbiakban is a nyersgyapotszükséglet 60—80%-át fedezik.

A gyapotszövettermelés a háború előtt 310 millió m volt, 1849-ben már elérte a 400 millió m-t. A hatéves terv folyamán a termelés a háború előttinek közel kétszeresére, 607 millió m-re emelkedik. Ugyancsak megkétszereződik — a háború előtti állapottal szemben — a gyapjúszövettermelés, 36-ról 72 millió méterre.

A mezőgazdasági ipar — az ország agrárjellegének megfelelően — Lengyelország legnagyobb iparága volt a felszabadulás előtt. Sok volt azonban a kisüzem, kis malmok, olajütők stb. Mivel mindenütt volt mezőgazdasági termelés, a mezőgazdasági ipar is szét volt szórva az egész országban. A nagy folyók: a Wisla, a Warta és az Odra mentén az olcsó víziszállításra való tekintettel volt jelentősebb élelmiszeripari tömörülés. Cukorgyá-

rak vannak *Lublinban, Poznanban, Tormban, Malborkban* és Alsó-Sziléziában. A cukortermelés 1937-ben 360 ezer tonna volt, 1949-ben már 745 ezer és 1955-ben 1,1 millió tonna lesz, azaz a háború előttinek közel háromszorosa.

Az *elmaradott területek iparosítása* a lengyel tervgazdaság egyik fő feladata. A hatéves terv folyamán főleg a keleti és középső vajdaságokat iparosítják, emellett még ott létesülnek új üzemek, ahol munkaerőtartalékok vannak. Természetesen a nyersanyaglelőhelyeket és a közlekedési-szállítási kérdéseket is figyelembe veszik.

Gdansk környékén exportra kerülő árukat és importnyersanyagokat feldolgozó üzemeket létesítenek (margaringyár, ládagyár).

Olsztyn vajdaságban papír- és selyemipart telepítenek.

A Bialystok vajdaság tőzegenergiája alapján textil-, bőr- és cipőgyárak létesülnek.

Lublinban és környékén vegyes ipari központ alakul ki: fém, elektrotechnikai, cipő és zsíripari üzemekkel, továbbá cementgyár.

Rzeszow vajdaságban kohóüzemek, cipő-, kábel-, csavargyárak létesülnek.

Krakow környékén az új kohómű mellett vegyi és textilüzemeket teremt a hatéves terv.

Poznan környékén vegyipari központ létesül.

A már iparosodottabb vajdaságokba csak akkor telepítenek új üzemeket, ha ez a nyersanyaglelőhely szempontjából indokolt.

MEZŐGAZDASÁG

Termelőviszonyok

A lengyel *földbirtokmegoszlás* a háború előtt még erősen feudális jellegű volt, noha a nagybirtok aránya nem volt olyan mértékű, mint Magyarországon. A föld fele 10 ezer közép- és nagybirtokos tulajdonában volt, s mindössze 15% jutott 2 millió parasztgazdaságra.

A felszabadulás után — már 1944. szeptemberében — haladéktalanul végrehajtották a demokratikus *földbirtokreformot*. Minden 50 hektárnál nagyobb földbirtokot kisajátítottak, mégpedig a régi területen több mint *2 millió hektárt*, a visszaszerzett nyugati területeken több mint *6 millió* hektárt, tehát összesen több mint *8 millió* hektárt, amelyből *6 millió* hektár volt szántóföld. A földreform következtében a visszaszerzett területen 500 ezer, a régi területen közel 400 ezer parasztcsalád jutott földhöz.

A lengyel újgazdák a felszabadulás után még nehezebb helyzetben voltak, mint a magyarok. A mezőgazdaság vagyonának 35%-át teljesen elpusztította a háború. A parasztgazdaságoknak mintegy ötödrésze semmisült meg, s nem kevesebb, mint 3,5 millió hektár földet tettek használhatatlanná az aknamezők; a felszabaduláskor 7 millió hektárnyi föld hevert parlagon. A műveletlen terület tehát az egész szántóterületnek közel fele volt.

A hároméves terv egyik első célkitűzése volt a mezőgazdaság terén a hatalmas földterületek aknátlanítása, a szántóföldek újra felszántása és termővététele; ezt a célkitűzést már 1948-ban sikerült elérni.

A hatéves terv célkitűzése a mezőgazdaság vonalán a termelés mennyiségének 41%-os emelkedése és a hektárhozamok emelése, például gabonafélékben *átlagosan* 14—16 q-ra, az állami gazdaságokban pedig 17—18 q-ra.

Az állami gazdaságok nagyüzemi formában dolgoznak, s már aránylag jelentős területet foglalnak el. Az állami szektorhoz 1949-ben a földterületnek 8%-a tartozott, ami 1955-ben 11%-ra nő. A hatéves terv folyamán a társadalmasított szektor *termelésének* mennyiségét több mint megkétszerezi, s így az állami gazdaságok részesedése az összgabonatermelésben 22,1% lesz, azaz közel egynegyedrész.

Már a hároméves terv folyamán megkezdődött, s most tovább folyik a földműves termelőszövetkezetek hálózatának kiépítése és a kulákság visszaszorítása. A lengyel mezőgazdaságban 1950. tavaszán már többszáz *szövetkezet* működött, s ezeknek több mint fele már megfelelt a Szovjetunióban fennálló formának, azaz a jövedelmet *csak* a teljesített munkanapok szerint osztják el. A hatéves terv végéig 850 állami *gépállomás* létesül 36 ezer traktorral.

A mezőgazdasági népesség megoszlása éppoly egyenlőtlen, mint az általános népesség megoszlása. Legsűrűbb a mezőgazdasági népesség — a megművelt földterületre számítva — a déli vajdaságokban és Kielce környékén. Észak felé a mezőgazdasági népsűrűség egyre csökken, csak helyenként vannak sűrűbb népességű szigetek. A nyugati és északnyugati vidékek mezőgazdasági népsűrűsége 50, 20 vagy még kevesebb fő km²-ként.

A földterület megoszlása művelés szerint

Az egész földterület 63%-a szántóföld, még valamivel több, mint Magyarországon, de igen jelentős (22,5%) az erdőterület aránya. A rétek és legelők a terület 13%-át teszik ki, s az ország

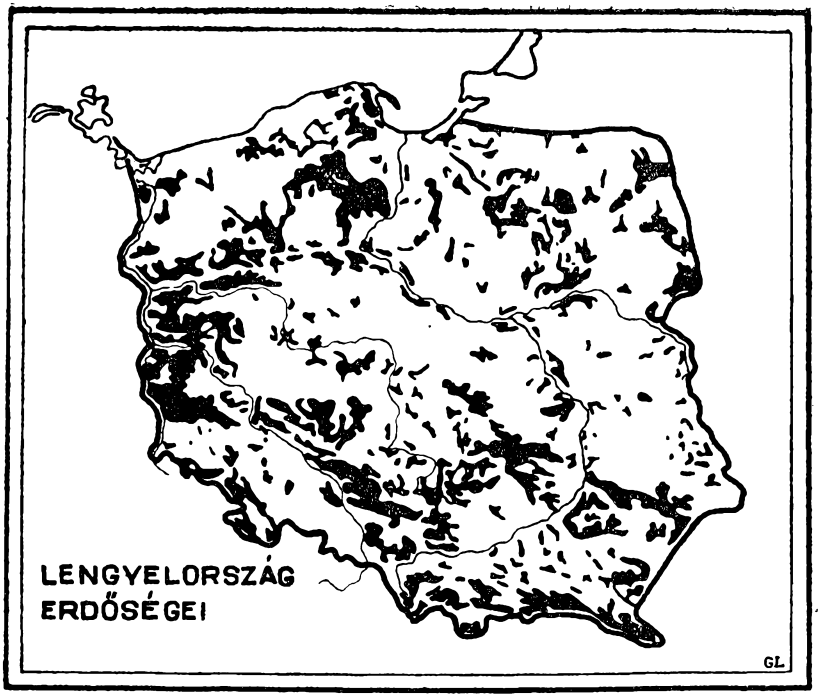

aránylag hűvös éghajlatának megfelelően csekély a kert- és szőlőgazdaság (1,1%).

A termőtalaj igen változatos képet mutat. Az ország mezőgazdasági területének nagy része a geológiai negyedkorban alakult ki, a diluviális jégtakaró visszahúzódása után. Az ország déli részében túlnyomó a lösztalaj, az ország középső és északi részében a barna-erdei talajok váltakoznak a tőzeges, homokos talajokkal. A folyóvölgyek mentén széles sávban húzódik a zsíros alluviális talaj, a Wisla középső folyásától délre és az Odra torkolatától keletre jelentős területeket borít a legkiválóbb fekete „csernozjom" talaj. A talaj sajátosságainak és az időjárásnak megfelelően, északon főleg rozs- és burgonyatermelésre, a déli csernozjom területen inkább búza termelésére alkalmas.

A művelési módokban és a technikai felszerelésben is igen jelentős különbségek vannak az ország különböző területei között. A mezőgazdasági termelés sokkal intenzívebb a déli és nyugati körzetekben, mint az északi és keleti vajdaságokban.

A rozs a lengyelek fő gabonanövénye. Az egész országban mindenütt termelik. *A búzatermelés* a legintenzívebb az ország

déli területein s ezenkívül csak a Wisla torkolatánál van némi búzatermelés. Míg a búzatermelés mindössze 16 millió q, a rozstermés 63 millió q. Az előbbit 22 millió q-ra, az utóbbit pedig 82 millió q-ra emelik a hatéves terv folyamán, miközben a rozs vetésterületét a búza javára csökkentik.

A burgonyatermelés is igen jelentős, de szintén nem lehet földrajzilag elhatárolni, mert termelése az egész országban mindenütt folyik. A burgonyatermelés évi 260 millió q, amely a hatéves terv folyamán 330 millió q-ra nő. *A cukorrépatermelést* 50%-kal emelik. A *dohány* és *olajosmag termelés jelentéktelen,* ezért az olajos magvak és rostnövények, főleg a len termelését a hatéves terv alatt megkétszerezik.

Állatállomány

A lóállománynak 57%-a, a szarvasmarhaállománynak 67 %-a, a sertésállomány 82%-a, a juhállomány 63%-a pusztult el a háború folyamán. A lóállomány a hároméves terv alatt megkétszereződött. Az 1948. évi 5,7 millió szarvasmarha-létszámot 9,5 millióra emelik 1955-re, a 4,6 milliós sertésállományt 9,2 millióra, tehát pontosan megkétszerezik. A juhállomány 1,4 millióról 2,3 millióra emelkedik ugyanezen idő alatt. Ilymódon a szarvasmarha- és sertésállomány majdnem eléri, a juhállomány pedig túlhaladja a háború előtti színvonalat. Különösen az állami gazdaságokban emelik az állattenyésztést.

A legjelentősebb szarvasmarhatenyésztés a délkeleti és középső (Lodz, Warszawa, Bydgoszcz) vajdaságokban van. Ugyanitt a legjelentékenyebb a sertéstenyésztés is, míg az északi vajdaságokban — s ez is jellemző az ország általános képére — igen gyenge az állattenyésztés mennyisége és minőségi színvonala. A hatéves terv mezőgazdasági irányvonala szerint az állattenyésztés hozama gyorsabban növekszik, mint a földművelésé.

FORGALOM

A vasúti hálózat a háború előtt aránylag gyér volt (5,2 km/100 km^2), s nyugaton lényegesen sűrűbb, mint keleten. Az új Lengyelországban is megmaradt — még egyelőre — ez a sajátosság. Az ország iparvidékeinek erős koncentráltsága következtében és Warszawa központi helyzete alapján kialakult néhány jelentősebb vasúti csomópont. Így a Zabrze, Chorzow, Katowice háromszög, továbbá Wroclaw és Poznan, de főleg Warszawa.

Jelentős vasúti csomópontok természetszerűleg a kikötővárosok: — Gdansk és Szczecin is.

A háború folyamán a lengyel vasútak *gördülőállományának* kereken 75%-a pusztult el, s 100 km-nél nagyobb az elpusztított hidak hossza, ami az összes hidaknak több, mint a felét teszi. A hároméves terv folyamán a gördülőanyag nagy részét sikerült helyreállítani. A szétrombolt vasútvonalakat helyreállították. A jelenlegi lengyel területen az újjáépítések után a vasútvonalak hossza 28 500 km, azaz 9,1 km/100 km^2.

A területi változások néhány új vasútvonal építését, illetve átépítését is megkívánták. Így újjáépült a Szczecin—Warszawa vasútvonal. Új vasútvonal épült Tomasow és Radom között. A hatéves tervben közel 1000 km új vasútvonal épül. A fontos vasúti gócpontokat villamosítják: így a warszawait, gdyniait, gdanszkit. A Warszawát Sziléziával összekötő vasútvonalat teljes egészében villamosítják.

A nagy víziutak Lengyelország közlekedésében jelentős szerepet töltenek be. A Wisla és az Odra elsősorban a tömegáru forgalmat bonyolítják le, s hosszabb szakaszon tengeri hajók számára is hajózhatók. A Wislát és az Odrát a hatéves terv folyamán szabályozzák. A megépítendő krakowi kohóművet új csatorna köti össze sziléziai szénvidékkel.

A vasúti szállítás 60%-kal emelkedik a hatéves terv folyamán, a belvízi szállítás 131%-kal nő.

A két nagy folyó tölcsértorkolatában, illetve amellett épültek a nagy kikötők. Tervbevették Gdansk és Gdynia kikötőinek egybeépítését, mert a két város oly közel fekszik egymáshoz, hogy csupán a két világháború közötti határmegvonás indokolta a kettős forgalom fenntartását. Gdansk és Gdynia forgalma mellett lényegesen kisebb a szczecini kikötő forgalma, melyet azonban a hatéves tervben 60%-kal növelnek.

A kereskedelmi tengeri flottát megháromszorozzák.

A nagykereskedelem már 98%-ig a társadalmasított — állami, vagy szövetkezeti — szektorhoz tartozik. A kiskereskedelemben a magántőkés szektor 30%-ra csökkent 1950. közepéig. Az állami *kiskereskedelmi hálózat* és forgalom a hatéves terv folyamán megkétszereződik. 80 nagy áruház és számos szakmai mintaáruház épül. A városokban az állami, városi és szövetkezeti boltok bonyolítják le a forgalmat. A mezőgazdasági termények felvásárlását a parasztszövetkezetek végzik.

A külkereskedelem a háború előtti állapottal szemben jelentékenyen növekedett. A kivitel közel megháromszorozódott és a behozatal is több, mint megkétszereződött. A kiviteli előirány-

zat 1949-re 630 millió dollár volt, a behozatal 560 millió dollár. A lengyel külkereskedelem viszonylagos magassága és a külkereskedelmi mérleg erős aktivitása azzal magyarázható, hogy Lengyelország fontos nyersanyagokban és élelmiszerekben jelentős feleslegekkel rendelkezik. Míg a háború előtt a legfőbb kiviteli cikkek mezőgazdasági jellegűek voltak, most ezek háttérbe szorulnak a szén- és koksz exportja mellett. A koksz és kőszén után azonban most is a *hal,* baromfi, gabona, cukor és tojás szerepelnek, mint fő kiviteli cikkek. Kevésbbé jelentősek a textilipari és műszaki áruk.

A behozatalban első helyen állanak: a vasérc, a textilipari nyersanyagok, növényi és ásványi olaj, szerszámgépek és autó. A Szovjetunió és a népi demokráciák együtt 60%-kal szerepelnek Lengyelország külkereskedelmében.

Lengyelország számára legfontosabb a Szovjetunió segítsége. A Szovjetunió kötötte Lengyelországgal az első szerződést 1945-ben; gyapotot és szenet szállított az országnak, majd vasúti és postai berendezéseket. A Szovjetunióból Lengyelország nyersgyapotszükségletének 70%-át fedezi, továbbá olajat és olajterméket, traktort, repülőgépet és vegyipari készítményeket kap, koksz, szén, cukor és vasúti gördülőanyag ellenében. A hatéves terv végrehajtását hosszú lejáratú aranykölcsönnel és egy 450 millió dolláros egyezmény keretében eszközölt szállítással segíti a Szovjetunió, amelyben főleg nyersgyapotot, kohászati gépeket és berendezéseket szállít, szén, koksz, cukor és gördülőanyag ellenében. A Szovjetunió autókat, traktorokat és más mezőgazdasági gépeket is szállít Lengyelországnak. Az 1947/48. évi aszály idején a Szovjetunió 5 millió q gabonát szállított Lengyelországnak.

Jelentős még a Svédországgal folytatott külkereskedelem. Lengyelország Svédországtól vasércet kap szén ellenében.

„A hatéves terv: az általános szocialista támadás terve a városi és falusi kapitalista elemek ellen.

Világos és érthető, hogy amikor itt van a győztes szocializmus országa, a Szovjetunió és fennállanak a népi demokratikus országok, a szocializmus alapjainak megteremtése a népi demokratikus országokban csakis úgy történhetik, hogy elmélyítjük és megszilárdítjuk ez országoknak egymás között és mindenekelőtt a Szovjetunióval meglevő kölcsönös gazdasági kapcsolatait és gazdasági együttműködését.

E kapcsolatok alapján valósul meg a Szovjetunió segítsége a szocializmust építő népi demokratikus országok számára. Az újtípusú kapcsolatok klasszikus példái azok a gazdasági viszonyok, amelyek Lengyelország és a Szovjetunió között állanak

fenn, különösen pedig azok a *hosszúlejáratú egyezmények, amelyeket 1948-ban, valamint 1950. júniusában kötöttünk meg.*

Éppen e nemrég aláírt egyezmények alapján vált lehetségessé a hatéves terv javaslatának, vagyis annak a tervnek az összeállítása, amely szilárd nyersanyag- és anyagbázisra támaszkodik s éppen ezért gyors és merész fejlődési ütemet irányozhat elő!" — írja Hilary *Minc,* a Lengyel Egyesült Munkáspárt Politikai Bizottságának tagja, a hatéves terv egyik fő szervezője.

A magyar-lengyel gazdasági együttműködés a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának keretében mind a lengyel hatéves, mind a magyar ötéves tervnek nagy segítséget jelent; a Csehszlovákiával való együttműködés pedig egyik legjobb példája annak, hogy erősíthetik egymást kölcsönösen a szocializmust építő országok.

FEKETE- ÉS BARNA-SZÉNTERMELÉS

Minden jelkép = 5 millió tonna szén

CSEHSZLOVÁKIA

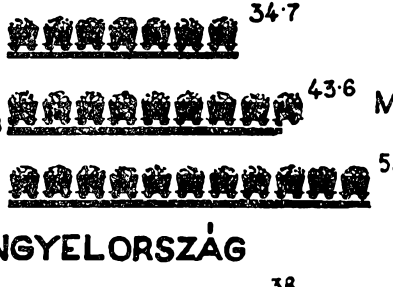

LENGYELORSZÁG

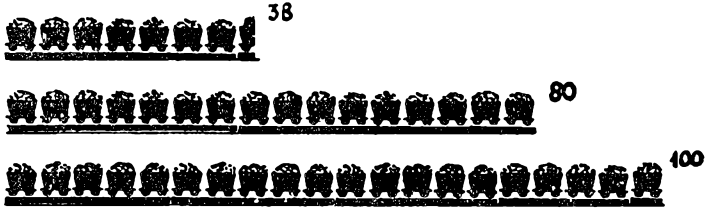

NÉMET DEM. KÖZTÁRSASÁG

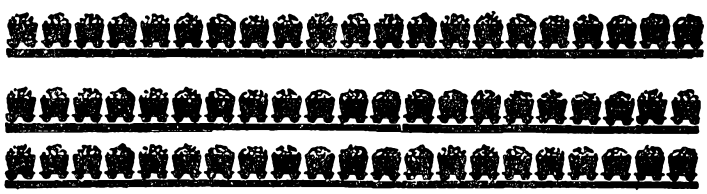

MAGYARORSZÁG

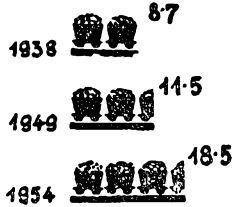

BULGÁRIA

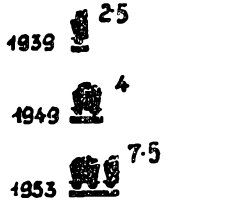

ROMÁN NÉPKÖZT.

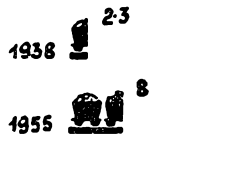

Magyarország adatai az eredeti ötéves terv szerint. A széntermelés 1954-ben 27,5 millió tonnára, az acéltermelés 2,2 millió tonnára emelkedik.

NYERSACÉLTERMELÉS

Minden jelkép = 0·5 millió tonna acél

CSEHSZLOVÁKIA

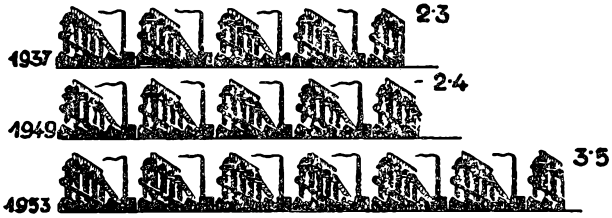

NÉMET DEM. KÖZTÁRSASÁG

LENGYELORSZÁG

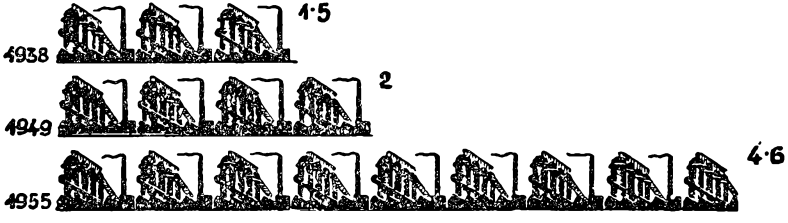

ROMÁN NÉPKÖZT.

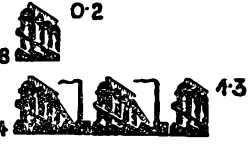

MAGYARORSZÁG

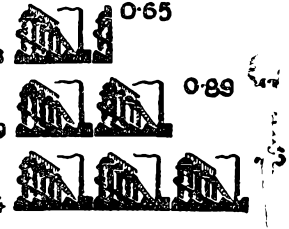

ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG
(Románia)

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

A felszabadulás előtt

A három román fejedelemség: Oltenia, Muntenia és Moldova a krimi háború után, 1859-ben egyesült közös fejedelem alatt. A nagyhatalmak 1866-ban egy Hohenzollern-herceget ültettek az ország trónjára, amely továbbra is ütközőállam maradt Oroszország és az Osztrák-Magyar Monarchia között.

A második Balkán-háborúba Románia is beleavatkozott, s ekkor szerezte meg — az 1878-ban (berlini béke) kapott Észak-Dobrudzsa mellé — Bulgáriától Dél-Dobrudzsát. Az első világháborúban Románia az ántánt-hatalmak oldalán vett részt. A központi hatalmak vereségével valóra vált a román nacionalizmus célkitűzése: az egész románság egy nemzeti államban egyesült. Ez az állam azonban számos nemzetiséget foglalt magában: Erdélyben magyarokat, németeket, Bukovinában és a Szovjetuniótól elszakított Besszarábiában ukránokat, tatárokat, görögöket, a Dobrudzsában bolgárokat, a Bánátban németeket és szerbeket. A román uralkodó osztály — a bojárok és a nagyburzsoázia — éppoly kíméletlenül nyomta el a nemzetiségeket, mint ahogyan korábban a románságot nyomták volt el.

Az egyesülés után burzsoá földbirtokreformot hajtottak végre, azonban főként az erdélyi magyar nagy- és középbirtokosok földjét sajátították ki. A földhözjuttatott parasztságot kiszolgáltatták a bankok, bojárok és kulákok uzsorájának. A román mezőgazdaság elmaradott volt és az is maradt.

A román ipar, miután elegendő felhalmozott tőke nem állt rendelkezésre, nem fejlődött ki olyan mértékben, ahogy azt az ország gazdag nyersanyagforrásai lehetővé tették volna. A külföldi tőke nagy mértékben áramlott az országba, de az imperialisták csak nyersanyagforrásnak tekintették Romániát, iparát nem fejlesztették, nehogy saját áruiknak teremtsenek versenyt. Az ország a huszas évek folyamán már teljesen az angol-francia monopoltőke félgyarmata volt, majd a harmincas évek folyamán, a né-

met fasizmus előretörésével és a román fasiszta mozgalom erősödésével, német csatlósállammá vált. A kormányban eddig egymást váltogatta a konzervatív és liberális párt. Mindkettő a bojárok és a burzsoázia érdekeit szolgálta, némi árnyalati különbséggel, míg a fasiszta diktatúra nyiltan megmutatta a román uralkodó osztály valódi arculatát. A Román Kommunista Párt 1924 óta az illegalitásból vezette az elnyomott román munkásság és parasztság harcát az imperialista behatolás és fasiszta elnyomás ellen.

A második világháború kitörésekor Németország — imperialista érdekeinek megfelelően — ismét szembeállította Romániát Magyarországgal és Bulgáriával. A háború folyamán Románia területe több ízben változott. Németország parancsára Romániát is belevitte fasiszta kormánya a Szovjetunió elleni rablóháborúba, amelyet azonban a román nép minden lehető eszközzel szabotált.

A felszabadulás után

Románia volt az első csatlósállam, amely kilépett a háborúból és a német fasizmus ellen fordult. Amikor a dicsőséges Vörös Hadsereg 1944 nyarán elérte Románia határát, s Jassynál áttörte a német frontot — augusztus 23-án —, Bukarestben általános felkelés tört ki, amely megbuktatta a fasiszta kormányt. Az új kormány az összes németellenes — munkás, paraszt és polgári — pártok részvételével alakult meg.

Ez a koalíciós kormány 1945. márciusáig vezette Románia ügyeit. Az államaparátusban megtűrt reakciós elemek elszabotálták a földreformot. Ekkor a Román Kommunista Párt által vezetett hatalmas tömegmegmozdulás eredményeképpen új kormány alakult, amelyben a munkásság és az Ekés Frontban — „Frontul Plugarilor", tulajdonképpen „Földműves Front" — szervezett szegényparasztság képviselői voltak túlsúlyban. A földreformot ezúttal haladéktalanul végrehajtották, ami később a demokratikus pártok hatalmas választási győzelméhez vezetett. A burzsoázia azonban a király köré tömörülve tovább szabotálta az ország újjáépítését. A spekuláció, a szabotázs és az aszály következtében beállott élelmiszerhiány és egyéb áruk hiánya hatalmasan fokozta az áremelkedést és az inflációt.

A Kommunista Párt és az Ekés Front újból mozgósította a tömegeket. A reakciót 1947 nyarán és őszén leleplezték és annak képviselőit eltávolították a kormányból. A pénzt (a román pénznem a leu: 1 leu, többesszámban lei) 1947. augusztus 15-én stabilizálták. Az értékálló pénz lehetővé tette Románia gazdasá-

gának tervszerű újjáépítését és kifejlesztését. Az újjáépítést azonban továbbra is gátolta a Mihály király köré csoportosuló, még megmaradt reakciós körök ellenállása. A reakciós összeesküvőkkel való kapcsolatai miatt kompromittált Mihály királyt 1947. december 30-án a néptömeg nyomása elűzte, s ekkor a parlament kikiáltotta a Román Népköztársaságot.

Miután a román munkásság és parasztság a reakciós pártokat és a királyság intézményét így felszámolta, lehetővé vált a munkásság egységének megteremtése is, azaz a szociáldemokrata és kommunista párt egyesülése *Román Munkáspárttá*. A két munkáspárt 1948. februárjában történt egyesülése után kiírták az új nemzetgyűlési választásokat, amelyeken a Román Munkáspárt köré tömörült Demokratikus Népfront 93,2%-os győzelmet aratott. Az új nemzetgyűlés már áprilisban megalkotta a Román Népköztársaság új alkotmányát.

Az alkotmány kimondja, hogy a Román Népköztársaság népi, egységes, független és szuverén állam, amelyet a nép a fasizmus és reakció ellen vívott harcban a munkásosztállyal az élen teremtett meg.

A Román Népköztársaság minden állampolgára nemre, nemzetiségre, fajra, vallásra, vagy műveltségi fokra való tekintet nélkül egyenlő a törvény előtt. A nemzetiségek számára biztosítja az anyanyelv használatát és a saját anyanyelven való oktatás minden fokozatban való megszervezését. Azokban a körzetekben, ahol nemcsak román, hanem más nemzetiségű lakosság is él, mind szóban, mind írásban az illető nemzetiség nyelve használandó, s a hivatalokba a nyelvet ismerő tisztviselőket nevezik ki.*

Az alkotmány biztosítja a lelkiismereti és vallásszabadságot, s a vallásfelekezetek szabad szervezkedését, ha az nem ellenkezik az alkotmánnyal.

Az alkotmány kimondja, hogy az állam gazdasági életének alaptényezője a munka. A munka minden állampolgár kötelessége és ebből következik, hogy az állampolgároknak joguk is van a munkára, amit az állam *fokozatosan* biztosít a nemzetgazdaság tervszerű megszervezése és fejlesztése révén. A munkával szerzett tulajdon különleges védelemben részesül. A föld azé, aki megműveli, s az állam elősegíti és támogatja a falusi szövetkezést. A RNK-ban a termelőeszközök vagy az állam, vagy szövet-

* Ez alapelvek értelmében Romániában 16 nemzetiségi nyelven 17 újság, 43 folyóirat jelenik meg. A romániai magyarok számára a román állam fenntart egy magyarnyelvű operát, öt magyar színházat, több mint 2000 elemi iskolát, 145 középiskolát, 1 egyetemet és 4 főiskolát.

kezetek, vagy fizikai és jogi magánszemélyek tulajdonában lehetnek. Viszont az altalaj bármilyen kincse, a bányászható javak, az erdők, vízek, természeti erőforrások, vasútak, szárazföldi, vízi és légi közlekedési utak, posta stb. a nép közös javaként az állam tulajdonát képezik.

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

A Román Népköztársaság területe Európa délkeleti részén fekszik s így mintegy átmeneti helyzetet foglal el Délkelet-Európa és a Balkán-félsziget között.

A RNK-gal északon a Kárpátok és a Tisza vonalában, majd keleten a Prut folyó mentén és a Duna deltájánál a Szovjetunió határos. Délebbre a keleti határ még a Fekete-tenger. Déli szomszédja Dobrudzsán át, a Fekete-tengertől az Aldunáig és a Duna mentén Bulgária. Nyugaton az Alföld peremén Jugoszlávia és Magyarország a szomszédai.

A két világháború között Románia területe 295 ezer km² volt, amelyen 20 millió lakos élt. A második világháború alatt az ország területe többször változott, míg jelenlegi határai kialakultak. A RNK mai területe 238 ezer km².

A bevezetésben említett, történelmileg kialakult, hagyományos területi egységek; Oltenia, Muntenia, Moldova, továbbá Transilvania vagy Ardelaul (Erdély), Crisana, Banatul (Bánát) Maramures, Bucovina, Dobrogea (Dobrudzsa) — nem azonosak a közigazgatási és statisztikai beosztással. Közigazgatásilag az ország 28 tartományra oszlik, amelyek nagyjából megfelelnek a magyar megyéknek.

Domborzat

A RNK területének felszíne rendkívül változatos domborzati formákban. Az ország területének 26%-a hegyvidék, 39%-a dombos vidék és 35%-a síkság. A hegyvidékek igen különböző szerkezeti elemekből állnak, s elhelyezkedésük is bonyolult. Ezért indokoltnak látszik Románia domborzati viszonyainak bővebb összefoglalása.

Az ország közepét foglalja el az Erdélyi-medence, amelyet keletről a Keleti Kárpátok, vagy Moldvai Kárpátok vonulata, délről a Déli Kárpátok vagy az Olténiai és Munteniai Kárpátok, nyugatról a Nyugati Sziget-hegység határolnak. Keleten a Moldvai Kárpátok átmennek a Szeret—Prut-síkságba, délen a Déli-Kárpá-

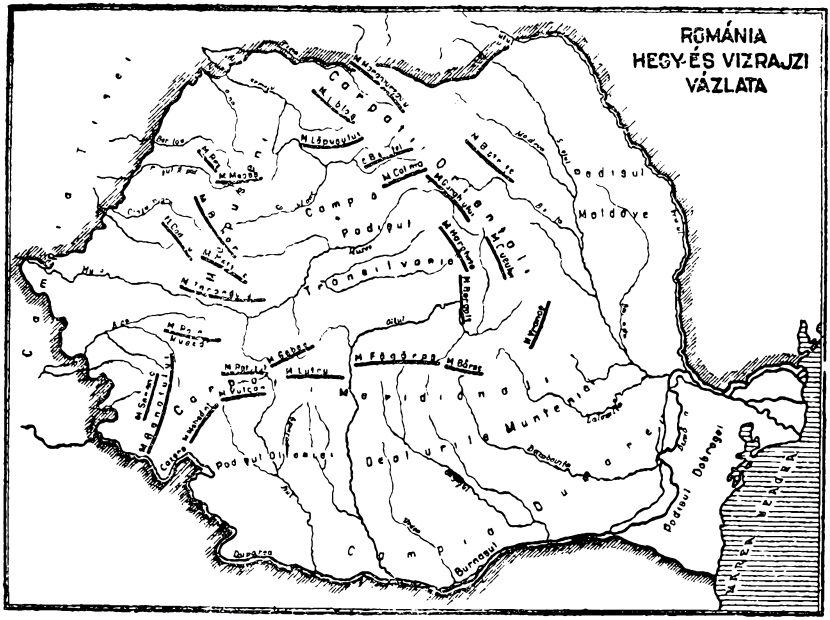

tok a Dunai-síkságba, melyet Román-Alföldnek, vagy Dunai-síkságnak is neveznek. A Duna nagy kanyarulata és a Fekete-tenger között önálló egység a Dobrogea. A Nyugati-Síkság a Nyugati Szigethegységgel érintkezik, ettől délre terül el mintegy a Déli-Kárpátok folytatásaként a Banatului hegyvidék, de különböző — nem kárpáti kőzetekből épült fel.

I. A Nyugati Szigethegység vonulatai a Radnai hágótól a Maros középső folyásáig húzódnak. A hegység három vonulatból áll. A kristályos vonulat leghatalmasabb tagja a Radnai havasok. A mészkő vonulat legjelentékenyebb tagja a kristályos palákon 1800 méter magas mészkő fennsíkkal fedett Bihorolui-hegység, amelyben évszázadok óta rézbányászat folyik. A mészkő-vonulat többi tagjait valóságos őserdők fedik, amelyekben nagyarányú fakitermelés folyik. A vulkáni vonulatot a bonyolult felépítésű folyóvölgyek által erősen összeszabdalt formák jellemzik. Délen a Nyugati Szigethegységet az arany- és egyéb ércbányáiról nevezetes Erdélyi Érchegység zárja le, amelynek szerkezetében a kristályos és vulkáni kőzetek is résztvesznek a mészkő mellett.

II. A Keleti- vagy Moldovai-Kárpátok homokkőövezete délen kiszélesedik és legyezőszerűen szétágazik. Az eredeti mészkőláncból csak egyes magas szírtek maradtak meg. A kristályos vonulathoz tartoznak a Gherghiului hegység és a Ciucului havasok. A Keleti Kárpátokhoz számítjuk a belső vulkáni vonulatot is. Baia-Mare környékén aranyat, ólmot, ezüstöt és kevés rezet bányásznak. Az Arghita vonulat, amely szintén idetartozik, 800 méter magas vulkáni fennsík. A Keleti-Kárpátok vonulatai foglalják magukba a Gyergyói-, Csíki- és Háromszéki medencét.

III. *A Déli Kárpátok* a Törcsvári szorostól az Aldunáig húzódó kristályos vonulat. Egyes tagjainak magassága meghaladja a 2500 métert is. A Déli Kárpátok tetőin hatalmas mértékű állattartás folyik. A nyájak nyáron a hegyeken, télen a völgyben legelnek. Egyes völgyeiben szép tengerszemeket találunk.

IV. A Banatului-hegység legnagyobb részét szintén erdők fedik. A Pojana Ruszka fontos vízválasztó s gazdag vasérctelepeket rejt magában. A hegyvidék legnyugatibb tagja, a Krassó-Szörényi Érchegység majdnem lakatlan terület, viszont az ország legértékesebb bányavidéke. A Zsilvölgyben van az ország legnagyobb barnaszénkészlete Petrosaninál; Aninánál kb. 7000 kalória fűtőértékű, kitűnő feketeszenekkel. Széntelepek vannak még: Stájerlakanina, Resita, Dognacea vidékén. Vasat Dognacea, Ghelar és Reşita vidékén bányásznak.

V. Az Erdélyi Ardealui-medence felszíne átlagosan 300—400 m magasban van. Az Erdélyi-medencében földgáz és olajtartalmú rétegek feküsznek. Ezeken hatalmas kősótelepeket tartalmazó, nagy vastagságú, kékesszínű, meszes agyagrétegek fekszenek.

VI. A Román Alföld vagy Dunai-síkság a Kárpátok vonulatától a Bolgár-tábláig húzódó hatalmas síkság. A Kárpátok déli lábánál húzódó harmadkori peremövezet olajat tartalmaz. Ettől délre széles kavicslejtő következik, melyet sok helyen összefüggő lösztakaró borít. Ezt a folyók erősen felszabdalták s a síkságot hullámos térszínné alakították át.

VII. A Dobrogea (Dobrudzsa) kopár terméketlen, száraz síkság. Északi részén emelkedik egy őskori gránithegy, melyek köveit építkezéshez használják: a Dealul Jacob.

VIII. A Moldova a Keleti-Kárpátok külső, keleti oldala és a Prut folyó között terül el. A Kárpátok lejtőit a folyók felszabdalták, s dombvidékké alakították át. A lehúzódó kárpáti törmelék lösszel vegyesen betakarta a tengeri rétegeket, s az így alakult termőtalaj átmenetet képez a keleti táblásvidék csernozjom övezetéhez.

Vízrajz

A román folyórendszerre jellemző, hogy minden folyó a Kárpátokban ered és sugáralakban — közvetve vagy közvetlenül — a Dunába ömlik. A folyók a Duna kivételével alig hajózhatók, viszont alkalmasak tutajozásra, ami gazdasági jelentőségüket igen emeli. A folyók felső szakasza igen gazdag vízierőkben.

A Dunának 1100 km-es szakasza folyik román területen, illetve a mellett. A román területet a Déli Kárpátok nyugati nyúlványánál éri el, ahol a *Kazán-szoroson* és a *Vaskapun* tör át. Az országhatárnál, *Báziásnál* 62 méter magasságban van a tenger felett, a Vaskapunál 36 méterre. Innen kezdve esése km-ként csupán 3—7 cm; szélessége 800—1400 méter A Duna-delta három főágra oszlik: a víztömeg 63%-át a Chilia-ág veszi fel, 30%-át a Szent György-ág, a Sulina-ág csupán 7%-ot, de ez az egyetlen, amely hajózható. A Duna-delta 4300 km² nagyságú, helyenként és időnként — a vízjárás szerint váltakozva — mocsarakkal, nádasokkal borított terület.

Az *Olt* a Fogarasi havasokat áttörve ömlik a Dunába. Testvérfolyója a *Maros* a Tiszába ömlik. A Marostól északra a három *Körös* és a *Szamos* tartanak a Tisza felé. Már a Duna mellékfolyója a gazdag szénmedencén keresztül folyó *Jiul* (Zsil), az Olttól keletre az Arges, majd a Dambovița, amelynek partján fekszik a főváros: Bucureşti. Ezzel körülbelül egyenrangú folyó a Jalomița, amely már nyugat-keleti irányban szeli át a román alföldet. Moldova három jelentős folyója a *Moldova,* amely az Északkeleti Kárpátokban ered, s még szélesebb völgyet vágott magának, mint a *Siret* (Szeret), amelybe ömlik. A *Prut* folyó alkotja az ország keleti határát.

A Fekete-tenger partja a Duna-deltától délre tagolatlan, s meredeken zuhan a tengerbe. Egyetlen jelentős kikötővárosa van: Constanța, amelyet a Cernavodánál a Dunán át vezető híd köt össze az ország többi részével.

Éghajlat

Az éghajlat erősen szárazföldi jellegű, azaz hirtelen változások és nagy ellentétek jellemzik. Az évi átlagos középhőmérséklet az RNK területén 9,5°, ami azonban igen nagy ellentétekből adódik. Különösen tavasszal gyakoriak a hirtelen változások. Télen a Kárpátoktól délre a keleteurópai sztyepékről beáradó hideg levegő 30—35 fokig hűti le a hőmérsékletet, nyáron ugyaninnen a meleg légáramlatok 40°-ig és annál magasabbra hevítik. Olteniában, Munteniában és Moldovában a tavasz igen rövid, míg

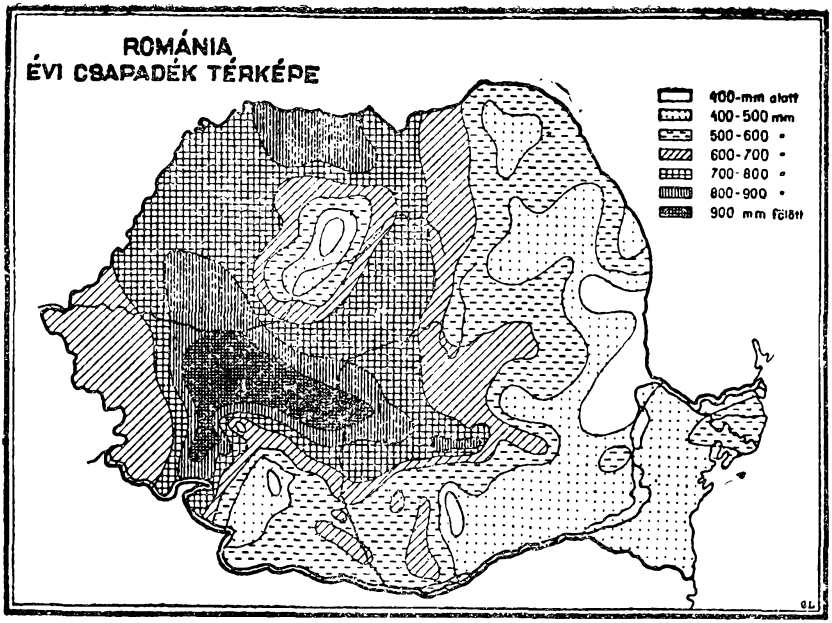

A csapadékviszonyok Romániában a domborzati viszonyokat tükrözik. A legszárazabb területek a délukrajnai sztyep-területekhez csatlakoznak, itt ezek hatása érződik. Az Erdélyi-medence viszonylagos szárazsága annak tulajdonítható, hogy a körülötte lévő hegyláncok felfogják a csapadékot.

a Kárpátoktól nyugatra, illetve északra, tehát Erdélyben lassan bontakozik ki a nyár. Az ősz délen és keleten ugyancsak hirtelen következik be, de ezen a téren is jelentős különbség van a Kárpátokon kívül és belül fekvő területek között. Kisebbek az ellentétek nyugat felé, Olteniában és a Bánátban is.

A csapadék az egész területen túlnyomórészt kora nyáron, júniusban esik, ami igen kedvező a mezőgazdaság számára. Néha azonban hirtelen felhőszakadások pusztítólag hatnak. Az egyik uralkodó szél Olteniában és Munteniában a *crivaț*, amely nyáron forró szárazságot, télen igen nagy hideget hoz a déleurópai sztyepékről. A másik a nyugat-délnyugati meleg esőt hozó *austru*. Románia nyugati részén a nyugati óceáni szelek az uralkodóak, amelyek — főleg nyáron — esőt hoznak.

Népesség

A RNK lakosainak száma az 1948 évi népszámláláskor 15,9 millió fő volt. (Ugyanezen a területen 1941-ben a lakosság száma 16,1 millió volt.) Az átlagos népsűrűség tehát 59,5 fő/km^2, azon-

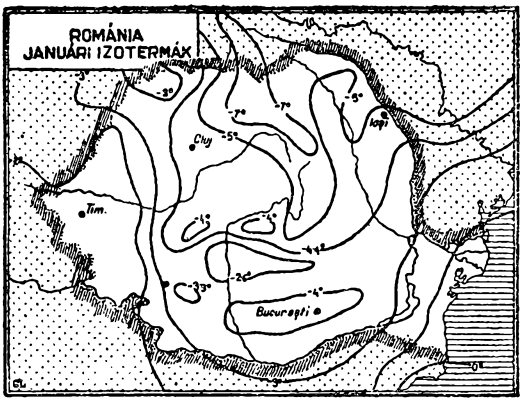

A leghidegebb hónap Romániában a január. A hőmérséklet kelet felé haladva egyre hidegebb, de a hegyvidékek általában hidegebbek, mint az alföldiek. A leghidegebb terület nem az Egyenlítőtől való távolság, hanem a tengerszint feletti magasság következtében alacsonyabb hőmérsékletű.

ban a népesség igen egyenlőtlenül oszlik meg az ország különböző részein.

A lakosság kerek számban számolva 13,8%-a Olteniában, 31,2% Munteniában, 16,2% Moldovában, 21,6% Erdélyben, 17,2% a Bánátban, Bukovinában és Dobrogeában él.

A RNK nemzetiségi állam. A lakosságnak 86,0%-a román, 14,0%-a nemzetiség. A számban legnagyobb nemzetiség a magyar, kereken 1,5 millió fő, azaz 9,4%. A magyar népesség túlnyomórészt Erdélyben él. Erdély délkeleti szögletében, a Székelyföldön zárt településben él a székelység, de a fővárosban is jelentős számban élnek magyarok. A német nemzetiségűek száma 345 ezer, főleg a délerdélyi síkon és a Bánátban élnek. Kisebb csoportokat alkotnak a bolgárok, tatárok, oroszok, ukránok, örmények, görögök, törökök, cigányok, szerbek, horvátok, jiddis anyanyelvűek. (Ez utóbbiak magukat a zsidó néphez tartozónak tekintik, jiddis nyelven beszélnek, számuk 139 ezer; a más anyanyelvűekkel együtt az izraelita vallásúak összlétszáma 350 ezer). A törvények gondoskodnak a nem román anyanyelvűek kulturális fejlődéséről is. Minden soviniszta megnyilvánulást, vagy faji megkülönböztetést szigorúan büntetnek.

A fasiszta rendszer a román népet — és természetesen méginkább a kisebbségeket — sötét tudatlanságban hagyta. Még az 1948. évi népszámláláskor is a felnőtt (7 éven felüli) lakosságnak közel negyedrésze volt írástudatlan. A demokratikus kormány egyik legfontosabb feladatként tűzte ki az analfabetizmus gyors felszámolását.

Románia népességének háromnegyedrésze — 12 millió lélek — falvakban lakik, csupán egynegyed része — 3,9 millió — vá-

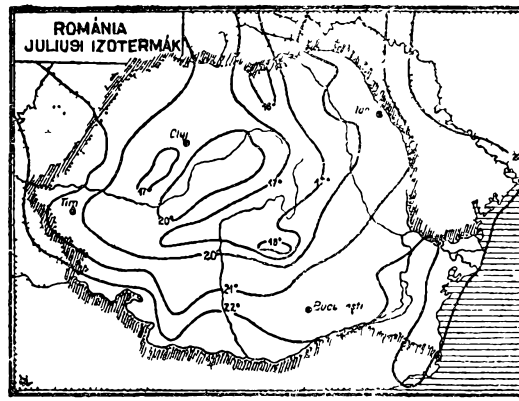

A júliusi izotermák szintén a domborzati viszonyok döntő hatását mutatják.

roslakó. Az ország fővárosa Bucureşti (Bukarest), modern nagyváros, 1,1 millió lakossal, a kormány, a minisztériumok, a Tudományos Akadémia székhelye, gazdasági és kulturális szempontból az ország legfontosabb városa. Románia iparának igen jelentős része a fővárosban és annak környékén tömörül.

Moldova fővárosa *Jasy,* szintén egyetemi város, közigazgatási és mezőgazdasági-ipari központ. Egyetlen tengeri kikötője az országnak *Constanţa,* a mult évtizedekben épült ki modern kikötőkkel és mólókkal. Fontosabb dunai kikötővárosai: *Galaţi, Braila* és *Giurgiu.* Jelentős németlakta városok: *Sztálinváros,* (Brassó) — a szovjet-román nehézipari vállalat traktorgyára van itt — és *Sibiu* (Nagyszeben). Mindkét város nagy forgalmi gócpont, régi, hagyományos iparral. A történelmi Erdély régi fővárosa, *Cluj* (Kolozsvár, 120 ezer lakos, a legnagyobb magyarlakta város, magyar egyetemmel, főiskolákkal, középiskolákkal), az ország második legnagyobb városa. Gazdaságilag jelentősebb a Tiszavidék peremén fekvő *Oradea* (Nagyvárad), az áruforgalom kibontakozása idején a sikság és hegyvidék összetalálkozásának köszönhette kifejlődését. A Maros partján, a határhoz közel fekszik *Arad,* a gazdag mezőgazdasági terület egyik forgalmi és kereskedelmi gócpontja, fejlődő iparral. Aradtól délre *Timişoara* (Temesvár) a mezőgazdasági vidék és a bányavidék közötti helyzetének köszönheti fejlődését és iparának fellendülését.

Románia népességének mintegy háromnegyedrésze mezőgazdasági foglalkozású.

Románia gazdaságát a felszabadulás előtt a világgazdaságban elfoglalt félgyarmati helyzete, a mezőgazdasági termelés túl-

súlya és elmaradottsága jellemezte. A mezőgazdaságban döntő fölényben volt a nagybirtok, a bányászatban és iparban a külföldi tőke, ami a román nép kettős kizsákmányolását jelentette.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

A felszabadulás előtt

A termelékenység mind a mezőgazdaságban, mind az iparban igen alacsony volt, s ennek következtében alacsony volt a népesség nagy többségének életszínvonala is.

Az ipari termelésben — a külföldi tőke érdekeinek megfelelően — előtérben álltak a nyersanyagkitermelő iparok, így a *szénbányászat, fakitermelés* és *olajtermelés*. Románia az imperialista hatalmak élelmiszer- és nyersanyagszállítója, valamint ipari készáruk felvevőpiaca volt. A nemzeti termelésnek 40%-a jutott csupán az iparra, 60%-a a mezőgazdaságra. Az iparon belül a termelőeszközök gyártása 30—35%-kal szerepelt. Nehézipara, azaz kohászata és gépgyártása gyenge volt, az ipari *készáru* az össztermelésnek mindössze 18%-át tette ki. Például annak elle-

nére, hogy a román mezőgazdaságnak évente 70 ezer ekére lett volna szüksége, a román nehézipar csupán 9—10 ezret volt képes gyártani, a többit importálta az imperialista országokból.

Az olajiparban a francia-belga olajtröszt és az angol-holland Royal Dutch tartotta kézben a termelést. Kisebb érdekeltségekkel szerepelt a német nagytőke és a román tőke.

A nehéziparra főleg az angol nagytőke tette rá a kezét. A két legnagyobb nehézipari üzem, a *Resita* és a *Malaxa*-művek angol érdekkörhöz tartozott, majd később a Göring-művek tulajdonába ment át. A német fasizmus előnyomulásával az erdőkitermelés és az olajtermelés is német kézre került.

A felszabadulás után

A háború pusztításai igen érzékenyen érintették a román gazdasági életet. Legérzékenyebb volt a vasút vesztesége, amely mozdonyparkjának 50%-át, személy- és teherkocsiparkjának 40 %-át vesztette el. Az ipari termelés a háború előttinek 48%-ára zuhant. A termelékenység csökkenésének mértékét mutatja, hogy ugyanakkor a munkáslétszám 40%-kal magasabb volt.

A mezőgazdaságban a két egymás után következő évben pusztító aszály súlyos károkat okozott. Az aszályos években a Szovjetunió gabonaszállítmányai mentették meg az országot az éhínségtől.

A felszabadult Romániának az első segítséget a Szovjetunió nyújtotta, részint nyersanyagszállításokkal, részint technikai és szervezési segítséggel. A potsdami határozatok értelmében a német érdekeltségek a Szovjetunió tulajdonába mentek át. Még a békekötés előtt megalakultak a vegyes szovjet-román vállalatok, a Sovromok, amelyek a Szovjetunióból hozott nyersanyaggal, gépekkel és műszaki segélynyújtással tették lehetővé a gazdasági élet megindítását. A legjelentősebb szovromok: a *Sovrom-Petrol,* amely újból megindította az olajtermelést. A Szovjetunió technikai tapasztalatai alapján újabb mélyfúrásokat végzett, egészen 4000 méter mélységig, ami által lehetővé vált a román olajtermelés maximális színvonalra való emelése. A *Sovrom-Tractor* Románia fontos nehézipari üzemeit fogja össze és azoknak jelentős technikai segítséget nyújt. A *Sovrom-Chim* — a potsdami határozatok alapján — a német kézben volt vegyi vállalatokat vette át és megindította a műtrágyagyártást. A *Sovrom-Lemn* a fakitermelést racionalizálta. A *Sovrom-Transport* az egész vízi közlekedés megszervezésével és irányításával segítette az országot.

A felszabadulás után végrehajtott *földreform* megteremtette a román mezőgazdaság fellendülésének lehetőségét. Az aszály és

az infláció azonban még évekig megakadályozta a mezőgazdaság fejlődését. A mezőgazdaságban csak az 1949. év folyamán indult meg a szövetkezetek és az állami gazdálkodás nagyobbszabású, tervszerű kiépítése.

Az általános áruhiány és a nagytőkések spekulációja következtében az árak ugrásszerűen emelkedtek. Az egyre erősödő inflációban a dolgozók életszínvonala a háború előtti alacsony nívó 20—25%-ára csökkent, a gazdasági élet menete akadozott, s az újjáépítés munkája alig haladt előre. Az ipari termelés jelentősebb emelése lehetetlen volt mindaddig, amíg a királyi ház körül tömörült nagytőke szabotált. Először csupán a háborús bűnösök és a fasiszták üzemeit kobozták el, majd — a munkáspártok egyesülése után — lehetővé vált az összes nagy ipari üzemek, bankok, biztosítóvállalatok stb. államosítása is, mint ahogyan azt a Nagy Nemzetgyűlés által megszavazott alkotmány is lehetővé és kötelezővé tette.

Államosítás és tervgazdaság

Az állami tulajdonba való vétel módozatait külön törvényre bízta az alkotmány. Ezt a törvényt rövidesen az alkotmány elfogadása után hozta a Nagy Nemzetgyűlés, 1948 június 11-én.

Az államosítási törvény alapján állami tulajdonba vették az addig még magánkézben volt bányakincseket, közlekedési vállalatokat, ipari, bank- és biztosítási vállalatokat és valamennyi villamosenergiát termelő és elosztó üzemet. Ezenfelül különleges intézkedéseket hoztak egyéb iparágakhoz tartozó üzemek államosítására, az erőgépek teljesítőképessége szerint. Mivel a reakció erőit aránylag hosszú ideig tartó, kímélletlen harcban sikerült csak legyőzni, csupán 1947 őszén vált lehetségessé a leu stabilizálása. Ennek volt további következménye az, hogy az államosítások is viszonylag későn következtek be.

Az 1948 június 11-i államosítási törvény értelmében az állam tulajdonába került 20 kohómű, 112 fémfeldolgozó vállalat, 20 szénbánya, 25 olajvállalat, 70 vegyiüzem, 151 textilgyár stb.

A monarchia megdöntésével az állam tulajdonába ment át a királyi család kisajátított vagyona is, melynek legjelentősebb része erdőterület volt.* Az általános államosítás előtt állami kéz-

* Érdemes ezzel kapcsolatban megemlíteni, hogy a lemondott király dédapja, I. Károly *egy* bőrönddel érkezett Romániába. Dédunokája, Mihály távozása előtt 15 ezer hold szántóföld, 137 ezer hold erdőterület, 143 kastély, 16 vadászkastély és közel 4 millió részvény birtokosa volt.

ben voltak a vasutak, továbbá a vaskohászat, a fémfeldolgozó üzemek 30—40%-a és az erdőterület 25%-a.

A román tervgazdálkodás első, előkészítő lépésének még a leu stabilizációja előtt kidolgozott, az 1947. év második felére szóló, úgynevezett féléves terv tekinthető, amely nem volt tulajdonképpen terv, csupán ellenőrző számok alapján irányozta elő a termelésben és életszínvonalban az 1938. évi színvonal 70%-ának elérését. Ezt sem követhette még átfogó, hosszabb időre szóló terv, hanem egy évig még ellenőrző számok alapján irányították és ellenőrizték az ország gazdasági életét.

Tervgazdaságot ugyanis nem lehetett bevezetni mindaddig, amíg a gazdasági élet parancsnoki magaslatai nem voltak biztosan a nép államának kezében. Először éles politikai harcban meg kellett semmisíteni a régi rendszer maradványait, csak azután kerülhetett sor az átfogó államosításra, s ismét csak az 1948. júniusi államosítás után lehetett elkészíteni az első szocialista típusú, rövidlejáratú, egyéves tervet az 1949. naptári évre.

Az ipari termelés már 1948 első negyedében elérte az 1938. évi színvonal 80%-át, s az államosítás hatásaképpen az 1948. év folyamán nagy mértékben tovább emelkedett. Az 1949. évi terv folyamán 82 milliárd lei előirányzattal szemben 110 milliárd lei beruházással fejlesztették a nemzetgazdaságot. Az ipari termelés emelkedését 40%-ban irányozta elő a terv, az 1948. évi össztermeléshez viszonyítva. Ezt a tervet 8%-kal túlteljesítették. A nemzeti jövedelem 25%-kal emelkedett.

Az első egyéves tervet egy *második egyéves* terv követte az 1950. évre. *Az 1950. évi egyéves terv* folyamán a nemzeti jövedelem újabb 25%-kal emelkedik. A munka termelékenysége az iparban 20%-kal nő. A 145 milliárd leit kitevő beruházásoknak most már 44,6%-a jut a bányászatra és nehéziparra, 5,4%-a a könnyűiparra, 2,3%-a az építőiparra, 6,6%-a a mezőgazdaságra és 15,4%-a a közlekedésre. Az ipari termelés újabb 37%-kal növekszik 1949-hez viszonyítva. Az újabb emelkedés által a román ipar 1950. folyamán feltehetően körülbelül 70%-kal szárnyalja túl az 1938. évi színvonalat, s így nagyjából behozza azt a késést, amit az infláció és a monarchia ellen, az államosításért folyó harc elhúzódása okozott.

Az ipari termelés a beruházások és a termelékenység növelése révén 37%-kal emelkedik — az 1949. évihez viszonyítva — s a gépipar egy év alatt 41,7%-kal növeli termelését. Az ipari dolgozók átlagbére 8%-kal, életszínvonala 15%-kal emelkedik. A munka termelékenysége az iparban 20%-kal emelkedik.

Az 1950. évi terv fontos célkitűzése volt a szocialista szektor megszilárdítása és kiszélesítése a mezőgazdaságban az

állami birtokok erősítésével, felszerelésük tökéletesítésével, a traktorállomások hálózatának sűrítésével és a kollektív gazdaságokat alakító szegény- és középparasztság támogatásával.

Az első ötéves terv 1951-ben indult meg.

Az egyéves tervek folyamán sikerült a román nemzetgazdaság *helyreállítása,* az ötéves terv folyamán megkezdődik Románia *szocialista gazdaságának megalapozása.* A távlati terv különösen az ipari termelés terén tűz ki nagyarányú növekedést.

Az ötéves terv az ipari termelésnek 144%-kal, a munka termelékenységének az iparban 75%-kal, a mezőgazdaságban 105%-kal, az életszínvonalnak 80%-kal való emelését irányozza elő. Az öt év alatt 1330 milliárd lei értékű beruházást végeznek, ebből 51,4% ipari beruházás. A terv 1955-re 8,5 millió tonna szén és 1,25 millió tonna acél termelését irányozza elő, vagyis szénből több mint háromszorosát, acélból közel ötszörösét az 1938. évi termelésnek.

A román népgazdaság erejére jellemző, hogy az állami költségvetés a stabilizáció óta egyensúlyban van, az állam jövedelmének túlnyomó része már az állami üzemek termelési feleslegeiből adódik.

IPAR

Energiatermelés és bányászat

A RNK földje igen gazdag ásványi nyersanyagokban, azonban az ország tényleges gazdagságáról eddig még csak megközelítő képet sem lehetett alkotni. Csupán a felszabadulás után, a Szovjetunió segítségével indult meg először — az akkor megalapított *Földtani Bizottság* vezetésével — a rendszeres geológiai kutatás.

A RNK legjelentősebb ásványi nyersanyaga és energiaforrása az **olaj.**

Az olajmezők a Kárpátok délkeleti lejtőinél húzódnak el, túlnyomórészt a *Prahova* völgyében, *Câmpina* és *Moreni* mellett. További olajmezők vannak *Moldovában* és *Buzău* vidékén. Ez utóbbiak azonban kevésbbé jelentősek.

A finomítók legnagyobb része *Ploeştiben,* a kisebb rész *Bucureştiben* van. Az olajkutakat és finomítókat csővezetékkel kötötték össze Bucureştivel. Innen *Constanţába* és *Giurgiuba,* a két legfontosabb exportkikötőbe vezet olajvezeték.

A román olajtermelés csúcspontját 8 7 millió tonnával 1936-ban érte el, s ettől kezdve a rablógazdálkodás következtében zuhanásszerűen csökkent. Amióta azonban megalakult a Sovrom-

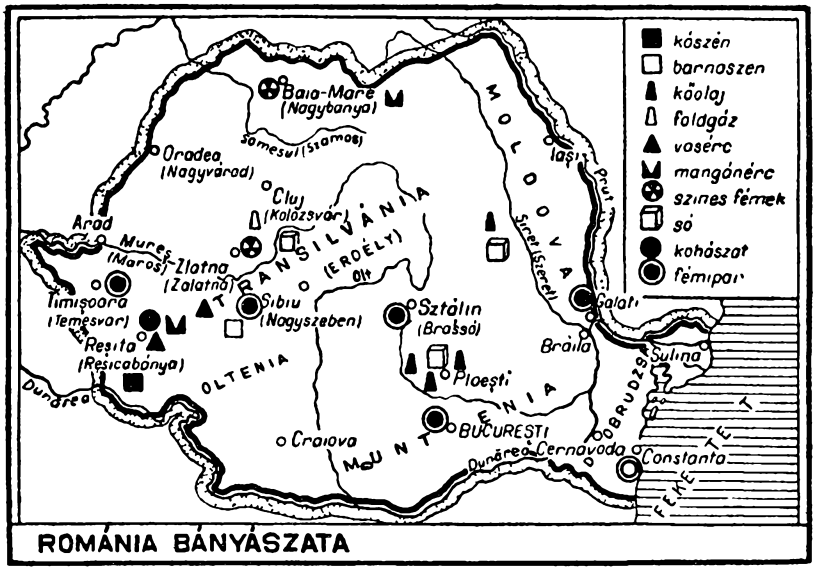

Petrol, s angol, amerikai és német mérnökök helyett szovjet és román mérnökök vezetik a termelést, az újból emelkedik, s már megközelíti a háború előtti maximumot. Az olajtermelés 1952-re eléri, majd túlszárnyalja a háború előtti maximális színvonalat.

A földgáz részben az olajmezőkön az olajjal együtt is található, ahol azt megfelelően ki is aknázzák, de előfordul földgáz az olajtól függetlenül is.

A földgázkitermelés meghaladja a 2 milliárd m^3-t, s ezzel az Egyesült Államok után a második helyen áll a világon. Igen jelentős földgázmezők vannak például az *Erdélyi-medencében.* Az erdélyi földgázakat *Sarmaşul* (Kissármás), *Medias* és *Copşa Mica* vidékéről, csővezetéken szállítják Bucureştibe és Kolozsvárra. A földgázelőfordulások jelentőségét mutatja az is, hogy a felhasznált földgáz értéke az olajtermelés értékének több mint felét teszi ki.

A földgázmezők fokozottabb kiaknázása lehetővé teszi, hogy az olajmezőkön előtörő földgázt visszanyomják a földbe, s ezzel az olajtermelést fokozzák, vagy az olajkitermelés időtartamát meghosszabbítsák. Az ötéves távlati terv folyamán Bucureşti mellett az ország többi ipari települését is földgázvezetékkel látják el. A legközelebbi jövőben 21 városba és 14 nagyközségbe vezetik el

a földgázt. A földgáz a kiépítendő nagyszabású vegyipar egyik fontos alapanyaga is lesz.

A *Zsil* völgyében, *Petroşani* közelében, a *Bánátban Resita* és *Anina* közelében vannak jelentősebb fekete-, ill. barnaszén előfordulások. A geológiai barnaszénkészletet jelenleg 1 milliárd tonnára, a lignitkészletet 67 milliárd tonnára becsülik, valószínű azonban, hogy az újabb kutatások nyomán további szénmezőket tárnak fel.

A barnaszéntermelés a felszabadulás előtt 2 millió tonna körül ingadozott, a kőszéntermelés 300 ezer tonna körül alakult évente. Az össztermelés az ötéves terv utolsó évében 8 millió tonnára emelkedik. A terv szerint évi 700 ezer tonna szenet kokszosítanak.

A vízierők — a legújabb becslés szerint — elérik a 7,5 millió lóerőt, azaz 5,65 millió kw-t. A meglévő vízierők kiépítése még alig kezdődött meg. A legfontosabb vízierők a Bánát területén vannak, a Duna—Báziás—Vaskapu szakaszon (500 ezer lóerő); továbbá a Berzasca, a Svinita és a Zsil vízierői (267 ezer lóerő); Moldovában a Szeret (100 ezer lóerő), a Prut vízierői (183 ezer lóerő). Jelentős energiát, kb. 100 ezer lóerőt képvisel a Felső-Tisza és a Visó völgye, ahol 16 erőmű építését tervezik.

A villamosítás tekintetében Románia igen elmaradott volt. Az első kezdetleges kis erőmű megépítésétől, 1884-től 1944-ig mindössze 600 ezer kw kapacitású erőmű épült ki. A perspektivikus terv végéig — tehát 5 év alatt — a népi demokrácia 2 millió kw-ra emeli az erőművek teljesítőképességét, főleg a fentemlített vízierők alapján. A tervek szerint 52 vízierőmű épül meg. A vízierők mellett a szállításra nem alkalmas barnaszeneket, lignitet is felhasználják villamosenergia termelésére. A termelt villamosenergia 1955-ben a jelenleginek két és félszeresére emelkedik.

A felszabadulás előtt a román lakosságnak mindössze 6%-a volt ellátva villannyal Az ország villamosítása 15 év alatt teljesen befejeződik, s nem lesz falu Romániában, amely ne rendelkezne villanyárammal.

Egyéb ásványok

Sóban Románia igen gazdag olyannyira, hogy az egész föld népességét el tudná látni sóval. A legfontosabb sóbányák: *Ocna-suhatag* (Máramaros), Ocna Dejului (Désakna), Praich (Parajd), Ocnele Muresului (Marosújvár), Slanic.

Az ásványi kincsek között kell megemlíteni a Kárpátok területén elszórtan fekvő *sós, jódos, kénes és szénsavas forrásokat,*

brómtartalmú vizeket és melegvízforrásokat, amelyek mellett most modern fürdőhelyek, gyógy- és üdülőhelyek épülnek. Legnevezetesebbek: Sovata. Ocnele Mari, Olanesti, Slanic-Moldova, Borsec, Tusnad, Vatra-Dornei, Hercules stb.

A nehézipar és nyersanyagai

A RNK legfontosabb érce a *vasérc,* amelynek lelőhelyei: *Hunedoara, Nadrag* és *Anina.* Ez utóbbinak az is az előnye, hogy kokszosítható széntelepek mellett fekszik, s ezért az ország legnagyobb nehézipari üzeme is itt épült fel. A vasérctermelés a felszabadulás előtt alig haladta meg a 100 ezer tonnát, a távlati terv folyamán azonban nagy mértékben emelkedik.

Ólomtermelés folyik Baia Mare (Nagybánya) környékén, évente mintegy 5000 tonnával. Dél-Bukovinában Jacobeni mellett mangánt termelnek. A réztermelés mindeddig jelentéktelen.

A bihari *bauxitot* a Körösök vízierejével dolgozzák majd fel alumíniummá — eddig csak cementet gyártottak belőle.

A nehézipar és gépgyártás — ideértve a vagon- és mozdonygyártást is — a vasérc- és szénlelőhelyek közelében, tehát a Zsil völgyében *Aninánál, Nadrognál, Resitánál* és *Hunedoaranál* (Vajdahunyad) települt, továbbá *Bucurestiben* és környékén. A RNK rohamosan fejleszti nehéziparát, s így a vasérctermelés 1950-ben 16%-kal, a nyersvastermelés 16, az acéltermelés 19%-kal volt magasabb, mint 1949-ben volt, a gépgyártás pedig több mint 50%-kal emelkedett, 1949-hez viszonyítva. Jelentős gépipar van még Brassóban, a hajóépítő- és javítóműhelyek pedig *Turnu-Severinben, Galatiban és Constantában* vannak. A vas- és acéltermelés nagymértékű fejlesztése lehetővé teszi a gépgyártás megnövelését is.

A nehézipar, különösképpen a gépipar ilyen arányú fejlesztése csak igen jelentős beruházásokkal érhető el. Az 1949. évi 110 milliárd és az 1950. évi 145 milliárd leit kitevő beruházásoknak több mint harmadrésze a nehézipar fejlesztését szolgálta. A géppark felújítása céljából jelenleg a RNK elsősorban a Szovjetunióból, továbbá Csehszlovákiából importál gépeket és berendezéseket. De már épül két új Martin-mű, két új hengermű, s Resican egy kokszoló. Megindult egy villanymotor- és transzformátorgyár építése és Bukarest közelében az „Augusztus 23" nevű nehézipari kombinát és csőhengermű bővítése. Nagy segítséget jelentenek a román nehézipar számára a Szovjetunió gépszállításai és technikai segítsége és a szovrom-vállalatoknál dol-

gozó szovjet szakemberek. A Vörös Zászló-műveket szovjet gépekkel szerelték fel, s azok most golyóscsapágyakat is gyártanak.

Az 1949. évi ipari termelés jóval meghaladja az 1938. évit. A termeléssel egyetemben megnövekedett az ipar technikai színvonala is. Jelentős eredményt értek el a termelvények választékát illetően is, amely az 1938. évihez képest igen kiszélesült. Jelenleg fúrófelszereléseket gyártanak a petróleumipar számára, hengerelt, nehéz fúrórudakat, mezőgazdasági és vontató traktorokat és más mezőgazdasági gépeket, cséplőgépet, traktorekét stb.

Szerszámgépek, gőzgépek, Diesel-motorok, kompresszorok, különféle villanymotorok, rádiókészülékek és orvosi elektromos készülékek — amelyeket régebben importálni kellett — most a román ipar termékei. Szintén jelentős eredményt értek el az államosított vegyipari szektorban, a kohászatban, mert itt is olyan termékeket gyártanak, amelyeket egykor külföldről kellett behozni.

A könnyűipar

Románia egyik legjellegzetesebb ipara a *fakitermelés és feldolgozás*. A felszabadulás előtt Románia fáját nyers állapotban vitték külföldre az idegen tőkések. A felszabadulás óta fokozatosan kiépül a faipar. Az ipar, a bányák és a vasutak faszükséglete is növekszik. Ennek ellenére megindult a cellulóze- és papírgyártás, és így az ország — amely még a felszabadulás előtt cellulózét, papírt és papírárut külföldről hozott be — most nemcsak saját szükségleteit képes ellátni, hanem exportál is.

Az ország mezőgazdasági jellegének megfelelően viszonylag nagy volt az *élelmiszeripar*, amely 8 cukorgyárral, 68 szeszgyárral, 60 konzervgyárral rendelkezett. A termelési kapacitás: évi 300 ezer q cukor, 560 ezer q konzerv — az ország szükségleteihez képest igen csekély, viszont a malomipar 70 millió q őrleménykapacitása túlméretezettnek volt nevezhető. Mint nálunk, úgy Romániában is aránylag sok a kis, rossz hatásfokkal működő malom, de a rossz szállítási lehetőségek minden malomnak monopolisztikus helyzetet biztosítottak a maga szűkebb területén.

Noha Románia a felszabadulás előtt igen tekintélyes juhállománnyal rendelkezett, *gyapjúfonalat és készárut is importált. Gyapjúfonodák* csak 1937. után létesültek. Az évi nyersgyapotszükséglet 30 ezer tonna volt. A háború után a Szovjetunió nyersgyapotszállítmányai indították meg újból a textiltermelést. A *pamutipar* évi 40 ezer tonna nyersgyapotot kapott a Szovjetuniótól, s ezzel a mennyiséggel teljes szükségletét fedezte. Az ötéves

terv (1951—55.) egyik célkitűzése, hogy a textil-, ruházati- és bőripar összes nyersanyagait, tehát a nyersgyapjút, nyersgyapotot és bőrt az ország belső termeléséből tudják fedezni. Ez a célkitűzés a román mezőgazdaság kifejlesztését, gépesítését és szerkezeti átalakítását is szükségessé teszi, s egyben eszköze a falun folyó osztályharcnak a szocialista mezőgazdaság megteremtése érdekében.

MEZŐGAZDASÁG

Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása és a román nép egyesítése után 1921-ben végrehajtott, jellegzetes burzsoa földreform során az igényjogosultak egyharmada nem kapott földet. Azok, akik kaptak, kénytelenek voltak a földet „megváltani", azaz eléggé magas áron megfizetni. A román parasztság ezáltal a bankok, bojárok, kulákok és egyéb uzsorások hálójába került. Jelentős részük újra elvesztette földjét, s az a kulákok kezére került.

Az 1930. évi népszámlálás szerint több mint 700 ezer nincstelen agrárproletár élt Romániában.

Azok, akiknek 1—2—3 hektár földjük volt, azt alig tudták megművelni, mert sem felszerelésük, sem igásállatuk nem volt.

A kulákok és *bojárok* (körülbelül a magyar dzsentrinek megfelelő nagybirtokos réteg), akik a mezőgazdasági népességnek még fél százalékát sem tették, tartották kezükben a föld 17,5 %-át. A 10—50 hektáros birtokok tulajdonosai a népesség 5%-át tették, s kezükben volt a földterület 18%-a. A földtulajdonosok 80%-ának volt kevesebb, mint 5 hektár földje, de ez a föld az összes területnek 43%-át tette csak ki.

A demokratikus földreform folyamán az elkobzott 1,4 millió hektár földből 1,1 millió hektár került felosztásra, s ebből 400 ezer új gazdaság létesült. A megnövelt törpebirtokok száma meghaladta a félmilliót. Összesen tehát 918 ezer törpebirtokos és nincstelen kapott földet.

A felszabadulás előtt a *hektárhozamok* igen alacsonyak voltak. A parasztgazdaságok felének sem igavonó állata, sem ekéje nem volt. Helyenként a parasztok még régi, primitív faekékkel szántották fel a földet.

A népi demokrácia nem csupán földet adott a nincstelen és szegényparasztságnak, hanem eltörölte a kis- és középparasztok banktartozásait. Az 1946. és 1947. évi aszály idején vetőmaggal segítette a gazdaságokat. A törvény 1947-ben megtiltotta a föld eladását állami ellenőrzés nélkül, érvénytelenítette azokat a föld-

vásárlásokat, amelyek folyamán az aszályos években a kulákok és bojárok összevásárolták a kis- és középparasztság földjeit. A kis- és középparasztság adóját 1949-ben 25%-kal csökkentették. A beszolgáltatásnál jelentős kedvezményeket kaptak.

A demokratikus földreform *önmagában* nem lehetett megoldás a román parasztság számára, mert a rendelkezésre álló föld kevés volt ahhoz, hogy az adott művelési módok a dolgozó parasztságnak emberhez méltó életet biztosítsanak. A 3 hektárig terjedő birtokok az összes birtokok 53%-át teszik, s az egész föld 94%-a is 10 hektárig terjedő birtokokra oszlik. A 3,1 millió gazdaság területe 19 millió hektár, több mint 20 millió parcellára oszlik.

Osztályszempontból tekintve: a gazdaságok 57%-a szegényparaszti, 34%-a középparaszti jellegű és körülbelül 5,5%-a kulákgazdaság. A mezőgazdaságban a nincstelenek száma 250 ezerre tehető.

A népi demokratikus kormány új beszerzési- és hitelszövetkezeteket létesített, amelyeknek 1949. közepén több mint 5 millió tagjuk volt. 1949 tavaszától kezdve erőteljesen fejlődnek a termelőszövetkezeti csoportok. A felszabadulás évfordulóján, 1949. augusztus 23-án alakult meg teljesen a *Szovjetunió kolhozainak példája nyomán az első 22 kollektív gazdaság*, melyeknek száma 1951 elején már meghaladja az ezret.

A dolgozó parasztság megsegítésére 1950. végéig *137 traktorállomás* létesült. Míg 1947-ben mindössze 1000 traktor volt az országban, 1949. végén már 4850 traktor állt munkában, s a traktorok száma 1950-ben további 2000 darabbal növekedett. A román ipar az ötéves terv végén már évente termel 6000 traktort, s így addig a traktorállomány 25 ezer darabra emelkedik.

A legkorszerűbb — következetesen szocialista — mezőgazdasági üzemtípus ma Romániában az állami gazdaság. Az állami gazdaságok száma megközelíti a 700-at s összterülete a 722 ezer hektárt; traktoraik száma (1950 végén) elérte a 2390-et.

Románia területéből 26% erdő, 18,5% rét és legelő, 41% szántóterület, s mintegy 2% a kert, szőlő és gyümölcsösök területe. A fennmaradó mintegy 12% terméketlen, sziklás, mocsaras stb. terület, ami igen nagy százalékarány. Az ötéves terv folyamán 1 millió hektár földet tesznek termővé talajjavító munkálatokkal. A legjelentősebb talajjavító munkálatokat a Duna elmocsarasodott árterületein végzik, de nagy talajjavító munkálatok indultak meg a Duna—Fekete-tengeri csatorna mentén és a hegyvidéken is,

A román mezőgazdaság a kezdetleges felszerelés és az alacsony hektárhozamok ellenére is Európa egyik legjelentősebb *gabona-* és *kukorica*-termelője és szállítója volt. A kukorica a román nép fontos kenyérnövénye. A felszabadulás előtt 50—55 millió q termett évente. Ez a mennyiség a felszabadulás után erősen csökkent, azonban már újból emelkedik. A kukoricalisztből készült puliszka a kenyeret pótolja. A kukorica hektárhozama, többszöri kapálás után esetleg kétszerese is a búzának, s ezenfelül sem eke, sem állati igaerő nem kell a műveléséhez. Az elaprózott földeken, bőséges emberi munkaerő, de annál kevesebb állati igaerő vagy felszerelés állt rendelkezésre. Ezért termelt és evett a román nép kukoricát.

A termelt mennyiséget tekintve csupán második helyen áll a *búza,* évi 25—30 millió q-val. A felszabadulás után, 1946-ban a nagy szárazság következtében a termelés még csak 16 millió q volt. Romániában úgyszólván mindenütt termelnek búzát és kukoricát, a fő termőterület azonban *Oltenia, Muntenia* és a nyugati sík területek: a Tiszai Síkság, főként pedig a Bánság.

A *rizstermelés* 1950-ben 5000 hektáron indult meg.

Az ötéves terv folyamán ugrásszerűen megnövekszik, különösen Olteniában és Munteniában a *gyapottermesztés,* 1955-re Románia teljesen ellátja iparát saját termésű nyersgyapottal.

A cukorrépa- és burgonyatermelés főleg Erdélyben és a nyugati vidéken folyik. A burgonyatermelés megközelíti a 20 millió q-t, de a cukorrépatermelés aránylag alacsony, mindössze 4—5 millió q között váltakozik.

Moldovában igen jelentős a *szőlőtermelés.* Leghíresebb a cotnari bor, amely a vulkánikus talajon a tokajihoz hasonló minőségű bort ad. A RNK a világ egyik első bortermelő országa. (A filloxera következtében kipusztult szőlőket egyébként tokaji szőlővesszőkkel újították fel.) A legfontosabb gyümölcs a szilva, amelyet azonban nem aszalnak és nem dolgoznak fel konzervnek, hanem vagy nyersen eszik, vagy pálinkát — tuicát (cujkát) — főznek belőle.

Az állatállomány — különösen a juhállomány — viszonylag elég nagy volt. A háború nagy pusztításokat okozott e téren is. A 1,6 millió lóból csupán 0,9 millió maradt meg, de az állomány 1948-ban már 1,6 millió volt. A 3,6 millió szarvasmarhából 3,1 millió maradt, de 1948-ra 3,6 millióra emelkedett, s 1955-re további 4,7 millióval emelkedik. A 10,3 millió juhból 6,8 millió, a 3 millió sertésből csupán 1,1 millió maradt meg, de az állomány már 1948-ban 2,2 millióra nőtt. Most különösen a juh- és szarvasmarhaállomány növelésére fordítanak gondot. Az ötéves tervben

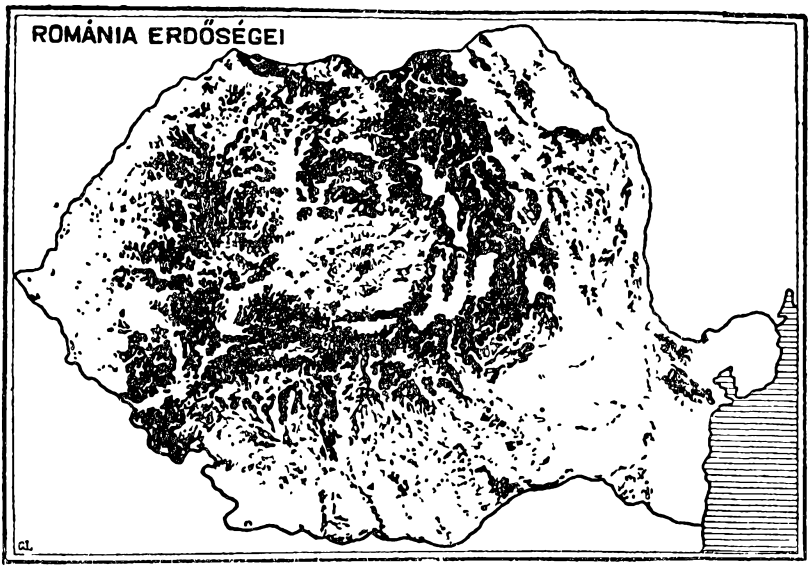

Hasonlítsuk össze a fenti ábrát Csehszlovákia, Lengyelország és Magyarország erdőtérképével és Románia csapadéktérképével, valamint domborzati vázlatával.

a juhállományt 12 millió darabbal növelik. A román juhtenyésztés egyik jellegzetessége, hogy az állatokat télen a síkságon tartják, s nyáron a hegyekben legeltetik.

Erdő és fa

Az ország területének 25—26%-át borítja erdő, azaz az erdőterület megközelíti a 6 millió hektárt. Így a fa a RNK egyik legértékesebb és legnagyobb jelentőségű nyersanyaga. Az állomány 74%-a lomboserdő, elsősorban bükk (38%) és tölgy (20%), s 26%-a fenyő.

Az erdőtulajdon és a fakitermelés a felszabadulás előtt majdnem kizárólag külföldi tőkések kezében volt. Ezek Romániát csak nyersanyagszállítónak tekintették, s megakadályozták a román fa hazai feldolgozását. Az 1 millió m^3 belső fogyasztás mellett évente 1—1.5 millió m^3-t exportáltak. A kivitelre kerülő fa főleg tűzi- és gömbfa volt.

A felszabadulás óta a fakitermelés és a hazai feldolgozás egyaránt növekedett. A kivitelben növekszik a feldolgozott fa

aránya, s a tűzifakivitel, amely a felszabadulás előtt az első helyen állt, viszonylag csökken.

A Sovrom-Lemn, azaz a szovjet-román erdőkitermelő és faipari vállalat teljesen korszerűsítette üzemeit. Több mint 13 ezer km iparvágány, 4000 km erdei út és modern favágógépek alkalmazásával racionalizálták a román erdészetet. A gyorsan fejlődő faipar nem csupán Románia tüzelő- és épületfaszükségletét látja el, hanem jelentős mennyiségeket exportálhat is.

FORGALOM

Közlekedés

A hegyek, meredek lejtők és erdőségek miatt a román vasúthálózat kiépítése igen nagy tőkebefektetéseket igényelt volna, amire a román kapitalisták nem vállalkoztak. Az ország vasúthálózata ezért nem éri el a 10 ezer km-t, ami az ország területéhez képest igen kevés. A felszabadulás óta nagyarányú vasútépítés folyik és az út- és autóbuszhálózatot is bővítik.

A legtöbb folyó — a Duna kivételével — nem hajózható, legfeljebb tutajozásra alkalmas. Annál fontosabb azonban mind a belforgalom, mind a külkereskedelem szempontjából a Duna. A legfontosabb dunai kikötők: *Turnu-Severin, Giurgiu, Braila* és *Galaţi,* ahonnan a nagy román gabona- és faexportot bonyolítják le. Egyetlen tengeri kikötője Constanţa.

Most épül Cernovoda és Constanţa között a hatalmas *Duna—Fekete-tengeri csatorna,* amely nem csupán fontos közlekedési út lesz — amennyiben víziúttal köti össze a fő tengeri kikötővárost az ország fővárosával — hanem a száraz Dobrudzsa öntözésére is szolgál majd.

A külkereskedelem a felszabadulás előtt Németországtól függött. Mind az export, mind az import háromnegyed, majd négyötöd része irányult Németországba. Románia olajat, fát gabonát és kukoricát exportált és ipari készárukat, főleg fogyasztási javakat, kisebb mértékben gépeket importált.

A felszabadulás után az első kereskedelmi szerződést Romániával a Szovjetunió kötötte meg 1945. májusában. A Szovjetunió — a Sovromok szerepétől eltekintve — Románia legfontosabb szállítója és vásárlója. Nemcsak fontos nyersanyagokat szállít — szenet, acél- és fémötvözeteket — hanem traktorokat, teherautókat, szerszámgépeket is. Így a Szovjetuniótól kapott felszerelésnek köszönhető a kohászat és a szövőipar megindulása. Románia főleg fát, olajat és olajterméket szállít. A szovjet-román

gazdasági kapcsolatok főleg a Sovromok révén már túlnőttek az egyszerű külkereskedelmi forgalom keretein. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa keretében való együttműködésben igen fontos még a RNK számára Csehszlovákia, amellyel igen előnyösen cserélheti termékeit. Csehszlovákiától főleg ipari készárut kap a RNK, élelmiszer és olajtermék ellenében. Magyarország és Bulgária is igen jelentős szerepet játszanak a román külkereskedelemben. Magyarország a román külkereskedelemben harmadik helyen szerepel. Legfontosabb a román faexport, magyar készáru ellenében.

Románia egyik legfontosabb kiviteli cikke a só.

A külkereskedelmet és a belföldi nagykereskedelmet már teljesen államosították. A kiskereskedelem államosítása, illetve a magánkereskedelem felszámolása a jelenlegi fejlődési szakaszban még nem feladat. A cél csupán a szabályozás és a fokozott ellenőrzés. Igen jelentős szerepet szánnak a tervek a szövetkezeti kereskedelemnek.

BOLGÁR NÉPKÖZTÁRSASÁG
(Bulgária)

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

Az 1877—78. évi orosz-török háború után, a berlini kongresszus határozatainak értelmében, a mai Bulgária északi része újból önálló — habár korlátolt felségjogú — államma vált. A még török fennhatóság alatt maradt déli része, az úgynevezett Kelet-Rumélia 1885-ben egyesült az északi résszel.

Az ország német hercegi családból származó uralkodói, akik a „cár" címet vették fel, a német és osztrák uralkodók és kapitalisták támogatása fejében ezek érdekeit szolgálták.

Az ország az első világháborúban a központi hatalmak oldalán vett részt, de az első volt, amely 1918. szeptemberében felmondta a német szövetséget és forradalmi úton kilépett a háborúból. Az elmenekült Ferdinánd cár utóda fia, Borisz lett.

A forradalom idején a bolgár munkásság még igen kisszámú volt, s élcsapata a Kommunista Párt nem ismerte fel idejében a munkás-paraszt szövetség szükségességét. A hatalmat egyideig a parasztság pártja vette át, azonban azt természetesen megtartani nem tudta. A monarchia támogatásával 1923-ban a fasiszta ellenforradalom került uralomra. Az 1944. szeptember 9-én bekövetkezett felszabadításig az egyre brutálisabbá váló fasiszta rendszer uralkodott, a német és olasz nagytőke támogatásával. A Bolgár Kommunista Párt az illegalitásból vezette a munkások és parasztok meg nem alkuvó harcát a fasizmus ellen.

A második világháború folyamán a bolgár nép a kommunisták vezetésével állandó partizánharcot folytatott a fasiszták és a német megszállók ellen. A nép ellenállása oly erős volt, hogy az uralkodó osztály nem mert belépni a háborúba, s így a német csatlósállamok közül egyedül Bulgária nem üzent hadat a Szovjetuniónak. A Bolgár Népköztársaság elsősorban annak köszönheti létét, hogy a Szovjet Hadsereg erői felszabadították az országot. Amikor a Vörös Hadsereg elérte Bulgária határát, a már harcban edzett partizánok részvételével a Bolgár Munkás (Kommunista) Pártnak és vezérének, Georgi Dimitrovnak vezetésével, az előre megszervezett felkelés elsöpörte a fasiszta kormányt.

Az 1944. szeptember 9-i felkelés után egy ideig a kiskorú Simeon nevében régenstanács végezte az államfő teendőit. A kormányban a munkás- (kommunista), szociáldemokrata, agrár- és köztársasági párt osztozott. Az 1946 őszén megtartott népszavazás a köztársasági államforma mellett döntött. A reakció elleni harcban egyre nagyobb tekintélyt szerzett a Bolgár Munkás (Kommunista) Párt. Köréje tömörült a Hazafias Frontban a bolgár dolgozók túlnyomó többsége. A köztársaság kikiáltása után megválasztott nemzetgyűlés 1946. december 4-én elfogadta Bulgária új alkotmányát.

A Bolgár Népköztársaság alkotmánya kimondja, hogy minden hatalom a néptől ered és a népé. Minden állampolgár nemre, nemzetiségre, fajra, vallásra, műveltségre, foglalkozásra, társadalmi vagy vagyoni helyzetre való tekintet nélkül választó és választható.

Az alkotmány kimondja, hogy a föld méhének kincsei az állam, illetve az egész nép tulajdonát képezik. Ugyancsak állami tulajdon a légi közlekedés, a posta, a távíró stb. Az ország gazdaságának alapja az állami gazdálkodás, de az állam előmozdítja és segíti a szövetkezeti gazdálkodást. Védi a munkával és takarékossággal szerzett tulajdont és az örökösödési jogot. Ugyancsak kimondja az alkotmány, hogy a föld azé, aki megműveli. Az ország gazdasági életét az állam a népgazdasági terv révén irányítja.

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

A Bolgár Népköztársaság (Bulgária) a Balkán-félsziget keleti részén fekszik. Területe a török uralom alól való teljes felszabadulása óta (1885) alig változott. A második Balkán-háború folyamán vesztette el Románia javára a 7696 km² területű Dél-Dobrudzsát, mintegy 300 ezer lakossal, amelyet azonban 1940-ben visszakapott.

A Bolgár Népköztársaság területe kereken 111 ezer km², tehát kb. egyötöddel nagyobb, mint Magyarország (93 ezer km²). Kiterjedése észak-déli irányban 333 km, kelet-nyugati irányban 518 km.

Északon a Duna mentén, majd a Duna északi kanyarulata és a Fekete-tenger között a Román Népköztársaság területével határos. Keleten a Fekete-tenger a határ, délkeletről Törökország, délről Görögország és végül nyugatról Jugoszlávia a szomszédai a Bolgár Népköztársaságnak.

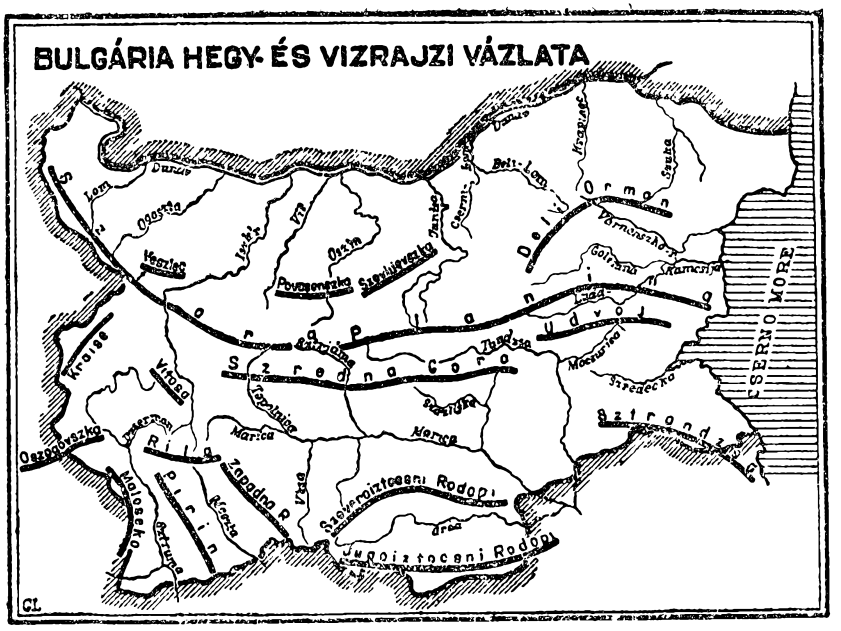

A Sztara Planina nemcsak éles vízválasztó, hanem éghajlati választó is. Az egész országon kelet-nyugati irányban végighuladó hegységtől északra a kontinentális, délre mediterrán éghajlati hatás érvényesül inkább.

Hegy- és vízrajz

Az ország területét 5 domborzati egységre bonthatjuk, ezek: 1. a Bolgár tábla, 2. a Balkán-hegység, Sztara-Planina, 3, a Rodope-hegység, 4. a Szófiai-medence, 5. a Marica-medence.

A Bolgár-tábla, vagy Dunai síkság a Duna mocsaras, sík árterületéből 200 m magas meredek lejtővel kiemelkedő, gyengén hullámos *lösz fennsík.* A lösz krétakori mészkőből és homokkőből álló rétegekre rakódott. A Balkánról jövő folyók mély, terrasznélküli völgyeket vágtak a löszbe. A széles, fokozatosan emelkedő folyóvölgyek hegyvidék látszatát keltik. A lösz a kevés csapadékot gyorsan elnyeli, ezért a fennsíkon kevés a víz, de mert a löszön alakul ki a legjobb búzatalaj, a fátlan fennsík mégis viszonylag bőven termő.

A települések két sorozatban helyezkednek el a Bolgár táblán. Az első sorozat a fennsík peremén fut. A második várossorozat ott van, ahol a Balkánról lefutó patakok még nem vágódtak

be oly mélyen, hogy a völgyeken való átkelés a kelet-nyugati közlekedésnek akadálya lenne.

A Balkán-hegység (bolgárul Sztara-Planina) 600 km hosszú, 30—45 km széles lánchegység. Délen a legrégibb kőzetek: gránit és kristályos palák. Észak felé a fiatalabb rétegek kisímúlva átmennek a Bolgár táblába. Az egész hegyvonulat déli lejtője igen meredek. Nyugati és középső részein kristályos kőzetek emelkednek, a középkori takaró itt lepusztult róluk, de a keleti részen mindent eltakar. Itt a hegység alacsonyodik, s kiszélesedve alacsony tetőkkel fut ki a tengerpartra.

A Balkán hegység csaknem teljes egészében vízválasztó, csak nyugaton töri át a Rodope északi lejtőin eredő Iszker. Középső részén emelkedik 2385 m magasra a *Jumrukcsal*. A Főlánctól délre a Tundzsa-folyó völgye választja el a legrégibb kőzetekből álló *Antibalkánt* — Szredna-Gora.

A Rodope-hegység hatalmas kristályos kőzetekből és gránitból az ország déli részén emelkedik. Legmagasabb csúcsa a 2924 m magas Musz Allah. A Rodope-hegység elmállott vulkáni kőzeteiből kitűnő termőtalaj alakult ki.

A Szófiai-medence. A Balkán és a Rodope-hegység között 500—600 m magasan elterülő széles termékeny síkság. Délkeleti részéből a 843 m magas hágón át jutunk a *Marica-folyó széles* medencéjébe.

A Marica-medence talaja termékeny. A Rodope-hegység déli lejtőiről lefutó sok apró patak igen sok folyami hordalékot teregetett szét. Itt is megjelenik a lösz.

Éghajlat

A Sztara-Planina nemcsak vízválasztó, hanem éghajlati szempontból is éles választóvonal. A Bolgár tábla éghajlata határozottan kontinentális jellegű. A hőingadozás a Szófiai-medence kivételével mindenütt meghaladja az évi 20 C°-t. A tél rövid, de kemény, a nyár hosszú és száraz. De gyakoriak a nyári zivatarok. Hótakaró csak a legmagasabb csúcsokat fedi. A csapadék a hegyvidékeken és az ország nyugati részeiben a legkiadósabb. A Szófiai-medencében 650 mm, kelet felé állandóan csökken. A Sztara-Planinától délre a mediterrán klímahatás a döntő. A Földközi-tengeri hatás az ország legdélibb részein a téli csapadékszaporulatban mutatkozik.

Éghajlati szempontból az ország legkedvezőbb területe *Kazanlik* vidéke, a Balkán és az Antibalkán között. A kis medence a Balkán déli lábánál fekszik. A hideg északi szél itt már a leszállás

következtében felmelegedve, mint főn érkezik ide. Ezért az éghajlat itt lényegesen melegebb, mint bárhol másutt az országban. Hatalmas dió- és gesztenyeerdők borítják a lejtőket. A völgyben mandulafák virúlnak, oleandert és őszibarackot találunk. A védett völgykatlanokban a rozstermelés és a rózsaolajlepárlás volt a lakosság fő gazdasági tevékenysége.

A Bolgár Népköztársaság *lakosainak száma* valamivel több, mint 7 millió. Az ország tehát Magyarországnál ritkábban lakott (63 lakos/km^2). A születések arányszáma igen magas, 24 ezrelék, ezzel szemben a halálozásoké 13,4 ezrelék (1947). A halálozások arányszáma a felszabadulás óta csökkent. Így a természetes népszaporodás Bulgáriában igen magas, 1000 lélekre 15—18 (Magyarországon 9—10). A lakosságnak 88%-a bolgár, körülbelül 10 %-a török, 2%-a román-, cigány- és zsidónemzetiségű.

A felszabadulás előtt az analfabéták száma igen magas volt — 31,4% — különösen a falvakban. A népi demokrácia rohamosan felszámolja az analfabétizmust.

A Bolgár Népköztársaság nemzetiségei — a sztálini nemzetiségi elvek következetes alkalmazása folytán — az ország teljesen egyenrangú polgárai.

Település

A múlt örökségeképen Bulgáriában kevés a város. Szófián kívül csak Plovdiv városának lakossága haladja meg a 100.000 főt. A népesség 75%-a falvakban lakik.

A Sztara-Planina és a Rodope hegység által alkotott kis medencében fekszik *Szófia,* az ország fővárosa (435 ezer lakos). Szófia az északkeletről és északról kelet felé haladó régi, „levantei út" találkozásánál fekszik. Még a századfordulón erősen orientális jellegű város volt, de ma már teljesen modern nagyváros képét mutatja. A medencében intenzív mezőgazdaság folyik, a körülötte levő hegységek ásványi kincsekben, főleg szénben gazdagok.

Ugyancsak a levantei úton fekszik *Plovdiv,* híres vásárváros, ahol a felszabadulás óta is egyre látogatottabb vásárokat rendeznek, amelyeken a bolgár mezőgazdaság és ipar termékeit állítják ki.

Sztara-Zagora megye és város, a mezőgazdaság és az újonnan létesítendő ipari gócpontok egyik legfontosabb területe.

Burgasz legfontosabb Fekete-tengeri kikötővárosa Bulgáriának. Széntermelése, állattenyésztése, szőlőtermelése nevezetes.

Bulgária népessége viszonylag egyenletesen oszlik el az ország területén. Csupán a Sztara Planina, Rila és Rodope hegységekben gyérebb a lakosság.

Fontosabb kereskedelmi gócpontok a Duna mentén *Vidin* és a romániai Giurgiuval szemben fekvő *Rusze* (Ruszcsuk), a Feketetengernél *Sztálin* (Várna).

Bulgária lakosságának négyötödrésze 1938-ban még mezőgazdasági foglalkozású volt.

Az ipari lakosság arányszáma mindössze 10% körül volt, de a felszabadulás óta gyorsan növekszik.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

A felszabadulás előtt Bulgária túlnyomórészt mezőgazdasági ország volt. A nemzeti jövedelemben — 1939-ben — a mezőgazdaság részesedése 52,1% volt, az ipar 8,6%-ával szemben, noha ugyanakkor a lakosságnak 79,8%-a élt mezőgazdaságból.

Gazdaságilag az ország félgyarmati, függő helyzetben volt előbb a francia, majd egyre erősödő mértékben a német és olasz monopoltőkével szemben. A részvénytársaságok tőkéjének 41,2 %-a volt idegen bankok kezében. Egyes iparágakban a külföldi tőke részesedése még nagyobb volt. A bányászat különböző ágazataiban a 60—90%-ot is elérte a külföldi tőke részesedése. A harmincas évek folyamán a német bankok, vegyi, elektromos és dohánytrösztök tették rá kezüket a bolgár föld kincseire.

A kifosztott ország gazdasági életének megindítását, az ipari és mezőgazdasági termelés első fejlesztését és a közlekedési eszközök helyreállítását a Szovjetunió segítsége tette lehetővé. A Szovjetunió Bulgária felszabadítása után azonnal fémet, gyapotot,

nyersgumit, műtrágyát, gyógyszert és más vegyianyagot, sót, búzát és kukoricát szállított a kifosztott országnak.

A bolgár népgazdaság felszabadulás előtti elmaradottságára jellemző, hogy ipari és részvénytársasági statisztika csupán a felszabadulás után készült. A felszabadulás után az első *államosítások* folytán és a szövetkezetek kiépítése révén, Bulgária népgazdaságának *szocialista* szektora elég erős volt ahhoz, hogy egy kétéves — 1947. és 1948. évre szóló — tervvel megkezdje a népgazdaság helyreállítását és továbbfejlesztését.

Bulgária 1947. április 1-én kezdte meg kétéves tervének végrehajtását. A kétéves terv folyamán következett be a bolgár nagyipar nagymértékű államosítása, ami jelentősen hozzájárult a terv végrehajtásának sikeréhez és lerövidítéséhez.

A kétéves terv célul tűzte ki a háború pusztításainak helyrehozatalát, a tervidőszakot megelőző, két évig tartó aszály következményeinek felszámolását és az ország iparosításának megkezdését. Mind az iparban, mind a mezőgazdaságban a háború előtti termelési színvonal túlhaladását tűzték ki célul. A kétéves terv feladata volt további hosszabb lejáratú tervek alapjainak lefektetése is.

A kétéves terv folyamán régi üzemeket kibővítettek, új üzemeket, elektromos áramfejlesztő telepeket, öntözőrendszereket stb. létesítettek.

A kétéves terv első évében a mezőgazdasági terv a tovább folytatódó aszály miatt nem volt végrehajtható, az 1948. évi tervet azonban már 99%-ig teljesítették. A mezőgazdaság lemaradása miatt természetesen az élelmiszeripar sem volt képes tervét teljesíteni. Azonban *az ipari termelés még így is 71,5%-kal múlta felül a háború előtti* (1939) színvonalat. Az 1948. évi nemzeti jövedelem 10%-kal volt magasabb, mint az 1939. évi. A kétéves tervet 1948. december 31-én fejezték be, azaz nem két év, hanem egy év és kilenc hónap alatt.

A bolgár nép 1949 óta már *ötéves tervének* megvalósításán dolgozik.

Az ötéves terv célkitűzései szerint 1953-ban a nemzeti jövedelem 102%-kal magasabb, mint 1948-ban.

Az ötéves terv folyamán újból hatalmas *beruházásokkal* fejlesztik a nemzetgazdaság teljesítőképességét. Öt év alatt egyre növekvő összegeket fordítanak beruházásokra, amelyek kezdetben 15, végül 18%-át teszik a nemzeti jövedelemnek. Jellemző, hogy a felszabadulás előtt a nemzeti jövedelemnek mindössze 4,9%-át fordították beruházásokra. A terv szerint a beruházások-

ból 40% jut az iparra, 18-a mezőgazdaságra, 24 az igen elmaradott közlekedés fejlesztésére, 1% a kereskedelemre, 11,5% pedig megoszlik a lakásépítési, szociális és kulturális célok között. A fennmaradó összeg különleges beruházásokat és tartalékok képzését szolgálja.

Az ötéves terv hatalmas beruházásai révén, az államosítások eredményeként és a munkateljesítmény növelésével a bolgár népgazdaság szerkezetében jelentős változások következnek be. Az ipar részesedése a jelenlegi 30%-ról 45%-ra emelkedik, mert az ötéves terv folyamán is gyorsabban fejlesztik az ipart, mint a mezőgazdaságot. Noha az előirányzat szerint még az ötéves terv végén is nagyobb lesz a mezőgazdaság súlya, mint az iparé, az arányok ily mértékű megváltoztatása — 30%-ról 45%-ra — az erősödő mezőgazdaság mellett a szocialista iparosítás nagy eredménye.

A sztálini szocialista iparfejlesztési elv értelmében Bulgária is gyorsabban fejleszti nehéziparát, mint könnyűiparát. Ezért az iparon belül szintén megváltoznak az arányok. A termelőeszközöket gyártó iparok mindössze 24%-át tették az összipari termelésnek, s 1948 végén 30%-át. Az arányszám 1953-ban 45%-ra emelkedik. Ez annyit jelent, hogy noha Bulgária iparában ugyan még mindig nagyobb lesz a fogyasztási javakat gyártó iparágak termelési értéke, de az ország megteszi az első hatalmas lépést az ipar helyes arányainak megteremtéséhez.

IPAR

Az ipar áttekintése

A török uralom alatt Bulgáriában nem fejlődött ki a gyáripar. Az ipar megmaradt a kezdetleges kis- és kézműipar állapotában. Amikor Bulgária a török uralom alól 1878-ban felszabadult, mindössze 20 olyan ipari üzem volt az egész országban, amely 100-nál több munkást foglalkoztatott.

A bolgár ipar egész a felszabadulásig főleg mezőgazdasági eredetű nyersanyagokat dolgozott fel a malmokban, cukor- és dohánygyárakban, továbbá a textilgyárakban. A textilgyárak kezdetben túlnyomórészt a hazai termésű gyapjút, gyapotot és selymet dolgozták fel. A könnyűipari ágazatokban a külföldi tőke részesedése elérte, vagy meghaladta az 50%-ot.

A bolgár *nehézipar* mindössze 5 üzemből állott, pedig a felszabaduláskor már 4000 gyáripari vállalat működött Bulgáriában, amelyek közül 246 volt állami tulajdonban.

A kisiparban 200 ezer ember dolgozott, azonban ezek között a „kisiparosok" között volt néhány milliomos is. A felszabadulás után a bolgár kisiparosság jelentős részét sikerült ipari termelőszövetkezetekbe szervezni. A felszabadulás előtt Bulgáriában csupán 51 ipari szövetkezet volt. Most már 44 ezer kisiparos dolgozik szövetkezeti keretben.

A bolgár ipar gyors fejlődésének magyarázata az, hogy a munkásosztály az államhatalom birtokában először ellenőrizte, majd 1947 decemberében államosította az ipart. Az állami szektor az iparban 1946 folyamán még csupán 30%-ot jelentett. 1948 végén az ország egész ipari termelésének 93%-a az állam, 2%-a szövetkezetek, 5%-a pedig magánosok tulajdonában volt. Az államosított ipart 20 ipari központban szervezték meg. A bankokat 1947 decemberében államosították.

Az ipar államosítását átszervezés követte. Számos üzemet összevontak. Az államosítás előtt 2000 üzemben 54 ezer ember dolgozott, utána 813 üzemben 72 ezer.

Jelentősen hozzájárult a termelés gyors emelkedéséhez a munkások és mérnökök kezdeményezésére végrehajtott nagymértékű racionalizálás és a munkaversenyek folyamán megnövekedett termelékenység is. Döntő jelentősége volt azonban a Szovjetunió anyagi és műszaki segítségének. A Szovjetunió nemcsak nyersanyagokat, hanem szakembereket, geológusokat, mérnököket is bocsátott a bolgár tervgazdaság rendelkezésére, s a legmodernebb gépekkel segítette Bulgária iparának korszerűsítését.

A kétéves terv folyamán az ipar össztermelése több mint 71,5%-kal emelkedett az 1939 évi színvonal fölé, miközben a termelőeszközök termelése 150, a fogyasztási javak termelése 50%-kal haladta meg a háború előtti színvonalat.

Az ötéves terv folyamán az ipari termelés újabb 120%-kal növekszik, sőt ezen belül a nehézipar termelése 220%-kal. A két- és ötéves tervek folyamán nemcsak a meglevő ipartelepeket fejlesztették, illetve fejlesztik, hanem új ipartelepeket, sőt egészen új iparvidékeket is létesítenek.

A legjelentősebb új ipari város a Marica völgyében, Rakovszki közelében létesítendő *Dimitrovgrád*. A bolgár nép elhúnyt nagy vezérének emlékét az új város és ipari kombinát hirdeti, amely vegyi- és cementipari üzemeket és erőműtelepeket foglal magában, amelyek a Rodope hegység eddig kihasználatlanul maradt szenét, márgáját és foszfátját dolgozzák fel.

Új ipari üzemek épülnek a régebbi ipari városokban: Szófiában, Plovdivban és más helyeken, a természeti kincsek elhelyezkedésének és a mezőgazdaság termelésének megfelelően.

Energiatermelés

Bulgária hegységei igen gazdagok vízierőben és különböző ásványi kincsekben: ércekben, szénben. A mai Bulgária területén már az ókorban és a középkorban is voltak jelentős bányatelepek, de ezek a török uralom alatt elpusztultak.

A felszabadulásig nem folyt módszeres és tudományos *geológiai kutatás*. A felszabadulás után szovjet geológusok és technikusok segítségével indult meg Bulgária természeti kincseinek felkutatása.

A korszerű tudományos módszerekkel, rendszeresen végrehajtott geológiai munkálatok megmutatták, hogy Bulgária földjének mélyén igen változatos ásványi kincsek fekszenek. A kibányászás tulajdonképpen csak most kezdődik, a Szovjetunió tudományos és műszaki segítségével.

Nagyobb széntelepek találhatók a Sztara Planina és a Rodope hegységekben. *Dimitrovonál* (Pernik) Szófiától délnyugatra van Bulgária legjelentősebb szénbányája. Gyorsan fejlődik az Iszker, Tundzsa, továbbá a Marica völgyében is, *Rakovszkinál* a szénbányászat. Burgasz környékén szintén nagyobb mértékben indul meg a széntermelés. Az ötéves terv végére Bulgária széntermelése az 1939. évinek *háromszorosára* emelkedik. Jelenleg a széntermelés túlhaladja az évi 4 millió tonnát.

Tekintve, hogy a bolgár folyók túlnyomórészt felsőszakaszjellegűek, mégis rövid futásuk ellenére tekintélyes vízierőt képviselnek.

A Sztara-Planina északi és déli lejtőin, továbbá a Rodope-hegységben számos lehetőség van *vízierőművek* létesítésére. Bulgária vízierőit a felszabadulás előtt 1,5 millió lóerőre becsülték, valószínű azonban, hogy a vízesések ennél sokkal nagyobb használható energiát képviselnek.

A kétéves terv folyamán már megépült több kisebb vízierőmű és a régi erőműveket felújították és kibővítették. Az újonnan épült erőművek kapacitása 25—50 ezer kWó között váltakozik. Az ötéves terv folyamán nem kevesebb, mint 21 villanyerőművet helyeznek üzembe egyedül a Maricán. A megépítendő duzzasztógátak természetesen nem csupán energiát szolgáltatnak, hanem az öntözéses mezőgazdaság kiterjesztéséhez is nagymértékben hozzájárulnak. Ezeken kívül további 12 hőelektromos erőmű épül.

A felszabadulás előtt a *villamosenergiatermelés* mindössze 236 millió kWó volt évente, azaz 60-ad része a feleannyi lakosú Svájc. vagy Norvégia villanyáramtermelésének. A villanyáramtermelés 1946-ban már megközelítette a félmilliárd kWó-t, s az

ötéves terv végéig megháromszorozódik. A kétéves terv folyamán 2550 km távvezetéket helyeztek üzembe.

Míg a felszabadulás előtt mindössze 784 község volt ellátva villanyvilágítással, 1953-ra 1800 községben lesz villanyáram.

A Marica völgyében jelentős *márga*előfordulások vannak. Ezért épül *itt* fel Dimitrovgrád.

A nehézipar és nyersanyagai

Eliszejnában és *Kliszurában rezet* bányásznak, Szamokovban és Etropolban jelentős *vasérc*bányászat folyik, Csiproviciben ólmot és ezüstöt bányásznak. Ugyancsak Eliszejna, továbbá Vratka mellett vannak jelentős *ólom-* és *bauxit*előfordulások is.

Míg más országokban a termelés emelkedését indexszámokban, illetve százalékszámokban mérik, a bolgár bányászat termelését csak szorzószámokkal érzékeltethetjük. Az ötéves terv folyamán a vasérctermelés az 1948-as ötszörösére, a pirittermelés több mint kétszeresére, az ólom- és a horganytermelés 62%-kal, a réztermelés 27%-kal emelkedik. Az említett ásványokon kívül a Rodope hegységben még krómot, molibdént, horganyt, ezüstöt, nikkelt, sőt urániumot is fedeztek fel.

A bolgár fémipar és gépgyártás központja jelenleg Szófia. Azonban az ötéves terv folyamán újabb vas-, fém- és gépipari üzemek épülnek Eliszejnában, Kliszuriában, Csiproviciban, Szamokovban és Etropolban.

A nehéziparban az ötéves terv folyamán felépül egy ólom- és horganykohó, egy vaskohó, három építőipari gépgyár, két szerszámgépgyár, egy traktor- és automobilalkatrészgyár, három mezőgazdasági gépgyár, egy motorgyár, két vasszerkezeti gyár és egyéb üzemek.

A kétéves terv folyamán felépített legfontosabb ipari üzemek közé tartozott a Vulkán *cementgyár* — az első az országban — amely az elkövetkező nagy építkezések nyersanyagát van hivatva szolgáltatni.

A vegyipar legfontosabb centrumai eddig Burgasz és Sztara Zagora voltak, de rövidesen felülmúlja ezeket Dimitrovgrád. A vegyipart az ötéves terv folyamán nagy mértékben továbbfejlesztik. Műtrágyagyárak, kénsav-, szóda- és marónátrongyárak épülnek, amelyek mind igen fontosak a mezőgazdaság fejlesztése szempontjából. A kétéves terv folyamán faipari és cellulózeüzemek épültek. A nehézvegyipar termelése az ötéves terv folyamán 4.5-szörösére emelkedik.

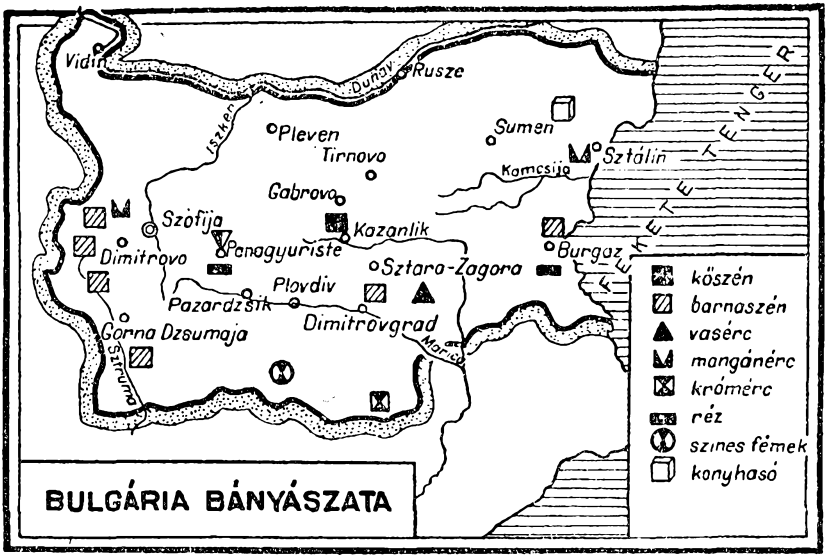

A könnyűipar

A könnyűipar termelése az 1939. évi színvonalat 100-nak véve, 1948-ban 151-re emelkedett, s az ötéves terv utolsó évében, 1953-ban eléri a 265. jelzőszámot.

A híres bolgár *dohányt* feldolgozó gyárak a Marica-medencében (Plovdivban, Haszkovóban és Dupnyicában) vannak, a dohányföldek közelében.

Különleges régi bolgár iparág a *rózsaolaj*-feldolgozás, amelynek üzemei főleg Kazanlikban vannak.

A textiliparban az ötéves terv megszünteti a nagy aránytalanságokat a fonó- és szövőipar között olymódon, hogy a fonodákat kibővíti, s azokat ellátják hazai nyersanyaggal, amihez minden lehetőség megvan. Bulgária tervszerű gazdálkodás mellett képes fedezni teljes gyapjú-, gyapot-, len-, kender- és selyemszükségletét, sőt még kivitelre is termelhet.

A pamutiparban jelenleg több mint 40 üzem dolgozik 183.000 orsóval és 3350 szövőgéppel. (Magyarországon 359.000, illetve 11.000.) A pamutipar fő központjai: Szófia, *Sztálin* (Várna), Rusze és Plovdiv.

A gyapjúiparban 55.000 orsó és 1250 szövőgép dolgozik. A fontosabb gyapjúipari városok: Gabrovó és Szliven.

A selyemipar sokkal szétszórtabb, kisüzemibb jellegű, mint a pamutipar vagy a gyapjúipar. Fontosabb selyemgyárak vannak Plovdivban, Szófiában és Kazanlikban.

Az élelmiszeripar volt Bulgária legjelentősebb könnyűipara és természetszerűleg egyideig az is marad.

Az ötéves terv végén az összipari termelésnek még mindig 25%-a lesz az élelmiszeripar, s a könnyűipari termelésnek kereken egyharmada. Amellett, hogy az élelmiszeripar *arányszáma* kisebb lesz, mint a multban, termelésének *mennyisége* közel megkétszereződik. Különösen megnövekszik a növényolaj, tésztafélék és konzervek gyártása, továbbá a cukor és különféle szeszek termelése.

A könnyűiparban szintén keresztülviszik a legnagyobb mértékű összpontosítást és racionalizálást. A növényolajipari termelést a nyersanyagtermelő területek közvetlen közelében helyezik el.

Az ötéves terv folyamán több kenyérgyár és tápszergyár épül. A cukortermelés az 1939. évinek háromszorosa lesz. A cukorgyárak jelenleg Szófiában, Ruszeben, Plovdivben és Plevenben vannak.

MEZŐGAZDASÁG

A török uralom megszűnése után Bulgária a kis parasztgazdaságok országa lett. A feudális eredetű nagybirtok a török hatalommal együtt megszünt, viszont megindult a tőkés fejlődés törvényei szerint a kulákság kibontakozása. A kulákság jelentősen megerősödött. Bulgária mindamellett a kis-, sőt törpegazdaságok országa maradt.

A kerek 1,1 millió gazdaság 12 millió parcellában volt szétszórva. A parcellák átlagos nagysága 0,4 hektár volt. A több mint 1 millió mezőgazdasági üzemből mindössze 79 ezer, azaz 8% volt 10 hektárnál nagyobb, s 66%, azaz a kétharmadrész 5 hektárnál kisebb törpebirtok volt. Ezzel szemben a kulákok a mezőgazdasági terület és jövedelem 20—22%-a fölött rendelkeztek.

Annak ellenére, hogy a bolgár nép kitűnően ért a kertgazdálkodáshoz, Bulgáriában a terméshozamok — a felszerelés és igaerő hiánya következtében — igen alacsonyak voltak. Az átlagos búzatermés hektáronként 11 mázsa körül alakult. Csupán néhány különleges bolgár termelési ágazatban, mint dohány- és rózsatermelésben értek el jelentősebb eredményeket. Jellemző, hogy a felszabaduláskor megtartott üzemi összeírás szerint 165 ezer gazdaságnak semmiféle felszerelése nem volt, 135 ezer más gazdaság sem állati, sem gépi igaerővel nem rendelkezett.

A NÉPI DEMOKRATIKUS ORSZÁGOK TERÜLETÉNEK MEGOSZLÁSA MŰVELÉSI ÁGAK SZERINT

Az egyes országokban a földterület statisztikai osztályozása nem azonos, de ennek ellenére nagy vonásokban az egyes országok területének százalékos megoszlása összehasonlítható. A hasábok magassága és így azok nagysága egymással arányos.

SZÁNTÓFÖLD RÉT, LEGELŐ, KERT ERDŐ EGYÉB

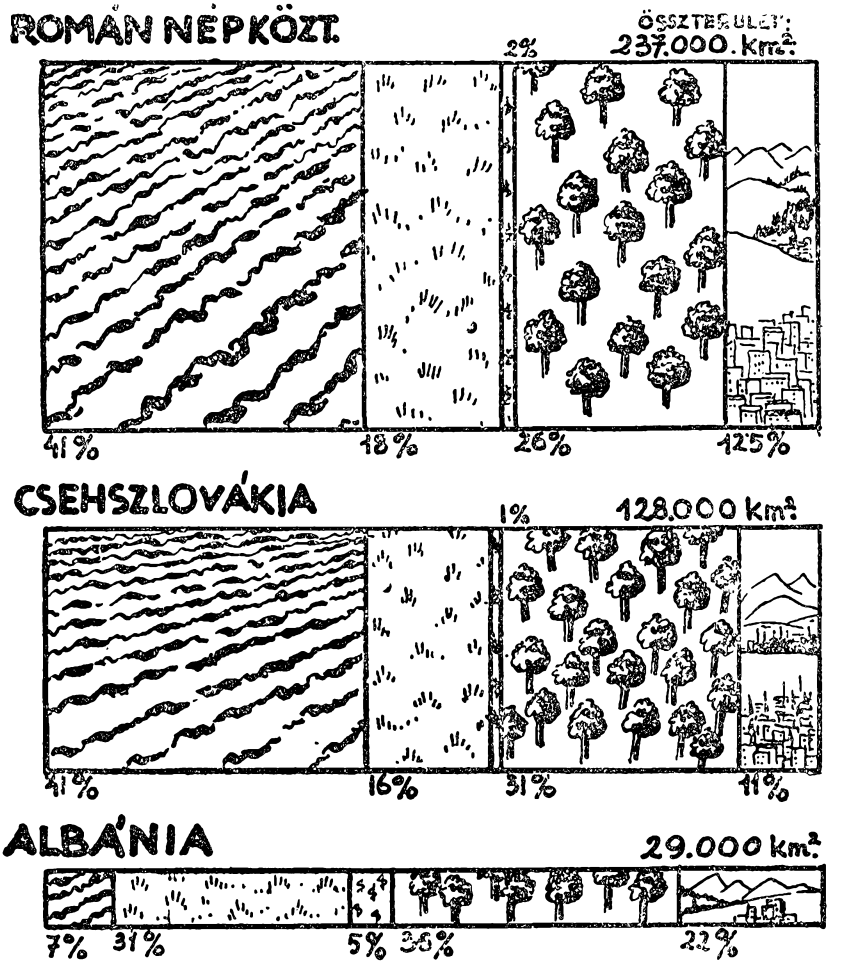

MAGYARORSZÁG

ÖSSZTERÜLET: 93.000 km²

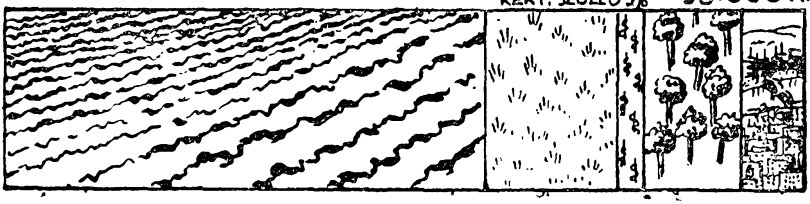

60% 17% 12% 8%

BULGÁRIA

111.000 km²

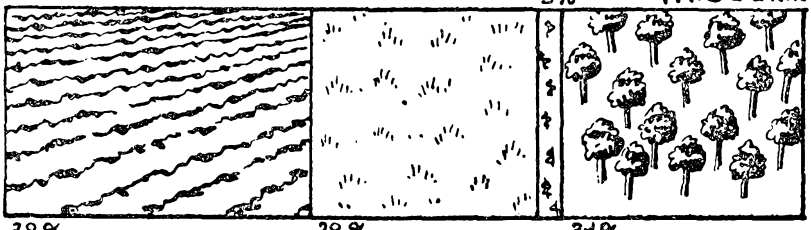

38% 28% 31%

LENGYELORSZÁG

312.000 km²

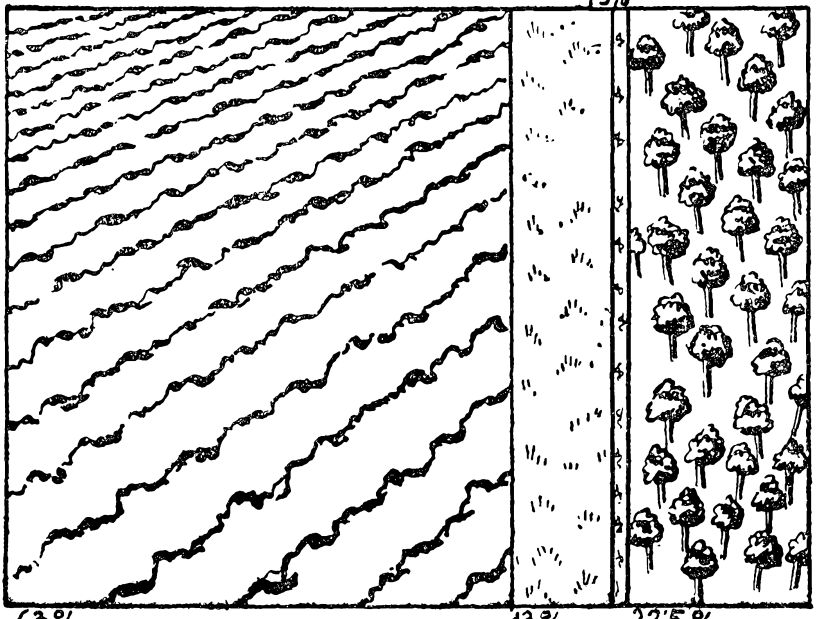

63% 13% 22'5 %

A felszabadulás után végrehajtott **demokratikus földreform** nem volt olyan nagyarányú, mint a magyarországi. A „földtulajdonról szóló törvény" a földtulajdon felső határát Dél-Dobrudzsában 30 hektárban, az ország többi részein 20 hektárban állapította meg. Nem mezőgazdasági foglalkozású személy tulajdonában csupán 5, illetve 3 hektár föld lehet.

A törvény értelmében 2450 nagyobb gazdaságtól 45.000 hektár földet vettek el. Ezenkívül 120 ezer hektár egyházi és egyéb birtokot koboztak el. Ebből 120.000 hektár földet a bolgár földreform 127 ezer családnak juttatott, átlag 1—1 hektárt, 8000 család rendszeresen felszerelt gazdaságot kapott, ezenfelül 380 földművesszövetkezet birtokát növelték meg.

Nyilvánvaló azonban, hogy az ilyen kisüzemi, szétszórt, korszerűtlen mezőgazdaság nem képes a dolgozó parasztság életszínvonalának emelkedését biztosítani. Ezért a Párt és a kormány mindent megtesz a *szövetkezetek* támogatására, az *öntözőművek* kiépítésére és az állami gazdaságok fejlesztésére.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek száma 1948. végén meghaladta az 1000-t, amelyekben 75 ezer gazdaság 300 ezer hektár földet művelt meg. A hektárhozamok a szövetkezeti gazdaságokban 20—30%-kal magasabbak, mint a magángazdaságokban. Az ötéves terv végén — becslés szerint — 2500 termelőszövetkezeti csoport fog működni, amelyek a parasztgazdaságok 60%-át tömörítik, s a mezőgazdasági árutermelés 72%-át szolgáltatják.

A szövetkezetek és kisparasztok munkáját az *állami mezőgazdasági gép- és traktorállomások* támogatják. Míg 1948. végén már 71 traktorállomás működött az országban, 3500 traktorral és megfelelő mennyiségű más géppel és felszereléssel, az ötéves terv végén 150 traktorállomás dolgozik 10 ezer traktorral, megfelelő mennyiségű kombájnnal és más géppel.

Az öntözött területet az ötéves terv folyamán 300 ezer hektárral növelik meg.

A következetesen szocialista szektort a mezőgazdaságban az *állami birtokok* képezik. Az állami gazdaságok hektárhozama 30—40%-kal múlja felül az átlagos hektárhozamokat. Az állami gazdaságok területe a felszabadulás előtt mindössze 10 ezer hektár volt, majd 1948-ban 70 ezer hektárra emelkedett, s 1953-ban eléri a 120 ezer hektárt.

A megművelt terület az ország összterületéhez képest aránylag kicsi. Az összterületnek 38%-a szántó, 31%-a erdő, 2,5%-a kertgazdaság (főleg olajfa, rózsafa), a fennmaradó 28,5% terméketlen, vagy hegyi legelő.

A Sztara Planinától délre fekvő vidék a Marica medencéje, a gyapot-, rizs-, rózsa-, dohánytermelés és egyben a dohánygyártás fő területe. Különleges bolgár termék a Felső-Tundzsa völgyének rózsatermelése, amelyből a híres rózsaolajat készítik. A rózsatermelés több mint 6000 hektáron folyt, azonban a háború és a többéves aszály nagy területeket pusztított el, úgy hogy a termelés erősen lecsökkent, de azóta újból emelkedőben van.

Északon a búzát és a kukoricát egyaránt termelik, itt vannak a legfontosabb malomipari üzemek is. A háború alatti rablógazdálkodásra jellemző, hogy 1940. és 1944. között a gabonafélék vetésterülete 11%-kal, a termés 40%-kal csökkent. A takarmánynövények vetésterülete 26%-kal, hektárhozama 32%-kal csökkent ugyanez idő alatt.

A mezőgazdaság kétéves tervét a háborút követő, három évig tartó szárazság következtében nem teljesítették, azonban a növénytermelés még így is 8%-kal haladta meg az 1939. évi színvonalat. Az ötéves terv folyamán az egész mezőgazdaság termelése közel 60%-kal lesz magasabb, mint 1939-ben volt.

Jelentősen megnövelik az ötéves terv folyamán a *szántóterületet*, s ezen belül a kenyérgabona és takarmánynövények termőterületét. A takarmányfélék terméterülete 142%-kal növekszik, amire azért van szükség, hogy a növekvő állatállomány ne szenvedjen takarmányban hiányt.

Emellett azonban Bulgáriában is erőteljesen fejlesztik az iparnövények, különösen a dohány, gyapot és napraforgó vetésterületét. Az iparnövények vetésterülete 1953-ban 50%-kal haladja túl az 1939. évit, a gyapot vetésterülete több mint megkétszereződik. Ugyancsak növekszik a szőlő és gyümölcsfélék vetésterülete.

Az ország **állatállománya** viszonylag alacsony volt. A lovak száma mindössze 300 ezer, az ösvéreké 1,5 millió, a marhaállomány nem egészen 1 millió. Ezzel szemben igen jelentős — 8 milliót kitevő — a juhállomány, amely a kitűnő hegyi legelőkön igen jó gyapjúhozamot ad.

Mint minden déleurópai országban, Bulgáriában is igen elterjedt a kecske. A háború folyamán az állatállománynak mintegy egynegyed része pusztult el.

A kétéves terv folyamán, azaz 1948. végén sikerült az állatállomány háború előtti mennyiségét helyreállítani és túlhaladni. A lóállomány ma már 12%-kal, a sertésállomány 27%-kal magasabb, mint 1939-ben volt. Az ötéves terv folyamán az állatállomány további 10—20%-kal növekszik, s a gyapjúhozam az ötéves terv végén 35%-kal lesz magasabb, mint jelenleg.

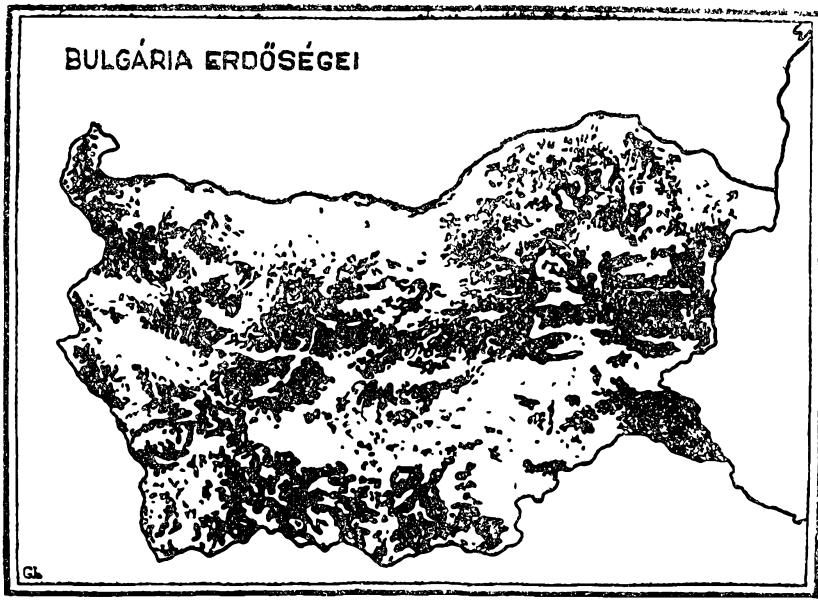

A Sztara Planina és Rodope-hegység *erdőkben igen gazdag.* Bulgária erdőterületét 3,4 millió hektárra becsülik. A fakitermelés a felszabadulás előtt rablógazdálkodás jellegű volt. A kivágott fát nem pótolták rendszeresen.

A kétéves terv első évében már háromszor akkora területet fásítottak, mint a felszabadulás előtt, s így az erdészeti termelés 65%-kal való emelése egészségesnek mondható. A fakitermelés az ötéves terv folyamán megkétszereződik, ezzel párhuzamosan növekszik az újraerdősítés.

FORGALOM

Közlekedés

Bulgária közlekedése az ország általános gazdasági elmaradottsága következtében szintén igen kezdetleges volt. A multban Bulgária világforgalmi helyzetének jelentőségét a Közép-Európából Kis-Ázsiába vezető, úgynevezett „levantei út" adta meg, amely Szófia és Plovdiv érintésével a Marica völgyén át haladt. Ezen a vonalon haladt az Orient express, s innen ágazik ki a Feketetengeri és dunai kikötőkhöz néhány vonal. A bolgár vasútvonalak hossza 1940-ben 3626 km, azaz 100 km^2-re 3,3 km vasút jut.

Bulgáriának *hajózható folyói* — amint láttuk — nincsenek, csupán a Duna jelent az északi határon fontos víziutat a bolgár

külkereskedelem számára. Két legjelentősebb feketetengeri kikötője Sztálin és Burgasz. Az első világháború után Bulgária elvesztette égeitengeri partvidékét és kikötőit, azonban Görögország átmenő forgalmat biztosított számára.

A felszabadulás után a növekvő bolgár tervgazdaság egyik legfőbb feladata az út- és vasúthálózat kiépítése. A bolgár ifjúság gyönyörű rohammunkában építette meg a dimitrovói (perniki), bányáktól Szófiába vezető 70 km-es vasútvonalat, amely számos alagúttal és áthidalással igen nehéz terepen készült el.

A kétéves terv folyamán a tervezett 83 km új vasútvonal helyett 140 km épült.

Az ötéves terv folyamán számos fontos új vasútvonal épül. Gondoskodik a terv a gördülőanyag — mozdony- és kocsiállomány — kibővítéséről és felújításáról is.

A terv szerint a vasúti forgalom egyharmaddal növekszik és több, mint megkétszereződik az országúti és vízi forgalom is.

Kereskedelem

Bulgária külkereskedelme a felszabadulás előtt teljesen a német és olasz imperializmus igényeihez igazodott. Az ország — félgyarmati helyzetének megfelelően — nyersanyagot és élelmiszert szállított főleg Németországnak, s onnan kétesértékű iparcikkeket kapott cserébe. A német ipari szállítások a háború vége felé egyre inkább elmaradtak. Végül is Bulgária exportjának 70%-át irányította Németország felé.

Az ország kiszolgáltatottságára jellemző, hogy fontos ipari nyersanyagait is külföldről importálta. A kitűnő legelőkkel és jelentős marhaállománnyal rendelkező ország a feldolgozott nyersbőrnek 53%-át, a nagy juhállomány ellenére a feldolgozott gyapjúnak 63%-át hozta be külföldről. A földközitengeri éghajlatú, olajfatermő Bulgária szappanolajának kétharmad részét, nyers gyapotjának 2/3 részét importálta. Erdőgazdasága ellenére papírszükségletének közel 3/4 részét is külföldről fedezte.

A felszabadulás után, mint Bulgária egész népgazdasági helyzete, úgy külkereskedelme is megváltozott. Egymás után kötött kereskedelmi, majd gazdasági szerződéseket a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának keretében Bulgária különleges terményeivel, dohánnyal, vegyipari termékekkel, ércekkel járul hozzá a többi népi demokrácia építéséhez és azoktól textilnyersanyagot, készárukat, gépeket, készülékeket, műszereket kap.

Legnagyobb a kölcsönös forgalom a Szovjetunióval, Csehszlovákiával és Lengyelországgal. Magyarországgal 1949-ben kötött Bulgária új kereskedelmi szerződést.

ALBÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG
(Albánia — Skiperia)

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

Több mint ötszáz éve annak, hogy az illir eredetű albán népet 25 éves hősi harc után, amelyet a legendás hírű Skander bég vezetett, a törökök leigázták. A kezdetleges, törzsi szervezetben élő pásztornép jobbágyi függőségbe került a török földesurakkal szemben.

Az albán nép évszázadokon át harcolt szabadságáért, de csak a törökök Európából való kiszorításakor, az első Balkán-háború idején, 1912-ben vált Albánia először egységes, formailag önálló országgá. A feudális viszonyok azonban továbbra is megmaradtak. A felszabadulás a török uralom alól csupán annyit jelentett az albán nép számára, hogy hűbérurai a törökök helyett a nyugati imperialistákra támaszkodva zsákmányolták ki. Az albán vagyonos réteg osztályuralma megszilárdítására kihasználta az imperialista nagyhatalmak egymásközötti vetélkedését, kiszolgáltatta az országot a külföldi kapitalista behatolásnak és így lehetetlenné tette Albánia gazdasági és politikai fejlődését.

A helyzet lényegileg az első világháború után sem változott, csupán a német uralkodóházat váltotta fel — az olaszok támogatásával — az albán Achmed Zogu királysága. Albánia népességének túlnyomó része kezdetleges állattenyésztő maradt, s még földműveléssel is csak egy töredék foglalkozott. Az ország természeti kincsei túlnyomórészt kiaknázatlanok maradtak. Csupán a külföldi tőkések rendelkezésére bocsátott koncessziós területen indult meg némi bányászat, primitív, jellegzetesen gyarmati módszerekkel. Az albán uralkodó réteg, elsősorban Zogu és udvara a koncessziós díjakból és az olasz kölcsönökből fedezték fényűző életmódjukat. Az olasz imperialisták 1939. elején rajtaütésszerűen megszállták az országot, s elűzték a királyt.

A második világháború folyamán az albán nép hősiesen harcolt az országot megszálló németek és olaszok ellen, de ez a harc akkor vált hatásosabbá, amikor *Enver Hodzsa* vezetésével 1941-ben megalakult az *Albán Kommunista Párt*. Az Antifasiszta Nemzeti Felszabadítási Általános Tanács 1944-ben alakult meg,

AZ EURÓPAI NÉPI DEMOKRATIKUS ORSZÁGOK KENYÉRGABONA TERMELÉSE.

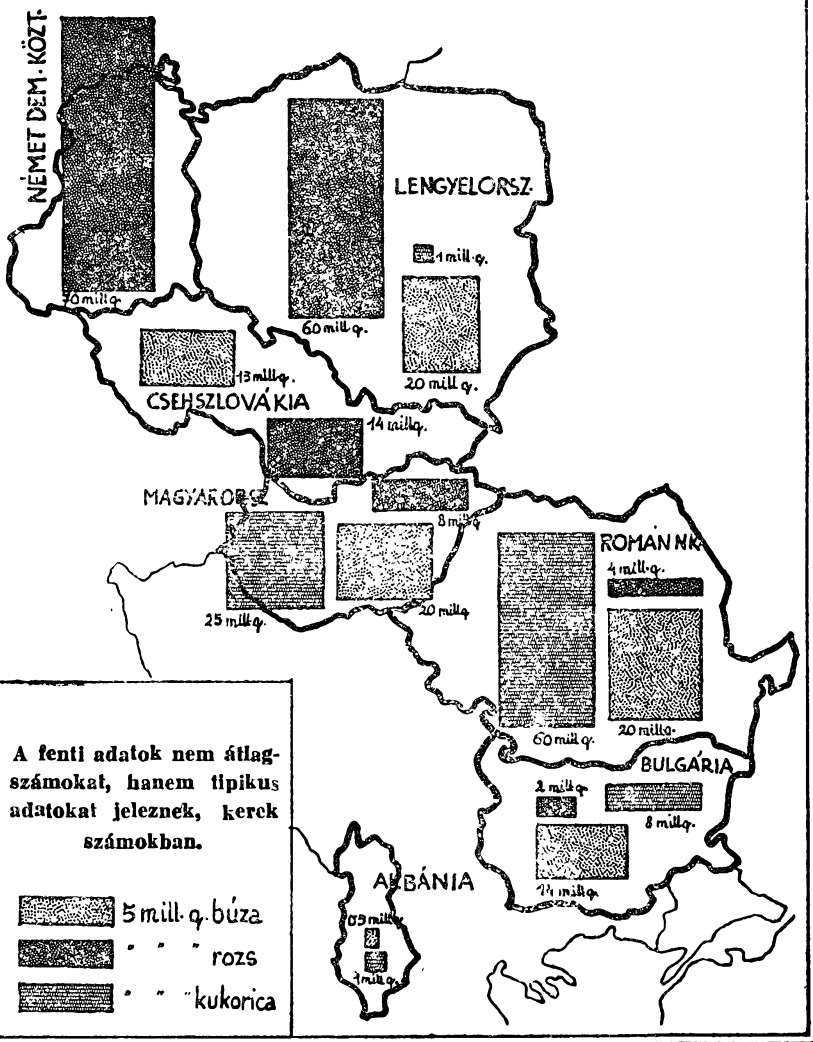

hogy a szétszórt, elszigetelt partizánmozgalmat egyesítse. A partizánsereg parancsnoka szintén Enver Hodzsa lett. A Kommunista Párt vezetésével a kis Albánia 70.000 főből álló partizánhadsereggel vett részt a németek elleni harcban. A dicsőséges Vörös Hadsereg győzelmei lendületet adtak az albán felszabadító harcnak is, s így 1944. november végéig egész Albánia felszabadult. A felszabadító harcban az albán néphadsereg 28.000 halottat vesztett.

Az Albán Kommunista (Munkás) Párt harcokban született meg, s a legnehezebb helyzetben bizonyította be, hogy képes, mint a munkásság élcsapata, az elmaradt ország felépítését irányítani és az országot a szocializmus felé vezetni.

A felszabadulás után, 1945. január 11-én megalakult az Albán Népköztársaság. Azonnal végrehajtották a demokratikus földreformot, melynek során nem csupán a föld, hanem az állatállomány egy részét is elkobozták, illetve szétosztották a parasztok között. A bel- és külföldi tőkések bányáit, ipari üzemeit államosították és a külkereskedelmet is állami kézbe vették. Az ipar államosítása lényegileg 1947-ben már befejeződött.

Az első albán tervek 1947-ben és 1948-ban egyéves tervek voltak, csak ezután, 1949-ben kezdődött meg a kétéves terv végrehajtása.

A felszabadulás után kialakult népi demokratikus államrendszer alapelveit az alkotmány foglalja össze.

Gazdasági vonatkozásban az alkotmány kimondja, hogy a bányák, vizek, erdők, legelők, a légi közlekedés eszközei, posta, távíró, távbeszélő, a rádió és a bankok a nép közös tulajdonában vannak. Mint a magyar alkotmány is, védi a munkával szerzett tulajdont, amennyiben az nem ártalmas a közösségre. Kimondja az alkotmány, hogy a föld azé, aki megműveli, s nagybirtok magánkézen nem lehet.

A felszabadulás után az áruló Tito-klikk gyarmatosítani akarta Albániát és arra törekedett, hogy mind gazdaságilag, mind politikailag teljesen alávesse magának. Az albán kommunisták azonban meghiúsították a Tito-banda szándékát. A Szovjetunió és a népi demokráciák segítségével megvédték függetlenségüket és építik országuk szocialista gazdaságát.

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

Az Albán Népköztársaság — Albánia vagy albán néven Skiperia (ejtsd: Sztipria) — a legkisebb a népi demokratikus országok között, s a törpeországokat (San Marino, Andorra) leszá-

mítva. Európának is legkisebb országa, a Balkán-félsziget nyugati részén fekszik.

Határa északon és keleten Jugoszlávia, délen Görögország, nyugaton az Adriai és a Ioni-tenger. *Területe* 28.738 km², azaz Magyarország területének kevesebb, mint egyharmada. Lakosainak száma 1,2 millió fő, tehát népsűrűsége mindössze 38,6 fő km²-ént.

Domborzatilag Albánia két részre oszlik: a nyugati tengerparti síkságra és a keleti hegyvidékre. A tengerparti síkság és a hegyvidék számos széles völggyel, illetve hegyvonulattal nyúlik egymásba. Az albán hegyek a dinári hegyrendszer részei, nagyrészt mészkőből állanak, 2700—2800 m magasak, s lejtőiken aránylag magasra nyúlnak fel a füves legelők, amelyeken gazdaságos állattenyésztés folyik. Az albán tengerparti síkságot a folyók törmeléke töltötte fel, s alakította ki szigetekből egységes és igen termékeny területté. A tengerpart lápos, tőzeges talaja igen termékeny, azonban számos helyen elmocsarasodott.

Vízrajzilag Albániát a túlnyomórészt felsőszakasz jellegű, nagyesésű folyók jellemzik, így a Fekete és Fehér Drina, a Devoli és Vojuca vagy Vjosza, melyek felsőszakaszukon szűk, meredek sziklák között törnek maguknak utat, s középső szakaszukon széles völgyekben folynak tovább. Északon a Skutari-tó, délkeleten az Ochrida-tó csak részben fekszenek albán területen.

Albánia **éghajlata** a parti síkságon jellegzetesen mediterrán, szubtropikus éghajlat, amely még a hegyekben, igen jelentős magasságban is érezteti hatását. Az éghajlat, a talajviszonyok és a föld méhének kincsei a szocializmus felé haladó népi demokratikus rendszerben sokkal nagyobb lehetőségeket biztosítanak az országnak, mint amit a felszabadulás előtt a félfeudális viszonyok között ki tudtak használni.

A népesség 76%-a albán, 7%-a szerb, 6%-a török. a fennmaradó rész kisebb nemzetiségekből áll. A lakosság 70%-a mohamedán, a többi görögkeleti és katolikus.

Közigazgatásilag Albánia tíz prefekturára oszlik, amelyeket székhelyükről neveztek el. Város kevés van Albániában, s azok főleg a tengerparton fekszenek. Fővárosa *Tirana* (30 000), jelentősebb kikötővárosai: *Durresi* (Durazzo) és *Vlona* (Valona).

Kisebb városok: *Shkodra* (Szkutari), *Korca, Elbasini* és *Gjinokastra* (Argyrocastro).

A lakosság túlnyomó része kis hegyi falvakban, elszigetelt tanyákon, alpesi jellegű majorságokban lakik.

Foglalkozás szerint a népesség 90%-a tartozik a mezőgazdasághoz, amelyből 65% állattenyésztő és 25% tulajdonképpen a földművelő.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

A felszabadulás előtt a félfeudális viszonyok mellett Albánia gazdasága rendkívül elmaradott volt. A kezdetleges pásztorkodás és földművelés mellett alig néhány ipari üzem épült fel. Az ország ásványi nyersanyagai kihasználatlanok voltak; kiépített vasút- és úthálózata nem volt. A nemzeti jövedelemnek aránytalanul nagy részét emésztette fel az udvartartás. Az államháztartás állandóan veszteséges volt, s ezt a veszteséget külföldi kölcsönökkel fedezték. A nyujtott kölcsönök fejében az olasz tőke 106.000 hektár területen kapott koncessziót olaj és egyéb ásványi kincsek kiaknázására.

A háború súlyos pusztításokat okozott az albán népgazdaságban. Több mint 4000 méter hosszúságú hidat robbantottak fel a németek. A kiépített kikötőket, bányákat, gyárberendezéseket szétrombolták; az iparnak háromnegyed része pusztult el. A bányászat háborús kára 80 millió és az iparé 20 millió dollár. A házak 37%-a pusztult el a háború folyamán. Az összes háborús károkat 1,5 milliárd dollárra becsülik.

A felszabadulás után a **demokratikus földreform** több mint 7000 parasztcsaládnak juttatott földet. A bányászatot, ipart és külkereskedelmet teljes mértékben államosították.

A felszabadulás óta Albánia államháztartása egyensúlyban van. Míg a felszabadulás előtt a legtöbb kiadást az udvartartás emésztette fel, most a költségvetés 35%-át fordítják beruházásokra. Az albán állam költségvetése 1948-ban összegszerűen húszszorosa volt az 1938. évinek, ami az állami vállalatok létesítésének tulajdonítható, s egyben mutatja az albán nemzetgazdaság gyors fejlődését.

Az 1947. és 1948. évi *egyéves terveket* a döntő gazdasági ágakban túlteljesítették. Az 1948. évi tervet azonban nem mindenütt sikerült teljesíteni. A Tito-klikk beavatkozása az ország gazdasági életébe, a zsoldjukban álló árulók és szabotőrök sok kárt okoztak az albán népgazdaságnak. A lekötött árukat nem szállította a jugoszláv ipar, az építkezéseket hozzá nem értő módon vezették, vagy szándékosan késleltették a jugoszláv „szakértők". Az albán nép azonban úrrá lett a nehézségeken, Kommunista Pártjának vezetésével, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok segítségével.

A termelés 1948-ban az iparban az 1938. évihez viszonyítva 321%-ra, a mezőgazdaságban 65%-kal, az állattenyésztésben 90%-kal emelkedett. A bevetett terület 43%-kal volt nagyobb 1948-ban, mint 1938-ban. Az erdőkitermelés több mint megkétszereződött. Az 1949/50. évi kétéves terv a termelés minden egyes ágazatában ugrásszerű növekedést irányoz elő.

Albánia kétéves tervének főbb célkitűzéseit Enver Hodzsa a következőkben jellemezte:

„Kétéves tervünk célja a termelés növelése nemzetgazdaságunk legfontosabb ágaiban: a bányászatban, az iparban, a mezőgazdaságban. Érthető, hogy a legnagyobb beruházásokat ebben a három ágban és az e három ág léte és fejlődése szempontjából nélkülözhetetlen közlekedési útvonalak terén eszközlik. A kétéves terv beruházási előirányzatainak 86,78%-a, összegszerűen 4,417 ezer léka a gazdaság eme négy ágának jut. Az ipari beruházások az összberuházásoknak 26,61%-át, a közlekedési beruházások azoknak 26,3%-át, a bányászati beruházások 20,17 és a mezőgazdasági beruházások 13,17%-át alkotják. A maradék 13,22% az állam egyéb tevékenységeinek, így 3,24% a helyi építkezéseknek, 1,8% a közegészségügynek, 1,72% a közoktatásügynek jut...“

IPAR

Albánia viszonylag gazdag ásványi kincseit már az ókorban, sőt még az újkor elején is kiaknázták. A bányászat azonban a török uralom alatt teljesen lehanyatlott.

Albánia legjelentősebb ásványi kincse és energiaforrása az olaj. Az olajmezők a Shkodrától délre fekvő területen vannak. A háború előtt a termelés 120.000 tonna volt, a felszabadulás után már meghaladta a 200.000 tonnát, s azóta is emelkedő irányzatot mutat. A Devoli folyó mentén újabb petróleumtelepeket fedeztek fel, melyeknek kibányászását megkezdték. Az olajat egy 85 km-es csővezetéken szállítják Vlonába.

Tirana, Tepelena, Korva és Pecsini közelében *szén-*, illetve barnaszén-telepek vannak. A kőszénbányászat a felszabadulás előtti termeléshez viszonyítva megtizenkétszereződött.

Skutaritól keletre *réz-*, *arzén- és vasbányászat* folyik. A rézbányászat 63%-kal emelkedett a háború előtti mennyiséggel szemben.

Pogradeci mellett, az Ochrida-tótól délre jelentős *krómércbányák* kiaknázása indult meg. 1949-ben a krómbányák termelése több mint négyszerese volt a háború előttinek.

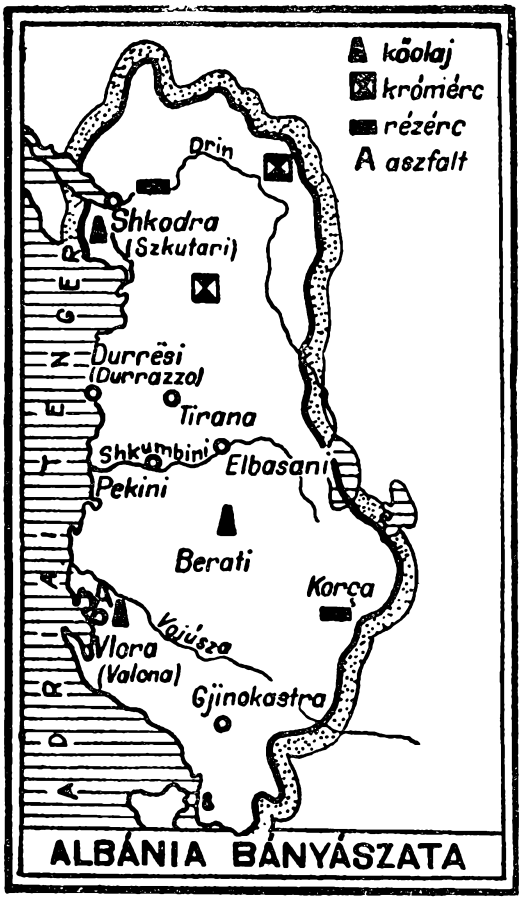

Albánia ásványi nyersanyagait még nem kutatták fel teljesen, s így az ábra csupán az eddig ismert legfontosabb telepeket mutatja.

Az ország **villamosítása** a felszabadulás után gyorsan haladt. Az 1921-től 1938-ig kiépített kapacitás 3200 kw volt, s 1948-ban már meghaladta a 4000 kw-t és évi 9 millió kWo-t termelt. A kétéves terv keretében két új villamoserőmű épült.

Nehézipara Albániának mindeddig nem volt. Minden nehézipari szükségletét behozatallal fedezte. Az albán ipar majdnem kizárólag mezőgazdasági-ipari üzemekből állott, így étolaj, makaroni, szesz, dohánygyár, rizshántoló, szappangyárak stb.

A felszabadulás után az ipari termelés egyharmadára csökkent. A helyreállítások és az államosítás után 1947-ben az ipari termelés már elérte a háború előttinek 133%-át, 1948-ban

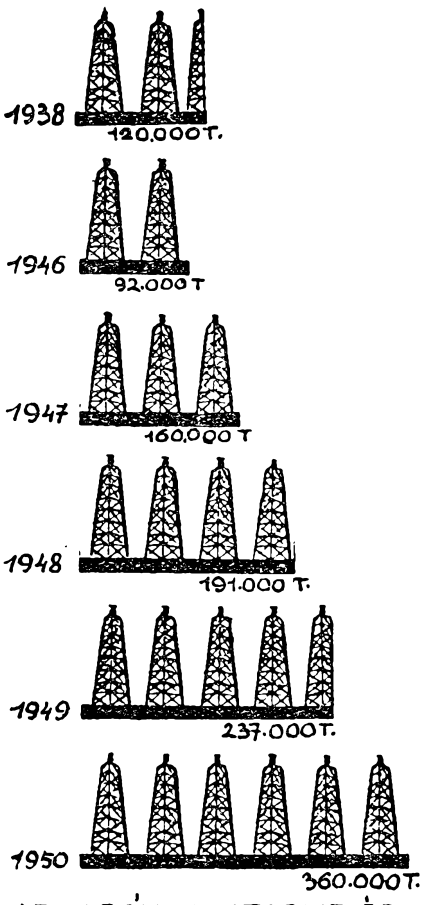

AZ ALBÁN OLAJTERMELÉS FEJLŐDÉSE.

Albánia legfontosabb ásványi kincse és energiaforrása az olaj. Az olaj miatt rohanta le elsősorban a fasiszta Olaszország 1939-ben Albániát. Az olajtermelés emelésére a fasiszták azonban nem voltak képesek. Amint az ábra mutatja, Albánia olajtermelése fokozatosan emelkedik és háromszorosát éri el 1950-ben a háború előttinek.

267%-át. Az ugrásszerű emelkedés a kétéves terv folyamán is tovább tart. A lakásépítés tízszerese, de a gyárépítés húszszorosa a háború előttinek.

A kétéves tervben elkészült Tiranában a textilkombinát, amelyet eredetileg 8000 orsóval, évi 20 millió méter szövet termelésére terveztek, de a tervet átdolgozták nagyobb méretekre. Eddig Shkodrában volt egy kisebb textilgyár.

Elkészül a kétéves terv folyamán *Malikban* egy 10 000 tonna kapacitású cukorgyár és egy bőrgyár. Modern olajütők, famegmunkáló üzemek, cipőgyár és cementgyár építését is megkezdték.

Amint ezek az adatok mutatják, a félfeudális, úgyszólván minden ipari termelés nélkül szűkölködő Albánia megkezdte a szocialista iparosítás nagy munkáját, amelyhez mind ásványi, mind mezőgazdasági nyersanyagai bőségesen rendelkezésre állanak. Albániában még inkább, mint Bulgáriában nem százalékokban mérik a fejlődést, mert a termelés évente megsokszorozódik.

MEZŐGAZDASÁG

Albánia *területének* csupán mintegy 7%-a áll szántóföldi művelés alatt. A terület 31%-a rét s legelő, több mint 5% gyümölcs és gyümölcsfatermelés, 36% az erdőség aránya, terméketlen 22% terület és csupán 6—7% a szántó. Tehát az erdőterület aránytalanul nagy, ugyancsak jelentős a gyümölcskultúra is, azonban elenyészően csekély a szántóterület.

A demokratikus földreform során a földesuraktól elkobzott föld túlnyomó részét szegényparasztok kapták; összesen 7221 család között 32 000 hektár földet osztottak fel. Állami tulajdonba vettek 17 500, szövetkezeti tulajdonba kerek 11 000 hektárt. Egyéni kistermelők tulajdonában 289 000 hektár van.

Albániában különösen jelentős az állatállomány — az állattenyésztés jelentősége a mezőgazdaságban felülmúlta és felülmúlja a földművelést. Ezért a földreform egyik döntően fontos intézkedése a 400 állatnál többet számláló nyájak, csordák stb. államosítása. Az elkobzás és szétosztás az állatállományt is teljes egészében érintette.

Természetesen állami tulajdonba vették a mezőgazdasági gépeket is, s ezekből traktorállomásokat szerveztek. Albániában 1949 végén 7 traktorállomás volt üzemben.

Albániában 1946-ban még csak két mezőgazdasági termelőszövetkezet működött, 1950 elején már több mint 50 dolgozott.

Az albán nép legjelentősebb kenyérnövénye a *kukorica,* melyet 83 000 hektáron termelnek a tengerparti sík területeken. A gabonafélék alig több, mint felét teszik ennek a mennyiségnek. A mocsaras, jól öntözhető területeken *rizs*termelés is folyik. Az összgabonatermés 1948-ban 2,7 millió q volt.

Igen magas színvonalú az albán kertkultúra, különösen az *olaj*bogyó és *dió*termelés. Az olajbogyótermelés 750 000, a dió évi 2,3 millió q körül ingadozik. Újabban megindult a cukorrépatermelés is.

Világhírű a kitűnő minőségű albán *dohány,* amelynek termelése 2000 hektáron folyik, Elbasszan, Skutari és Durazzo környékén. Különösen nagy súlyt helyeznek a *gyapottermelés* kiterjesztésére és minőségi feljavítására.

A mezőgazdasági vetésterület az 1938. évi 186 000 hektárról 316 000 hektárra emelkedett 1947-ben, s a kétéves terv folyamán a háború előttinek kétszeresére, 357 000 hektárra emelkedik.

Az állatállomány viszonylag igen jelentős. A juhok száma csaknem 50%-kal haladja meg a lakosság számát, ami egyedülálló arány Európában. Az ország hegyvidéki jellegének megfelelően a kecske a legfontosabb háziállat. A kecskék száma 920 000 — tehát majdnem minden lakosra jut egy. De viszonylag nagy a szarvasmarhaállomány is: 385 000 darab. A szarvasmarha- és kecsketenyésztés a sajt- és húsfeldolgozó ipar alapja. Sertést nem tartanak, mert a lakosság több mint kétharmada mohamedán.

A Skutari- és az Ochrida-tó mentén jelentős a halászat, ugyancsak fontos a tengeri halászat is, amely az albán kivitelnek hosszú ideig fontos tényezője volt.

Albánia hegyein számos fafajtát vágnak. Bükk, tölgy, juhar, cser és különböző fenyőerdők borítják a hegyeket, amelyeket a felszabadulás előtt még alig gondoztak, a kitermelés is elmaradott volt. A *fakitermelés* ma a háború előttinek több mint hétszerese. A fakitermelésnek nagy akadálya az utak és szállítóeszközök hiánya, illetve kezdetleges állapota.

FORGALOM

Vasútja Albániának a felszabadulás előtt nem volt, úthálózata is csak kezdetlegesen épült ki, az első vasút, amely csupán 1948-ban épült meg 43 km hosszúságban, a pekinjei olajvidéket köti össze Durresi kikötőjével. Megépült továbbá a Tirana—Durresi-i vonal 36 km hosszúságban, épül a Durresi—Elbasszan-i vasút és a Durresi—Tirana-i autóút. A felszabadulás után hatalmas

munkával 4221 méter hosszúságú hidat állítottak helyre, 214 km új utat építettek, s több mint 2000 km utat állítottak helyre.

Albánia két legfontosabb *kikötője* Vlona és Durresi, amelyeken át a külkereskedelmet lebonyolítják. A külkereskedelem 1946-ban már 100%-ig az állam kezében volt. A belkereskedelemnek közel fele volt állami kézben 1949. végén, 40%-a szövetkezeti kézben s csupán 16%-a magánkézben.

Albánia legfontosabb *kiviteli* cikkei: a nyersolaj, dohány, növényolaj, nyersbőr, aszfalt és tojás. Fő *behozatali* áruk: nehézipari, gépipari felszerelések, mezőgazdasági gépek és használati javak.

Albánia nagy fellendülését elsősorban a Szovjetuniónak köszönheti, amely hosszúlejáratú beruházási hitelek formájában ipari és mezőgazdasági gépeket szállított Albániának.

Albánia külkereskedelmi szerződést kötött az összes népi demokráciákkal. Lengyelország hajókat, kokszot és textilárukat szállít, Bulgária szarvasmarhát, Magyarország távíró- és telefonberendezéseket, Csehszlovákia teherautókat és textilárut, Románia fát, üveget és cementet.

Albánia példája mutatja legjobban, hogy egy évszázadokon át fejlődésében elmaradt, félfeudális ország a Szovjetunió és a népi demokrácia országainak kölcsönös gazdasági segítsége révén mily rohamosan iparosodhat és haladhat a szocializmus felé, ha a hatalom a kommunista párt által vezetett munkásosztály kezében van.

NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG
(Németország)

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

A Német Demokratikus Köztársaságot bizonyos mértékig el kell választanunk az európai népi demokratikus országoktól s külön esetként kell tárgyalnunk. A NDK-ban a hatalomban részesek még a polgári elemek is, de a vezetőszerep a Német Szocialista Egységpárté, mint a munkásosztály pártjáé. Igy tehát az államhatalom alapjában a dolgozók érdekeit képviseli. Azonban a szocializmus építése Németországban — amelyet az imperialista politika kettészakított — nincs napirenden, mert itt a közvetlen feladat még a nemzeti egység megteremtése. A termelőeszközök döntő részének társadalmi tulajdonba való vétele különleges formákat vett fel, s még nem olyan mértékű, mint az európai népi demokratikus országokban. Az államosítási intézkedések nem voltak általánosak. A munkásságnak az államhatalomban elfoglalt szerepe és a termelőeszközök döntő részének köztulajdonba vétele azonban lehetővé teszik a tervgazdaság eredményes folytatását és a szocializmus építésének előkészítését. A NDK, amely csak csírája az eljövendő egységes demokratikus Németországnak, tagja a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának is, amely nagy mértékben segíti építőmunkáját. A NDK-ban tehát különleges problémákkal állunk szemben s ezért, ha nem is teljesen egyvonalban, de együtt tárgyalhatjuk gazdaságföldrajzát a népi demokratikus országokkal.

A német imperializmus és a nemzetközi nagytőke

Az első világháborúban a császári Németország összeomlott. A német munkásosztály harcba indult, hogy az orosz munkásság példájára forradalmi úton megteremtse a német szocialista szovjet köztársaságot. A forradalmi harc Rosa *Luxemburg* és Karl *Liebknecht* — a Spartacus szövetség, majd a Német Kommunista Párt (KPD) vezetésével folyt. A jobboldali német szociáldemokrácia azonban a német monopoltőke szövetségesévé vált s el-

árulta a forradalmat. A leszerelt porosz katonatisztek, az elbántúli junkerek, sőt a korábbi ellenfél: az angol-francia nagytőke is támogatta a német monopoltőkéseket a forradalom leverésében. A nemzetközi nagytőke a német szocialista forradalomtól való félelmében eltűrte az ú. n. fekete hadsereg felfegyverzését is és így sikerült a német munkásság forradalmát leverni.

A német monopoltőke és porosz junkerek osztályuralmának államaként létrejött *a weimari köztársaság,* a jobboldali német szociáldemokrácia támogatásával és részvételével. Mihelyt megszilárdították győzelmüket a munkásosztály fölött és a kapitalizmus újból erősödött, számíthattak a külföldi imperialisták anyagi segítségére, amit meg is kaptak.

Az első világháború után az angol-francia-amerikai imperialisták először 282, majd 132 milliárd márka jóvátételt szabtak ki volt versenytársukra, Németországra. A német monopoltőkések azonban megtalálták a módját annak, hogy elhúzzák a részletek fizetését. Jóvátétel címén Németország 1931-ig mindössze 28 milliárd márkát fizetett, viszont különböző kölcsönök fejében 29 milliárdot vett fel a nemzetközi nagytőkétől. A nemzetközi nagytőke azért bocsátott ilyen hatalmas összegeket a német monopoltőkések rendelkezésére, mert arra számított, hogy az újból megerősödő Németországot a szocialista Szovjetunió ellen használhatja fel. Ezzel a segítséggel a német nagytőkések elsősorban átszervezték üzemeiket — „racionalizáltak" — s újból a többi imperialista hatalom félelmetes versenytársaként jelentek meg a világpiacon.

A kapitalizmus viszonylagos megszilárdulásának idején, tehát a huszas évek végéig Németországban látszólag gazdasági fellendülés volt. A kapitalizmus általános válságának talaján lejátszódó, 1929—33-as időszaki válság azonban megmutatta a fellendülés átmeneti voltát.

A nemzetközi kölcsönökkel talpraállított német ipar azonban igen magas kamatokat fizetett a kölcsönt nyujtó országoknak, s azért, hogy a világpiacon mégis versenyképes lehessen, Németországban emelte az árszínvonalat, s így a kölcsönök kamatait végeredményben a német nép fizette.

A német fasizmus tömegbázisa

A német ipar a külföldi kölcsönök felhasználásával tökéletesebb gépberendezéseket alkalmazott, átszervezte termelését, monopolisztikus tőkés alapon megszervezte belső piacait, s elsősorban a munkaintenzitás fokozásával növelte termelését. Ezzel milliószámra váltak „feleslegessé" számára a munkások. Németország-

ban már a válság nyílt kitörése előtt is több mint 2 millió állandó munkanélküli volt. A kapitalista „racionalizálás" állandó — strukturális — munkanélküliséget teremtett. A munkanélküli tömegek kikapcsolódtak a fogyasztásból, s ez csak fokozta a viszonylagos túltermelést.

A német kispolgárság megtakarított pénzét elvesztette a hadikölcsönökön és a háborút követő inflációban. Életszínvonala egyre zuhant. A kispolgári tömegek proletarizálódtak. Hitler és fasiszta mozgalma, az ú. n. nemzeti szocializmus, a Szovjetunió és a nyugati tőkés hatalmak elleni uszításával, a versaillesi békeszerződés elleni hangulatkeltésével, soviniszta, antiszemita és szociális frázisokat hangoztató demagógiájával jelentős kispolgári tömegeket nyert meg magának

A jobboldali szociáldemokrácia áruló politikájában csalódott, állandó munkanélküliségtől sujtott munkástömegek túlnyomó része a kommunisták felé fordult. Egy részük azonban, főleg a politikailag éretlen, *megtévesztett ifjúmunkások,* akik *soha munkásmozgalomban nem vettek részt, üzemekben nem dolgozhattak,* mert nem volt számukra munka — a fasiszta terrorszervezetekben helyezkedtek el.

A német nagytőkések kezdettől fogva felhasználták és egyre nagyobb mértékben támogatták Hitlert a munkásmozgalom elleni tevékenységében. Egyre hatalmasabb összegeket bocsátottak rendelkezésére, mellyel az választási propaganda-hadjáratait lefolytatta és bandáit felfegyverezte. A német forradalomtól való félelmükben az angol és francia nagytőkések is támogatták a német fasisztákat, már csak azért is, mert Hitlert és embereit eszköznek tekintették, nem csupán a német forradalom, hanem a Szovjetunió megsemmisítéséhez is.

A hitlerfasizmus módszerei

A világgazdasági válság már 1932 nyarán túljutott mélypontján. A fasiszta mozgalom csalódást keltett a tömegekben. A kommunisták következetes antifasiszta politikája egyre nagyobb tömegeket nyert meg. A német birodalmi gyűlésbe 1932 őszén még Hitler pártja jött be elsőnek, a második legnagyobb párt a Szociáldemokrata Párt, a harmadik a Német Kommunista Párt volt. A két párt *együtt* a parlamentben is erősebb volt, mint a fasiszták és feltétlenül erősebb volt az üzemekben. Egységes munkásosztály megakadályozhatta volna a fasizmus győzelmét, de a jobboldali szociáldemokrata vezetők árulása miatt a munkásság egységfrontja nem jött létre. Erre a keletporosz junkerek a nyugatnémet

ipari tőkésekkel szövetkezve, 1933 januárjában puccsszerűen hatalomra juttatták a nácipártot.

Hatalomra jutása után Hitler a legkíméletlenebb terrorral elsősorban a munkásság legkövetkezetesebb harcosai, a kommunisták ellen járt el. Százezrével záratta internálótáborokba, vagy gyilkoltatta meg a munkásosztály legjobbjait, majd mindazokat, akik nem voltak hajlandók *feltétlenül* alávetni magukat az ő és nagytőkés megbízói parancsainak.

A munkanélküli fiatalságot kaszárnyákba, kényszermunkára, munkatáborokba, mezei munkára vezényelte. Hatalmas fegyverkezést indított, a rendőrség és csendőrség létszámát megsokszorozta, egész hatalmas termelőapparátusát háborús készülődései szolgálatába állította.

A hadikészülődések révén a dolgozók létszáma is emelkedett, de a munkásság számára kifizetett reálbérösszeg még 1938-ban alig emelkedett túl az 1932. évi rendkívül alacsony színvonalon. Ezzel szemben a fegyverkezési megrendelések révén a német tőkések haszna megsokszorozódott.

A fegyverkezés és a háborúra való előkészülés üteme 1935-től még fokozódott. Hogy Németországot függetlenítsék a külföldi eredetű nyersanyagoktól, nagymértékben kifejlesztették a műanyagipart, amely szintén hatalmas munkástömeget foglalkoztatott, de drágán termelt.

A második világháború

Az angol és francia nagytőke Hitler számára *fontos gazdasági előnyöket és politikai sikereket biztosított.* 1935-ben visszacsatolták Németországhoz a *Saar-vidéket,* 1936-ban tűrték a Rajna-vidék katonai megszállását, majd 1938 tavaszán Ausztria bekebelezését és végül — a szégyenteljes müncheni egyezménnyel (1938 szeptember 30.) — kiszolgáltatták a Csehszlovák Köztársaságot Hitlernek. A Szovjetunió egységfront megteremtését követelte a támadó ellen, de a nyugati tőkés hatalmak, hogy Hitler-Németországot a Szovjetunió ellen fordítsák, csak a látszat kedvéért folytattak Moszkvában tárgyalásokat.

A második világháborúban a fasiszta Németország egymás után rohanta le ellenfeleit, gazdasági erejét — háborús potenciálját — a legyőzött ellenfelek gazdasági erejével és az országok kirablásával erősítette. A német monopoltőke tulajdonába vette versenytársainak iparát. Az I. G. Farben a francia vegyiparból „közös" francia-német vállalatot teremtett; a Göring-Művek megszerezték Európa nehézipari üzemeit stb. A holland, belga és francia

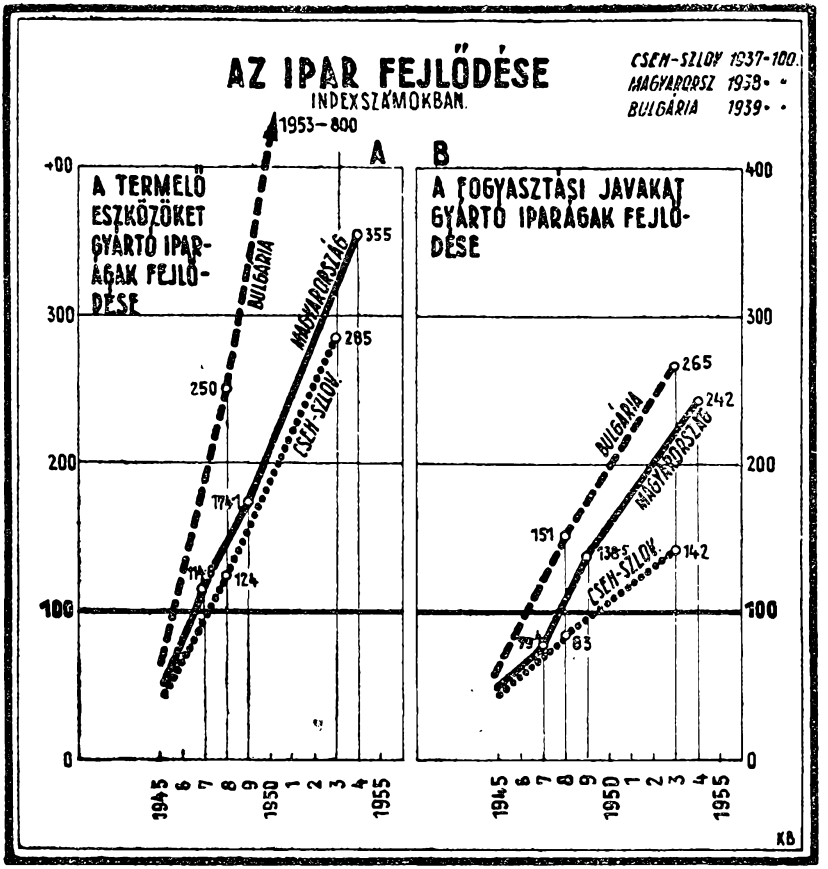

Magyarország adatai még az eredeti ötéves terv adatai szerint

tőkések gyáraiban náci-Németország számára termeltek. A megszállott országok lakosainak egy részét Németországba hurcolták kényszermunkára.

A Szovjetunió elleni galád orvtámadás megváltoztatta a második világháború menetét. A Szovjetunió vezetésével megindult az elnyomott európai népek háborúja a német fasizmus, az imperializmus, de a maguk uralkodó osztályának elnyomása és kizsákmányolása ellen is. A dicsőséges Vörös Hadsereg Sztálingrádtól Berlinig és az Elbáig verte a fasiszta betörőket és feltétel nélküli megadásra kényszerítette őket. A német nagyvárosok és üzemek nagy részét elpusztította a háború.

A potsdami határozatok

Az 1945. nyarán a *Berlini Háromhatalmi Értekezleten* hozott, úgynevezett potsdami határozatokban a Szovjetunió, Anglia és az USA vezetői leszögezték, hogy megakadályozzák Németország újrafelfegyverzését és a német monopoltőke újraéledését. A német népet azonban át kívánják vezetni a demokratikus népek táborába, s Németországot minden intézkedésükben mint gazdasági és politikai egységet tekintik. Németországot a négy szövetséges hadsereg négy külön „zónában" szállta meg.

A potsdami határozatok után a nyugateurópai és amerikai monopoltőke szovjetellenes politikája a megszállási övezetekből fokozatosan külön országokat teremtett.

Míg a Szovjet Hadsereg által megszállott zónában felszámolták a monopoltőkét és a nácizmus maradványait, a nyugati zónákban a szövetségesek újra felélesztették nem csupán a régi német nagyipart, hanem magát a nácipártot és annak fegyveres alakulatait is.

1948. nyarán pénzreformot vezettek be Nyugat-Németországban, s ezzel pénzügyileg is megerősítették Németország kettészakítását. A szovjet zónában erre szintén új pénzt vezettek be, de ez a valutareform nem a nagytőkések, hanem a dolgozók érdekeit szolgálta.

Nyugat-Németországban az USA nagytőke feltámasztotta a régi monopoltőkét, miközben hatalmas érdekeltségekre tett szert a német hadi- és vegyiiparban. Noha a szovjetellenes háborús programm érdekében megindult a termelés, a munkanélküliség állandó és a népesség élelmiszerellátása is állandóan akadozik.

Németország keleti részén már 1948-ban megszűnt a munkanélküliség és 1949. június 1-én megindult a kétéves terv végrehajtása.

1949 nyarán az angol-amerikai megszállók kikiáltották a nyugatnémet bábállamot, amelynek feladata, hogy Hitler-Németország utódaként a nemzetközi nagytőke zsoldjában, fegyveres erővel szolgáljon a Szovjetunió és a népi demokráciák ellen.

A Német Demokratikus Köztársaság

Erre a szovjet zónában a Német Szocialista Egységpárt (SED) és a köréje tömörült pártok a demokratikus német köztársaság kikiáltásával feleltek. Hangsúlyozták, hogy a Német Demokratikus Köztársaságot az eljövendő egységes demokratikus Németország magjának tekintik, s nem hajlandók kettészakítottnak és a nyugati imperializmus csatlósának elismerni Németországot.

A Német Demokratikus Köztársaságban, illetve a szovjet megszállási övezetben a háború után erélyesen végrehajtották az ország közigazgatásának megtisztítását a fasiszta elemektől. Ebben a Szovjetunió nagy segítségére volt a demokratikus német hatóságoknak. A Szovjetunió politikai és gazdasági támogatása tette lehetővé a NDK gazdasági életének beindítását és tervszerű továbbvitelét. Nagy szerepe volt a Szovjetunió nyersanyagszállításainak abban, hogy a kétéves tervet határidő előtt teljesítették, s az ötéves tervet a siker reményében indíthatták el. A Szovjetunió az ötéves terv sikeréhez is jelentős nyersanyagszállításokkal járul hozzá.

A NDK alkotmánya

Az új Németország alkotmányát az 1949. őszén megtartott népkongresszus dolgozta ki. Ez különleges jellegű alkotmány a népi demokratikus alkotmányok mellett. Németország akkor még *sem gazdaságilag, sem politikailag nem jutott el a fejlődésnek arra a fokára, amelyet a népi demokratikus országok már elértek.*

Az alkotmány elvileg kimondja, hogy *Németország egy és oszthatatlan* demokratikus köztársaság, amely a német országokon (Länder) épül fel. Ezzel a megállapítással az alkotmány számot vet a német nép hagyományaival és tagoltságával. *A köztársaság* minden döntő kérdésben mérvadó, ami a német nép fejlődését és létét a maga egészében illeti, minden más ügyben az *országok* maguk döntenek, s a *köztársaság* döntéseit is az *országok* hajtják végre. Az állampolgári jogok egységesek, csak *egy* német állampolgárság van.

A Német Demokratikus Köztársaság *területére* vonatkozólag az alkotmányban nincs utalás, jelezvén ezzel, hogy a mostani állapotot csupán ideiglenesnek tekintik.

Az *egyes országok* képviseletére az Országok Kamarája (Länderkammer) létesült, amelyben minden ország 500 000 lakos után küld egy képviselőt, de legalább egyet. Minden országnak saját országgyűlése (Landtag) van. Az Országok Kamarája hozzájárul a törvénykezéshez és bizonyos vétójoga van a Népkamarával szemben.

Gazdasági téren az alkotmány kimondja, hogy a „gazdasági élet rendjének mindenki számára emberhez méltó létet kell biztosítania, s meg kell felelnie a szociális igazságosságnak." Mindenki teljesítményének megfelelően részesül a javakban. A szövetkezeti gazdálkodást a törvény támogatja. Kimondja, hogy minden természeti kincs, gazdaságilag hasznosítható természeti

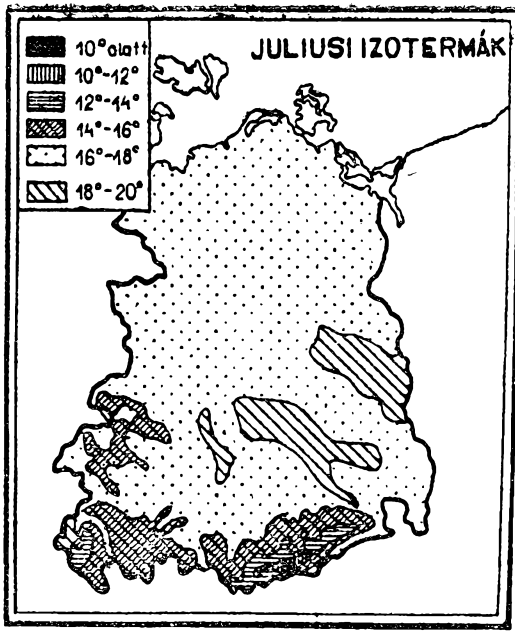

Mint télen, úgy nyáron is csekély változatosságot látunk. A magasabban fekvő területek nyáron is hűvösebbek, úgy, mint télen is.

erő a nép tulajdonába veendő. A monopolisztikus szervezetek, kartellek, szindikátusok, trösztök megszűnnek és tilosak. 100 hektárnál nagyobb földbirtok nem lehet magántulajdonban.

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG.

A két világháború között — Ausztria és Csehország bekebelezéséig — Németország területe 470 713 km² volt. A második világháború után az Oderától és Neisse-től keletre fekvő területeket, amelyeket Lengyelország három felosztása folyamán Poroszország szerzett meg, újból leválasztották. Így Németország területe 373 000 km²-re csökkent.

A nyugati tőkés hatalmak által megszállt terület kereken 252 000 km², a Német Demokratikus Köztársaság jelenlegi területe 121 000 km².

Németország északi és déli része között mind természetföldrajzilag, mind társadalmilag igen éles a különbség. A Szudétáktól az Érc-hegységen, Thüringiai erdőn a Taunusig és a Hunsrückig húzódó vonal Németországot két részre osztja. A déli

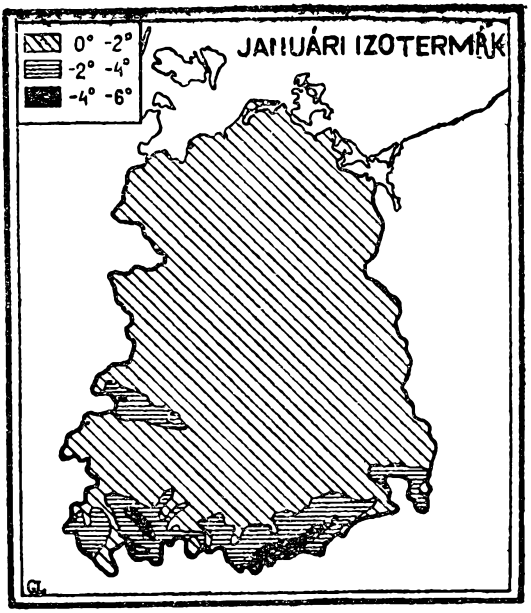

A Német Dem. Köztársaság hőmérséklete a tengerhez való kis távolság következtében kiegyenlített. Csupán a domborzat befolyásolja lényegesebben a hőmérsékletet.

rész — a Rajna-árok kivételével — magasfekvésű, hegyes, dombos vidék, az északi rész túlnyomórészt diluviális síkság. Ugyanez a vonal éles határt von az északnémet és délnémet nyelvjárások között.

Egy másik kettősség, társadalmi és történeti ellentét is alakult ki a régi Németországban, az Elbától *nyugatra és keletre* fekvő területek között. Az Elbától nyugatra eső vidék a „régi Németország" és egyben az új *ipari* Németország is, amellyel szemben a keleti síkságokon kibontakozott és 1945-ig fennmaradt a mezőgazdasági, feudális, nagybirtokos jellegű Németország, az „Elbán túli", vagy „keletporosz junkerek" birodalma.

Németország északi határa az Északi- és Keleti-tenger, csupán egy keskeny sávon érintkezik Schleswig-Holsteinnél Dániával. Nyugaton Hollandia, Belgium és Franciaország a szomszédai. Ezek a határok inkább nyelvi, néprajzi határok, csupán Strassburgtól délre a Rajna alkot tényleges, fizikai földrajzi választóvonalat. Az ország déli határa a Rajna-kanyartól keletre továbbra is a Rajna, majd az Allgaui, Bajor és Salzburgi Alpok vonalában Svájc és Ausztria. Délkeleten egy rövid szakaszon még Ausztria a határ, majd a Cseh Erdő és az Érc-hegység vonalában Csehszlovákia. Keleten a Neisse-Odera vonalon Lengyelországgal határos Németország. Ez a vonal a földrajzilag és tör-

ténelmileg is egyaránt indokolt keleti határ, amelyet az NDK kormánya is végleg „békehatár"-nak ismert el Lengyelország felé.

A NDK nyugati határa jelenleg Schleswig-Holsteintől keletre, észak-déli irányba húzódik, a *Thüringiai Erdő* nyugati szögletéig, majd ennek vonalát követve éri el a cseh határt.

A NDK „országai": Brandenburg (38,2), Mecklenburg (23,4), Szász-Anhalt (28,9), Szászország (15,3) és Thüringia (15,8 ezer km^2).

Domborzat

A NDK területe délről észak felé lejt. Délkeleti határán az Erzgebirge (Érchegység) emelkedik, délnyugati részén a Német Középhegység vonulatai húzódnak. Tagjai: a *Thüringer Wald* és a *Harz*.

A *Thüringer Wald* ókori tönk. Legmagasabb pontjai elérik a 980 métert. Sűrű erdő fedi. Az erdők leereszkednek a homorú lejtők kezdetéig. A földművelés egészen idáig hatol fel.

A Thüringer Wald és a Harz között összetört triászkori homokkőrétegek rossz termőföldet adnak, de a medence mélyebb részén már jobb talajokat találunk. Az *Erfurti Medence* nehezen áttekinthető dombvidék.

A *Harz*-hegység is ókori kőzetekből álló tönk, északnyugati sarka merészen kiemelkedik, délkelet felé alacsonyodik, és eltűnik az Erfurti Medence triászkori rétegeinek táblája alatt. Teteje fennsíkszerű, legmagasabb pontja a Brocken (1142 m).

A Német Középhegységtől északra az *Északnémet-síkság* felszínét a jégkorszak alakította ki. A jégtakaró visszahúzódásában többször szünetet tartott, s ilyenkor a jégtakaró szélén morénákat hagyott hátra. A széles morénavidéket a morénahalmok között elszórt számtalan apró tó miatt *Északnémet Tóhátság (Seenplatte)* néven nevezzük. A visszavonuló jégtakaróból a Seenplatte területén elmaradt egy-egy darab, s ezek helyén maradtak azok a bonyolult alakú tavak, amelyek a Spree és a Havel vidékét jellemzik. Ilyen Berlin kirándulóhelye, a Wannsee és a Müritz-See, Berlintől északra.

A Lüneburger Heide-nek csak a keleti fele van a Köztársaság területén. Földművelést csak a folyók mellé települt kis falvak folytatnak. Még ma is a Köztársaság leggyérebben lakott területe.

Egészen hasonlóak hozzá a *Fläming* pusztai jellegű száraz dombjai.

Az északnémet morénavidéket a jégkorszakból eredő homokos talaj borítja, ami kitűnő rozs- és burgonyatermő talaj.

Az Északnémet-síkság Balti-tengeri partvidékére az erős *düneképződés* jellemző. Az Odera torkolatától csaknem összefüggő vonulatban végigkísérik a Keleti-tenger homokos partvidékét.

Az éghajlat

átmeneti a nyugateurópai óceánikus és a keleteurópai kontinentális éghajlat között. Az ország belseje felé haladva mind a hőmérséklet, mind a csapadék csökken. Az évi középhőmérséklet átlagosan 9 C°, a csapadék Dresden környékén 670, Leipzig környékén 620, Jena környékén 590 mm.

Németország legfontosabb folyói

nyugaton az Északi, keleten a Keleti (Balti) tengerbe ömlenek. Nyugaton legfontosabb folyója és víziútja a *Rajna,* amely pusztuló delta-torkolattal már holland területen ömlik tengerbe. A Rajnától keletre a *Weser* Bremennél széles tölcsértorkolattal folyik az Északi-tengerbe. A Csehországban eredő Elba Németország legnagyobb folyója, amelyet a Saale, Mulde, Elster és más kisebb folyók vize táplál. Ez már nagyrészt a jelenlegi NDK területén folyik, de széles tölcsértorkolattal Hamburgnál — „nyugati" területen — ömlik az Északi tengerbe. A keleti határfolyó, az *Odera* Stettinnél éri el a Keleti-tengert. Németország egyedüli fontos folyója, amely nem az Északi, vagy Keleti-tengerbe ömlik, a *Duna.*

A népesség

Németország lakossága a német egység megteremtése után rohamosan szaporodott. Az 1870. évi 41 millióról 66 millióra emelkedett 1939-ig, annak ellenére, hogy az első világháború következtében a területi változások által 6,5 millióval és további 3 millió elesettel csökkent a népesség. *Körülbelül 3 millióra volt tehető az elmaradt születések száma.* Ugyanez idő alatt a népsűrűség km^2-ként 76 lakosról 141-re emelkedett.

A *jelenlegi* Németország lakosainak száma szintén 66 millió, a második világháborúban elszenvedett 4 millió katonai és 1.5 millió polgári halottat kitevő emberveszteség és az elmaradt születések ellenére. A második világháború előtt — az egész *akkori* Németországot számítva — a lakosságnak mintegy harmadrésze élt 100.000 lakosú, vagy nagyobb városokban.

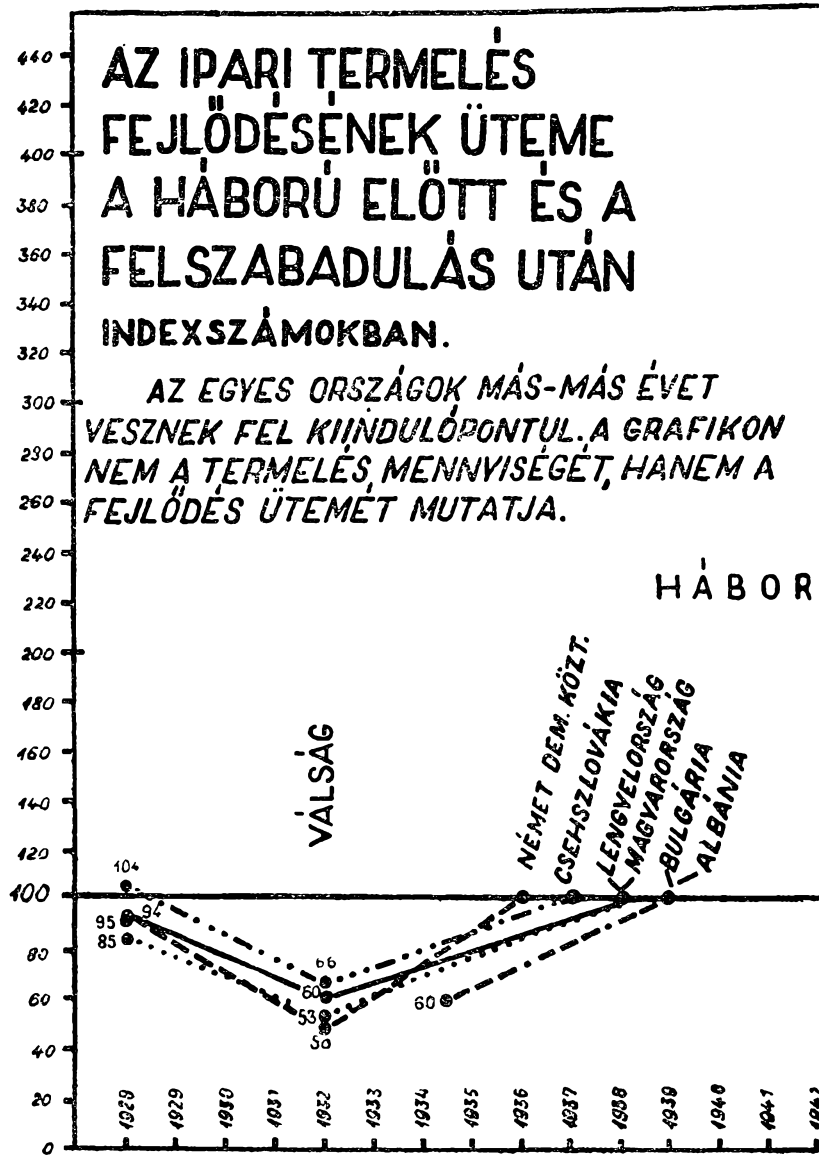

Magyarország adatai az eredeti ötéves terv szerint. Magyarország i
Az adatok az egyes országokban alkalmazott eltérő számítási módszerek m
előtti sorokat a népszövetségi statisztikák al

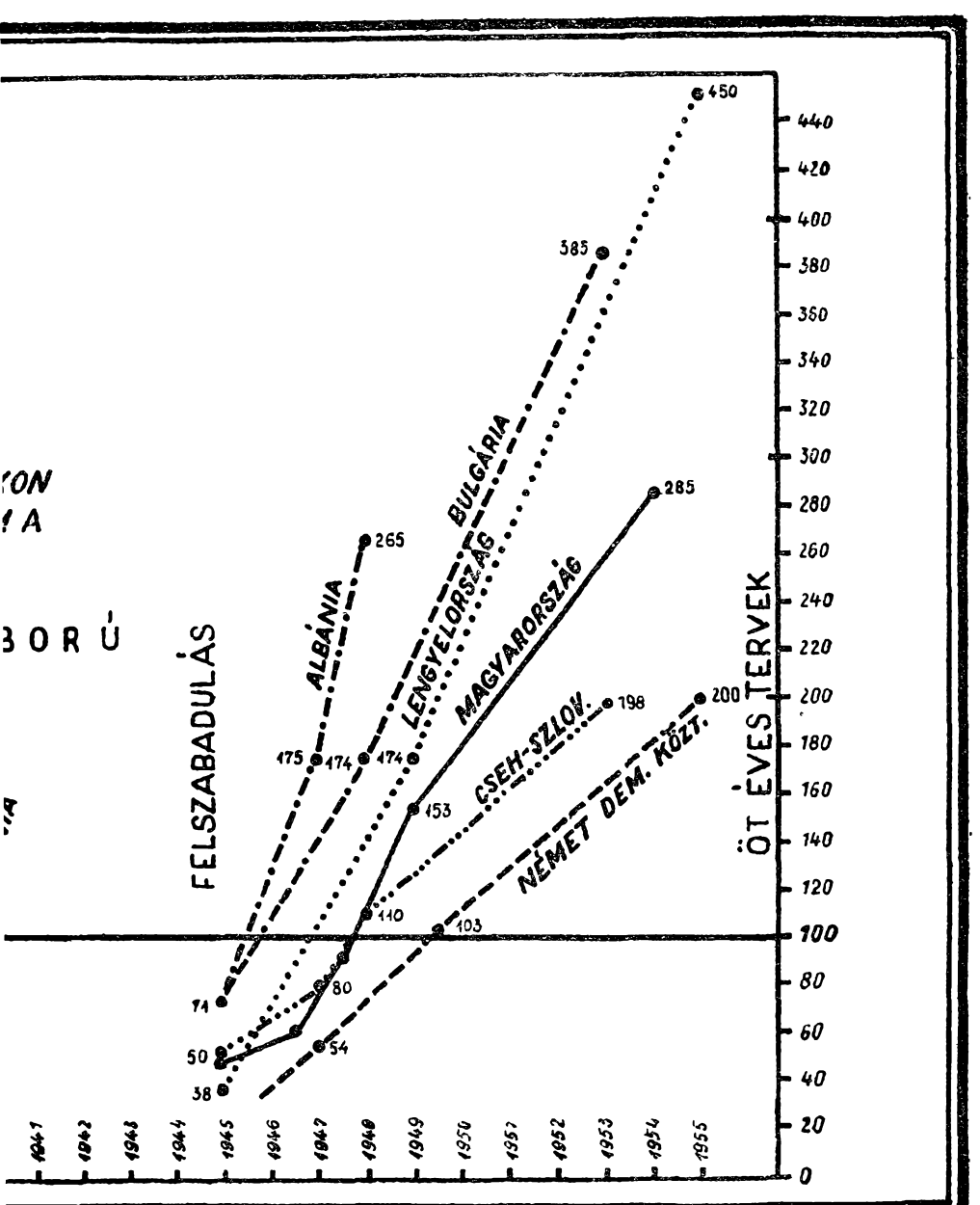

ország ipari termelése 1954-re a fenti léptékben eléri a 450 index-számot.
zerek miatt csak korlátozott mértékben hasonlíthatók össze egymással. A háború
tikák alapján számítottam át megfelelő bázisra.

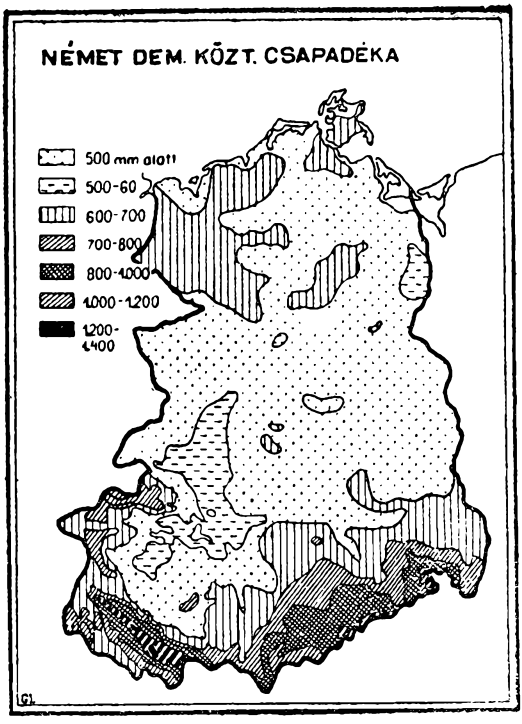

A NDK lakosainak száma 17,3 millió, így a népsűrűség itt is 141 lakos km²-ként. A NDK-ban súlyos probléma ma a menekültek elhelyezése. A második világháború utáni áttelepítések következtében az *egész* Németország területén nem kevesebb, mint 11,6 millió olyan lakos van, akik korábban nem a jelenlegi helyükön laktak. Ezekből 4,3 millió jut a NDK-ra. Brandenburgban az összlakosság negyedrésze, Mecklenburgban 43%-a, Anhaltban 24%-a áttelepült, illetve áttelepített.

A NDK legnagyobb városa Berlin, a volt Német Birodalom fővárosa, amelynek lakossága a háború előtt több mint 4 millió volt, a háború után 3 millióra csökkent. Berlin szovjet övezetében jelenleg több mint 1 millió ember lakik. Fontosabb városok még: Leipzig, jelentős nyomda- és textilipari és kereskedelmi központ (700 000 lakos), Dresden (630), Szászország fővárosa, Chemnitz, régi textilipari központ (340), Magdeburg vegyesipari központ (340), továbbá Potsdam (135), Rostock (121), a NDK

legfontosabb kikötője, Dessau (119), fontos nehéz- és gépipari központ (Junkers Művek) stb. A NDK lakosságának több mint 20%-a 100 000 lakosnál többet számláló nagyvárosokban lakik.

Foglalkozás szerint a második világháború előtt Németország népességének közel fele az ipari népességhez tartozott, s kevesebb, mint 30%-a foglalkozott csupán földműveléssel. Igen jelentős — 18% — volt a *forgalmi: közlekedésben, kereskedelemben alkalmazott lakosság arányszáma.* Az ipari népesség nyugaton és délen volt a legsűrűbb, a mezőgazdasági népesség a keleti országokban viszonylag nagyobb. Mindemellett a régi Németország keleti részén fekvő NDK még mindig inkább ipari, mint mezőgazdasági jellegű ország, noha az ipar jelentősége a nemzeti jövedelemben nem olyan nagy, mint nyugaton. Az új, ötéves terv ezt a különbséget erősen csökkenti.

Az áttelepítések és a lengyel területek visszacsatolása következtében a NDK ma már teljesen nemzeti állam, területén számottevő nemzetiség nincs.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

A felszabadulás előtt

Németország *gazdag nyersanyagkészletei* (főleg kő- és barnaszene) hozzájárultak ahhoz, hogy a német egység megteremtése után a franciáktól kizsarolt 5 milliárd aranyfrank hadisarc felhasználásával a német kapitalizmus a világ egyik legerősebb ipari hatalma lett. A kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének egyik jellegzetes példája a német ipar gyors kifejlődése a XIX. század végén és a XX. század elején.

Németország ipari teljesítőképességén és nagyhatalmi állásán az első világháború is alig változtatott valamit. A világgazdasági fellendülés csúcspontján, 1929-ben Németország ismét a világ harmadik kőszéntermelője, első barnaszéntermelője, második nyersacéltermelője és második ipari készárutermelője és szállítója volt. Németország gazdasági és ezáltal politikai életében a rajnai nehézipar nagytőkés tulajdonosai, a „szénbárók" vitték a vezető szerepet.

A *német ipar* a legtrösztösödöttebb és legkartellizáltabb ipar volt Európában, itt volt legtökéletesebben kiépítve a monopolkapitalizmus. A vegyipari termelés 80%-a egyetlen tröszt, az I. G. Farbenindustrie kezében volt. Ugyanennek a trösztnek tulajdonában volt a német barnaszénbányák túlnyomó része. A kőszéntermelés 60—80, majd 98%-a állott a Rajna-Westfáliai Kő-

szénszindikátus ellenőrzése alatt. Két trösztöt tartotta kezében 100%-ig a kálisó termelését és kivitelét. Az acélipar legnagyobb trösztje az Egyesült Acélművek (Vereinigte Stahlwerke) volt, továbbá a hírhedt Krupp-féle ágyúgyár, a nyersacéltermelés 35—40%-ával, ill. 15—20%-ával. Ezek és még 2—3 Ruhr-vidéki nehézipari tröszt tartotta kezében Németország teljes vas-, acél- és gépiparát.

Az Elbától keletre a régi porosz nagybirtokosok, a junkerek saját birtokaikon létesítettek mezőgazdasági ipari üzemeket, cukorgyárakat, szeszfőzdéket stb. Jelentőségük azonban az uralkodó osztályon belül egyre csökkent. Nyugat- és Dél-Németországban a kisárutermelő mezőgazdaság kis- és középüzemei voltak túlsúlyban.

Németország a korábban iparosodott nyugati államokkal ellentétben nem rendelkezett gyarmatokkal, s a jóvátételi és kamatterhek is nehézzé tették a német finánctőke helyzetét. A világgazdasági válság ezért igen súlyosan érintette. Legnagyobb bankjainak és iparvállalatainak egész sora vált fizetésképtelenné, a válság terheit azonban a dolgozókra hárították. A tönkrement vállalatokat az állam pénzéből állították talpra a dolgozók terhére.

Hitler hatalomrajutása után a monopolvállalatok és az állam egybeolvadása folytatódott, a trösztöket kibővítették, sőt később kényszertrösztök és kartellek alapítását rendelték el minden iparágban. Az így egységesen szervezett iparágak vezetését a legnagyobb trösztök kapták meg, amelyek ilyen módon *állami hatalommal felruházott szervezetekké váltak.*

A német fasizmus a legkíméletlenebbül segített a trösztöknek a kistermelők kiirtásában. Százezrével záratta be ezeknek üzemeit, őket magukat pedig gyárakba kényszerítette. Az ipari és egyéb középrétegek elproletarizálása sehol sem volt olyan teljes és szervezett, mint Németországban. A trösztök hatalmának ilymódon való alátámasztása és megerősítése a háború folyamán, az ú. n. totális mozgósításban érte el csúcspontját. A monopoltőkével teljesen összeforrott náci-rendszer legkíméletlenebbül zsákmányolta ki a munkásokat, akiket éhbéren és éhség-élelmiszeradagokon tartott, a háború megnyerése utánra ígérve kárpótlást. Legborzalmasabb volt a sorsuk az Európából Németországba hurcolt, rabszolgasorban tartott munkásoknak, akiknek ki nem fizetett bére szintén a trösztök profitját növelte.

A háború folyamán Németország — noha Európa országainak összes természeti kincsei és üzemei rendelkezésére állottak — teljesen felélte tartalékait. Üzemeinek jelentős részét elpusztították a bombázások és a szárazföldi harcok.

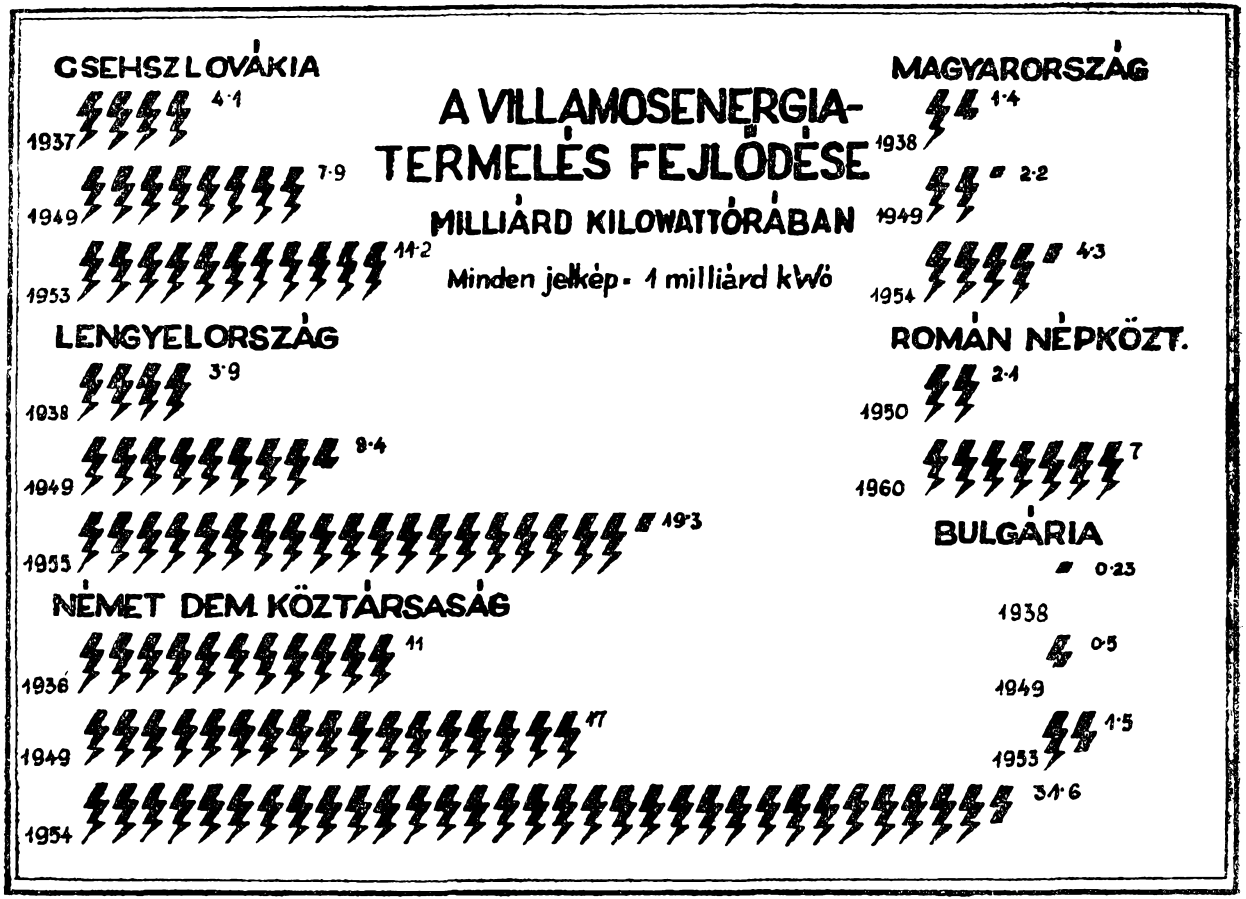

Magyarország villamosenergia-termelése a módosított ötéves terv szerint 1954-ben 6,5 milliárd kWó.

A NDK reformjai

A NDK területén még a köztársaság kikiáltása előtt végrehajtották a trösztök és más monopóliumok tulajdonában volt üzemek kisajátítását, amelyek *néptulajdonba vett üzemekké* alakultak át. (Volkseigene Betriebe.) (A háború előtt a NDK területén az ipari termelés 59%-a volt a monopóliumok kezében.) Az 1946-ban megtartott népszavazás alapján elkobozták a háborús bűnösök és a volt aktív nácik közép- és nagyvállalatait is. A NDK területén 1948 első negyedében az ipari üzemeknek szám szerint 8%-a, a termelés szerint 45%-a volt a néptulajdonba vett üzemekben, 1950 első felében 68,7%. Úgyszólván 100%-ig néptulajdonná vált a bányászat, több mint 50%-ig a vas- és fémipar, 41%-ig a gépgyártás és mintegy harmadrészben az elektrotechnika, a vegyipar, a textilipar, cellulozeipar, villamos- és gázenergiatermelés. A néptulajdonba vett üzemek mellett a NDK területén több mint 1000 ipari szövetkezet működik. A bankok túlnyomó része szintén néptulajdonban van. Viszont 1950-ben a nagy- és kiskereskedelem jó része még magánkézben volt.

A NDK gazdasági helyzetét megnehezítette a német gazdasági és politikai terület *kettészakítottsága*, minek következtében főleg az ipar jelentős nyersanyaghiányban szenvedett. A német dolgozók azonban a SED útmutatásával legyőzik az összes nehézségeket. 1948-ban sikerült a munkanélküliséget megszüntetni és a költségvetést egyensúlyba hozni. A munka fokozatosan megindult. A termelés és a termelékenység emelkedett. Az 1947. évi ipari termelés az előző évinek 111 és az 1936. évinek 59%-ára emelkedett, s ugyanakkor a nyugati országrész termelése 39%-ot ért el.

Kétéves terv után ötéves terv

Az 1946—48. évi eredmények, a termelés és termelékenység emelkedése, a munka minőségi javítása és a lakosság jobb ellátása lehetővé tette az első — kétéves — népgazdasági terv kidolgozását.

A terv célja volt az ipari termelés és termelékenység további emelése, a vetésterület növelése, nagy beruházások végrehajtása, hogy a dolgozók életszínvonala is tovább emelkedjen.

A NDK kikiáltása és a SED céltudatos vezetése nagyban hozzájárult a terv sikeres végrehajtásához. A kétéves tervet idő előtt — 18 hónap alatt teljesítették, sőt túlteljesítették.

Az ipari termelésnek 1950-ben el kellett érnie az 1936. évi termelés 81%-át, ami az 1917. évi színvonal 35%-os túlhaladását

jelentette volna. De a termelés 1950 nyarán 3,1%-kal volt magasabb, mint 1936-ban. Az ipari tervet tehát több mint 20%-kal teljesítették túl.

A barnaszéntermelés és a vegyipar termelése 8%-kal volt magasabb az 1947. évinél. A mezőgazdaságban a vetésterület 1950-ben 1% híján elérte az 1938. évit, s a tervet minden téren túlteljesítették. A munkatermelékenységet 1936-ban 100-nak véve, az 1947-ben 56% volt, majd 1949-ben 85% és 1950-ben 93,8%, azaz az emelkedés több volt, mint az előirányzott 30%. A kifizetett bérösszeg az előirányzott 16,4% helyett 33,3%-kal növekedett, a beruházási tervet 28%-kal túlteljesítették.

Az ötéves terv az 1951—55. évek munkáját foglalja össze. Célja a termelés és életszínvonal háború előtti arányainak túlhaladása olyan mértékben, ahogyan az az imperialista Németországban elképzelhetetlen volt.

Az ipari termelés 1955-ben kétszerese lesz az 1936. évinek.

A mezőgazdaság hektárhozamai átlag 25%-kal emelkednek.

A munka termelékenysége 60%-kal, az ipari reálbérek 20 %-kal emelkednek. A bérösszeg 37%-kal lesz magasabb 1955-ben, mint 1950-ben.

A nemzeti jövedelem 60%-kal emelkedik. A nemzeti jövedelemből 27 milliárdot fordítanak beruházásokra.

A lerombolt és újjáépítendő, továbbá új ipari üzemek építésére 14 milliárdot, lakásépítésekre 4,2 milliárdot fordítanak.

A német ötéves terv elsősorban az ország békés újjáépítését és fejlesztését tűzi ki célul. A dolgozók életszínvonalának emelése mellett azonban az ország gazdasági erejének növelését is szem előtt tartja.

„Az ötéves terv világító példa lesz Nyugat-Németország dolgozó népe előtt arra, hogy hogyan élhet boldogan az egész német nép imperialista Marshall-terv, megszállási statutumok, angol-amerikai katonai kormányzat nélkül — egy békés és haladó, demokratikus rendszer alapján, a tervgazdálkodás alapelveinek alkalmazásával" — mondotta Walter Ulbricht, az ötéves terv irányítója a tervről szóló beszámolójában.

IPAR

Energiagazdaság

Németország bányászatában és energiaellátásában döntő szerepet játszott és játszik a szén: — kőszén és barnaszén egyaránt. A német kőszén és barnaszénkészlet és termelés világviszonylat-

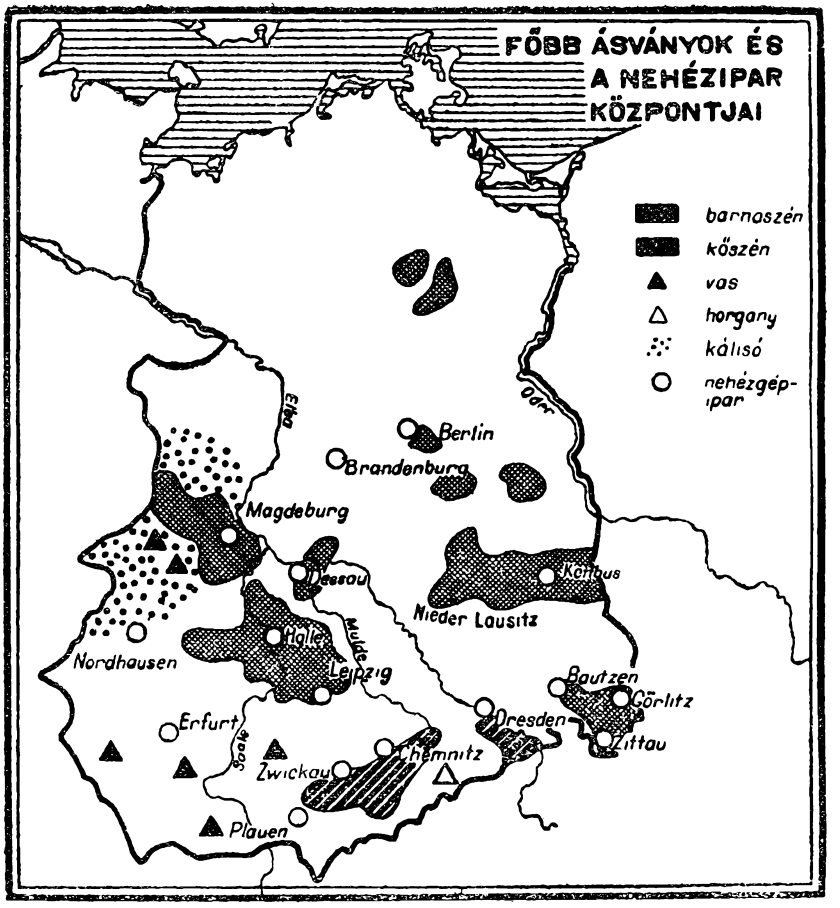

A Német Demokratikus Köztársaság legfontosabb ásványi nyersanyaga a barnaszén. E téren a Német Dem. Közt. a világon az első helyen áll, ipari- és villamosenergia-termelésének alapja egyaránt a barnaszén. Ezért a legjelentősebb ipari üzemek a barnaszénterületek közelében helyezkednek el.

ban is jelentős. A második világháború előtt Németország a kőszéntermelésben az USA és Anglia után a harmadik helyet foglalta el, a barnaszéntermelésben pedig minden más országot messze megelőzött.

Míg a *kőszén* a német vas-, fém- és gépipar hatalmas kifejlesztésének anyagává vált, a *barnaszén a* XX. században nemcsak üzemanyag, hanem egyre fokozottabban nyersanyag is volt a né-

met vegyipar számára. Míg a kőszéntelepek főleg Nyugat-Németországban terülnek el, a barnaszénkészletek Közép- és Kelet-Németországban — a jelenlegi NDK területén — fekszenek.

A *Rajna-Westfáliai kőszéntelepek* között a legfontosabb a Ruhr-vidék és a Saar-vidék, a keleti terület jelentéktelen. A kő széntermelés 1936-ban egész Németországban 158 millió tonna volt, ebből a jelenlegi NDK területére csupán 3—3,5 millió tonna jutott. Ezt a mennyiséget a kétéves terv végére sikerült elérni. Az ötéves terv utolsó évében 1955-ben 4 millió tonna lesz a termelés.

A *barnaszén* legfontosabb területei *Thüringiában* és *Szászországban*, a *Mulde* és a *Saale* között fekszenek, további jelentős barnaszénvidék a Nieder-Lausitz és a csehszlovák határnál a Zittau—Görlitz—Bautzen háromszög.

A barnaszéntermelés 1936-ban egész Németországban 161 millió tonna volt, ebből több, mint 100 millió tonna jutott a NDK jelenlegi területére. A békeszínvonalat a termelés már meghaladta, s a cékitűzés 1955-re a háború előtti mennyiségnek több, mint kétszerese: 205 millió tonna.

A NDK területén különösen kevés a vízienergia. A háború folyamán lerombolt, elpusztult erőműveket még nem állították teljesen helyre. A teljes helyreállítás — új erőművek létesítésével párhuzamosan a NDK területén — az ötéves terv folyamán következik be.

Németország és a NDK *elektromos energia* termelése túlnyomórészt szénen alapszik, főleg barnaszénen. *Egész* Németország villamosenergiatermelése 1937-ben 49 milliárd kWóra volt.

A villamosenergiatermelés a NDK-ban már 1946-ben túlhaladta a háborúelőtti 11 milliárd kWó-t. A termelés 1949-ben 17 milliárd volt, s 1955-ig 31,6 milliárdra emelkedik. Ehhez a meglevő berendezések teljes kihasználása és több, mint 2 millió kW kapacitású új erőmű építése szükséges, az ötéves terv előirányzata szerint.

A nehézipar és nyersanyagai

Az imperialista Németországnak állandó súlyos problémát jelentett a vasérchiány. Vasérc-szükségletét csupán a német-francia háború és az első világháború közötti időben (1870—1914) tudta túlnyomórészt saját készleteiből fedezni, mert u. i. akkor Nyugat-Európa leggazdagabb vasércterülete, a lotharingiai Minette Németországhoz tartozott. 1918. után szükségleteinek kétharmad részét Svédországból, Franciaországból és az északafrikai francia gyarmatokról fedezte.

Az NDK is aránylag szegény vasércekben. Csupán az Érc

hegységben és Zwickau közelében vannak kisebb érckészletek. Az itteni bányák termelését az ötéves terv folyamán közel megötszörözik és így 1,8 millió tonnát bányásznak. Ez a mennyiség azonban nem fedezi a tervben előirányzott vas- és acéltermelés szükségleteit.

Egész Németország *nyersvastermelése* 1936-ban 15 millió tonna volt, *acéltermelése* 19 millió tonna. A termelésnek több, mint kétharmada jutott a Ruhr-vidékre, s nem egészen fél millió tonna a jelenlegi NDK területére. A kétéves terv folyamán a nyersvastermelés 300 000 tonnára, az acéltermelés pedig 600 000 tonnára emelkedett. Az ötéves terv végére, 1955-re 1,3 millió tonna nyersvas és 3 millió tonna acél termelését irányozták elő. Brandenburgban 1919. folyamán kezdte meg működését egy új acélmű.

A *bauxit*termelés egész Németországban jelentéktelen volt, de az olcsó barnaszénből nyert villamosenergia felhasználásával Németország Európa, sőt ideiglenesen a világ első *alumínium*termelője volt évi 200 000 tonna termeléssel. A német alumíniumkohók nagyrésze elpusztult a háború folyamán.

A német gépipar termelése és kivitele az elsők között, sőt időnként *az első* volt a világon. A feldolgozó nehézipar súlypontja szintén a Ruhr-vidék és általában a Rajna-vidék volt, de a jelenlegi NDK területén is vannak igen jelentős nehéz-, illetve gépiparl üzemek. A gépipar terén sokkal nagyobb volt Közép-Németország jelentősége, mint a nyersvas, vagy acéltermelésben. Igen jelentősek a Berlin-környéki, thüringiai és szászországi gépipari üzemek. Fontos gépipari városok: *Berlin, Magdeburg, Görlitz, Bautzen* (vagongyárak), *Leipzigben* nyomdagépeket, *Zwickauban* traktorokat gyártanak, s új traktorgyárak épülnek Brandenburgban és Nordhausenben. Az NDK gépiparának súlypontja a Magdeburg—Chemnitz—Erfurt háromszög.

A termelést az ötéves terv folyamán több, mint megkétszerezik. Ehhez szükséges a gépgyárak teljes helyreállítása, kapacitásuknak teljes kihasználása, s új üzemek építése. Az utolsó évben, 1955-ben a német nehézipar 30 000 szerszámgépet, 13 000 vasúti személy és teherkocsit, 24 000 teherautót, 12 000 traktort és más gépet gyárt.

A vegyipar nemcsak Németországnak, hanem az NDK-nak is egyik legfontosabb iparága, már azért is, mert három fontos nyersanyaga tekintetében fedezni tudja szükségleteit, azaz: bőségesen rendelkezik *barnaszénnel, kálisóval* és *konyhasóval*. A vegyipar fő termelő területe szintén az *Elba* és a *Saale* által alkotott háromszög, azaz a kálisó és barnaszéntelepek vidéke, a *Magdeburg—Dresden—Plauen—Erfurt—Halle* városok által határolt terület.

Az említett városokon kívül jelentős vegyipari központ a volt *I. G. Farben* tröszt legnagyobb vegyipari üzemével, a Saale melletti Leuna és Leipzig, ahol jelentős gumiipar is van. A vegyipar műtrágyák és anilinfesték mellett főleg gyógyszereket termel; s nyersanyagellátása e téren is biztosítva van. A kétéves terv folyamán az NDK vegyipara elérte a területére számított termelés háború előtti színvonalát, s termelése az ötéves terv folyamán 82 %-kal nő. Noha a legnagyobb gyógyszervegyészeti gyárak Nyugat-Németországban vannak, az NDK gyógyszeripara fedezi a belső szükségletet, sőt még kivitelre is dolgozik.

Németország egyik legfontosabb ásványi kincse a *kálisó*, amelyet túlnyomórészt Közép-Németországban bányásznak, a *Harztól* északra és keletre, *Halle, Stassfurt, Schönebeck, Schöningen* környékén, továbbá *Erfurt* és *Salzungen* mellett. Ezek a területek most az NDK-hoz tartoznak, s jelentékeny mértékben járulnak hozzá gazdasági erejének alátámasztásához. A termelés 1955-ben eléri az évi 2 millió tonnát. A háború előtti Németország volt a világ legnagyobb kálisótermelője. Az NDK ma is az elsők között van és ez belterjes mezőgazdaságának egyik alapja.

A háborús pusztítás következtében igen fontossá vált *az építőanyagipar* termelése, amelyet a kétéves terv folyamán 48%-kal növeltek, s az ötéves terv alatt újból 82%-kal. Az építőanyagipar legfontosabb üzemei, főleg cementgyárak, a Saale melletti városokban vannak, s a barnaszénre mint üzemanyagra támaszkodnak. A cementáruk ipara *Chemnitz, Zwickau, Plauen* és *Leipzig* városokban létesült. Ugyanezek a területek jelentősek a porcellán és üveggyártásban.

A könnyűipar

A fafeldolgozó és papíripar települési területe az Érchegység és a Thüringiai Erdő, mert itt juthat elegendő mennyiségben barnaszénhez (energiaforrás) és fához. A fafeldolgozó és a faipar is az Elba—Saale háromszögben van leginkább képviselve, legjelentősebb központja itt Leipzig, s ezenkívül még Berlin. Ez a két város volt a német nyomdaipar és könyvkiadás legfontosabb központja.

A hagyományos régi német *textilipar* Szászországban és Thüringiában bontakozott ki, ahol kezdetben — s még a XIX. század első felében is — len- és gyapjúszövés és fonás volt a legfontosabb textilipari ágazat. A len- és gyapjútermelés súlypontja továbbra is megmaradt ezen a területen, míg Nyugat-Németországban és délen jelentősége csökkent. A pamutipar viszont inkább Nyugat-Németországban fejlődött ki, tekintettel az importkikötők

közelségére. Sokkal kevésbbé volt jelentős az Érchegység és a Szudeták északi lejtőjén. Csak azért települt itt pamutfeldolgozó, mert már képzett textilipari munkásréteget és hajtóenergiát talált.

A német textilipar legfontosabb termelőhelyei: *Chemnitz, Annenkoff, Limburg, Leipzig, Forst, Szászországban* és *Thüringiában*. A vászonipar ezek mellett még *Sorau, Brenzing és Landshut* környékén bontakozott ki nagyobb mértékben (Nyugat-Németországban Bielefeld környékén).

A háború után újból megindult az NDK területén a textiltermelés, azonban nyersanyaghiány miatt csak korlátozott mértékben.

Németország a világ egyik legnagyobb műselyem és műrost termelője volt. Egész Németország háború előtti műselyemtermelése 57 000 tonna volt. Az NDK-ban is fontos szerepet töltenek be még mindig a műtextilanyagok. Az NDK termelés 1950-ben 10 000 tonna, 1955-re 32 000 tonna. A műrosttermelés megfelelő számai 285 000 tonna és 82 000, illetve 126 000 tonna. A műselyem- és műrostgyárak a fogyasztópiacoknál, azaz a nagyvárosokban vannak.

A textiláru termelés 1948-ban csupán 36 millió méter volt, (Magyarországon 140 millió méter). A Szovjetunió fokozott mértékben szállít az NDK-nak textilanyagokat. Az előirányzat 1950-re 29 500 tonna különböző textilanyag, gyapot, gyapjú stb. volt. Az ötéves terv folyamán a textilellátás jelentősen javul.

A bőr- és cipőtermelés főleg a nagyvárosokban és azok körül alakult ki. Az NDK területén *Berlin* és *Dresden* a legjelentősebb központok. A cipőtermelés 1946. és 1948. között több, mint megkétszereződött, 1950-ben már meghaladta a 8 millió párat, s a bőrcipőtermelés 1955-re 21 millió párra emelkedik.

Míg a nehéz-, vegyi- és textilipar Közép-Németországban és Nyugat-Németországban települt — különös tekintettel az energiaforrásokra — az *élelmiszeripar* inkább Kelet- és Észak-Németországban telepedett le, a nyersanyaghoz közel. Az NDK élelmiszeripara is inkább az ország északi részén található, elszórtan. A cukortermelés az 1948—49. idényben elérte a 6 millió mázsát, ami közel háromszorosa Magyarország cukortermelésének. Az 1950. évi előirányzat 7,5 millió mázsa, 1955-re 8,9 millió.

MEZŐGAZDASÁG

Tulajdonviszonyok

Az NDK területén a mezőgazdaságban a háború előtt túlnyomórészt a porosz junkerek és szász nagybirtokosk voltak az urak. A mezőgazdasági üzemek 1 százaléka, de a területnek 30%-a (ebből az erdők 32%-a) volt a kezükben. A mezőgazdasági népes-

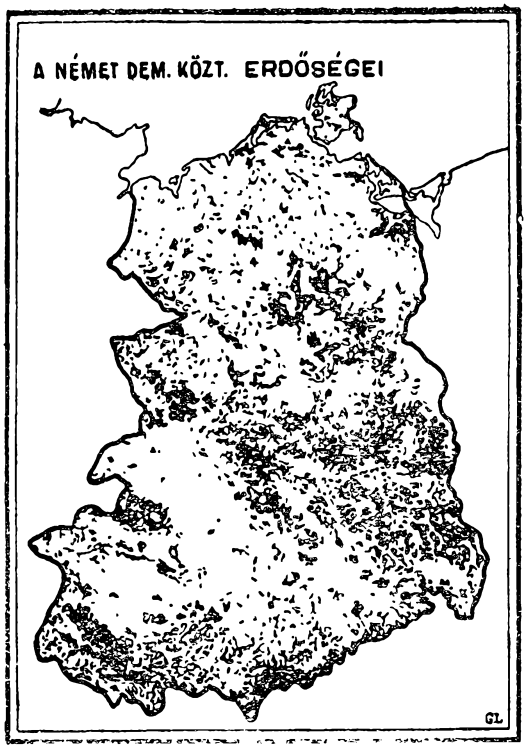

ség 89%-ának jutott a megművelt területnek kereken 40%-a, a fennmaradó 30% megoszlott a kerek 10%-ot kitevő középparasztok és kulákok között. (20—50, illetve 50—100 hektárig terjedő birtokok.)

Az NDK területén 1946-ban végrehajtották a *demokratikus földreformot,* amelynek során 3 147 000 hektár földet osztottak fel 476 000 mezőgazdasági munkás és törpebirtokos között. Ezenfelül 38 000 ember kapott *használatra* erdőterületet. Jelenleg a földterület 60%-a 20 hektáron alóli, 22%-a 20—50 hektáros birtokosok kezén van.

Az állam tulajdonában van a földterület 10%-a. Az állami birtokokat mintaüzemekké fejlesztik.

1949. tavaszán már 524 gépállomás működött. A gépállomások száma és felszerelése az ötéves tervben erősen emelkedik. A traktorok száma például az 1950. évi 11 950-ről 37 500-ra emelkedik. A gépállomások számát 750 re emelik.

A földterület megoszlása művelés szerint

A háború előtti Németország élelmiszer-önellátását 80%-ra becsülték. E tekintetben az NDK becslés szerint jobban áll, mint a háború előtti Németország, mert mezőgazdasági termőterületei aránylag nagyobbak. Az NDK területének északi része túlnyomórészt könnyű, homokos vagy agyagos talaj, déli része főleg nehéz agyagos talaj.

A háború óta az NDK területén 35 000 hektár eddig nem termő területet vettek művelés alá, további 50 000 hektáron végeztek talajjavítást, további 20 000 hektár új erdőt ültettek. Az ötéves terv folyamán a gépállomások traktorai 6,9 millió hektárt művelnek meg.

Az ötéves terv folyamán 83 000 hektár területet törnek fel, 600 000 hektáron állítják helyre az öntözőműveket és 300 000 hektárt erdősítenek főleg gyorsannövő fafajtákkal. A német mezőgazdaság feladata, hogy 1955-ben túlhaladja a háborúelőtti eredményeket, mind a termésmennyiséget, mind a hektárhozamokat illetőleg.

Németország főgabonája a rozs, amelyből évi 70—80 millió q volt a termés a *háború előtt.* Búzatermelés csak Dél-Németországban folyt. A jelenlegi NDK területén csak néhol alkalmas az éghajlat és a talaj búzatermelésre. Az Odera torkolaton kívül csak helyenként, a Leipzig—Dresden—Magdeburg-vonaltól délre termelnek búzát. A háború előtti Németország búzatermelése 47 millió mázsa volt. Az NDK *egész kenyérgabonatermelése* 1948-ban 41 millió q volt és 1955-ben 70 millióra emelkedik. A gabona hektárhozama a háború előtt 21 9 q volt, 1947-ben csupán 13,8 q, s ezt a mennyiséget 1950-ben 17,2 q-ra, 1955-ig pedig 25 q-ra emelik.

A többi gabonafélét, *zabot és árpát* az ország északi részében termelik, a tengerparthoz közeleső területeken. Ugyanitt van a *cukorrépa* legjelentősebb vetésterülete. A cukorrépával bevetett terület az NDK-ban 1948–49-ben 200 000 hektár volt (egész Németországban 1937-ben 500 000 hektár.) A háború után a cukorrépa hektárhozama csökkent legjobban: 309 q-ról 154 q-ra hektáronként, tehát kereken a felére. A kétéves terv folyamán a hektárhozam elérte a 74%-ot. Az 1955-re előirányzott termés 68 millió q, s a hektárhozam a terv szerint 345 q/ha.

Burgonyát úgyszólván az egész országban mindenütt termelnek. A burgonya a német nép egyik legfontosabb tápláléka. A háború előtt egész Németországban több, mint 500 millió q volt a termés. A hektárhozam 180 q körül mozgott, s a háború után 110-re esett e. A kétéves tervben 153 q-ra emelték, s 1955-re 220

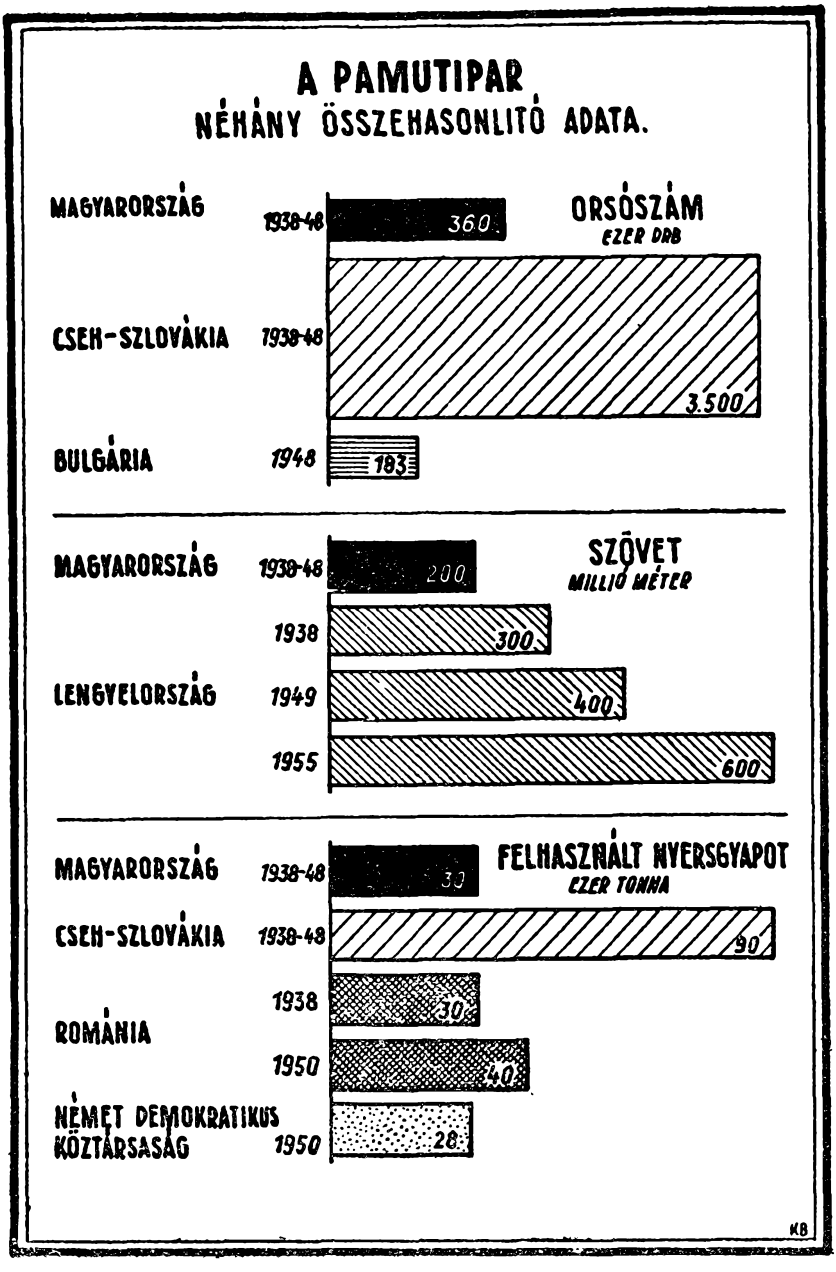
A PAMUTIPAR
NÉHÁNY ÖSSZEHASONLÍTÓ ADATA.
MAGYARORSZÁG
1938-48
360
ORSÓSZÁM
EZER DRB
CSEH-SZLOVÁKIA
1938-48
3.500
BULGÁRIA
1948
183
MAGYARORSZÁG
1938-48
200
SZÖVET
MILLIÓ MÉTER
1938
300
LENGYELORSZÁG
1949
400
1955
600
MAGYARORSZÁG
1938-48
30
FELHASZNÁLT NYERSGYAPOT
EZER TONNA
CSEH-SZLOVÁKIA
1938-48
90
1938
30
ROMÁNIA
1950
40
NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG
1950
28
KB

q-ra növelik a burgonya hektáronkénti hozamát. Az 1955. évi előirányzat 170 millió q.

Zöldségféléket és kerti veteményeket majdnem kizárólag a városok körüli zöldövezetekben termelnek, gyümölcs- és szőlőtermelés — az éghajlati viszonyok következtében — csupán az Elba és a Saale között van aránylag jelentéktelen mennyiségben.

Az állatállomány

a háború folyamán nagy pusztulást szenvedett, azonban erre vonatkozólag pontos földrajzi és statisztikai adatok nem állanak rendelkezésre. A háború előtt egész Németországban 3,4 millió ló, 20,5 millió szarvasmarha, 24 millió sertés, 4,7 millió juh és 2,6 millió kecske volt. Az állatállomány túlnyomó része Közép- és Dél-Németországban volt, de jelentős volt az állomány a Keleti-tengeri területeken és Mecklenburgban

Az NDK jelenlegi állatállománya a háború után erősen csökkent, de már újra emelkedik s a céltudatos tenyésztés következtében jelentősen tovább emelkedik az ötéves terv folyamán.

A szarvasmarhaállományt 3,6 millióról 4,3 millióra, a sertésállományt 5,7 millióról 7,2 millióra, a juhállományt 1,2 millióról 1,8 millióra emelik az ötéves terv folyamán. A lóállomány változatlan marad.

A tengeri halászat Németországban mindig igen jelentős volt, s a lakosság egyik főtápláléka a tengeri hal volt. Az NDK területén a tengeri halászat 1948-ban már 80%-ban meghaladta a megfelelő terület háború előtti mennyiségét. Ezzel szemben a belvizi halászat és a halastavakban való haltenyésztés jelentéktelen volt és az is maradt. Az ötéves terv új halászhajó-flotta építését tűzte ki célul.

FORGALOM

Németország vasúthálózata sűrű volt. A háború előtt 100 km^2-re 11,5 km vasút jutott. A német vasúthálózat — az ország nagyipari jellegének és intenzív, sokoldalú gazdaságának megfelelően — halászháló jellegű, Csupán a Ruhr-vidék és Berlin emelkedtek ki központi helyzetükkel, az innen szertefutó, sugáralakban húzódó vasútvonalakkal. Legsűrűbb a vasúthálózat Nyugat-Németországban, de a Berlintől délre fekvő, jelenleg az NDK-hoz tartozó területen is eléri a vasúthálózat sűrűsége az országos átlagot.

A kétéves terv végére az állami kézben levő NDK-vasutak teherkocsiállománya 80 000 vagonra emelkedett az egész, háború

előtti Németország 575 000 teherkocsijával szemben. Az állományt az ötéves terv folyamán újból 50%-kal emelik, s a vasútak *teljesítménye* 60%-kal nő.

Németországban az áruszállítás legnagyobb részét a vasútak bonyolították le, azonban a *víziutak* jelentősége is igen nagy volt. Különösen jól voltak kiépítve a nyugatnémetországi víziutak, így a *Rajna*, a *Weser* és az *Ems*. A három folyót sűrű csatornahálózat kötötte össze egymással, amelyen tengeri hajók is közlekedtek. Ennek ellenére azonban az *Elba* és az *Odera* hajóforgalma — noha ezek kevésbbé voltak kiépítve — felülmúlta a nyugati folyókét.

A belvízi hajózás egy része az NDK-ban még magánkézben van. A kétéves terv folyamán a már megkezdett vízépítési munkálatokat tovább folytatták. Nagyobb területen teszik hajózhatóvá a folyókat. Magdeburgnál az Elbán zsiliprendszer épül ki. Leipziget hajózható csatornával kötik össze a Saale-val. Tervbe vették az Odera—Spree—Elba-csatorna kiépítését is.

A német kereskedelmi tengeri flotta az első világháború előtt a világ kereskedelmi flottájának több, mint 11%-a volt, 1939-ben csupán 6,4%-a. A flotta túlnyomó része az Északi-tengeren állomásozott. A második világháború folyamán nagyrésze elpusztult. Az ötéves terv folyamán az NDK új tengeri flottát épít ki. A jelentősebb tengeri kikötők: *Hamburg, Bremen, Kiel, Wilhelmshafen, Lübeck* — a nyugati zónában vannak. Az ötéves tervben felmerült egy kereskedelmi kikötő építésének terve, de ezt elvetették azzal a meggondolással, hogy Hamburg és a többi északitengeri kikötő Németország egységesítésével elláthatja a tengerentúli forgalom szükségleteit. Addig a Lengyelországgal kötött egyezmény alapján Stettin (Szczecin) kikötőjét használja a német kereskedelmi flotta.

A német belkereskedelemben nagy szerepük volt az amerikai mintára kiépített nagyáruházaknak, amelyek a német ipar standardizált és tipizált termékeit hozták forgalomba. Az áruházak versenye, különösen a nagyobb városokban nagyban hozzájárult a német kiskereskedők elnyomorodásához. Az NDK jelenlegi belkereskedelmi szervezete még átalakulásban van, tény, hogy mind a nagy-, mind a kiskereskedelem egy része még részben magánkézben van, de az állami kereskedelem jelentősége emelkedik.

A világ külkereskedelmében Németország az első világháború előtt 13%-kal, a második világháború előtt 9%-kal szerepelt, s így az USA és Anglia mögött harmadik helyen állott.

A háború előtt Németország *behozatalának* túlnyomó része — mintegy 60%-a — nyersanyagokra, mintegy 30%-a élelmiszerekre és élőállatokra jutott, s csupán mintegy 10%-a volt a készárubehozatal. Ezzel szemben kivitelének 80%-a ipari készárukból állott, közel 20%-a nyersanyagból és félkészáruból, főleg szén és kálisóból. A legfontosabb kiviteli áruk nehézipari, vegyipari és textilipari készáruk voltak.

Az NDK kivitele 75%-ban ipari készáru, míg a nyugati zónák csupán 30—40%-ban exportálnak készárut. Ez a szám is világosan mutatja, hogy míg az NDK a legjobb úton halad gazdasági megerősödése felé, addig Nyugat-Németország az imperialisták gazdasági gyarmatává vált. Az NDK exportjának háromnegyed része irányul a Szovjetunió és a népi demokráciák felé (egyedül a Szovjetunió 45%-ot vesz fel).

Az NDK kereskedelmi szerződéseket kötött 1950. nyarán Magyarországgal, Kínával, Romániával, Csehszlovákiával és Bulgáriával is. *1950. nyara óta a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának is tagja,* s ez biztosítja számára a gazdasági megerősödést és továbbfejlődést. Míg a nyugatnémet bábállamban a munkanélküliek száma eléri a 4,5 milliót és a Marshall-terv kényszerbehozatala miatt egyre csökken a termelés, az NDK-ban állandóan nő a termelés, s a munkanélküliség teljesen megszünt.

Az NDK jelenlegi formájában is egyre erősödik, s gazdasági és politikai fejlődésével hivatva van arra, hogy a jövő egységes demokratikus Németországának alapja legyen.

KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG
(Kína)

Kínában és általában az ázsiai népi demokratikus országokban az államhatalom a felszabadító harcban részvett osztályok kezében van, melyek élén a kommunisták vezetésével a munkásosztály áll. A népi demokrácia itt még a fejlődés jelenlegi szakaszában nem tölti be a proletárdiktatúra funkcióit. A fő feladat a burzsoa demokratikus forradalom lezárása, a feudalizmus és imperializmus maradványainak teljes legyőzése és az állam egységesítése. A hatalomban résztvesz a munkásság vezetése alatt a nemzeti burzsoázia rétege is. Az antifeudális intézkedések lehetőleg nem érintik a gazdag parasztokat, hogy a földesurak elleni harc minél szélesebb legyen. Mindemellett az antifeudális és antiimperialista feladatok és a szocializmus építése között — amely felé az ázsiai népi demokratikus országok is haladnak — nincs merev választóvonal és a fejlődés jelenlegi szakasza idővel feltétlenül átnyúlik a szocializmus építésének szakaszába.

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

Az első írásos adatok a kínai társadalomról mintegy 4000 évvel ezelőtti időkből származnak. Abban az időben már fejlett földművelés, selyemtenyésztés, öntözéses mezőgazdálkodás folyt a Hoangho és mellékfolyóinak völgyében. Mintegy 3000 évvel ezelőtt fedezték fel Kínában az iránytűt, 1700 éve találták fel a papírgyártást, több mint 800 éve a nyomtatást. Kína tehát a világ legrégibb civilizált országa.

A kínai társadalom is átment azokon a fejlődési fokozatokon, azokon a társadalmi formákon, mint minden más társadalom. Azonban a kínai nép fejlődése mintegy 3000 évig megrekedt a hűbériség állapotában. Kína hatalmas területén nemesek, mandarinok, császárok tulajdonában volt a föld, amelyet a parasztok műveltek meg, s terményeiknek 50—60—70%-át szolgáltatták be uraiknak. A kínai parasztság gyakran fellázadt saját uralkodó osztálya ellen, néha némi sikerrel. A lázadások és forradalmak egyszer-egyszer elértek bizonyos eredményeket, de tartósan nem könnyíthettek a parasztság sorsán, mert szervezetlenek és határozott cél nélkül valók voltak. Az átmeneti eredmények ellenére a feudális rendszer lényegében változatlan maradt.

A felfedezések idején, a XVI. század körül jutottak el először a franciák, hollandok és spanyolok Kínába. Ebben az időben Kína gazdasági és állami élete virágzásban volt. Az európaiakat erőszakosságaik és visszaéléseik miatt kitiltották Kínából, s az ország közel 300 évre elzárkózott minden külföldi befolyás elől.

A megerősödő ország hódító politikát folytatott szomszédaival szemben. Kína általunk ismert térképe csak a XVII—XVIII. században alakult ki.

Csupán a XVII. században foglalta el Kína Mongoliát, Tibetet, Kelet-Turkesztánt és Formozát, a XVIII. században pedig Nepalt és Burmát.

A XIX. század közepén (1838—42) az angolok kikényszerítették öt kínai kikötő megnyitását a kapitalista kereskedelem előtt. Főleg az ópium, a testet és lelket ölő méreg bevitelét erőszakolták, amit a kínai kormány nem akart tűrni. Az ú. n. ópiumháborúban a legyőzött Kína kénytelen volt külön törvénykezést megengedni a fehérek számára és Hongkongot teljesen átengedni Angliának.

A XIX. század utolsó kétharmadában az európai kapitalista országok — főleg Anglia — teljesen érdekkörükbe vonták Kínát. A császár és a feudális bürokraták — a mandarinok —függetlenségét látszólag meghagyva, gazdaságilag gyarmatukká tették az országot.

A kínai nép a XIX. század második felében is többízben fellázadt (Tai-ping lázadás 1850—66) a külső és belső elnyomás ellen, de ismét eredménytelenül, mert az idegen kapitalista hódítókkal szövetkezett belső reakció elnyomta a lázadást.

Ezek a lázadások már más jellegűek voltak, mint a régi parasztlázadások. Az idegen és belföldi elnyomók és egyben a magántulajdon ellen irányultak. Marx látnoki módon elemezte egy ismertetésében a kínai forradalom perspektíváit.

„...Végül még egy jellegzetes érdekesség Kínát illetőleg, amelyet az ismert német misszionárius, Gützlaff hozott magával. Az ország lassan, de szabályszerűen emelkedő túlnépesedése már régen nyomasztóvá tette az ottani társadalmi viszonyokat, a nemzet nagy többsége számára. Ekkor jöttek az angolok és kierőszakolták maguknak a szabadkereskedelmet öt kikötőben. Ezernyi angol és amerikai hajó vitorlázott Kína felé és rövid idő alatt elárasztották az országot jutányos brit és amerikai gépi gyártmányokkal. A kézi munkán alapuló régi kínai ipar összeomlott a gép versenyével szemben.

A Közép megingathatatlan birodalma* társadalmi válságot élt

* (Régiesen Kínát a „Közép Birodalmá"-nak is nevezték.)

át. Az adók nem folytak be többé. Az állam a csőd szélére került, a lakosság tömegesen zuhant a pauperizmusba, lázadásokban tört ki. Lebecsülte és leütötte a császár mandarinjait és *boncait.* Az ország a pusztulás szélére jutott és immár egy hatalmas forradalom fenyegetett. Sőt még rosszabb: a lázongó plebs körében felléptek emberek, akik rámutattak egyesek szegénységére, s mások gazdagságára, akik a tulajdon más elosztását, sőt a magántulajdon teljes megszüntetését követelték és követelik.

Mikor Gützlaff úr 20 éves távollét után ismét civilizált emberek és európaiak közé került, hallott valamit szocializmusról beszélni és kérdezte, mi az? Amikor megmagyarázták neki, ijedten felkiáltott: ‚Hát sehol nem menekülhetek meg ez elől a szörnyű tan elől? Hisz ugyanazt prédikálják Kínában egy idő óta a Mob emberei.

A kínai szocializmus visszanyúlhat az európaihoz, akár a kínai filozófia a hegelihez. Mindenesetre elragadó tény, hogy a föld legrégibb és legmegrendíthetetlenebb birodalmát 8 év alatt egy társadalmi földindulás előestéjéhez vezette az angol burzsoázia gyapotbálája, ami mindenesetre a legjelentősebb eredményeket jelenti a civilizáció számára.

Ha majd a mi európai reakciósaink rövidesen bekövetkező menekülésük folyamán Ázsián át megérkeznek a kínai fal elé, ott találják az őskonzervativizmus és ősreakció bástyájának kapuján a felírást:

Republique Chinoise

Liberté, Égalité, Fraternité!

(Kínai Köztársaság).

(Szabadság, Egyenlőség, Testvériség!)"

(Marx: Monatsrundschau der „Neuen Rheinischen Revue", 1850. Saját fordításom; *M. Gy.)*

A század végén Japán támadta meg Kínát és elragadta tőle Koreát és Formozát (Taivan), Franciaország Annamot és Tonkint (Vietnam), Kvang-Csu-Vant, Németország Kiau-csaut, Anglia Vei-hai-veit szerezte meg a legyengült országtól.

A századfordulón (1900—1901.) a boxerlázadással indult meg a harc az idegen tőkés hatalmak ellen. A lázadás jelképe az ököl, azaz boxer volt, mint általános fenyegetés a külföldi hódítókkal szemben, s egyben annak kifejezője, hogy a kínai nép csak az öklével vívhatja ki szabadságát. Az európai hatalmak azonban ezt a lázadást is leverték.

A kínai forradalom 1911-ben tört ki Hankauban. A forradalmi csapatok elfoglalták Kantont és megdöntötték a császársá-

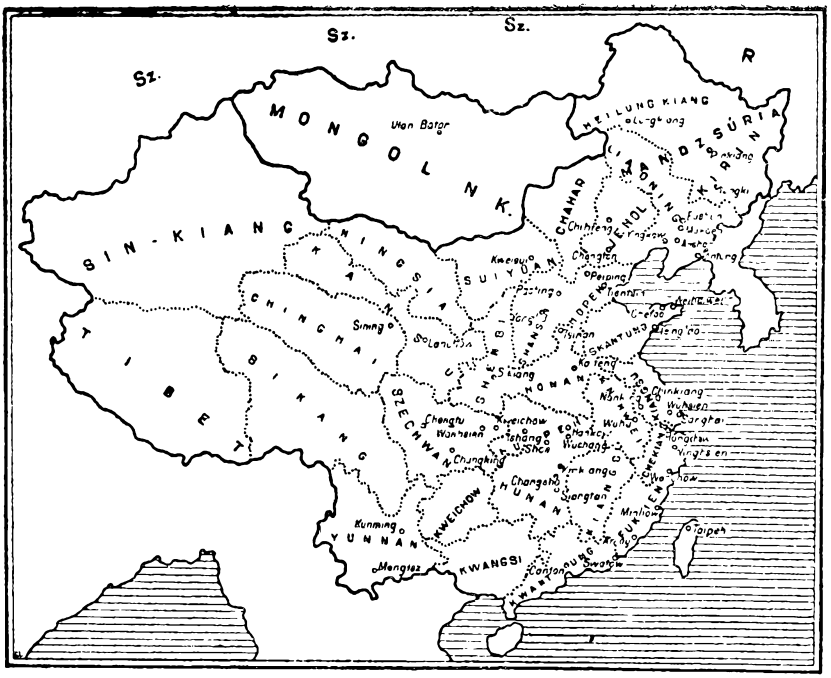

A térképen Kína politikai beosztását mutatjuk. A helyneveket a kínai posta által megállapított latinbetűs átírással adjuk, amely nagyjából az angol helyesírást követi. A szövegben a helyneveket magyar fonetika szerint írjuk.

got. Dél-Kína egyidőre függetlenítette magát. A forradalom vezére és a köztársaság elnöke *dr. Szun-Jat-Szen* volt.

A forradalom alapelveit, a *Három Nép Elvet* — „Szan Min Csuzi" — még Szun-Jat-Szen fogalmazta meg a következőképpen:

1. A kínai demokrácia az egyszerű emberek demokráciája és nem válhatik egy kisebbség tulajdonává.

2. Minden bel- és külföldi vállalkozás, amely túlnagy ahhoz, hogy magánkézben lehessen, államosítandó, hogy a monopolkapitalizmus ne uralkodhassék Kínában.

3. A nép tanítása és felvilágosítása; összefogás minden olyan nemzettel, amely egyenlő félként bánik Kínával.

Végrendeletében Szun-Jat-Szen további három politikai alapelvet állított fel. Az új hármas elv a régiek konkretizálása: 1. Együttműködés a Szovjetunióval. 2. Együttműködés a komunista párttal. 3. Munkás-paraszt politika.

Szun-Jat-Szen a Szovjetunióval és a kommunistákkal való szövetségben látta Kína jövőjének biztosítékát. Lenint példaképen tisztelte és követőjének vallotta magát.

Szun-Jat-Szen 1925-ben bekövetkezett *halála után* Kína és a Kuomintang (Nemzeti Néppárt) vezetését *Csang-Kai-Sek*, a burzsoázia képviselője vette át. A kínai nemzeti burzsoázia időnként szintén állást foglalt az idegen elnyomás, a külföldi imperialisták ellen, de esetenként (és főleg 1927. után már rendszeresen és állandóan) összejátszott az imperialistákkal és azok kiszolgálóival, mert osztályuralmát féltette a forradalom kibontakozásától.

Csang-Kai-Sek puccsot szervezett a korábbi szövetséges: a Kommunista Párt és a Kuomintang baloldala ellen. Csang-Kai-Sek 1927 és 1934 között öt hadjáratot vezetett német és japán „szakértők" segítségével a kommunisták ellen, azonban sem a kínai Kommunista Pártot, sem a kínai Vörös Hadsereget megsemmisíteni nem tudta. A kínai Vörös Hadsereg 1934—35-ben az ú. n. *Hosszú menetben,* 380 napos menetelés után megérkezett Észak-Kínába, ahol megszilárdította állásait.

Japán előbb 1931-ben, majd 1937-ben megtámadta Kínát, elragadta tőle Mandzsuriát és az északi tartományokat, s Mandzsukuo néven bábcsászárságot létesített. A Népszövetség bizottságot küldött ki, amely megállapította, hogy Japán megsértette a Népszövetség alapokmányát, de ezenkívül semmit sem tett.

A Japán ellen harcolni kívánó tábornokok 1936. decemberében elfogták Csang-Kai-Seket, aki kötelezte magát, hogy felveszi a harcot a japán imperializmus ellen. Ebben a harcban a kommunisták által vezetett hadsereg járt elől. Csang-Kai-Sek a kínai nagyburzsoáziával együtt szabotálta a harcot. A második világháborúban a japánok Kína nagyrészét megszállták.

Miután a dicsőséges Vörös Hadsereg 1945. augusztusában szétzúzta a japán imperializmust és ezzel felszabadította Kínát a japán uralom alól, Csang-Kai-Sek nem valósította meg a megígért reformokat. Az amerikai nagytőke utasítására amerikai felszereléssel 1946-ban támadást indított Észak-Kína ellen, ahol az ú. n. Külön Területen a kommunisták már megvalósították volt a földreformot. A Kínai Néphadsereg 1947. végén ellentámadásba ment át és 1949. végén Vietnam és Burma határáig jutott el, megsemmisítve a Kuomintang és Csang-Kai-Sek, s ezzel a külföldi imperialisták uralmát.

A kínai forradalom jellegét Mao-Ce-Tung 1939-ben írott tanulmányában a következőképpen határozta meg:

„Milyen forradalom a kínai forradalom *jelenlegi szakában*? Polgári-demokratikus, vagy proletár-szocialista forradalom? Nyilvánvaló, hogy nem az utóbbi, hanem az előbbi.

Mivel a jelenlegi kínai társadalom még mindig gyarmati, félgyarmati és félfeudális társadalom, a kínai forradalom fő ellenségei még mindig az imperialista és félfeudális erők. Tekintettel arra, hogy a kínai forradalom feladata nemzeti és demokratikus forradalmakat vezetni e két ellenség megdöntésére és mivel e két ellenség megdöntéséért harcoló erők soraiban néha még mindig ott találjuk a nemzeti burzsoáziát, a nagyburzsoázia egy részét, jóllehet a nagyburzsoázia elárulta a forradalmat és annak ellensége lett, a forradalom kardját nem a kapitalizmus és a kapitalista magántulajdon ellen általában, hanem az imperialista és feudális monopoliumok ellen kell irányítani. Eppen ezért a kínai forradalom természete a *jelenlegi fokon* nem proletár-szocialista, hanem burzsoá-demokratikus.

De a jelenlegi kínai polgári demokratikus forradalom nem a régi, közönséges és elavult polgári-demokratikus forradalom, hanem új és sajátos fajta polgári-demokratikus forradalom. Ez a forradalom, amely most fejlődik ki Kínában és minden egyéb gyarmati és félgyarmati országban: ezt a fajta forradalmat nevezzük *„új demokratikus forradalom"*-nak. Az új demokratikus forradalom része az egész világ proletár-szocialista forradalmának; határozottan küzd az imperializmus ellen, a nemzetközi kapitalizmus ellen. Politikailag különböző forradalmi osztályok alkotják, amelyek azért egyesülnek, hogy forradalmi demokratikus diktatúrát gyakoroljanak az imperialisták, árulók és reakciósok felett és megakadályozzák azt, hogy Kínában burzsoadiktatúra jöhessen létre. Gazdaságilag arra törekszik, hogy államosítsa az imperialisták, árulók és reakciósok nagytőkéit és vállalkozásait, felossza a nagybirtokokat a parasztság között, ugyanakkor támogassa a kis- és közép-iparvállalatokat és ne zúzza szét a gazdagparasztok gazdaságát. Következésképpen egyrészt ez az újfajta demokratikus forradalom szabaddá teszi az utat a kapitalizmus előtt, másrészt azonban megteremti a szocializmus előfeltételeit. A kínai forradalom *jelenlegi szakaszában* tehát átmenet a gyarmati, félgyarmati és félfeudális társadalom felszámolása és a szocialista társadalom megalapozása között."

A győzelmes forradalom döntő gazdasági feladatait *nyolc évvel később* 1947-ben Mao Ce-Tung így fogalmazta meg:

„Elkobozni a feudális osztály földjét és átadni a parasztoknak; elkobozni a monopoltőkét, melynek élén Csang Kai-Sek, T. V. Szung, H. H. Kung és Csan Li-fu állnak és átadni az új de-

mokratikus államnak; pártolni a nemzeti ipart és kereskedelmet; ez az új demokratikus forradalom három nagy gazdasági alapelve.

A *négy család* — Csang, Szung, Kung és Csen — uralmuk húsz esztendeje alatt roppant tőkét halmozott fel, amelynek nagysága eléri a tíz-húsz milliárd amerikai dollárt. Ujjukat rajta tartották az egész ország gazdasági üiőerén. Ez a monopoltőke az államhatalommal összefonódva állami monopoltőkévé válik. Ez a monopoltőke szorosan összefonódva a külföldi imperializmussal, a hazai földbirtokososztállyal és a régi típusú gazdag parasztokkal, komprador-feudális és állami monopolkapitalizmussá válik. Ez Csang Kai-Sek reakciós uralmának gazdasági alapja.

Ez az állami monopolkapitalizmus nemcsak a munkásokat és parasztokat nyomja el, hanem a kispolgárokat is, sőt a középpolgárság érdekeit is sérti. Ez az állami monopolkapitalizmus tetőfokát a japánellenes háború alatt és a japán kapituláció után érte el; teljes mértékben megteremtette az *új demokratikus forradalom* anyagi feltételeit. Ezt a tőkét Kínában közönségesen bürokratikus tőkének nevezik. Ezt a burzsoáziát, vagyis Kína nagy burzsoáziáját bürokratikus burzsoáziának nevezik.

Az új demokratikus forradalom célja azonkívül, hogy felszámolja az imperializmus speciális kiváltságait Kínában, az, hogy végetvessen a földbirtokososztály és a bürokratikus burzsoázia kizsákmányolásának és elnyomásának, átalakítsa a komprador-feudális termelési viszonyokat és felszabadítsa a megbéklyózott termelőerőket."

A kínai nép a Kommunista Párt vezetésével és a Néphadsereg erejével győzelemre vitte a negyvenéves forradalmat. A Kínai Népköztársaság lett a legnagyobb, legnépesebb népi demokratikus ország. A kínai forradalmat csak a kínai proletariátus vezethette győzelemre, s Kína számára ez volt az egyetlen út.

„A kínai nép a Kínai Kommunista Párt vezetésével, miután kiűzte a japán imperialistákat, három éven át folytatta népi felszabadító háborúját és döntő győzelmet aratott. Ilymódon a nyugati burzsoázia civilizációja, a polgári demokrácia és a burzsoa köztársaság megbukott a kínai nép szemében. A polgári demokráciának utat kellett engednie a munkásosztály vezetése alatt álló népi demokrácia számára, a burzsoa köztársaságnak pedig a népköztársaság számára. *Ilymódon válik lehetővé a szocializmus és a kommunizmus elérése a népköztársaságon keresztül, ilymódon válik lehetővé az osztályok felszámolása és az egyetemes testvériség megvalósítása.* Kang Fu-vei könyvet írt „Az egyetemes testvériségről" címen, de nem találta és nem is találhatta meg az

odavezető utat. Külföldi országokban lehetett burzsoa köztársaság, de Kínában nem jöhetett létre, mert Kína imperialista elnyomás alatt álló ország. Az osztályok megsemmisítése és az egyetemes testvériség felé a munkásosztály vezetése alatt álló népköztársaságon át visz az egyetlen út," — szögezi le Mao-Ce-Tung, majd a forradalom módszereinek elemzése után megállapítja:

„A népi demokrácia diktatúrájának alapja a munkásosztály, a parasztság és a városi kispolgárság szövetsége, alapjában véve pedig a munkásosztály és a parasztság szövetsége, mivel ezek Kína lakosságának 80—90%-át jelentik. Az imperializmust és a reakciós Kuomintang-klikket elsősorban e két osztály erői döntötték meg. Az új demokráciáról a szocializmusra való áttérés elsősorban e két osztály szövetségétől függ.

A népi demokrácia diktatúráját a munkásosztálynak kell vezetnie, mert a munkásosztály a legelőrelátóbb, a legigazságosabb, a legönzetlenebb és a legkövetkezetesebben forradalmi osztály. Az egész forradalom története bizonyítja, hogy a munkásosztály vezetése nélkül a forradalom bukásra van ítélve, a munkásosztály vezetésével azonban győz a forradalom. Az imperializmus korszakában egyetlen országban egyetlen más osztály sem vihet győzelemre egy igazi forradalmat."

Sztálin elvtárs a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának és Központi Ellenőrző Bizottságának egyesített ülésén „A nemzetközi helyzet és a Szovjetunió védelme" c. beszédében 1927. augusztus 1-én, tehát közel negyedszázaddal ezelőtt a kínai forradalom menetét elemezve, a következőket állapította meg:

„Miféle szakaszai vannak a kínai forradalomnak?

Szerintem a kínai forradalomnak három szakasza van:

az első szakasz — az általános nemzeti egyesített front forradalma, a kantoni időszak, amikor a forradalom főleg a külföldi imperializmus ellen irányította csapását, a nemzeti burzsoázia pedig támogatta a forradalmi mozgalmat;

a második szakasz — a polgári demokratikus forradalom, miután a nemzeti csapatok elérték a Jangcet, amikor a nemzeti burzsoázia elpártolt a forradalomtól, az agrármozgalom pedig a parasztság tízmillióinak hatalmas forradalmává nőtt (a kínai forradalom ma fejlődésének második szakaszában van);

a harmadik szakasz — a szovjet forradalom, amely még nincs, de bekövetkezik.

Aki nem értette meg azt, hogy nincs olyan forradalom, amelynek fejlődésében nincsenek bizonyos szakaszok, aki nem

értette meg azt, hogy a kínai forradalomnak, fejlődése folyamán, három szakasza van, az nem értett meg semmit sem a leninizmusból, sem a kínai kérdésből."

Ezután Sztálin elvtárs elemzi a kínai forradalom első két szakaszát s felteszi a kérdést:

„Megoldotta-e az első szakasz a feladatát, vagyis a külföldi imperializmus megdöntésének feladatát..."

Sztálin elvtárs a kérdésre nemmel felelt. S valóban, a kínai forradalom jelenlegi időszakában oldja csak meg végérvényesen az első két szakasz feladatait — de igen fejlett formában — a népi demokrácia diktatúrájának keretében. A kínai népi demokrácia — éppen a kínai forradalom sajátos menete következtében még nem a proletárdiktatúra funkcióit gyakorolja, még nem építi a szocializmust. Viszont a népi demokrácia fejlődésének jelen időszakában már megteremti az előfeltételeket a proletárdiktatúra és a szocializmus építése számára. A forradalom egyes szakaszai között nincsenek merev válaszfalak s a fejlődés Kínában is azonos irányba vezet, mint az európai népi demokratikus országokban.

A Néphadsereg győzelme után 1949. szeptemberében kikiáltották a Kínai Népköztársaságot. Ennek alapelveit a *Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület* Általános Programmja fektette le, amit a Kínai Népköztársaság alkotmányának is nevezhetünk.

A Programm szerint a Kínai Népköztársaság a munkásosztály által vezetett népi demokrácia diktatúráját valósítja meg, a munkások és parasztok szövetségének alapján. Összefűzi az összes demokratikus osztályokat az imperializmus, a feudalizmus és a *bürokratikus tőke* ellen, hatálytalanítja az imperialisták kiváltságait, a bürokratikus tőkét (azaz az államhatalommal összeforrt monopoltőkések vagyonát) a népi állam tulajdonába veszi, végrehajtja a feudális földbirtokrendszer felszámolását és paraszti birtokrendszerré való átalakítását.

A Kínai Népköztársaság szorosan együttműködik a világ szabadságszerető népeivel, elsősorban a Szovjetunióval és a többi népi demokráciával.

Az államhatalom legmagasabb törvényhozó szerve az összkínai Népi Gyűlés, a végrehajtó hatalom legfőbb szerve a Központi Népi Kormány. A Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület a népi demokratikus egységfront szervezeti formája. Mindenütt helyi Népi Tanácsok választandók, azok munkáját megalakulásukig a helyi gyűlések végzik. Az államhatalom összes szervei a Központi Népi Kormány alá vannak rendelve.

A népi kormány érvénytelenítette a Kuomintang-reakció minden törvényét. Elrendelte, hogy az összes állami szervek a „forradalmi becsületesség, egyszerűség és a népért való szolgálat szellemében" kötelesek működni. Büntetik a pazarlást, a megvesztegetést, harcolnak a bürokratizmus és a tömegektől való elszakadás ellen. A népnek és a népi szerveknek jogukban áll panasszal fordulni bármely állami szerv vagy állami alkalmazott ellen a népi ellenőrző szervekhez és bíróságokhoz.

A Programm kimondja a város és falu közötti *együttműködés* növelésének szükségességét, azaz célul tűzi ki a régi paraszti naturálgazdálkodás felszámolását.

A Programm szerint a művelődést, a tudományok fejlesztését, testnevelést, egészségvédelmet a legmagasabb fokra fejlesztik, mert „magas kultúrával rendelkező nemzetként akarunk a világ elé lépni". (Mao Ce-Tung).

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

Kína Eurázsia középkeleti részét foglalja el. Határai nyugaton a Pamir-fennsíktól kiindulva a Tien-San, Dzsungária és Altaj-hegység mentén a Szovjetunió, a Gobi-sivatagon át a Mongol Népköztársaság, majd az Amur mentén északon és keleten — észak-déli irányban is — a Szovjetunió, továbbá a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és a Csendes-óceán. Délen *Vietnam* (Francia Indokína) és Burma, a tibeti határ mentén a Himalaya vonalán India, illetve Pakisztán. Kína kiterjedése tehát észak-déli irányban 34°, azaz kb. 3800 km, kelet-nyugati irányban 35°, azaz kb. 4200 km.

Kína területe 9,2 millió km², becslés szerint 475 millió lakossal. (Kínában ugyanis az elmult évtizedekben nem volt népszámlálás). Kína tehát a Föld legnépesebb és egyik legnagyobb országa. Közel fele akkora, mint a Szovjetunió, nagyobb, mint az Egyesült Államok, vagy Brazília.

Politikailag a Kínai Népköztársaság területén belül megkülönböztetendő elsősorban a tulajdonképpeni *Belső-Kína* (18 tartomány, 3,7 millió km²), az „igazi" Kína a Népköztársaság területének 40%-a és a lakosság 90%-a. Továbbá: *Mandzsúria* (1 millió km²), *Belső-Mongólia* (1 millió km²), *Szinkiang*, azaz Kínai- vagy Kelet-Turkesztán, (1,6 millió km²), Keleti és Nyugati *Tibet* (1,9 millió km²).

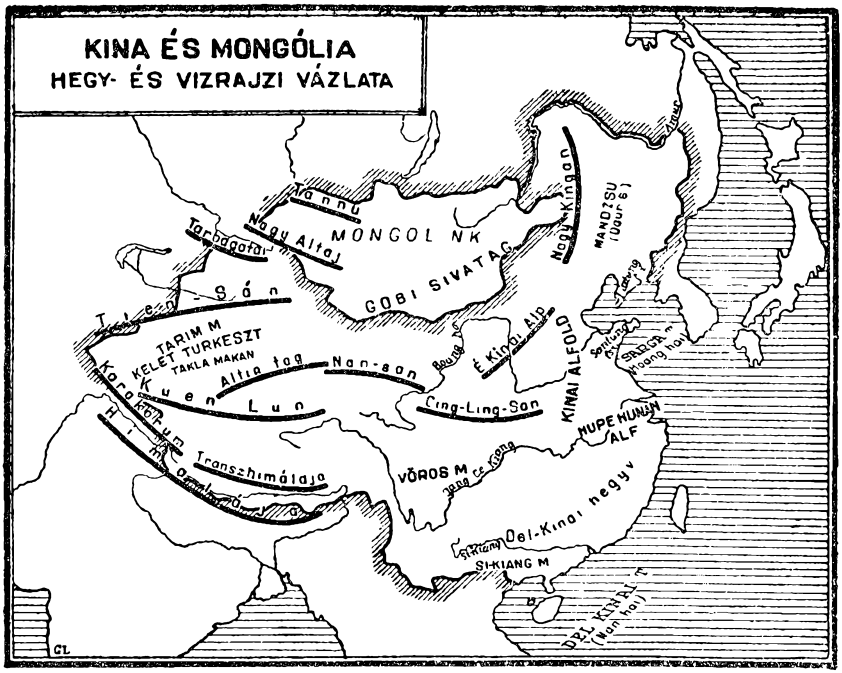

A hegy- és vízrajz áttekinthetően mutatja az eurázsiai hegyrendszernek Kína és a Mongol Népköztársaság területén lévő tagjait. Az ú. n. Belső-Kína, ahol a népesség 90%-a él, hegy és vízrajzilag kevésbbé jelentős, mint az ú. n. külső területek. Ezért a tárgyalásban nem a morfológiai viszonyok, hanem a társadalmi fontosság sorrendjében haladok.

A Népköztársaság egyik legsúlyosabb és legsürgősebb feladata az, hogy az egész hatalmas területen egységes közigazgatást szervezzen meg, ami egész Kína egységesítését jelenti. Ez a hatalmas szervező munka folyamatban van.

Belső-Kína

A Kínai Alföld a Hoangho folyam két oldalán terül el. Az északkínai löszplató, az északkínai Alpok és a Huai hegység közé foglalt tökéletes síkságot a Hoangho töltötte fel. Az Alföldből keleten kiemelkedik a *Madzsuriai Tönk* egy elszigetelt darabja: a *San-Tung*.

A Kínai Alföld főfolyója a *Hoangho*, azaz a Sárga Folyó. A Hoangho hatalmas tömegű sárgás iszapot szállít, amelyet alsó folyásánál medrében lerak. Ennek következtében magas vízállásnál igen gyakran kiönt, elárasztja a Kínai Alföldet. A Hoangho-

nál és mellékfolyóinál bontakozott ki az ősi kínai öntözéses gazdálkodás, mert a kiáradt folyó visszamaradó iszapja megtermékenyíti a földet. Néha azonban az áradás váratlanul jön, túlnagy víztömegeket zúdít a földekre és elpusztítja a vetést. Ezért nevezi a nép a Hoanghót Kína keservének.

A folyam medrét többször változtatta. Legutóbb 1853-ban változtatta meg folyását, s az eredeti, a Shantung-félszigettől délre fekvő torkolata helyett, 1000 km-re északra ömlött a Sárgatengerbe, illetve a Pecsili öbölbe. (Képzeljük el, hogy a Duna Visegrádnál hirtelen nem délnek, hanem északnak kanyarodik és a Keleti-tengerbe ömlik). Medre 1938-tól újból megváltozott, de már emberi akarat révén. A kínai Néphadsereg terelte vissza részint régi medrébe, részint a Nagy Csatornába, hogy megállítsa a japán előnyomulást.

Észak-Kína többi folyói is gyakran kiöntenek és változtatják medrüket. Évszázadok óta gátakkal védekeznek ellenük. Zendülések esetén a császárok a gátak átvágásával a lakosság százezreit pusztították el.

A Kínai Alföldön át húzódik különböző elágazásokkal, több mint 2000 km hosszúságban a Kínai Fal, amelyet az északról betörő mongolok, hunok és avarok ellen építettek.

A Kínai Alföld egyik legtermékenyebb vidéke Belső-Kínában Honan, Hopei és Shantung tartományok területe, Kína legjelentősebb búza- és kölestermő vidéke. Jelentős a juh-, sertés- és marhaállomány is és ezen a területen használnak még (a Vörös Medencén kívül) leginkább lovakat és ószvéreket. A Hoangho medencéje rendkívül gazdag kő- és barnaszéntelepekben, amelyek sok helyen a föld felszínén vannak. Ugyanitt gazdag vasérctelepek is találhatók. A Shantung félszigeten — a szén és vasérc mellett — arany, azbeszt és más ásványok vannak.

A Hoanghótól délre és a Jang-Ce-Kiang folyásától északra a 3000 méter magas *Cing-Ling-San* hegylánc a vízválasztó a két nagy folyam medencéje között és egyben igen éles klímahatár is. A Cing-Ling-Santól délre a hőmérséklet lényegesen enyhébb, az átlagos ingadozás mindössze 12 fok, míg attól északra, pl. Tiencinben 30 fok.

A Jang-Ce-Kiang (Kék folyam) medencéje Belső-Kína déli részét foglalja el. A tibeti felföldön eredő, 5200 km hosszú folyó vízgyüjtő medencéje 1,8 millió km^2. Torkolatától 1000 km-re még tengeri hajók számára hajózható, folyamhajózás számára 2500 km hosszúságban alkalmas. A Jang-Ce medencéje — Kína leggazdagabb mezőgazdasági területe — alluviális síkság, amelyet nagyszámú mellékfolyó és csatorna öntöz. A selyemter-

melés a Jang-Ce völgyében a legjelentősebb, különösen a torkolatvidék déli részén.

Belső-Kína nyugati részén terül el Szecsuan tartományban Kína legtermékenyebb vörös földdel borított területe, a *Vörös Medence,* magas, nyersanyagokban — szénben, ércekben — gazdag hegyektől övezve. A Vörös Medencében intenzív rizs- és búzatermelés, továbbá gyapot- és cukornádtermelés folyik. Igen jelentős itt is a selyem- és teatermelés. Az állatállomány is itt a legjelentősebb. A Vörös Medencétől keletre a hasonló nagyságú *Hupe-Hunan-i* alföld húzódik. Hozzá a tengerpartokon változatos sík és hegyes területek csatlakoznak. Hupé, Honan, Anhvei, Kiangszi és Csekiang tartományok területén elsősorban rizstermelés folyik, tovább — északabbra — búza-, tea- és gyapottermelés. A Jang-Ce alsó folyásánál, aránylag közel vannak egymáshoz a vas- és kőszéntelepek.

Dél-Kína területe délnyugat-északkeleti irányú redőkbe felgyűrt hegység láncaiból áll. A párhuzamos hegygerincekben ókori paloták, mészkövek és dús kőszéntartalmú, karbonkori rétegek (Nan-kingi hegyvidék) gyűrődtek össze.

Belső-Kína területét hegy- és vízrajza szerint meghatározó három folyó közül a legkisebb délen a *Szikiang* (hossza 1300 km), amely Kantonból délre ömlik a Csendes-óceánba. Ezen a hegyes-dombos területen és a Szikiang medencéjében, különösen a tengerhez közel levő területeken jelentős mennyiségben folyik a rizs-, tea-, cukornád- és gyapottermelés, Kvantung, Kvangszi és Jünnan tartományok területén. Jünnanban gazdag réz-, ón- és széntelepek vannak, Kvangsziban réz-, lignit-, antimon-, ón- és horganytelepek.

Mandzsúria a Nagy-Kingántól keletre, a Nagy Kínai Alföldtől északra, a Sárga-tengerig, illetőleg Koreáig terjed. Az egész terület változatos hegyvidék, közepén a *Mandzsu- vagy Daur-síksággal.* A síkságot és a változatos halomvidéket eredetileg erdő fedte, de azokat nagyrészt kiirtották és az alkalmas területeket művelés alá vették. Mandzsúriához számítandók még Csahar és Dzsehol tartományok is. Mandzsúria belső területe termékeny síkság. Főterménye a búza, rozs, köles és tengeri, ezek mellett a szójabab a lakosság egyik főtápláléka. Igásállat is több van Mandzsúriában, mint Kína más területein. Noha Mandzsúria ma is Kína legerdősebb területe, a rablógazdálkodás már érezteti hatását.

Mandzsúria Kína egyik legiparosodottabb területe. Legnagyobb ipari városa Mukden (Senjang) 1,9 millió lakossal. Itt hatalmas nehézipar, hajóépítő- és vegyipar dolgozik. Antungban

könnyűipar épült ki. Ansan és Pensihu nehézipari központok. Az egyes üzemek több tízezer munkást foglalkoztattak, de ez nem az üzemek nagyságát, hanem technikai fejletlenségét mutatta. Tekintve ugyanis a munkaerő olcsóságát, minden munkát, amit másutt gépek végeznek, itt emberi munkaerő végzett.

A Kínai Lösz-Plató tulajdonképpen Belső-Kínához tartozik, Mandzsúriától délnyugatra és a Kínai Alföldtől nyugatra, Senhszi, San-hszi és Kanszu tartományok területén. A három tartomány területe fennsík jellegű. A tél itt száraz és hideg, s a mongol pusztákról lerohanó szelek évezredek alatt 500—700 méter magas porréteggel fedték el az egész területet. Ez a sárgásbarna színű, homokos agyag a *lösz*. A Kínai Lösz-Plató roppant fátlan, egyhangú terület. Ahol a lejtősödő felszínt valami kikezdi, a víz hamarosan meredekfalú szakadékokat váj bele. A talaj termékenysége ellenére is a löszvidék — Kína egyéb részeihez viszonyítva — ritka lakosságú terület. Míg a szomszédos Kínai Alföldön 120—250 ember jut 1 km^2-re, a löszplató területén csak 50—60. Ezen okoknál fogva városa is sokkal kevesebb van. A Hoangho egy másik kis mellékfolyójának, a Veihónak a völgye pedig a kínai kultúra bölcsője.

A San-szi és Sen-szi tartományok hatalmas löszplatója a Kínai Alföld felé ér véget. Itt végződnek a Küen-lün szerteoszló láncai.

Az eurázsiai láncheggységek tagjai: 1. a *Küen-Lün* hegyrendszer a karbonkorban gyűrődött fel. Földünk egyik leghatalmasabb és leghosszabb hegysége. 5—6000 m magasságban, keletnyugati irányban nyúlik keletre. Egyik keleti ága a *Cing-Ling-san*, a másik az *Északkínai Alpok*, vagy *Vu-Tai-san*, amely tulajdonképpen a Mongol fennsík déli, felmagasodott pereme, 2500—2700 m magasságra is emelkedik. A hegységben több helyen jelentékeny karbonkorú széntelepek vannak.

2. *A Tien-san* keleti része északról határolja a Föld egyik legjobban elzárt területét, a lefolyástalan *Tarim-medencét*. A Tien-san is a karbon-korszakban gyűrődött fel, tehát a szénben gazdag európai Variszkuszi hegységgel egyidős.

3. *Az Altáj (Nagy-Altáj, Fehér-Altáj, Ektag-Altáj) hegységrendszer* Szibéria területéről nyúlik át Kína területére.

E három hegységrendszer területén van:

a) **Szinkiang,** vagy Keleti Turkesztán az Altáj hegységtől és a Tien-santól délkeletre, a Küen-lün és Altyn-dagtól északra, Kína legnyugatibb területe, 347 ezer km^2, hatalmas, lefolyás nélküli déli medencéje a Takla-Makan sivatag, vagy Tarim-medence és északi részén a Dzsungáriai Kapu.

b) **Tibet,** a Himalaya-hegységtől északra és a Küen-lüntől délre, hatalmas fennsík, ahol csupán nomád hegyi pásztorkodás folyik. A népesség még a feudalizmus, sőt helyenként a törzsi társadalom viszonyai között él. A papi-szerzetesi feudalizmusnak véget vet a Néphadsereg előnyomulása. A papi államfő — a dalai láma — már Indiába menekült.

c) **Belső-Mongolia,** Szuijuan, Ningszia tartományokkal a Gobi-sivatag déli részét foglalja el. Itt csupán némi állattenyésztés folyik, a terület úgyszólván lakatlan (2—3 lakos km²-ként).

A Mongol pusztának kelet felé a *Nagy-Kingán* hegység felvetődött platópereme vet véget.

A 7100 km hosszú tengerpart, a nagy folyók és a mesterséges csatornák a hajózás kifejlődésére rendkívül alkalmasak. A tengerparton a tengerjárás meglehetősen nagy. Erősödő szél esetén még inkább jelentékeny, különösen a Jang-Ce-Kiang torkolatában, ahol az özönár 4—8 m magas fal formájában robog be a folyó folyásával szemben. A tengerjárás észak felé mind erősebb, délen pedig a gyakran megjelenő forrócgövi ciklon (tajfun) teszi veszélyessé a hajózást. Észak-Kína tengere a Sárga-Tenger (Hoang-hai). Ennek öble a Santung és a Liau-tung félszigetek között, az Északi tenger (Pe-hai). Taivantól délre van a Délkínai tenger (Nan-hai).

Ezeken kívül jelentősebb öblök csak egyes folyamok tölcsértorkolatában vannak. Legnagyobb folyói a Hoangho (4150 km, vízgyüjtőterülete 980 ezer km²), a Jang-Ce-Kiang (5300 km, vízgyüjtőterülete 1,775 ezer km²) és a Szi-Kiang (1250 km, vízgyüjtőterülete 400 ezer km²). Hajózó és öntözőcsatornáinak száma már ősidők óta igen nagy. Legnevezetesebb köztük a Császár-csatorna, amely Pekingtől Hang-csou-ig vezet. Ásványforrások, különösen meleg, kénes források Santungban, Ning-hai körül és Peking vidékén vannak.

Éghajlat

Belső-Kína, Mandzsúria éghajlata teljesen a monszun szélrendszer hatása alatt áll. Télen szárazföldi, leginkább északnyugati szél fúj, nyáron pedig a bőséges esőt hozó délkeleti nyári monszun az uralkodó. Emiatt nváron a nedves tengeri levegő meglehetősen egvenletes meleggé teszi a birodalmat. A július középhőmérséklete az óriási területű országban mindenütt 26 C° körül van. Pekingben éppúgy, mint délen Hongkongban, (Természetesen a hegyvidéken magasság sze-

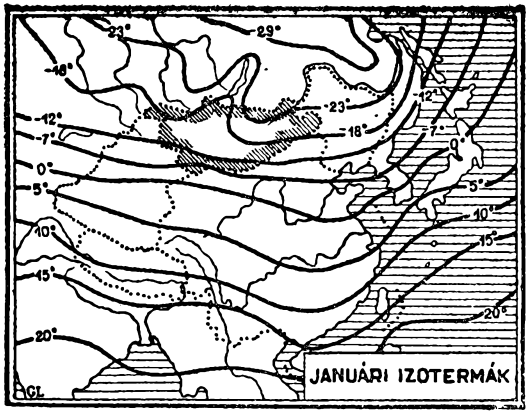

Feltűnő a nagy különbség az ország északi és déli része között: 38 fok.

rint felfelé mindig hűvösebb és hűvösebb van. (100 méterenként átlag 0,5 C°-kal.) Rendesen május végén, június elején kezdődik a nagy esőzés. Némely helyen június, máshol július a legcsapadékosabb. A déli hegyvidékek ilyenkor jóval több esőt kapnak, mint a Kínai Alföld. Különösen Peking környéke kap sok csapadékot. Júliusban az éghajlat igen kellemetlen, mert a levegő nagyon meleg és nedves. Délen a nappali hőmérséklet sokszor eléri a 40 C°-ot is, emellett minduntalan elered az eső és a levegő páratelt.

Míg nyáron az egész ország területén szinte egészen egyforma meleg van, télen rendkívül nagy különbség támad az ország északi és déli része között. Hongkongban a január középhőmérséklete mintegy 15 C°, de Pekingben már —8 C°. Tehát olyan nagy különbség van ilyenkor az ország északi és déli része között, mint Kairó és Leningrád között. Noha Peking ugyanazon a szélességen van, mint Nápoly, Pekingben néha —50 C° alá is süllyed a hőmérséklet januárban.

Kínában a legtöbb esőt a Délkínai hegyvidék kapja. Igen sok eső hull a hátsóindiai rendszerhez tartozó hegyekben is, ezért indulnak ki onnan olyan bővizű folyók. A leghatározottabb klímaválasztó a Cing-Ling-san. Déli oldalán kiszedi a délkeleti monszunból a csapadékot, mert a szél kénytelen a nagymagasságú gerincre felemelkedni, az északi oldalon pedig már mint száraz főn ereszkedik alá. Ez az oka annak, hogy Észak-Kína három tartománya, a fentemlített San-szi, Sen-szi és Kan-szu pusztai éghajlatúak, s még ma is képződik rajtuk a lösz. Kegyetlen hideg, száraz, poros telek uralkodnak itt.

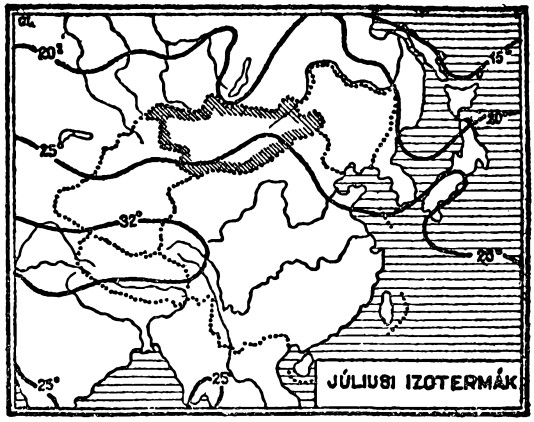

Nyáron a különbség az ország északi és déli része között elenyészően csekély, ami a monszun következménye.

Népesség

Kína népessége 90%-ban kínai, azonban számos, egymástól igen eltérő tájszólást beszélnek. A nem kínai népesség túlnyomórészt a peremterületeken lakik. Szinkiangban ural-altáji népek: ujgurok, kazakok, kalmükök, dungánok, azaz kínai mohamedánok laknak. Tibetben túlnyomóak a tibetiek és tunguzok, Belső-Mongoliában a mongolok. Az Indokínával és Burmával határos tartományokban maláj jellegű népek laknak. A koreai határon koreaiak találhatók kis számban. A külföldön élő kínaiak számát 9 millióra becsülik.

A népsűrűség eloszlása Kínában — a fentebb leírt domborzati és éghajlati viszonyok hatásaként — igen egyenlőtlen. Egész Kínára számítva 50 fő/km². Belső-Kína népsűrűsége már 110/km², egyes tartományokban azonban még nagyobb. Kiangszuban 360/km², Santungban 253/km², Szecsuanban 114/km², de az e mellett levő Kanszuban csupán 15/km². Legalacsonyabb a népsűrűség a külső tartományokban, így Szinkiangban 3/km², Tibetben 1/km².

A Jang-Ce-Kiang alsó folyásánál 1 km² megművelt földön 1000 ember is él. Helyenként a lakosság a vízen — bárkákon, tutajokon — lakik.

Kína nagy városai túlnyomórészt a tengerparton vannak, s a külfölddel való forgalmat bonyolítják le. Legnagyobb kikötővárosa Sanghai (3,5 millió lakossal), a kínai ipar legjelentősebb centruma, Kína ipari termelésének 55%-ával (Mandzsúriát nem számítva). Sanghai 12 ezer gyárában 700 ezer munkás dolgozik. Sanghaiban van a legjelentősebb pamutipar, itt összpontosul a

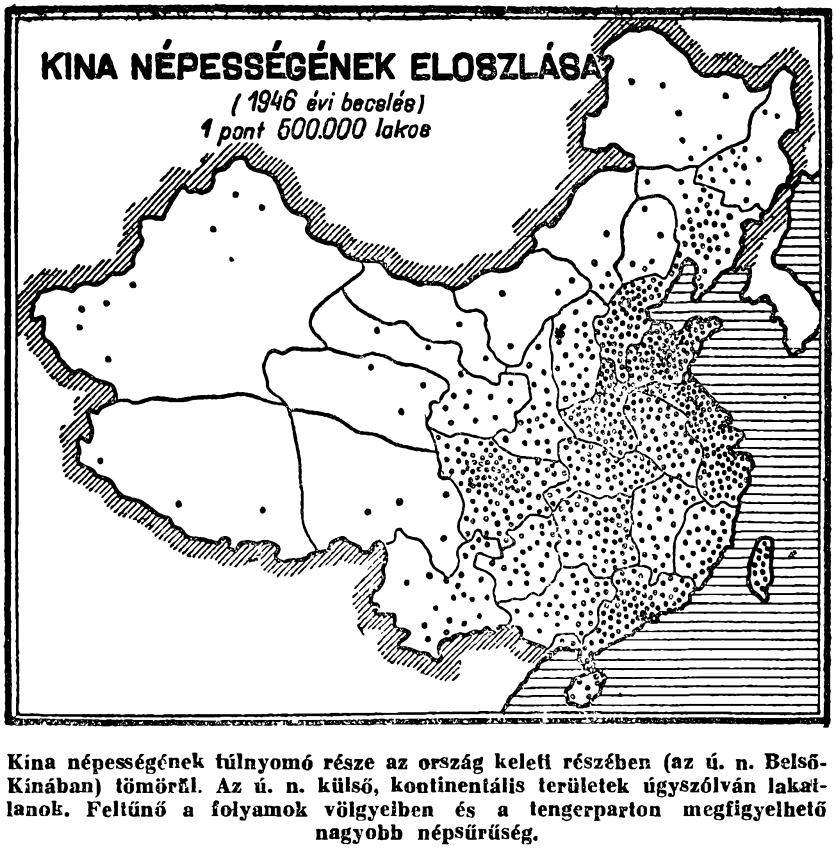

Kina népességének túlnyomó része az ország keleti részében (az ú. n. Belső-Kínában) tömörül. Az ú. n. külső, kontinentális területek úgyszólván lakatlanok. Feltűnő a folyamok völgyeiben és a tengerparton megfigyelhető nagyobb népsűrűség.

vegyipari termelés 80%-a. Sanghaiban és környékén több mint 300 bőrgyár és 200 vegyi üzem van.

Sanghai után a legjelentősebb ipari terület Kvantung tartomány, Kanton és környéke, ahol a kínai ipar 20%-a tömörült.

Tiencinben mintegy 10, Nankingban mintegy 5%-a van a kínai ipari termelésnek. A „hármas város": *Hankau, Hainan* és *Ucsan* együtt: *Vuhan,* Kína nehézipari centrumának tekinthető. Észak-Kína legfontosabb városa és az ország fővárosa *Peking* (Pei-pin).

Foglalkozás szerint a kínai lakosságnak 80%-a földművelő. Az ipari lakosság főleg kézműiparosokból áll, az ipari munkásság százalékaránya elenyészően csekély, politikai súlya azonban annál nagyobb.

Különleges jelenség Kínában, ahol kevés az igásállat, s a közlekedés még nincs gépesítve, a szállítással, teherhordással, a kikötőkben ki- és berakodással foglalkozó *kulik*. Ezeknek számát körülbelül 30 millióra becsülik.

A népesség nagy tömegeinek életszínvonala rendkívül alacsony volt. Különböző számítások szerint egy kínai munkás bére körülbelül 3%-a volt az amerikai munkásénak.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

Az osztályviszonyok

Kína gazdasági helyzetét és a világban elfoglalt szerepét az elmaradt termelőviszonyok határozták meg. A megmerevedett és *bürokratikus formákat* felvett feudális rendszer gátolta évszázadokon át a termelőerők kibontakozását és megakadályozta az elmaradt termelési módszerek megváltoztatását.

A kínai feudalizmus keretei között kibontakozott egy jelentős kézművesipari réteg, s emellett egy aránylag erős kereskedő-uzsorás réteg, amely már a feudalizmus rendszerében is összeforrt az államhatalommal. A kínai „mandarin" a földbirtokos-kereskedő-uzsorás-államhivatalnok megtestesítője volt egyszemélyben.

Amikor a nyugati tőkés hatalmak kikényszerítették Kína kapuinak megnyitását, az ipart és kereskedelmet is kezükbe vették. A tőkés hatalmakkal folytatott kereskedelem révén kifejlődött a burzsoázia és a feudális-bürokratikus réteg vezető csoportja átalakult „bürokratikus burzsoáziává", azaz a termelőeszközök tulajdonosai közvetlenül az állami vezető pozíciókat is megszállták.

A burzsoázián belül tehát két csoportot lehetett és kellett megkülönböztetni. Az egyik az imperialistákkal együttműködő nagyburzsoázia, a *compradorok* csoportja, amely kiszolgáltatta az országot az imperialista hatalmaknak. Iparvállalatok, bankok, kereskedőházak tulajdonosai, akik egyben az államhatalom vezetését is magukhoz ragadták a forradalom kitörése után, ezért a kínai forradalom nemcsak a feudalizmus és imperializmus ellen, hanem ellenük is harcolt. Még Japánban sem volt olyan kevés kézben az állami és vagyoni hatalom, mint Kínában. Míg Japánban 8 család, Kínában 4 család egyesített kezében minden politikai és gazdasági hatalmat. Ez a 4 család Csang-Kai-Sek, Szun-Ci-Ven, Kun-Szan-Szi és a Csen fivérek, akiknek összvagyonát 20 milliárd dollárra becsülték. A négy család tulajdonában volt, illetve ellen-

őrzése alatt állott a villamosenergiatermelés 65%-a, a szénbányászat 36, az ónbányászat 35, a fonodák 39, és a szövödék 50%-a. Körülöttük csoportosult a Kuomintang—Kína reakciós legfelsőbb vezető rétege. A demokratikus népköztársaság elkobozta a bürokratikus kapitalisták teljes vagyonát.

A „nemzeti burzsoázia" — nagyrészt középpolgárság — állandóan ingadozott a forradalmi erők és a nagyburzsoázia között. Lényegileg ugyan ellensége volt az imperialista behatolásnak, hiszen a külföldi tőke és az ország gyarmattá való süllyesztése az ő létét is veszélyeztette. Ezért helyenként — főleg a forradalom első szakaszában — együttműködött a forradalmi erőkkel, de egy része végül is behódolt a nagyburzsoáziának.

A kispolgársághoz tartoznak a kézművesek, kis üzletemberek, továbbá az értelmiségiek, szabadfoglalkozásúak és alkalmazottak. A kézművesek — kisárutermelők — száma igen nagy. A régi hagyományos kínai kézműipart — mind a belső, mind a külföldi piacokon — teljesen háttérbe szorította az olcsó, tőkés termeléssel előállított tömegáru. A kézművesek túlnyomó része, noha esetleg egy-két bérmunkással dolgozik, elnyomorodott, ellenségévé vált a félfeudális rendszernek és az imperializmusnak, éppúgy, mint a nagyburzsoáziának.

A nagyipari munkásság száma mintegy *3 millió fő*. A kézművesek körülbelül 12 millió munkást alkalmaznak üzemeikben. „... a kínai proletariátus felemelkedése és fejlődése nemcsak, hogy egyidőben következett be a kínai burzsoázia felemelkedésével és fejlődésével, hanem már akkor létrejött, mielőtt még az imperializmus szilárd gyökeret vert volna Kínában. Így tehát a kínai burzsoáziával összehasonlítva, a kínai proletariátus régibb és érettebb, és társadalmi alapja is sokkal szélesebb..." — írja Mao-Ce-Tung.

A modern kínai nagyipar mindössze néhány évtizeddel ezelőtt jött létre, s elsősorban a kikötővárosokban telepedett meg. Túlnyomórészt könnyűipar, csupán Mandzsuriában és Hankauban van nehézipar, amely azonban elenyészően csekély a kínai földben található gazdag nyersanyagok által nyujtott lehetőségekhez viszonyítva.

Kína gazdasági életének alapja a *mezőgazdaság*, nevezetesen a földművelés, mert az állattenyésztés, illetve állattartás a népességhez és a területhez viszonyítva jelentéktelen.

Az európai tőkés hatalmak, továbbá Amerika és Japán imperialista politikája Kínát teljesen félgyarmati helyzetbe süllyesztette. A kínai piacot elárasztották európai, amerikai és japán készárukkal. A kínai piacért elkeseredett küzdelmet vívtak az imperialista monopolszervezetek (Royal-Dutch, Standard Oil). Az

ország gazdag ásványi kincseit vagy egyáltalán nem bányászták ki és nem dolgozták fel, vagy nyers állapotban szállították ki az országból. A kínai külkereskedelem fejhányada a legalacsonyabb volt a világon.

A külföldi hatalmak koncessziós területeket erőszakoltak ki maguknak a fontosabb kikötővárosokban, vagy azok mellett. Így Liautung japán, Hongkong és Veihaivei brit, Makao portugál, Kvang-Csu-van francia fennhatóság alatt álló, különleges területek voltak. Az erőszakkal megnyitott kikötővárosokban az idegen imperialisták nem tartoztak a kínai törvények hatálya alá. Japán elragadta előbb Taivant (Formozát), majd Koreát, s végül Mandzsuriát. A franciák Indokínát szakították el Kínától, Indiából kiindulva az angolok Tibetet igyekeztek angol vazallusállammá változtatni.

A japán háború kitörésekor — 1937-ben — a kínai gazdaságba befektetett tőkék 74%-a külföldi eredetű volt.

Államosítás és tervgazdaság

Az ország gazdasági életének alapja az állami gazdálkodás. — mondja a Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület Általános Programmja. Az államgazdasági szektor szocialista jellegű, mert... az összes állami erőforrások a nép közös tulajdonát képezik... és... az állam népi demokratikus állam a munkásosztály vezetése alatt. A szövetkezeti és önálló paraszti, továbbá az iparos-magántőkés szektor az állami szektor vezetése alatt működik, az államgazdasági terv alapján.."

Mao Ce-Tung írja:

„Összegezve, az új Kína gazdasági szerkezete a következő:

1. Állami gazdaság — ez a vezető elem;

2. a mezőgazdaság, amely a magángazdaságból lépésről-lépésre a kollektív gazdaság felé fejlődik;

3. a független kisiparosok és kiskereskedők, a kis- és középmagántőke gazdasága — ezek együttesen alkotják az új demokrácia teljes nemzetgazdaságát."

A nagyüzemeket a Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület általános programmja értelmében a Kínai Népköztársaság állami tulajdonba vette, s így azok ma már a nép közös tulajdonát képezik. A munkásság vezetése alatt álló állam támogatja a közérdekű magánvállalkozást, esetleg vállalatokat is bérbead magánvállalkozóknak, de a vezető erő feltétlenül az állami gazdaság. Az államgazdasági szektor vezetése mellett működnek szövetkezeti, iparos, magántőkés és paraszti szektorok. Az állami ipari

vállalatok vezetésében résztvesz természetesen a munkásság is, intézőbizottságok révén. A magánvállalatoknál — a jelenlegi fejlődési szakaszban — a munkafeltételeket kollektív szerződések szabályozzák, melyeket a szakszervezetek kötnek a magánvállalkozókkal.

Az állami- és magángazdaság alapvető ágainak újjáépítésére és fejlesztésére általános, országos tervet dolgoztak ki. Ez a *terv célul tűzi ki* az ország iparosítása alapjainak lerakását, a bányászat, nehézipar, energiatermelés és vegyipar kifejlesztésével. Az ipar részesedését a nemzeti jövedelemben 10—15 év alatt 10%-ról 30—40%-ra emelik.

Mind a termelésben, mind a kereskedelemben is fennáll az állami és magánszektor, az állami szervek vezetése és ellenőrzése mellett. A spekulációt szigorúan tiltják.

Az ország pénzügyeinek rendezése 1950. júniusában következett be. A Kínai Kommunista Párt vezetésével és a kínai nép széleskörű támogatásával a népi kormány az egész országban központosította a pénzügyek irányítását és a gazdaság ellenőrzését, megteremtette a költségvetés egyensúlyának előfeltételeit, lényegileg megszüntette az inflációt és szabályozta az árakat. A pénzügyek központosítása és minden szempontból történt rendezése Kína gazdasági életének továbbfejlődését biztosítja.

Kína gazdasági továbbfejlődésének nagy lendületet adott a Szovjetunió által nyújtott kölcsön és a gépszállítások. A Szovjetunióval kötött megegyezés alapján Kína *évenként* 65%-kal több gépet és berendezést hoz be, mint amennyit a második világháborúig együttvéve kapott az összes tőkés országoktól. A Szovjetunió által Kínának juttatott nagymennyiségű termelőeszköz révén Kína iparosítása nemcsak gyorsabbá válik, hanem egyben megszűnik e téren való függősége is az imperialista országoktól.

IPAR

Áttekintés

Kína ipara semmiképpen nem áll arányban a bőséges munkaerővel, a hatalmas nyersanyag- és energiaforrásokkal. A tradicionális, iparművészeti jellegű kínai kézműipar — asztalosság, bronzművesség, porcelánkészítés, selyem és gyapotszövés — hanyatlóban vannak.

San-szi tartományban az ottani vasércelőfordulások alapján fejlődött ki kézművesipari alapon a világ legrégibb vasipara — azonban ez is inkább vasművesség, azaz kézműipar.

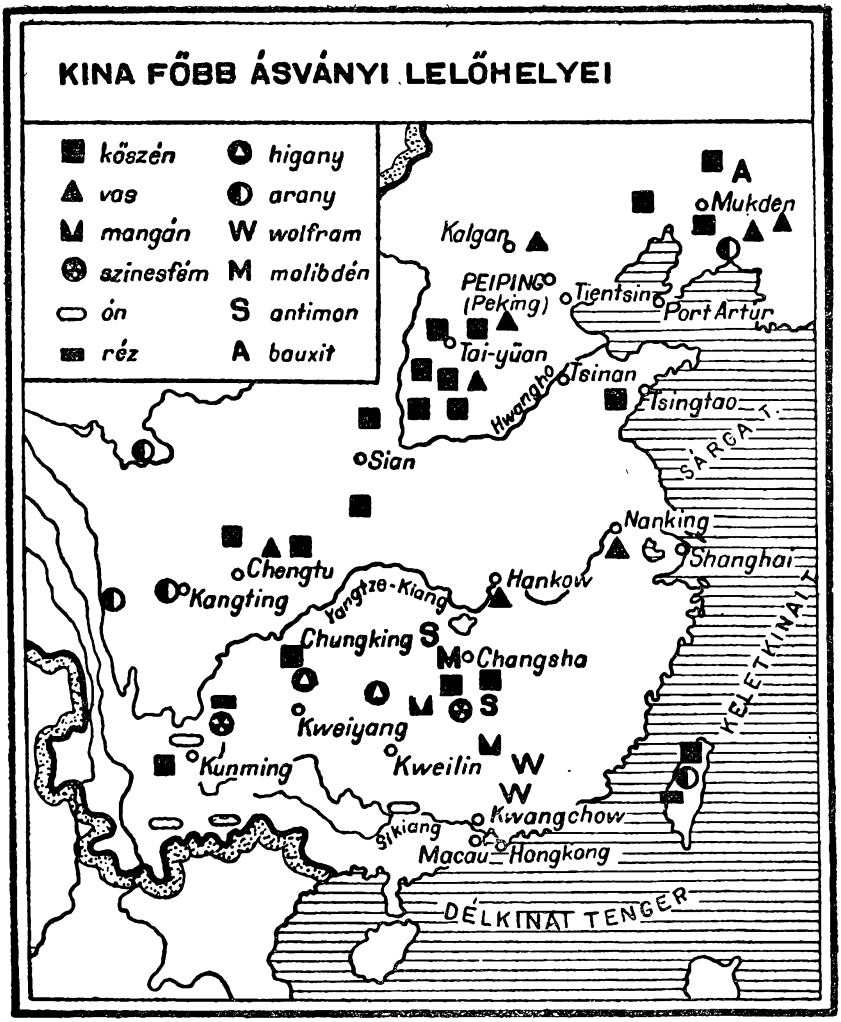

Noha Kína egész hatalmas területe még nincs tudományos módszerrel átkutatva, az eddig ismert adatok is azt mutatják, hogy Kína a világ nyersanyagokban leggazdagabb országai közé tartozik.

A modern ipar túlnyomó része a külföldi tőke kezében volt. A jelentős ipari telepek többnyire a kikötővárosokban vannak. A hármas város — Vuhan — Mandzsúriától eltekintve, az egyetlen nehézipari gócpont.

A japán háború alatt az ipar részesedése a nemzeti jövedelemben mindössze 10,7% volt, míg a mezőgazdaságé 65% — más becslés szerint 77%.

Kína ipari termelése 1950-ben közel kétszerese az 1949. évinek. A gép-, vas- és acéltermelés több mint háromszorosára növekszik. Különösen jelentős a mandzsuriai ipar, amelynek helyreállítása lényegileg megtörtént, s 1950 végén a mandzsuriai ipar gyakorlatilag 100%-ig dolgozik. Mandzsuriában már teljesen megszűnt a munkanélküliség, sőt bizonyos mértékig munkáshiány lépett fel, amit azonban a százezrével Mandzsuriába áramló munkástömegek kiegyenlítenek.

Mint minden népi demokratikus országban, úgy Kínában is a nehézipar fejlesztésén van a hangsúly. Az összes állami beruházások 85%-a jut a nehéziparra.

Bányászat és nehézipar

Ércekben Kína rendkívül gazdag, s az eddigi kutatások még további gazdagságot sejttetnek. Belső-Kína egész területén szétszórtan vannak *bauxit-, antimon-, réz-, vas-, ólom-, mangán-, molybdén-, higany-, horgany-, wolfram-* és *ón*telepek, továbbá *gyémánt-* és *arany*előfordulások. Ezek mennyiségére vonatkozóan azonban még becslések is alig vannak.

Kína a világ egyik legnagyobb *wolfram-* és *antimon*termelő országa. Jelentős ónbányászat folyik Jünnanban.

Nagy *vasérc*telepek vannak Dél-Kínában, Kvantungban és Hunanban, továbbá a Hoangho völgyében többhelyütt. Ezeknek a vasérctelepeknek különleges értéket ad az a tény, hogy ugyanott gazdag széntelepek is találhatók. Kína vasérckészleteit 2 milliárd tonnára, szénkészleteit 1000 milliárd tonnára becsülik, azonban vannak ennél magasabb becslések is. Ez utóbbiak szerint Kína a világ vasban és szénben leggazdagabb országa. A leggazdagabb vasérctelepek Hopei és Santung tartományban vannak, továbbá Mandzsuriában. Ugyanitt vannak a széntelepek, továbbá San-szi, Szecsuan, Sen-szi tartományokban és Jünnanban.

E hatalmas kincsek ellenére csupán Vuhan mellett van jelentősebb nehézipar. Kína széntermelése mindössze 18 millió tonna volt, tehát körülbelül annyi, mint Csehszlovákiáé. Vasérctermelése nem érte el az 1 millió tonnát, de a háború folyamán ez is erősen csökkent. A nyersvastermelés 6—700 ezer tonna volt.

*Ásványolaj*telepeket is találtak Kínában, ezek gazdagságáról azonban nincs adat. Az olajforrások a Jang-Ce felső folyásánál és Sen-sziben vannak, továbbá Dél-Mandzsuriában.

*Az elektromos energia*termelés szintén minimális, az erőművek kapacitása nem egészen 600 ezer kw, s a termelt energia nem éri el az 1 milliárd kWó-t. Ez a mennyiség is elsősorban néhány nagyvárosra szorítkozik. A hatalmas széntelepek és vízierők a szocializmus felé haladó népi demokráciában lehetővé teszik nagymennyiségű elektromos energia termelését.

A fogyasztási javakat gyártó iparágak között legjelentősebb volt a második világháború előtt a *pamutipar,* mintegy 150 gyárban, több mint 5 millió orsóval, amelyeknek azonban csak a fele volt kínai tulajdon. A háború folyamán a japánok több mint 2 millió orsót pusztítottak el, vagy szereltek le. Az orsók 60%-a Sanghaiban volt, a fennmaradó rész Nankingban, Vusiban, Hankauban, Tiencinben stb. A selyemtermelés háziipari alapon úgyszólván egész Kínában elterjedt. Modern *selyem*fonoda több mint 200 van, Hangcsauban, Sanghaiban, Kantonban, Szucsuban, Csingtauban stb. A gyapjúfeldolgozóipar fő telephelye szintén Sanghai, továbbá Tiencin.

A textilipar mellett jelentősek az *élelmiszeriparok,* így a rizshántolók, malmok és olajütők, melyek a szétszórt kis falusi üzemektől eltekintve, szintén csak a nagyobb városokban találhatók. Ugyancsak szétszórtan találhatók, így földrajzilag pontosan meg nem jelölhetők a porcelángyárak és kisebb ipari üzemek.

MEZŐGAZDASÁG

A termelőviszonyok a kínai mezőgazdaságban igen elmaradottak voltak. Belső-Kína 54,6 millió parasztcsaládja közül

33%-nak	semmi földje nem volt,			
26%-nak	volt kevesebb, mint	0,7		hektár,
18%-nak	„ „	„	0,7—1,3	„
9%-nak	„ „	„	1,3—2,0	„
14%-nak	„ több	„	2	„

A földesurak birtokában volt az összes birtokok 4%-a, de a földnek 50%-a, a kulákoké volt a birtokok 6%-a és a föld 18%-a. Tehát a mezőgazdasági népesség 10%-a tartotta kezében a föld 68%-át.

Más adat szerint a földön dolgozóknak csupán 40%-a művelte saját földjét, 25%-a részesbérlő volt, 35%-a bérlő. A földtulajdonos 50—60—70%-ot kapott a termésből. Amennyiben a bérlő nem fizetett, a tulajdonos megbüntethette, lecsukhatta, sőt

testi fenyítéket is alkalmazhatott. Esetleg a bérlő gyermekeit adták el a szülő adóssága fejében.

Kína gazdasági fejlődésének egyik alapvető kérdése a feudális földtulajdon rendszerének megszüntetése, ezáltal a termelőerők felszabadítása és az ország iparosításához szükséges előfeltételek megteremtése.

A Kínai Kommunista Párt 1947. szeptember 13-i konferenciáján elfogadták a földreform-tervezetet, amelyet fokozatosan mindenütt végrehajtanak. A földbirtokosok, templomok, kolostorok és iskolák földbirtokjogát eltörölték. A parasztok korábbi adósságait törölték. A földet szétosztották, az „egyenlő száj" elve alapján, azaz minden család arányosan kapott földet aszerint, hány embert kell táplálnia. A Kuomintang-hadsereg katonái, ha megadták magukat, vagy átálltak és falusi körzetekben laktak, szintén ugyanolyan elvi alapon kaptak földet, mint bárki más.

A kiosztott föld a paraszt tulajdona.

Csupán az erdők, öntözőművek, az értékes természeti kincseket rejtő területek, legelők, továbbá a nagy, megműveletlen területek mentek át állami tulajdonba.

Politikailag az agrárreformot a szegényparasztokra és mezőgazdasági munkásokra támaszkodva a középparasztokkal szövetségben és *a gazdag parasztok semlegesítésével* hajtják végre. Adott esetekben azonban, ahol erre feltétlenül szükség van, a gazdag parasztok föld- és vagyonfölöslegeit is elkobozzák. Alapjában véve azonban, a földreform a nagybirtokosok ellen irányul.

A feudalizmus elleni harccal párhuzamosan *az új, demokratikus földreform* lefekteti az alapját *a társadalmasított mezőgazdaságnak* is. A földek egy részét államosítják. A föld eladása és bérbeadása tilos, így lehetetlenné válik a földtulajdon összpontosulása a gazdag parasztok kezében, lehetetlenné válik a többi paraszti rétegek elnyomorodása.

A földreformot először a néphadsereg által megszállva tartott ú. n. *Külön Területen* hajtották végre. Majd a földreform fokozatosan kerül végrehajtásra. A néphadsereg előnyomulása ugyanis sokkal gyorsabb volt, semhogy azzal a földreform végrehajtása lépést tudott volna tartani. Mandzsuriában 1950. tavaszáig teljesen befejezték a földreformot, amelynek során 20 millió paraszt kapott földet, mezőgazdasági felszerelést, igásállatot és mezőgazdasági épületeket. A földreformot 1950/51. telén mintegy 100 miliós népességű területen, 1951-ben és 1952-ben pedig több mint 160 millió népességű területen hajtják végre. Újabb adatok szerint 1951. elején már 178 millió népességű területen hajtották végre a földreformot. Mao-Ce-Tung 1950. tava-

szán megállapította, hogy a földreform végrehajtása az ország gazdasági továbbfejlődésének egyik alapvető feltétele.

Kína megművelt területe aránylag igen csekély. Minden talpalatnyi földet a legintenzívebben művelnek meg. Az éghajlat és a talaj megfelelő gondozás mellett évente több — két, esetleg három — aratást is biztosít, megfelelő vetésforgó esetén. A második aratás után még kerti veteményeket is lehet venni.

A földeket egész kis parcellákban adták bérbe, s a bérlők azt kizárólag kézi munkával művelték meg, mert állataik nem voltak. Trágyázásra halakat, emberi ürüléket, háziszemetet és minden más elképzelhető anyagot felhasználnak.

A bérlők és parasztok általában egyedül dolgoztak a bérelt parcellákon, de az öntözőrendszereket közösen építették ki és tartották karban. Ugyancsak közös munkával védekeztek az állandó árvízveszéllyel szemben. A védőberendezéseket évszázados munkával létesítették, ezek azonban tökéletlenek voltak. (A Hangcsauból Pekingbe vezető Nagy Csatorna egyrészt azért épült, hogy éhinség idején az egyes területek kisegíthessék egymást, másrészt az adórizs szállítására használták, a kevésbbé biztonságos tengeri út helyett. Az 1300 km hosszú csatorna ma már eliszaposodott és csak részben használható.) A csatornázott terület még így sem elegendő, noha az öntözött terület a megművelt területnek negyedrészét teszi ki.

A földreform gondoskodik arról, hogy a közös művelés révén a föld hozamát növeljék. Célul tűzik ki, hogy a megműveletlen földeket feltörjék, továbbá újabb öntözőműveket építsenek, a kevésbbé termékeny talajokat feljavítsák. Nagyobb összegű beruházással lehetségessé válik mezőgazdasági gépek és igavonó állatok beszerzése. Azok a „külső" területek, ahol ma két-három ember lakik km²-ként, termékeny talajjal rendelkeznek, s bő termést adhatnak, ha megfelelően művelik azokat. Viszont ezek megművelése, használhatóvá tétele csak nagyarányú, egységesen irányított, tervszerű gazdálkodással lehetséges, amire most van először lehetőség Kínában.

Kína a világ legnagyobb rizstermelő országa, évente 450—500 millió q terméssel (India 3—400 millió q, Japán 100—120 millió q), ami több, mint a világ rizstermésének fele. Rizst elsősorban Közép- és Dél-Kínában termelnek, a Jang-Ce-Kiang és mellékfolyóinak völgyében és a Szikiang alsó folyásánál, Kvantung tartományban. A rizstermelés északi határa a Hoanghotól északra van. Itt a rizst már felváltja a búzatermelés. Hegyvidékeken és nem öntözhető területeken „száraz" rizstermelés folyik.

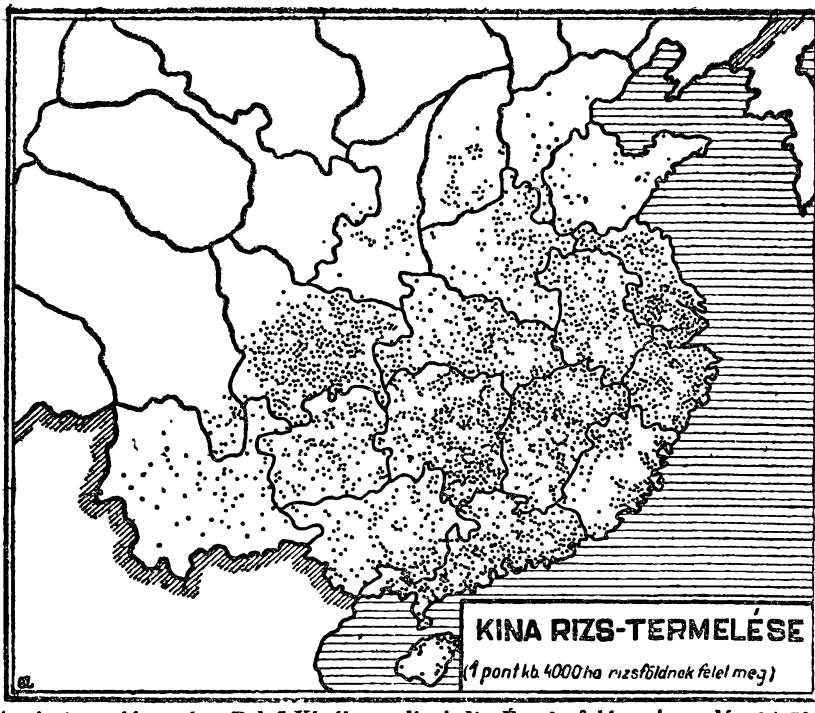

A rizstermelés egész Belső-Kínában elterjedt. Észak felé a termelés egyre gyérül. Keleten a Himalája és Észak-Kínai Alpok szabnak határt a rizstermelésnek.

Kína a világ egyik legnagyobb búzatermelője is. Évi termése 200 millió q körül mozog. (A Szovjetunió 400, az USA 200 millió q). Búzát a Jang-Ce-től északra termelnek, a Jang-Ce völgyében, főleg a Vörös-medencében és Hupé tartományban. Északon, a Kínai Alföldön már a búza a főtermény. A búzát époly gondosan, apró parcellákban, kertszerűen művelve termelik, mint minden más növényt, s az aratás is kizárólag kézi munkával történik.

Annak ellenére, hogy Kína a világ legnagyobb rizs- és búzatermelői közé tartozik, szükségleteit nem volt képes fedezni, s ezért gyakran mind búzát, mind rizst külföldről hoztak be, főleg a nagy kikötővárosokba.

A köles termelése főleg a Vörös Medencében és a Kínai Alföldön folyik, s igen jelentős területeket foglal el.

Az össz-gabonatermelés 1950-ben már 1200 millió q volt, 10%-kal több, mint 1949-ben.

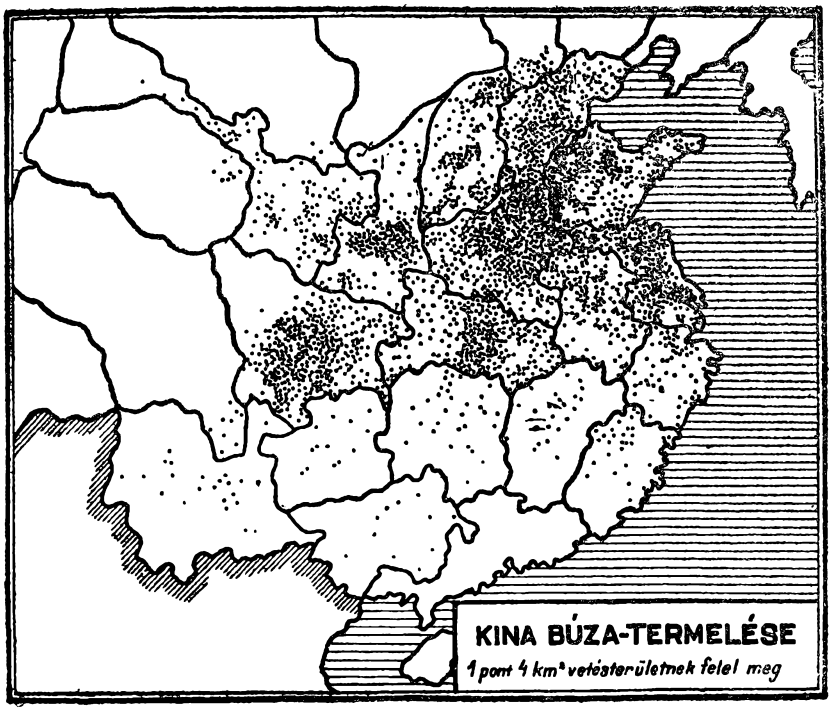

A búzatermés főleg a Cing-Ling-Santól északra található. Érdekes megfigyelni a búza vetésterületének elterjedését a népsűrűséggel kapcsolatban. V. ö. 236 old.

A teatermelés a keleti tartományokban, a Szikiang és a Jang-Ce-Kiang közötti területeken a legelterjedtebb. Évente körülbelül 3 millió q teát termelnek, azaz a világtermelésnek mintegy felét. Az export ezzel nem áll arányban (csupán 200—300 ezer q), mert a kínai nép nagy teafogyasztó. A kínai nép már évezredekkel ezelőtt rájött, hogy a baktériumokkal fertőzött talajvíz ártalmas az egészségre. Ezért csak forralt vizet isznak, s azt teával ízesítik. Korábban az export jelentősebb volt, főleg a Gobi-sivatagon és a dzsungáriai kapun át vezető úton, a „selyemút"-on át szállított, úgynevezett karaván-tea volt értékes az európai piacon, ahová orosz kereskedők révén került. Ezért orosz teának is nevezték. (A mai „orosz tea" valóban a Szovjetunióban, de nem Oroszországban, hanem a Kaukázusban terem). Az angolok Indiában és Ceylonban létesítet-

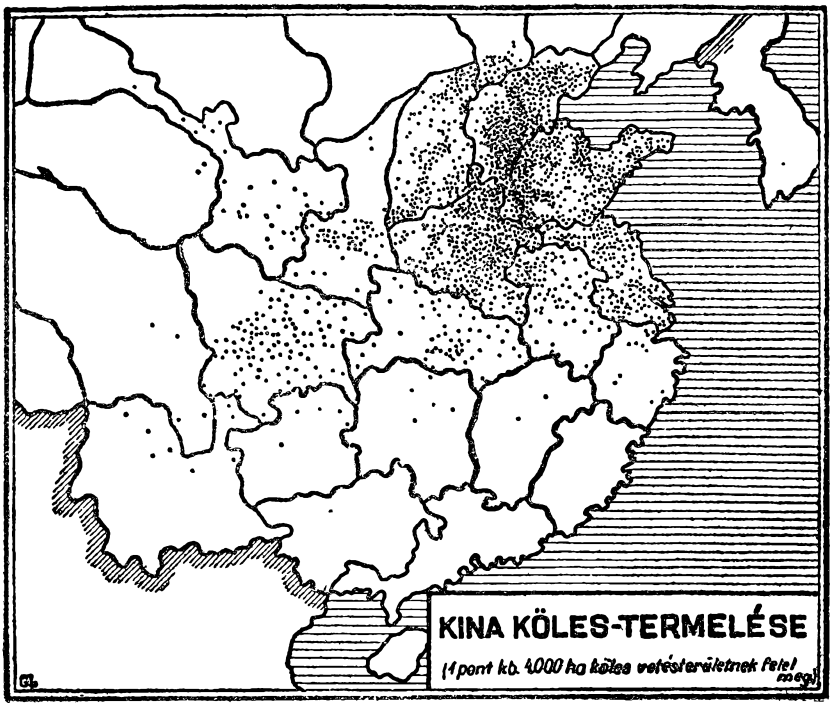

A köles Észak-Kínában egyik legfontosabb gabonanövény, termelése ott kezdődik, ahol az éghajlati viszonyok következtében rizst már nem lehet termelni. A köles és a búza termőterületei nagyjából megegyeznek. Ily módon Észak-Kínában a köles pótolja a rizst.

tek ültetvényeket, s tekintve, hogy a kereskedelem is az ő kezükben volt, sikerült a kínai teát kiszorítani a világpiacról.

Cukornádat a Jang-Ce-Kiang és a Szikiang völgyében és attól délre termelnek, ezenkívül csupán Szecsuánban van kevéssé jelentős cukornádtermelés.

A batáta vagy édesburgonya a keményítőtartalmú táplálékok között fontos helyet foglal el. Éghajlati és talajigényei következtében főleg a Jang-Ce-Kiangtól délre fekvő tartományokban termelik, évente mintegy 250 millió q-t.

Ugyancsak a Kínai Alföldön és Mandzsuriában folvik igen jelentős *kukoricatermelés,* 100—120 millió q, ami a világtermelésnek körülbelül 10%-a (USA 600 millió q).

Tekintve a kínai állattartás alacsonyságát, a táplálkozásban elsőrendű szerepük van az *olajosnövényeknek,* így a *földidiónak,* amelyet Santungban termelnek, a *szezámolajnak,* amelynek fő

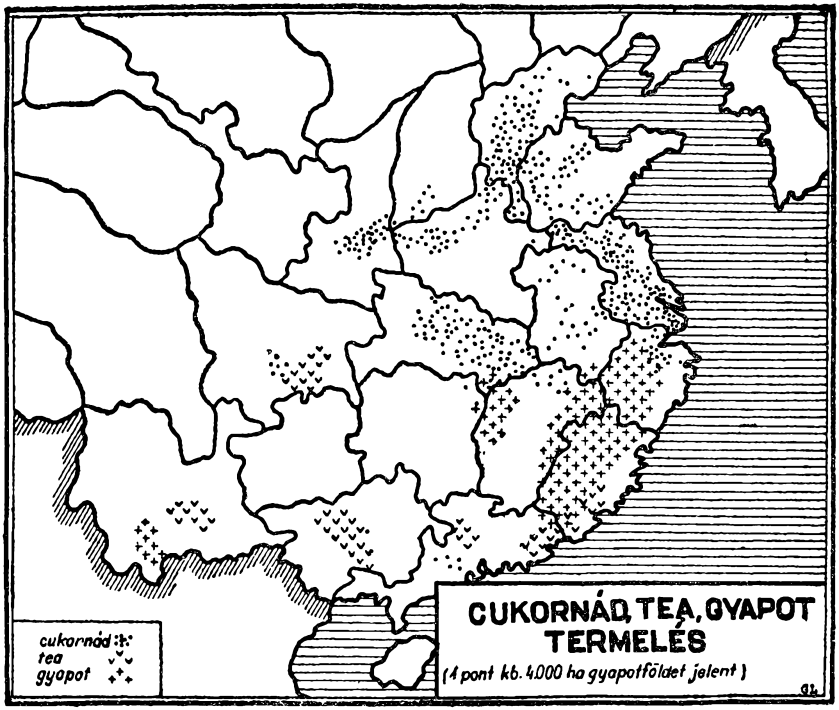

Kína a világ legnagyobb teatermelője, de kivitele csekély, részint az indiai tea versenye miatt, részint azért, mert a lakosság maga fogyasztja el a teát. A gyapot és cukornád világtermelésében is fontos helyet foglal el Kína.

termőterülete a Jang-Ce-Kiang völgye, míg északon a legfontosabb olaj- és egyben fehérjetartalmú növény a *szójabab*.

Gyapottermelés a Jang-Ce alsó és középső folyásánál van, Hupé, Anhvei és Kiangszu tartományokban, azonban még a Hoangho alsó folyásától északra is termelnek gyapotot. A kínai gyapot minősége, megfelelő tudományos módszerek és technikai felszerelés hiányában gyenge. Kína iparilag nem dolgozta fel saját gyapottermését (6—8 millió q, Szovjetunió 8—10 millió q), hanem a nyersgyapot túlnyomó részét Japánba szállították, kisebb részét pedig háziiparilag dolgozták fel. Csupán a harmincas évek végén kezdődött meg a gyáripari jellegű kínai pamutipar kibontakozása.

Az ipari növények között jelentős még a *dohány*, amelyet Kínában dolgoznak fel. A termés évente 7—8 millió q.

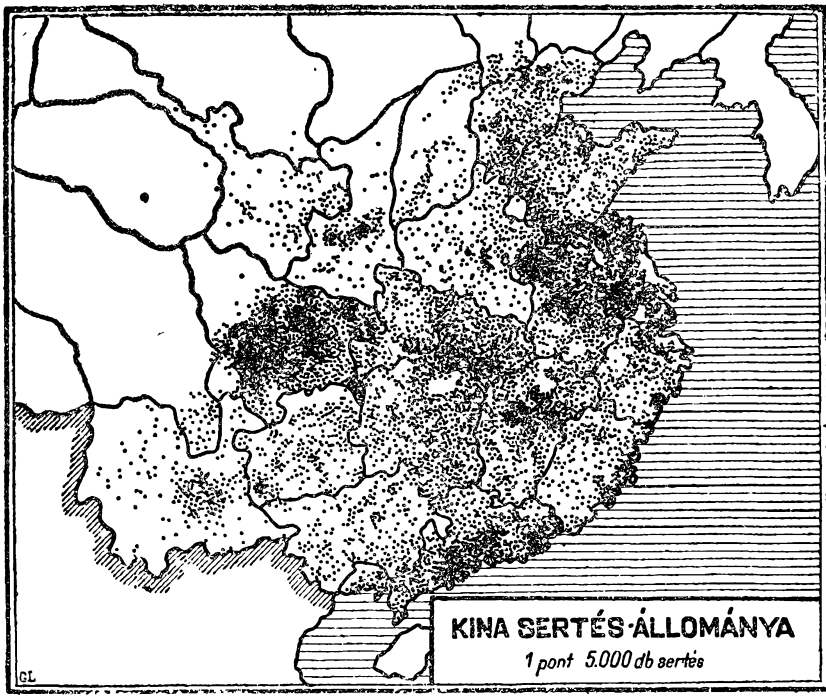

Kína sertésállománya nagyobb, mint bármely más országé, s közel annyi, mint a világ többi részeinek állománya. A népesség számához viszonyítva azonban még ez is viszonylag alacsony arányszámot jelent.

Kína *állatállománya* — a lakosság számához viszonyítva — igen alacsony, viszont abszolút mennyiségben a világon az elsők között áll. Kevés lovat (körülbelül 2 millió) tartanak. Szamarat és öszvért is (6, illetve 2 millió) főleg a Jang-Cetől északra és a Kínai-Alföldön tenyésztenek. A szarvasmarhatenyésztés a Szikiang torkolatánál, a Jang-Ce középső folyásánál és annak mellékfolyóinál a legintenzívebb, továbbá a Vörös-medencében. Északabbra ritkább a marhatartás. A szarvasmarhák száma nem éri el a 20 milliót; legnagyobb részük tulajdonképpen bivaly, melyet a rizsföldek megművelésénél használnak. Ezért esik egybe a szarvasmarhatenyésztés nagyjából a rizstermeléssel. Ezzel szemben nagyon jelentős a sertéstartás (körülbelül 55 millió, USA-ban 45—50 millió), szintén az említett területeken. Juhtenyésztés elszórtan mindenütt van, de jelentős csupán a Vörös-medencében és annak környékén, ezenkívül a

Kínai Alföldön, ahol messze elhúzódik nyugat felé. A juhok számát 19—20 millióra becsülik. Aránylag jelentős a baromfitartás.

Az erdőket Belső-Kína középső és északi részéből évezredek folyamán úgyszólván teljesen kiirtották, mert minden talpalatnyi területet művelés alá vettek. Kína erdőterülete ma már az összterületnek csak 6%-a. Kína újraerdősítése a Népköztársaság egyik legfontosabb feladata. Jelentősebb erdők csupán Mandzsuriában vannak, továbbá Szecsuanban és Jünnanban, tehát Délnyugat-Kínában. A déli területeken bambuszerdők vannak, amelyeket igen intenzíven használnak, mert a *bambusz* fontos építőanyag, sőt fiatal rügyeit táplálkozásra is használják. Értékes fájuk a *teak-fa,* melyet ház- és hajóépítéshez használnak.

FORGALOM

Kína **belső forgalmát** minden irányban a forgalom csekély méreteihez szabott, kezdetleges utakon bonyolítják le. A modern autóutak építése csupán a háború folyamán indult meg. Az összes autóutak hossza mintegy 81 ezer km, ami még Belső-Kína méreteihez képest is kevés. Legfontosabb vasúti vonala a Mukden—Peking—Nanking vasút.

Másik jelentős útvonal az északnyugati összekötő út, amely Szecsuánt köti össze Szinkianggal. Egyébként itt épül a Szinkiangból Szibériába vezető vasútvonal is. Vasút és autóút köti össze Kínát Vietnammal is.

A mult században igen jelentős volt a Pekingből kiinduló, a Gobi-sivatagon, Tarim-medencén és a dzsungáriai kapun át Turkesztánba vezető, már említett „selyemút", az a karaván út — helyesebben inkább csak útvonal — amelyen át a kínai kereskedők a selymet és a teát szállították. Ez az útvonal a közelmultban jelentéktelenné vált, de valószínű, hogy a Szovjetunióval folytatott, már intenzívebb forgalom lebonyolítására ismét fontossá válik.

A vasútépítés 1877-ben kezdődött meg, de máig is csak mintegy 25 ezer km a vasutak összes hossza, s ezeknek fele is Mandzsuriára jut. Mandzsuriában még a cári Oroszország építette meg a keletkínai vasútvonalat, melynek végpontja Vladivosztok. A délmandzsuriai vasútvonal a keletkínai vasútvonalból ágazik ki Dalnij felé. Amikor a japánok Mandzsuriát megszállták, konfliktus támadt a vasutak körül. A Szovjetunió a béke megóvása érdekében átengedte Japánnak a vasutat. A japánok egyébként a megszállás ideje alatt több stratégiai vasút-

vonalat is építettek. A japán imperialisták legyőzése után a mandzsuriai vasutak közös kínai-szovjet igazgatás alá kerültek, s a legutóbbi szovjet-kínai szerződés visszaadta azokat Kínának.

A belső közlekedésben jelentős szerepe van a tengeri partmenti hajózásnak, amelyet különleges, fából épített bárkákon — dzsunkákon — bonyolítanak le. Jelentős a belső áruszállításban a folyami hajózás, amelynek nagyrészét a Jang-Ce-Kiangon bonyolítják le.

Kína **víziközlekedési** hálózatát néhány csatorna egészíti ki.

A külfölddel való forgalmat a nagy kikötővárosok bonyolítják le, elsősorban Sanghai, továbbá az angol kézben levő Hongkong. Fontos kikötővárosok még Tiencin, Vuhan és Dél-Kína számára Kanton. Mandzsuria külkereskedelmének túlnyomó részét Dalnijon keresztül bonyolítják le, amelyet szabad kikötőnek nyilvánítottak, s amely minden állam kereskedelme és hajózása számára nyitva áll.

A gépi szállítás fejletlenségének következtében és igavonó állatok hiánya miatt Kínában a szállítás jelentős részét teherhordó kulikból álló karavánok bonyolították le, még a közelmultban. A teherhordók vagy vállukon cipelték az árut, vagy kétkerekű személy- vagy teherszállító kocsikat, riksákat húztak. A munkaerő olyan olcsó volt, hogy a riksák az autótaxinak és a közúti vasutaknak támasztottak versenyt. De még távolsági szállításra is használták az emberi erőt. Tibetbe a teát teherhordó karavánok szállították.

Kína **külkereskedelmében** korábban fontos helyet foglalt el az USA, különösen a behozatalban, amelynek több mint fele származott az USA-ból. A kivitelnek azonban, amely mindig erősen a behozatal alatt maradt, csak egyharmada irányult az USA-ba. Az USA után a Brit Birodalom, illetve Hongkong, Kanada, Ausztrália és Brit-India következtek. Lényegesen alacsonyabb volt Csang-Kai-Sek Kínájának kereskedelme a Szovjetunióval. Az európai tőkés országok szintén készárut és gépeket szállítottak Kínának, fő behozatali árujuk Kínából a nyersselyem volt.

Kína behozatalában a legfontosabb helyet a gyapotszövetek és gyapjúszövetek foglalták el. Ezután vas- és gépipari készáruk, gépek, járművek, továbbá vegyiáruk, főleg festékek következnek. Jelentős behozatali cikk az ásványolaj. A kivitelben első helyen állanak a növényi rostok, nyersgyapot és nyersselyem. Jelentős kiviteli tétel a növényolaj és viasz, továbbá állati termékek. Kína ásványi termékeinek jelentős része kivitelre kerül.

Most az első helyen a Szovjetunió áll. A Szovjetunióval való együttműködés a legutóbbi moszkvai megegyezések óta túlnő a kereskedelmi kereteken, s gazdasági együttműködéssé szélesedik. Kína hosszúlejáratú hitel formájában ipari, mezőgazdasági és vasúti felszerelést kap a Szovjetuniótól.

A Kínai Népköztársaság minden téren felszámolja a multat. A mérhetetlen természeti kincsek kiaknázása, a mindeddig terméketlen területek termővé tétele, az ország nagyrészének öntözése, erdők újraültetése, az ipar kifejlesztése hatalmas munkaerőket foglalkoztat és nagyarányú gépi felszerelést igényel. Az emelkedő életszínvonal egyelőre a külföldi fogyasztási javak behozatalát is szükségessé teszi. A népi demokratikus Kína elsősorban a Szovjetunió és a népi demokráciák segítségére számíthat ebben a munkában.

MONGOL NÉPKÖZTÁRSASÁG
(Külső Mongolia)

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

Dzsingisz kán mongol birodalma egyike volt a világtörténelem legnagyobb kiterjedésű, de egyben legrövidebb életű országainak. A XIII. század folyamán kibontakozott hatalmas lovasnomád-birodalom már a XIV. század folyamán felbomlott részeire. A XVII. századtól kezdve a mongol nép állandó harcban állott a mandzsu-kínai császárokkal, akik végül is leigázták és bekebelezték birodalmukba Mongoliát. A mandzsu-kínai uralom egész a kínai császárság bukásáig — 1911-ig — tartott.

Ahogyan a XIX. század végén erősödött a külföldi kapitalizmus nyomása Kínára, úgy került idegen tőke befolyása alá Mongolia is. Mongólia a félgyarmati Kína gyarmata lett. Nyersanyagkincsei és állatainak prémje értékes zsákmány volt, de úgyszólván semmi ellenértéket nem adtak értük az idegen kapitalisták.

Az 1911-es kínai forradalom kitörésekor a mongol nép előzte a kínai helytartót és kikiáltotta a független Mongoliát. A nép helyzete azonban nem változott, mert a hatalomra került Bogdya-Gegen kán feudális papi önkényuralmat és kíméletlen elnyomást tartott fenn, míg végül eladta Kínának Mongolia függetlenségét.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után, amikor a Vörös Hadsereg csapatai kiverték Kelet-Szibériából a japánokat és a fehér ellenforradalmárokat, 1919 augusztusában a szovjet kormány felhívta a mongol népet, hogy vegye kezébe saját sorsának intézését és lépjen kapcsolatba a szovjetkormánnyal. Szuhe-Bator és Csojbalszan vezetésével 1921-ben megalakult a Mongol Forradalmi Néppárt és a Mongol Néphadsereg. A Mongol Néphadsereg a dicsőséges Vörös Hadsereg segítségével rövid harc után már 1921-ben kiűzte az országba benyomult japánokat, felszabadította az ország fővárosát, Urgát, amelyet azóta Ulan-Batornak neveznek.

A független Mongol Népköztársaságot 1924-ben kiáltották ki, amely ily módon a hatalmas Szovjetunió segítségével a világ első népi demokráciájává lett.

A Szovjetunió hathatós gazdasági és politikai segítsége a továbbiakban is döntő volt a Mongol Népköztársaság fejlődésére, amely a Mongol Forradalmi Néppárt vezetésével megkezdhette gazdaságának kifejlesztését és átalakítását.

A Mongol Népköztársaság 1936-ban 10 éves barátsági és kölcsönös segítségi szerződést kötött a Szovjetunióval, amelyet annak lejárta után, 1946-ban megújítottak. A Mongol Néphadsereg a Vörös Hadsereg segítségével 1939-ben képes volt arra, hogy visszavesse a Mongoliába behatolt japánok támadását. Csang-Kai-Sek Kínája 1945-ben kénytelen volt elismerni a Mongol Népköztársaság függetlenségét.

Mongolia *első alkotmányát,* amely szerint Mongolia független népköztársaság, *1924-ben* fogadta el a Nagy Nemzeti Hurai (Tanács). Az alkotmány elfogadása és kihirdetése az 1921-ben kezdődött forradalom első szakaszának lezárulását jelenti. A Nagy Nemzeti Hural 1940-ben új alkotmányt fogadott el, amelyet a világtörténelem *első népi demokratikus* alkotmányának tekinthetünk.

Az alkotmány leszögezi, hogy a Mongol Népköztársaság a pásztorok, munkások és értelmiségiek független állama, amely megszüntette az imperialista és feudális elnyomást és biztosítja az ország *nem kapitalista úton* való fejlődését a szocializmus felé.

A Mongol Népköztársaság legfőbb törvényhozó testülete a Nagy Nemzeti Hural (Tanács), amelyet a választók közvetlen és titkos szavazással választanak. Választójoga van minden 18 évnél idősebb állampolgárnak, *akár nomád, akár letelepedett* életmódot folytat, nemre, fajra, nemzetiségre, vallásra, nevelésre, vagy szociális származásra való tekintet nélkül. A Nagy Nemzeti Hural két ülésszaka között annak elnöksége a legfőbb államhatalmi szerv. A fő végrehajtó-hatalom a minisztertanács, amelynek elnöke, had- és külügyminisztere Csojbalszan marsall.

Minden föld és annak minden természeti kincse, bányák, gyárak, vasútak és a víziszállítás a nép osztatlan tulajdonában vannak és magántulajdonban nem lehetnek. Az állatállomány — az ország nemzetgazdaságának legfontosabb alapja — 99 százalékban a pásztorok magántulajdonában van.

Az M. N. K. 1948. óta első ötéves tervének (1948—1952) megvalósításán dolgozik. A terv célja az ország gazdaságának megalapozása, a termelőerők maximális kihasználásával a dolgozó tömegek jólétének és politikai öntudatának emelése.

Az ötéves terv „harc a tömegek aktív részvételével az ország népgazdaságában és az emberek gondolkodásában meglévő feudális csökevények ellen...“ mondja a Mongol Forradalmi Néppárt XI. kongresszusának határozata.

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

A Mongol Népköztársaság Kelet-Ázsia közepén fekszik, az É. sz. 41°32'—52°06' és a K. h. 87 47'—119°54' között. Északon a Tannu-hegység vonalán *2700 kilométer hosszúságban* a Szovjetunióval és délről 4300 kilométer hosszúságban Kínával határos. Az ország keleti-nyugati kiterjedése 2388 kilométer, ami megfelel körülbelül a Budapest—Gibraltár vagy Budapest—Baku távolságnak.

Az ország területe *1,5 millió km²*, azaz nagyobb, mint *Portugália, Spanyolország, Franciaország* és *Németország* együttvéve, de lakosainak száma mindössze 800 ezer fő körül van, azaz alig 0,5 fő/km². A népesség 88 százaléka mongol, a fennmaradó 12 százalék a kazak, tuvin, burját, kínai és egyéb kisebb néptöredékek között oszlik meg. A Népköztársaság kikiáltása előtt a kultúra monopóluma a buddhista szerzetesek kezében (lámák) volt, akik kizsákmányolták a dolgozó népet. A forradalom után új írást vezettek be, miáltal az analfabétizmus felszámolása gyorsan halad előre. A népesség 55,4%-a már ír és olvas.

A felszabadulás előtt az úgynevezett orvostudomány a lámák kuruzslásából állott. Ma 37 kórház, 109 szülőotthon működik az országban és több mint 2000 egészségügyi szervezet áll a nép rendelkezésére.

A Népköztársaság kikiáltásakor csupán láma-iskolák voltak Mongoliában. Tíz évvel később már 68 iskola működött 3700 tanulóval. Az iskolák száma 1948-ban: 346 elemi iskola, 41 középiskola, 12 műszaki intézet. Az Ulan-Batorban lévő Csojbalszan egyetem orvosi, pedagógiai, állatorvosi és állattenyésztő fakultást tart fenn.

Jelentősebb város a M. N. K.-ban csupán a főváros, Ulan-Bator, több, mint 80 ezer lakossal. A népesség túlnyomórésze pásztor, csak kisebb része földművelő. Az elmúlt két évtized folyamán megindult és ma gyorsan fejlődik az ipari termelés és ezzel a munkásosztály.

A M. N. K. átlagos magassága a tengerszint felett *1580 méter*, de legalacsonyabb területe is *500 méterre* van a tengerszint fölött. Domborzatát a hatalmas, *3000 méter* magas Mongol-Altáj-hegység, továbbá az ország közepén húzódó *4000 méter* magas Hangáj-hegység jellemzik. Földművelésre és állattenyésztésre a hegyláncok között elterülő sztyep-területek alkalmasak. Az ország nagyrésze sivatag. Délkeleten húzódik a hatalmas Gobi-sivatag.

Az éghajlat jellegzetesen *szárazföldi* (kontinentális), heves ingadozások és nagy hőmérsékleti különbségek jellemzik. A nyár és

a tél közötti átmenet hirtelen. A tél hideg és hosszú, a hőmérséklet gyakran — 50 fokig száll alá. A nyár viszont forró és rövid, 38—40 fokig emelkedő hőmérséklettel. Csapadékban az ország igen szegény, mert a környező magas hegyek miatt a szelek már előbb leadják páratartalmukat. Ennek következtében számos folyó elvész a medencék homokjában.

Vízrajzilag Mongólia hatalmas területeit ezek a lefolyásnélküli, nyáron a homokban elvesző folyók jellemzik. Mongólián keresztül húzódik az Északi Jeges-tenger és a Csendes-óceán közötti vízválasztó. Főfolyója a Szelenga, a Bajkál-tóba ömlik. Néhány folyó az Amur mellékfolyója, más folyók az ország északkeleti részén elterülő tavakat táplálják. A legjelentősebb tavak a Hara-usu, Uszu-nor, Buirnor stb. A folyók többnyire felsőszakasz jellegű, nagyesésű folyók, amelyek mint vízienergiaforrások jöhetnek számításba. Újabban a folyók mentén öntözőrendszereket építenek ki, amelyek segítségével gabonaneműeket, burgonyát és kerti veteményeket termelnek.

BÁNYÁSZAT ÉS IPAR

Ásványi nyersanyagokban a M. N. K. igen gazdag, ámbár pontos számadatok a természeti kincsek mennyiségéről nem ismeretesek. Tény, hogy a fémek közül megtalálható az arany, ezüst, réz, vas és a mangán. Feltártak jelentékeny barna- és feketeszéntelepeket is. Egyéb ásványi anyagok közül azbeszt, grafit, gipsz, mészkő, márvány és kréta fordul elő a M. N. K. területén. Találtak gazdag drágakő-lelőhelyeket is, így hegyikristályokat, türkizt, topázt és egyéb drágaköveket. Ezek kiaknázása csak a Népköztársaság megalakulása után indult meg.

A M. N. K. ipara a Köztársaság kikiáltásakor *mindössze három üzemből állott:* egy nyomda Ulan-Batorban, egy bőrfeldolgozó-műhely és egy szénbánya, amely külföldi érdekeltség volt. A három vállalat összesen 225 embert foglalkoztatott. A harmincas évek folyamán épült a Nalajh melletti szénbányák és Ulan-Bator között egy vasútvonal, amely a fővárosban épült villamosenergia-fejlesztőtelepet és az ipari kombinátot látja el szénnel. Lenmosógyár, lenfeldolgozó-üzem, állati szérumokat gyártó vegyészeti kombinát, olajgyárak, kendergyárak, cukorgyárak, sörgyárak, malmok, szappangyárak és húskombinátok épültek a harmincas és negyvenes évek folyamán.

Az ipari termelés a Szovjetunió támogatásának és a Mongol Forradalmi Néppárt helyes gazdaságpolitikájának eredményeképpen 1927. és 1947. között megtízszereződött.

1949-ben már a gyárak száma volt 225!...

Ipari üzemek csak állami vagy szövetkezeti tulajdonban lehetnek. Jelenleg az ipari üzemek 73 százaléka állami, 27 százaléka szövetkezeti tulajdonban van. Az 1948—1952. évekre terjedő ötéves terv folyamán az ipari termelés 97 százalékkal emelkedik.

MEZŐGAZDASÁG

A M. N. K. mezőgazdaságában a vezetőszerep az állattenyésztésé. Egy lakosra 26 állat jut (USA 0,5, Dánia 1, Albánia 1,5), tehát „az állat-fejquóta" a legmagasabb a világon.

A Népköztársaság kikiáltása előtt az egész országban csupán *nomád pásztorkodást* folytattak. Az állatok egész évben legeltek és vándoroltak. A szénakaszálást vagy a téli takarmányozást és istállózást nem ismerték. Az állatállományt — megfelelő védelmi intézkedések hiányában — állandóan pusztította a marhavész, a pestis és más fertőző betegségek.

A Népköztársaság a Szovjetunió hathatós segítségével gondoskodott a korszerű tudományos alapon álló állattenyésztés előfeltételeinek megteremtéséről, *állatorvosi segélyről és gépállomásokról.* A szénakaszáló-gépállomások létesítése, amelyek lehetővé tették az intenzív állattenyésztést, 1937-ben indult meg. Tizenkét évvel később, 1949-ben 35 ilyen különleges gépállomás működött az országban, s az ötéves terv végén a szénakaszáló-gépállomások száma 120-ra emelkedik.

Ne felejtsük el, hogy a M. N. K. lakosságának túlnyomórésze *önálló nomád pásztor még* ma is. A *gépállomások nem csupán összekötő szerepet játszanak az egyes egyéni gazdálkodók között, hanem egyben fontos gazdasági és kulturális* központok is. Politikai szerepük éppen ezért felmérhetetlen.

A Népköztársaság kikiáltásakor az egész országban mindössze négy *állatorvosi kerület* volt. Jelenleg 24 működik, 508 állomással.

Az elmúlt két évtized folyamán az állatállomány megkétszereződött, sőt a teveállomány megháromszorozódott. A második világháború kitörésekor becslés szerint 13 millió juh, 4 millió kecske, 2 millió szarvasmarha, 1,7 millió ló és 0,7 millió teve volt az országban. Az ötéves terv folyamán a juhok számát 17 millióra, a kecskékét 7, a szarvasmarhákét 3, a lovakét 3, a tevékét 1 millióra, tehát összesen *31 millió darabra* emelik.

Az állattenyésztő szövetkezetek tagjainak és állatainak száma az utóbbi évek folyamán gyorsan növekszik: 1949-ben 110 állat-

tenyésztő szövetkezet működött több mint 7000 taggal és 60 000 állattal.

Mongoliában jelentős szerepe van a vadászatnak, mert az értékes prémes állatok prémje fontos kiviteli áru. Különösen a mormota és a mongóliai antilop irhája keresett cikk a világpiacon.

A földművelés az ország területének csupán elenyésző területén folyik. Mindössze 21 000 gazdaság működik mintegy 29 ezer hektár területen. A gabonatermelésben első helyen áll a búza, majd a zab és a köles. A terméseredmény 1948-ban 235 000 mázsa volt. Jelentős még a hüvelyesek termelése. A megművelt területnek közel fele állami birtok, amelyeket bőségesen elláttak a Szovjetunió segítsége révén mezőgazdasági gépekkel: traktorokkal, cséplőgépekkel, kombájnokkal.

FORGALOM

A M. N. K. gyéren lakott területén az említett Nalajh—Ulan-Bator vasút kivételével *más vasút eddig még nem épült*. A folyók nem hajózhatók. A forgalmat tevekaravánok, télen lovasszánok bonyolítják le, de emellett modern műutak is létesültek. Szibériával a forgalmat az állami szállítóvállalat: a Mongoltransz teherautó-karavánjai bonyolítják le. A fővárost rendszeres repülőjárat kapcsolja össze a szovjet légihálózattal.

A M. N. K. külkereskedelmének túlnyomó részét a Szovjetunióval folytatja, a Szovmontorg — szovjet-mongol kereskedelmi társaság — révén. A M. N. K. gyapjút, prémeket, élőállatokat és állati termékeket, főleg vajat szállít a Szovjetuniónak, cserébe a Szovjetunió ipari termékeiért, amelyek között a legfontosabbak a gépek, berendezések, mezőgazdasági gépek, járművek, továbbá textiláruk, vasáruk, olaj, cukor, tüzelőanyag, liszt stb.

Mint az európai népi demokráciák között Albánia, úgy Ázsiában a M. N. K. példája mutatja, hogyan változhat meg néhány év vagy évtized alatt egy elmaradott, nomád-pásztor, feudális vagy félfeudális ország a népi demokrácia rendszerében és haladhat a kapitalizmus fejlődési szakaszának átugrásával, a Szovjetunió segítsége révén a szocializmus felé.

KOREAI NÉPI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG (Korea)

Korea — a Hajnali Csend Országa — a világ egyik legrégibb civilizált állama. Kultúrája háromezer éves multra tekinthet vissza. Az ország sokáig hűbéri, függő viszonyban volt Kínával szemben. Ennek következtében szellemi életére erősen rányomta bélyegét a kínai kultúra. A kínai vallási áramlatok jelentős hatást gyakoroltak Koreában. A kínai írást és a kínai nyelvet is a XIX. század végéig használták.

Harc a függetlenségért

Korea az elmult évszázadok folyamán állandó harcban állt három nagy szomszédjával: Kínával, a cári Oroszországgal és Japánnal. A japán hódítási kísérletek a végsőkig kimerítették az ország erejét. A veszély elhárítása után Koreát teljesen elzárták feudális urai a külvilágtól. Az ország elszigeteltsége a XIX. század végéig tartott.

Ekkor kezdődött meg az imperialista hatalmak, az USA, Anglia és Franciaország erőszakos benyomulása. A legveszedelmesebb ellenfél azonban Japán volt.

Japán a XIX. század végén egyre nagyobb mértékben terjesztette ki befolyását Koreára. A japán-kínai, majd az orosz-japán háború után megszállta Koreát. Szüksége volt az országra, mint hídfőre, további hódításaihoz, s emellett Korea természeti kincsei hatalmas alapot adtak a nyersanyagokban szegény japán kapitalizmus számára. Korea rothadó feudális kormányzóretege nem volt képes az ország függetlenségét megvédeni. Végül is Japán 1910-ben bekebelezte és formálisan is gyarmattá nyilvánította Koreát.

A japán imperialisták közel 40 éven át uralkodtak Koreában. Kihasználták az ország természeti kincseit és gazdasági adottságait saját imperialista hatalmi politikájuk alátámasztására.

A koreai nép azonban szakadatlanul harcolt a japán hódítók ellen. A felszabadító harcoknak és különösen a parasztlázadá-

soknak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom kitörése hatalmas lendületet adott. A *felkelések és parasztlázadások* egyre gyakoribbá váltak. A koreai dolgozók a falvakban és városokban tüntetéseket, felkeléseket szerveztek a japán elnyomók ellen. Különösen erős volt a mozgalom 1919-ben. A parasztok azonban nem tudták mozgalmukat országos felkeléssé szervezni, mert nem volt vezetőjük a harcban. Nem volt Koreában forradalmi párt, amely a dolgozó tömegek élére állhatott volna. A Szovjetunió minden alkalommal és minden módon támogatta a szabadságmozgalmakat. A menekülő parasztoknak szovjet területen a szovjet polgárokkal egyenlő jogokat és földet adott. A koreai szabadságharcosok közül sokan a szovjet távolkeleten tanultak.

Végre 1923-ban létrejött a Koreai Munkás-Paraszt Egyesülés, 1924-ben pedig az Általános Koreai Munkás-Paraszt Szövetség. Végül 1925-ben a szétszórt kommunista csoportokból megalakult a Koreai Kommunista Párt, amely Lenin és Sztálin tanítását követve, megszervezte a koreai dolgozókat az ország függetlenségéért vívott harcban.

A koreai *forradalmi* mozgalom újabb hulláma *1929 után* kezdődött, amikor az országban a világgazdasági válság hatásaképpen kiéleződött az agrárválság. Ezek a mozgalmak is túlnyomórészt parasztmozgalmak voltak. A harmincas évek folyamán alig múlt el év jelentős megmozdulások nélkül. A japán imperialisták ezeket a mozgalmakat a legbrutálisabban letörték. Százával és ezrével tartóztatták le a hazafiakat, de a koreai dolgozók harci kedvét, elszántságát megtörni nem tudták.

Az 1943. évi kairói konferencián a Szovjetunió, Anglia és az USA Koreának a japán igától való megszabadítását, az állami egységet és a teljes függetlenséget ígérték meg.

A felszabadulás után

A Szovjet Hadsereg, miután nyugaton a német fasizmust megsemmisítette, *1945. augusztus 25-én szétzúzta* és lefegyverezte a japán csapatokat és ezzel Koreában megszűnt a japán gyarmati rendszer, megnyílt a lehetőség a koreai nép felszabadulására.

Az amerikaiak csak szeptemberben szálltak partra Dél-Koreában, *amikor Japán már letette volt a fegyvert.* A japán főkormányzót csak *1945. szeptember 14-én távolították el.*

A katonai megszállás a japán imperializmus megsemmisítésének egyik tényezője volt. Az amerikai imperializmus azonban — mint elődje, a japán fasizmus — hídfőállást és gyarmati terü-

letet akart magának biztosítani Ázsiában. A megszállás a valóságban — az 1943. évi kairói határozat ellenére — kettészakította az országot.

A 38. szélességi foktól északra a fejlődés különböző irányt vett. A különbséget meggyőzően szemlélteti a két megszálló hadsereg első kiáltványának hangja és tartalma.

Amikor a Szovjet Hadsereg bevonult Észak-Koreába, a megszálló csapatok parancsnoka a következő kiáltványt intézte az ország népéhez:

„Korea polgárai! Országotok szabaddá vált. De ez még csak az első lap Korea történelmében.

Miként a virágoskert is csak az ember munkájának és gondoskodásának eredménye, a boldogságot is csak a koreai nép hősies harcával és fáradhatatlan munkájával lehet kivívni.

Korea polgárai! Ne feledjétek, hogy boldogságotok a ti kezetekben van. Szabadságot kaptatok. Most minden tőletek függ.

A Szovjet Hadsereg minden feltételét megteremtette annak, hogy a koreai nép szabad alkotó munkához foghasson.

Ti magatok lesztek saját boldogságotok kovácsai."

Ezzel szemben a Dél-Koreában partraszállt amerikai csapatok parancsnoka a következő hirdetményt tette közzé:

„Korea területén a 38. északi szélességi foktól délre az egész közigazgatási hatalom az én hatáskörömbe tartozik.

A lakosság feltétel nélkül köteles alávetni magát az aláírásommal megjelenő parancsoknak. A megszálló csapatok ellen tevékenykedő, vagy a rendet és nyugalmat megzavaró személyeket kérlelhetetlenül szigorú büntetéssel sujtom.

A katonai megszállás ideje alatt a hivatalos nyelv az angol."

A felszabaduláskor a koreai nép súlyos és nehéz feladatokat volt hivatva megoldani. Először is meg kellett erősíteni a népi bizottságokat, mint az ország új igazgatási szerveit, amelyek a demokratikus pártokat és szervezeteket foglalták magukban.

Másodszor: fel kellett számolni a japán imperializmus gazdálkodásának és a háború pusztításainak következményeit.

Harmadszor: végre kellett hajtani a demokratikus földreformot, azaz elkobozni a koreai nagybirtokosok és japán gyarmatosítók földjét és szétosztani azt a földnélküli parasztok között, hogy ezáltal megszüntethető legyen a föld használatának feudális rendszere.

Negyedszer: ki kellett képezni az állam vezetéséhez szükséges nemzeti kádereket.

A földreform után következő legfontosabb feladat volt a döntő iparágak, a közlekedés, a posta és a bankok államosítása, amelyek azelőtt a japán gyarmatosítók tulajdonában voltak, illetve azok vezetése alatt állottak.

Az ország összes anyagi és szellemi erőinek egyesítésére tehát inkább szükség volt, mint valaha.

A három vezető nagyhatalom külügyminisztereinek moszkvai tanácskozásán 1945. decemberében az USA képviselői Koreából „mandátumos területet" akartak csinálni. Az USA-javaslattal ellentétben azonban a Szovjetunió javaslatára elhatározták, hogy közös szovjet-amerikai bizottságot létesítenek, amelynek feladata az ideiglenes koreai demokratikus kormány megalakítása.

Az amerikaiak, hogy hódító terveiket megvalósíthassák, meghiúsították a közös bizottság munkáját.

A Szovjetunió 1947-ben újabb javaslatokat tett, de az amerikai imperialisták ismét bebizonyították, hogy ellenzik Korea egyesítését. A szovjet kormány indítványozta, hogy mind a szovjet, mind az amerikai csapatokat vonják ki Koreából, az USA képviselői azonban ezt nem fogadták el, ellenben 1948. májusában hamisított választásokat rendeztek Dél-Koreában.

Időközben Korea északi részén megindult az ország újjáépítése és a népi demokratikus rend megalapozása.

Végrehajtották a demokratikus földreformot és államosították a nagyüzemeket.

A munkások és alkalmazottak munkafeltételeit az 1946. június 24-én elfogadott munkatörvény szabályozta.

A Koreai Kommunista Párt egyesült az Uj Néppárttal, Észak-Koreai Munkapárttá. Az Észak-Koreai Munkapárt elnökhelyettese és főtitkára Kim Ir-Szen elvtárs lett.

A kommunisták vezetése alatt létrejött parasztszövetségek 1946. februárjában egyetlen parasztszövetséggé egyesültek.

A népi bizottságok munkáját a leghatalmasabb párt, a Munkapárt vezette.

Ezzel szemben Dél-Koreában az amerikai katonai hatóságok szétkergették a népi bizottságokat, s minden ténykedésükben a nagybirtokosok, reakciós és egyéb burzsoa rétegek, valamint a japánpárti hivatalnokok közreműködésére támaszkodtak. Főfeladatuknak tekintették a koreai forradalom megállítását, — legalább a rendelkezésükre álló területen. Ezért rendezték meg a kormányzásuk alatt álló területen a hamis választásokat.

A délkoreai külön választások és a választások után alakított bábkormány fennállása megerősítette Koreának két részre

történt mesterséges felosztását. Ezért 1948. júniusában tanácskozásra ült össze több mint 70 hazafias politikai párt és társadalmi szervezet képviselője az egész országból, tehát a déli és északi övezetből egyaránt. Az értekezlet törvénytelennek nyilvánította a külön választásokat és határozatot fogadott el az általános választások megtartásáról az *egész* országban és az egységes demokratikus koreai köztársaság kikiáltásáról, valamint a központi demokratikus kormány megalakításáról.

Az 1948. augusztus 25-én megtartott választásokon Észak-Koreában a szavazásra jogosultaknak gyakorlatilag 100%-a vett részt, s még Dél-Koreában is leszavazott a választók 77,5%-a.

A Legfelsőbb Népgyűlés Koreát népi demokratikus köztársasággá nyilvánította.

A Legfelsőbb Népgyűlés első ülésszakán kinevezett koreai kormányban helyet foglalnak Észak- és Dél-Korea politikai pártjainak és társadalmi szervezeteinek képviselői. Ez a kormány egész Koreának egyedüli törvényes képviselője. A kormány elnöke a Koreai Munkapárt vezetője, Kim Ir-Szen lett. A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság alkotmánya megerősítette az ország északi részében létrejött demokratikus átalakulást.

A szovjet kormány a koreai Legfelsőbb Népgyűlés első ülésszakának kérésére kivonta Korea területéről a szovjet csapatokat, elismerte a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságot és azzal diplomáciai viszonyt létesített.

A Koreai Egységes Demokratikus Hazafias Front 1949. júniusában alakult meg és 71 különböző irányzatú politikai pártot és társadalmi szervezetet foglal magában.

Korea népe a Szovjetunió segítségével és a Koreai Munkapárt vezetésével hatalmas szervező- és építőmunkát hajtott végre országának gazdasági helyreállításával. Ebben a munkában érte váratlanul 1950. június 26-án az aljas orvtámadás a délkoreai USA-bérencek, tehát végeredményben az amerikai imperialisták részéről. Azóta háború pusztít Koreában, amely rengeteg emberéletet és anyagi értéket semmisít meg. Az amerikai támadók és bérenceik halomra gyilkolják a koreai hazafiakat, megsemmisítik gyáraikat és felperzselik földjeiket. A háború végső kimenetele egy percig sem kétséges. A koreai nép mellett ott áll a hatalmas Szovjetunió, a népi demokráciák, különösképpen a testvéri Kína népe és az egész haladó emberiség. A győzelem után Korea népe előtt azonban újabb nehézségek és újabb feladatok állnak, olyan feladatok, amelyeket ma, 1950. végén, 1951. elején még nem láthatunk előre. Ezért az alábbiakban csupán az 1950. végéig kialakult helyzetet ismertetjük.

Éghajlat, talaj, növényzet

Korea éghajlata teljesen a keletázsiai *monszun szélrendszer* hatása alatt áll. Annak ellenére, hogy az ország félsziget, nyoma sincs itten a Nyugat-Európában ismert „enyhe óceáni" éghajlatnak. *A tél* a szárazföld felől jövő északnyugati légáramlatok hatása alatt száraz és igen hideg. A téli átlagos középhőmérséklet különösen a hegyvidéken —13 és —17, sőt néha —30 fok alá is leszáll. A *nyári* hőmérséklet 20—25 fok, de egyes hónapokban eléri a 40 fokot is. A nyári monszun-szelek a tenger felől jönnek, sok csapadékot hoznak s ezért július közepétől augusztus közepéig szinte szakadatlanul tart az esőzés. Az átlagos évi csapadékmennyiség az országban 1000—1300 mm körül alakul. A sok esőzés lehetővé teszi, hogy évente kétszer is arassanak. A fő termény — a rizs — után többnyire árpát vetnek.

Korea területén az északi őserdőktől a szubtropikus *növényzetig* minden növényi formációt megtalálunk. Északon a leggyakoribbak a fenyőerdők és a koreai cédrus, délebbre nyárfát, nyírfát, hársat találunk, délen a tölgy, a jávor, a gesztenye és a fehérakác a legelterjedtebbek.

Vízrajz

Korea folyói rövidek és felsőszakasz-jellegűek. A sok nyári eső következtében igen bővizűek és tekintélyes energiát képviselnek. A vízienergiákat a felszabadulás előtt 5 millió kW-ra becsülték, valószínű azonban, hogy a ténylegesen kiépíthető vízierő mennyisége ennél nagyobb. A vízienergiákat eddig csak kevéssé építették ki, de használták a folyókat a rizsföldek öntözésére.

Népesség

Korea népessége az 1942. évi népszámláláskor 26,3 millió fő volt. A felszabadulás után a japán beköltözöttek elhagyták Koreát, viszont nagyszámú koreai tért vissza hazájába Kínából, Mandzsuriából, Japánból és a Szovjetunióból.

A népesség száma jelenleg (1950. végén) 29 millió főre becsülhető. A 220.000 km^2 területre számítva tehát a népsűrűség 132/km^2. Ez az átlagszám azonban nem felel meg a valóságos viszonyoknak, mert a hegyvidékek igen gyéren lakottak, így a népes-

ség a partmenti síkságon zsúfolódik össze, ahol a népsűrűség km²-ként a 200—300 főt is eléri.

A népesség túlnyomó része — több mint 80%-a — *mezőgazdasági foglalkozású* és falvakban lakik. *Az iparban és a kereskedelemben* az 1942. évi népszámlálás szerint mindössze 18.5% dolgozott. A felszabadulás óta az arányok fokozatosan megváltoztak. Észak-Koreában a *nagyipari munkáslétszám* 117.000-ről 320.000 főre emelkedett, tehát közel megháromszorozódott.

A felszabadulás előtt a népességnek több mint 80%-a volt *írástudatlan*. A japán imperializmus ugyanis gondoskodott arról, hogy a koreai nép tudatlanságban maradjon, s ne alakulhasson ki olyan nemzeti vezetőréteg, amely politikailag elég érett ahhoz, hogy a felszabadító harc élére álljon. Ezért az összes állami és gazdasági pozíciókat japánokkal töltötték be. A koreai nemzeti kultúrát elnyomták, sőt a koreai nyelvet sem volt szabad használni, mint hivatalos nyelvet.

A felszabaduláskor sem a közigazgatásnak, sem az iparnak nem állottak rendelkezésre szakképzett *káderek*. A felszabadulás után tehát Észak-Koreának egyik legégetőbb kérdése a nemzeti káderek kiképzése volt. Az analfabétizmus felszámolása hatalmas munkát jelentett. Észak-Koreában az amerikai támadás előtt már több mint 3700 elemi és középiskola állt a *felnőttek* rendelkezésére. Ezekben az iskolákban százezrével, az ország 15 főiskoláján tízezrével tanultak a felnőtt hallgatók. A gyermekek számára 1950-ben bevezették *az általános elemi tankötelezettséget*.

A NÉPGAZDASÁG ÁTTEKINTÉSE

A koreai nép a felszabadulás előtt gyarmati sorban élt, a japán gyarmatosítók és koreai csatlósaik kizsákmányoltja volt.

Észak-Korea gazdasági helyzete a felszabadulás után gyökeres változáson ment át.

Észak-Korea Népi Bizottsága 1946. márciusában hirdette ki a demokratikus földreformról szóló törvényt. Később államosították a japánok és hazaárulók ipari üzemeit. Ugyancsak államosították a közlekedést, a postát és a bankokat. Ezáltal Észak-Korea népe a föld, a gyárak és a bankok urává vált. A Szovjet Hadsereg parancsnoksága a szovjet kormány megbízásából ingyen engedte át a koreai népnek azokat a japán vállalatokat, vasutakat, postai felszereléseket, bankokat stb., melyek a szovjet kormányt illették volna. A Szovjetunió gépeket, nyersanyagokat

és nagyképzettségű tudományos és műszaki káderekét bocsátott Korea rendelkezésére. A Szovjetunió szakemberei hozták helyre a Hvanhei-vasgyár olvasztókemencéjét és kokszkemencéjét.

A Szovjetunió szakemberei állították helyre, illetve építették át a Szufun villanytelepet, Korea legfontosabb villamosenergiaforrását, amelyet a japánok elavult módszerek szerint építettek. A Szovjetunió szakemberei javították ki a duzzasztógátak vízalatti részét.

A japán uralom idején *a munkásokat* kegyetlenül kizsákmányolták. A munkaidő napi 12—14 óra volt. Különösen súlyos volt a munkásnők és az ifjúmunkások helyzete. Mindennemű munkavédelem és társadalombiztosítás hiányzott A felszabadulás után Észak-Koreában az összes munkások és alkalmazottak részére bevezették a nyolcórás munkanapot. Az egészségre káros termelési ágakban foglalkoztatott munkások hét órát, a serdülő korban levők öt és hat órát dolgoztak naponta, a 14 éven aluli gyermekek alkalmazását betiltották.

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság 1949. márciusában tíz évre szóló gazdasági, kulturális és együttműködési szerződést kötött a Szovjetunióval. Az egyezmény értelmében a két ország élénkíti kereskedelmi és gazdasági kapcsolatait. A Szovjetunió hitelt és műszaki segítséget ad Koreának.

Miután a földreform és az államosítás a legfontosabb gazdasági kulcspozíciókat a nép kezébe juttatta, ennek alapján lehetővé vált a népgazdaság *tervszerű* továbbfejlesztése.

Az első — helyreállítási — *terv* az 1949/50. évre szólt. A koreai kétéves terv főfeladatai a következők voltak·

1. A termelés növelése olyan mértékben, hogy a háború előtti színvonalat elérjék és túlhaladják.

2. A termelés növelése mellett az ipar szerkezetének átalakítása, azaz az ipari termelés egyoldalúságának megszüntetése.

3. Az ország egyesítése után a legrövidebb időn belül helyreállítani Dél-Korea gazdaságát és végrehajtani az ország gazdasági egyesítését.

4. Bőséget teremteni az alapvető közszükségleti cikkekben és emelni a nép anyagi és kulturális színvonalát.

Dél-Korea gazdasági fejlődése az amerikai imperializmus kizsákmányoló rendszere következtében lényegesen más képet mutatott. Tekintve, hogy a széntermelés és a villamosenergiatermelés túlnyomórészt Észak-Koreában összpontosult, Dél-Koreában nem áll rendelkezésre elegendő energia. Dél-Koreában jelentős gabonafelesleg lett volna, mert az ország gabonatermelésének túlnyomó

része Dél-Koreában összpontosult. Ahelyett azonban, hogy a délkoreai gabonatermeléssel Észak-Koreát látták volna el, a termés jelentős részét exportálták.

Az amerikaiak 25-féle adót vezettek be, amelyek elviselhetetlenül nehezedtek a parasztság vállára. Ezenfelül a termelt rizs 35—38%-át kellett beszolgáltatni.

A megszállás óta egyre gyakrabban ismétlődtek a tömeges parasztlázadások. Állandóak voltak az összeütközések a bérlők és földtulajdonosok között. A parasztok ezrei a nyomor elől menekülve, partizáncsoportokba szerveződtek, s mozgalmuk alátámasztotta a munkások sztrájkmozgalmát.

IPAR

Áttekintés

Korea ipara — mint egész gazdasági és társadalmi élete — a japán imperializmus alárendelt gvarmati függvényeként alakult ki és fejlődött — tehát nem a dolgozók szükségletei, nem is a koreai nemzetgazdaság arányai és lehetőségei, de még csak nem is a koreai burzsoázia osztályérdekei szerint alakult. Korea ipara kizárólag a nyersanyag híján levő japán ipar alárendelt, kiegészítő része volt. A gyarmati helyzetnek és a gazdag ásványi kincseknek megfelelően Korea ipara *csak nyersanyagot* vagy *félkészárut* — bányászati és kohászati termékeket termelt. A nyersfémet, esetleg hengerelt árut előállító nehézipar és nehézvegyipar mellett igen elmaradott volt Korea fémfeldolgozó- és *könnyűipara,* mert a japánok saját fogyasztási iparuk számára igyekeztek Koreában piacot biztosítani.

Az 1946. augusztusi államosítás több mint 1000 üzemet érintett. A japánok által szétrombolt ipari üzemek helyreállítása gyors ütemben indult meg. A helyreállítás folyamán, 1947. végéig már majdnem minden államosított üzemet helyreállítottak. Az ipari termelés 1946 elejétől 1948 közepéig 200%-kal emelkedett.

Az 1949/50. évi kétéves terv szerint az ipari össztermelésnek — 1948-hoz viszonyítva — 94%-kal, 1944-hez viszonyítva 33%-kal kellett volna emelkednie.

A gépipari termelés — 1944-hez viszonyítva — már 1949-ben elérte a 247 indexszámot, a könnyűipari termelés a 153-at.

A kétéves terv azonban nem csupán az ipari termelés emelését tűzte ki célul, hanem az egyes iparágak egymáshoz való arányának megváltoztatását is. A terv végrehajtásával tehát, a feldolgozó ipar gvorsabb növekedésével párhuzamosan kezdett megszűnni a koreai ipar egyoldalúsága.

Az ipari termelés gyors fejlődésének természeti-földrajzi alapja az ország északi részének szén- és vasércgazdagsága és a jelentős vízierők. Ezeket a természeti adottságokat a Koreai Munkapárt vezetésével a koreai munkásság és műszaki értelmiség, a dolgozók összessége érdekében ki is tudta használni. A munkaversenyek a kétéves terv folyamán kaptak hatalmas lendületet. 1949-ben 250 ezer munkás és mérnök vett részt a szocialista versenyben — tehát az ipari dolgozóknak mintegy kétharmada versenyben dolgozott.

Egészen más képet mutatott *Dél-Korea* ipari fejlődése 1945 és 1950 között.

Az amerikai imperialisták által megszállott területeken 1943-ban több mint 10 ezer ipari üzem működött. 1947-ben már csupán 4500. Az ipari termelés Dél-Koreában 1949-ben alig harmadrésze volt az 1939. évinek. A legiparosodottabb délkoreai körzetekben az üzemeknek alig 5%-a dolgozott és a munkanélküliek száma elérte a 3 millió főt.

Energiatermelés

Észak-Korea hegyeiben igen jelentős ásványi kincseket találunk: *szenet, vasat, színes fémeket és aranyat. Egész* Korea széntermelésének 80%-a, a vasérctermelés 97%-a, a horganyércktermelés 75%-a, az aranybányászat 70%-a, a grafittermelés 60%-a az északi részben összpontosult. Ugyanitt még jelentős réz- és ólomtelepek is találhatók. Ezenkívül még molibdént, bauxitot, ónércet, rezet, higanyt, nikkelt és krómércet is bányásznak Észak-Koreában. Ezeket az érceket túlnyomórészt a bányák közelében épített üzemekben kohósították.

Legjelentősebb a *kőszéntermelés* Phönjang vidékén és Észak-Hamgöndoban (Hamkjön) a szovjet határ közelében. A széntermelés 1944-ben elérte a 8 millió tonnát. A koreai szén nem jóminőségű, azt inkább közlekedésben, energiatermelésben és a vegyiparban használják fel. Jóminőségű kokszolható szenet Mandzsuriából és Észak-Kínából importáltak.

Korea energiagazdálkodásában a legjelentősebb szerepet a vízierőművek játsszák. A villamosenergiatermelés 90%-át a vízierőművek szolgáltatták. A legnagyobb erőmű a Jalu-folyón van. Ennek kapacitása 640 ezer kw. Ettől délre Szöncsöngang folyónál van a másik legnagyobb erőműcsoport, összesen 750 ezer kw kapacitással.

Koreában az amerikai orvtámadás előtt több mint 200 *villanyerőmű* volt üzemben, ezek között 20 nagy erőmű. Az erőmű-

vek kapacitása 2 millió kw, az áramtermelés 2.5 milliárd kWó körül alakult évente.

A Hoson-folyó vízierői táplálják a Konan melletti ammonszulfát (műtrágya) műveket, amely az utóbbi időben Észak-Korea legnagyobb és legmodernebb ipari komplexumává fejlődött. A nehézipari üzemeket az utóbbi évek folyamán a jelentős vízierők közelében építették ki. Az olcsó vízielektromos erő Korea számos városát ipari központtá változtatta. Így a vízierőknek köszönhetik kifejlődésüket a vasművek Kaisánban és Kenjihoban, továbbá az olvasztóművek Cinnampóban és másutt.

A nehézipar és nyersanyagai

Az északkoreai vasérctartalékot több mint 1 milliárd tonnára becsülik. A vasércteremelés 1944-ben 6.3 millió tonna volt.

A *vasfeldolgozó* ipar főbb központjai a vasérclelőhelyek és szénbányák közelében vannak. A *nyersvastermelés* 1 millió tonna, az *acéltermelés* 300 ezer tonna körül alakult. A felszabadulás idején Koreában 30 nehézipari üzem volt 56 kohóval és 30 Martin-kemencével.

A koreai nehézipar túlnyomórészt kohászatra, acélgyártásra és hengerelt áru termelésére szorítkozott. A vas- és fémipar termékeit nyers állapotban szállították Japánba, s ezért a koreai fémfeldolgozó és gépipar fejletlen volt. Csupán a felszabadulás után indult fejlődésnek a gépgyártás.

A könnyűipar

A könnyűipari ágazatok között legjelentősebb az *élelmiszeripar* volt, de az élelmiszeripari üzemek túlnyomórészt kisüzemek vagy középüzemek voltak. Az élelmiszeripar legfontosabb ágazatai a szeszgyártás, a halfeldolgozó ipar, konzerv-, tészta- és cukorgyártás és természetesen a rizshántoló üzemek.

Korea *nyersselyem-* és *nyersgyapottermelésének* túlnyomó részét Japánba exportálták. *Egész* Korea *textilipara* alig több, mint 200 ezer orsóval dolgozott.

Észak-Koreában a felszabadulás után a használati javak termelése szintén jelentősen emelkedett, különösen a gyapotszövet termelése nőtt. A gyapotszövettermelés a háborúelőttinek hétszeresére, a selyemszövet termelése ötszörösére emelkedett. Az amerikai támadás előtt már befejezés felé közeledett a phenjani *textilkombinát* építése. Ez az egy üzem négyszer annyit termelt volna, mint Észak-Korea egész textilipara a felszabadulás előtt.

A felszabadulás előtt Korea földművelése ősi, kezdetleges színvonalon állt. A japán gyarmatosítók és a koreai feudális földesurak semmit sem tettek a mezőgazdaság technikai színvonalának emeléséért, s ezért a hektárhozamok inkább csökkenő irányzatot mutattak.

A szántóföld 60%-a a japán és koreai földesurak és kulákok tulajdonában volt. A parasztok 20%-ának volt csupán saját földje, a többi bérlő vagy részesbérlő volt. A természetbeni bérletösszeg a termés 50—80%-át is elérte, s ehhez járult még a számos különféle adó, víz- és igaerőbérlet stb. A földreform előtt Észak-Koreában 17 ezer hajléktalan földmunkáscsalád és 443 ezer földnélküli parasztcsalád volt, akik az abszolút létminimum alatti életet éltek.

Az Észak-Koreai Népi Bizottság 1946. márciusában tette közzé a demokratikus földreformról szóló törvényt. A törvény értelmében kereken 1.7 millió hektár földet koboztak el a koreai nagybirtokosoktól, a japán gyarmatosítóktól és kiszolgálóiktól.

A demokratikus földreform révén 720 ezer földnélküli paraszt és törpebirtokos jutott földhöz. A földnélküli parasztok több mint 600 ezer, a törpebirtokosok több mint 300 ezer hektár földet kaptak. Az elkobzott földeket ingyen, örök tulajdonba adták át a koreai parasztoknak. A földbirtokosoktól és a japán gyarmatosítóktól elkobozták a gazdasági felszereléseket és a gazdasági épületeket, amelyeket a népi bizottságok rendelkezésére bocsátottak.

A földreformmal párhuzamosan rendezték az adózás kérdését is. A földeket mentesítették minden adósságtól és a földbirtokosoknak megtiltották, hogy a parasztoktól korábbi adósságaikat behajtsák. A korábbi bonyolult és súlyos adók helyett bevezették a 20%-os egységes mezőgazdasági terményadót. Korábban a parasztok termésük 80%-át adták le a földbirtokosoknak haszonbér és adó címén.

Észak-Korea mezőgazdaságában egyre jelentősebb szerepet kezdtek játszani az állami gazdaságok, amelyeket mintabirtokokká szándékoztak kifejleszteni. Az ország északi részében 12 állami gazdaság és 9 magvizsgáló állomás járul hozzá a mezőgazdaság korszerű fejlesztéséhez. Az első mezőgazdasági gép- és traktorállomásokat 1950-ben szervezték meg.

A mezőgazdaságban *a földművelés* döntően fölényben van az állattenyésztés fölött. A földművelés értéktermelése a mezőgazdasági össztermelés 93%-át tette ki. Éppen ezért nagy súlyt kellett

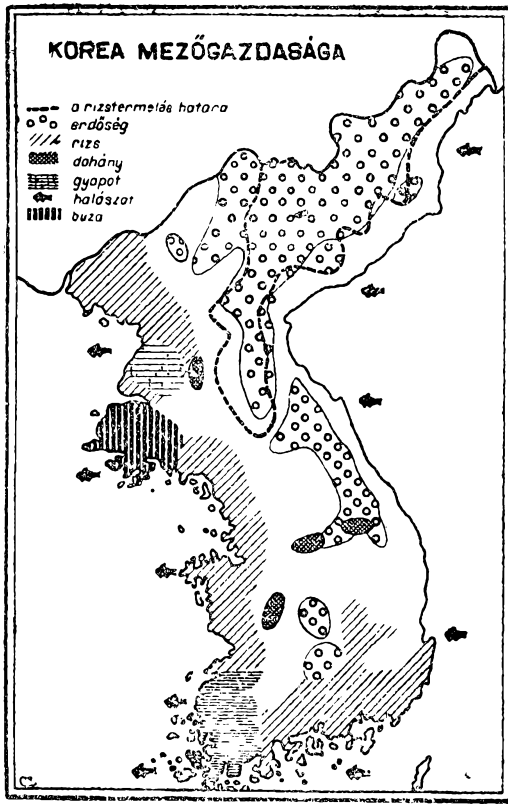

helyezni az *állatállomány* növelésére, s így az a felszabadulástól az amerikai támadásig terjedő idők folyamán megkétszereződött.

A mezőgazdaságilag művelt terület 5,1 millió hektár, azaz az ország összterületének mintegy negyedrésze. Az öntözött terület 1,6 millió hektár kiterjedésű.

A felszabadulás után Észak-Koreában a *vetésterület* 1946. és 1948. között több mint 400 ezer hektárral, az összgabonatermés 5,1 millió hektárral növekedett. Az állatállomány megkétszereződött.

1949/50. évi kétéves gazdasági terv a mezőgazdaságban a vetésterület további növelését, új öntözőberendezések építését, a termés eredmények és az állatállomány nagyfokú növelését tűzte ki célul.

A kétéves terv első éve folyamán a mezőgazdasági termelés nagy mértékben emelkedett. A felszabadulás előtti gabonatermelést 100-nak véve, a termelés 1949-ben 130% volt.

A rizs az ország főterménye. Vetésterülete főleg Dél-Koreában van. Az évi termésmennyiség 35—45 millió q között váltakozik. A déli területeken a rizs betakarítása után még árpát is vetnek. Az évi árpatermés 11 millió q körül alakul. Az ország kettészakítása után Észak-Koreában jelentősen megnövelték a rizs vetésterületét. Főleg a földreform után üzembehelyezett 58 öntözőberendezés tette lehetővé a rizs vetésterületének jelentős növelését.

Lényegesen alacsonyabb — 3 millió q — a *búzatermés.*

Az ipari növények közül jelentős a *gyapot,* a *dohány* és a *kender* termelése. Igen jelentékeny a *selyemhernyótenyésztés* is.

A *gyapottermelés* 1949-ben *több mint kétszerese* volt a felszabadulás előttinek.

A mezőgazdaság ilyen fellendülésének eredményeképpen a túlnyomórészt ipari jellegű Észak-Korea mezőgazdasági termények terén rövid idő alatt önellátóvá vált.

Észak-Korea mezőgazdaságának gyors helyreállítása annak volt köszönhető, hogy a Szovjetunió példáján és a Szovjetunió hatalmas anyagi és műszaki segítségével a Koreai Munkapárt úrrá tudott lenni a nehézségeken és mozgósítani tudta a munkásságot és a parasztságot az ország újjáépítésére. Ugyanakkor, amikor Korea északi részében folyt az építőmunka, délen az amerikaiak által támogatott bábkormány uralma alatt az ipar és a mezőgazdaság egyaránt hanyatlásnak indult.

Észak-Korea önellátásának és különállásának kérdése azonban csak átmeneti probléma lehetett. Az amerikai imperialisták által kettészakított ország egyesítése, azaz a népi demokrácia győzelme után egész Korea megindulhat azon az úton, amelyet a támadás előtt a Koreai Munkapárt mutatott egész Korea dolgozóinak.

VIETNAMI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG
(A Dél országa)

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉS

A XIX. század végén a még csak kibontakozóban lévő francia imperializmus rövid ideig tartó ú. n. békés behatolás után, az 1882—84. évi háborúval elragadta Kínától annak hátsóindiai tartományait, s ezekből alakította meg *„Francia-Indokína"* néven hátsóindiai gyarmatát.

A nyersanyagokban gazdag országot a francia tőkések kíméletlen gyarmatosító módszerekkel zsákmányolták ki. Éhbéren tartották munkásaikat az ott létesített ültetvényeken és a bányákban, majd a később létrehozott ipartelepeken. Az indokínai nép úgyszólván állandó lázadásban volt a francia gyarmatosító uralom ellen. Különösen erősek voltak a nagy tömegmegmozdulások az 1930—33. években, amikor a világgazdasági válság mélypontját érte el. Ekkor alakult meg az *Indokínai Kommunista Párt,* amely a tömegeket a francia gyarmatosítók elleni harcban vezette. A harc ekkor még inkább helyi jellegű lázadásokban nyilvánult meg, nem terjedt ki az egész országra s ezért tartós sikert nem is érhetett el.

A vietnami burzsoázia — mint a kínai vagy indiai is — törekedett ugyan a külföldi gyarmatosítókkal szemben való függetlenségre, de képtelen volt arra, hogy a hódítók ellen komolyan fellépjen, s így még kevésbbé vett részt a gyarmatosítók elleni mozgalomban, mint Kelet-Ázsia többi országainak burzsoáziája.

A vietnami nép a kommunisták vezetésével 1940-től kezdve még fokozottabb erővel szállt szembe a japán és francia gyarmatosítókkal. 1941-ben a kommunisták kezdeményezésére alakult meg a „Viet-Nam-Dok-Lap,Dong-min', azaz „Vietnam függetlenségéért küzdő demokratikus front", röviden: Viet-Min. A Viet-Min célja ugyanaz volt, amelyet a többi, a fasizmus és imperializmus ellen küzdő népek tűztek ki maguk elé a demokrácia megvalósításáért az imperialisták és a belső elnyomók elleni harcban.

A vietnami partizánharcosok ügyes taktikával elérték, hogy a néphadsereg már 1944-ben úgyszólván teljes Észak-Vietnam

fölött uralkodott. A néphadsereg 1945-ben további győzelmeket aratott, ami 1945. augusztusában általános fegyveres felkeléshez vezetett. A Szovjetunió győzelme a japán imperializmus felett Délkelet-Ázsiában is lehetővé tette a Japán által megszállott területen az ország függetlenségének megteremtését. A volt császár lemondott trónjáról, s szeptember elején *Ho-Si-Min*, a Viet-Min vezére *Hanoiban* kikiáltotta *Vietnam Demokratikus Köztársaságot*.

A francia gyarmatosítók nem voltak hajlandók elismerni Vietnam függetlenségét, azonban egyévi harc után kénytelenek voltak 1946. szeptemberében megegyezni a Viet-Min kormányával. A vietnami nemzetgyülés 1946. novemberében fogadta el a Vietnami Demokratikus Köztársaság alkotmányát. A francia imperialisták azonban csak a látszat kedvéért, időnyerés érdekében egyeztek meg. A szeptemberben kötött egyezményt már decemberben megszegték, s azóta folyik a harc a francia gyarmatosítók és Vietnam népe között.

Gyakorlatilag a Viet-Min már az egész országot felszabadította. A franciák csupán egyes kikötővárosokban tartják még magukat. Közben a Viet-Min megszervezi az ország közigazgatását és gazdasági életét a demokratikus alapelveknek megfelelően, amelyeket Vietnam különleges helyzetére alkalmazva, még 1945. évi kiáltványában összefoglalt.

Ez a programm a következő főbb gazdasági pontokat foglalta magában:

1. A fejadó, a robot és a feudalizmus más maradványainak felszámolása. Jövedelmi adó bevezetése.
2. Az árulók és együttműködők vagyonának elkobzása és államosítása.
3. Az ország iparosítása, független nemzetgazdaság megteremtése céljából.
4. Az öntözés kifejlesztése, segítségnyujtás a szűz földek megműveléséhez.
5. Széleskörű földreform végrehajtása: a faluközösségi földek igazságos szétosztása, a bérösszeg csökkentése, az uzsoráskodás szigorú eltiltása, kölcsön rászoruló parasztoknak stb., stb.

TERÜLET ÉS NÉPESSÉG

Vietnam, a volt francia gyarmat — *Indokína* — három tartományát foglalja magában. Ezek: *Nambo* (Kokinkína), *Trumbo* (Annam) és *Bagbobán* (Tonkin). E három tartomány területe kereken 330.000 km^2, lakosainak száma mintegy 20 millió. A még

francia uralom alatt maradt két tartomány, *Laos* és *Kambodzsa* területe mintegy 300.000 km² mindössze 3—4 millió lakossal.

Az ország területének nagyobb része *hegyvidék,* amely a Himaláya hegyláncának délkeleti irányba hajló és fokozatosan lealacsonyodó folytatása. Keleten a hegylánc meredeken lejt a tenger felé, s itt csak északon találunk nagyobb alföldet, míg a nyugati lejtők és a Mekong között széles, jól öntözött alföld terül el.

Az ország, mint Kína keleti része és Korea is, teljesen a délkeletázsiai *monszun-szélrendszer* hatása alatt áll. Az Egyenlítőtől való csekély távolság következtében a tél, ha száraz is, de meleg. A nyári hónapokban a hatalmas monszun-esők a föld igen eredményes megművelését teszik lehetővé. A hegyláncok közötti hosszanti völgyek lényegesen kevesebb esőt kapnak, mint a síkságok. Az ország területének nagy részén, főleg a hegyvidéken, hatalmas bambuszerdők terülnek el. A szárazabb, alföldibb területek szavanna-jellegűek.

Az ország *fő folyója,* s egyben jelentős területen nyugati határa, a *Mekong,* mely széles deltatorkolattal ömlik a Délkínai-tengerbe. Északon sokkal kisebb jelentőségű a *Vörös-folyó* és az ebbe torkolló *Fekete-folyó.*

A népesség túlnyomó része *mezőgazdasági* foglalkozású. A bányászatban és iparban foglalkoztatottak száma elenyészően csekély. A vietnami Általános Munkásszövetség tagjainak száma 300.000 fő, de ebből csak mintegy 20% munkás.

A népesség a felszabadulás előtt úgyszólván teljes egészében *írástudatlan* volt, azonban a Viet-Min kormányzásának négy éve alatt több mint 8 millió embert tanítottak meg írni és olvasni.

A lakosság túlnyomórészt a folyók mentén kialakult *síkságokon* és *tengerparton* lakik, a hegyvidékek lakossága igen gyér.

Vietnam legjelentékenyebb *városai* egyben a legfontosabb kikötővárosok is. Délen a Mekong deltájától északra *Saigon* (111), a keleti parton *Haiphong* (70) s a Vörös-folyó mentén, a bányavidék közelében *Hanoi* (149).

IPAR

Vietnam *ipara* a felszabadulás előtt túlnyomórészt az országban termelt mezőgazdasági eredetű nyersanyagok feldolgozására szorítkozott. *Szénbányászata* a helyi ipar, valamint a közlekedés, illetve vasutak szükségleteit elégítette ki. Az országnak különösen északi része igen gazdag *ásványi nyersanyagokban,* főleg ércekben, melyek nagy részét a francia gyarmatosítók feldolgozatlan állapotban szállították el.

Vietnam kormánya 1950-re egyéves népgazdasági tervet dolgozott ki, amelynek főfeladata az ipari és mezőgazdasági termelés átszervezése, korszerűsítése és a termelés növelése.

Az ipari termelés növelésénél elsősorban a már meglévő iparágakat veszik figyelembe. Azonban új iparágakat is létesítenek, amelyekre a népgazdaság szempontjából szükség van.

Az ország északi részén Hanoi közelében lévő kiváló minőségű *feketeszénbányák* termelése a felszabadulás előtt 2,5 millió tonna volt. A Viet-Min a széntermelést 4 millió tonnára emeli. Különös súlyt helyez a népgazdasági terv az északi ércbányák termelésének növelésére, ezért megindul az ércbányák kiaknázása is. Ugyancsak az ország északi részében jelentős *ón-, wolfram-, mangán-, króm-, nikkel-* és *antimonbányák* vannak. Ugyanitt bányásznak *aranyat* és *ezüstöt* is. A Viet-Min az összes bányákat és ipari üzemeket államosította, s megkezdte az ország iparosítását. Különös jelentőségű a műtrágyatermelés megindítása. A Tervhivatal becslése szerint egyelőre 60.000 tonna nitrogén-, 115.000 tonna foszfor- és 40.000 tonna kálitartalmú műtrágyára van szükség. Megindult tehát a *műtrágyagyártás* is. A haiphongi *cementgyár,* amely erősen megsérült, eléri háború előtti termelését, 300.000 tonnát. A *pamutipar* több mint 140.000 orsóval dolgozik s termelését 30—40%-kal emeli. A nagyüzemi textilipar mellett azonban igen jelentős *a házi iparosok* által termelt szövet. A házi szövőszékek számát 40.000-re becsülik. A tervek szerint a *műselyemtermelést* több mint 7000, a hernyóselyemtermelést több mint 1000 tonnára emelik, 1950-ben.

Az ipari termelés 1949-ben a Viet-Min kormányzása alatt álló területen már 60%-kal volt magasabb, mint az előző évben.

MEZŐGAZDASÁG

Vietnam mezőgazdaságában a felszabadulás előtt a kizsákmányolásnak különböző formái álltak fenn. A földnek túlnyomó része az idegen kapitalista ültetvényesek és a bennszülött feudális földesurak tulajdonában volt. Az európai ültetvényesek rabszolgamódra dolgoztatták jól megszervezett *cukornád-, kaucsuk-, gyapot-* és *rizsültetvényeiken* munkásaikat. A feudális földesurak *részesbérletbe* adták földjeiket a parasztoknak, akiket kíméletlenül kiuzsoráztak. A bérrész általában a termésnek több mint felét tette ki. Emellett azonban még fennállottak helyenként a *faluközösségek* is, azonban már nem régi formájukban, hanem a kizsákmányolási lehetőségek különleges változataként.

A Viet-Min győzelme után mélyreható *reformokat* vezettek be. *Megszüntették a feudális-gyarmati mezőgazdasági viszonyokat.* A földbérleti összegeket leszállították, az uzsoráskodást eltiltották, az adózási rendszert megváltoztatták. A faluközösségek birtokában lévő földeket felosztották. Megindították az eddig parlagon maradt földek megművelését, s kiterjesztették nagy mértékben az öntözéses gazdálkodást.

Az ország fő mezőgazdasági terménye a *rizs,* amelyet az egész országban mindenütt termelnek. Egész Indokína rizstermelése a felszabadulás előtt 50 millió q körül alakult, s a termés jelentős részét exportálták. A háború következtében a termelés lecsökkent, de a kormányintézkedések eredményeképpen rohamosan növekszik, s Vietnam újból exportálhat rizst.

Világviszonylatban is jelentős Vietnam *kaucsuktermelése.* A nyerskaucsuk évi termelése 60—70 ezer tonna volt a háború előtt, azaz a világtermelésnek mintegy 5%-a. A köztársaság tervei szerint a nyerskaucsuktermelést 110 000 tonnára emelik.

Igen jelentős az ország területéhez képest a *gyapottermelés,* továbbá a *tea-, dohány-, cukornád-, bors-* és *kávétermelés.* A terv szerint mindezen termények termelését megnövelik.

A monszun-éghajlatra jellemző hatalmas *bambusz-erdők* mellett igen fontos a kemény, hajók építésére használatos *teak-fa.* Elterjedt a *kókuszpálma,* melynek terméséből olajat sajtolnak. A szárított kókuszdióbél — a *kopra* — fontos olajnyersanyag és egyben exportáru. Az *eperfaállomány* a selyemhernyótenyésztést, illetve a selyemtermelést szolgálja.

TARTALOM

ELŐSZÓ .. 1

BEVEZETŐ .. 5

A népi demokratikus országok, mint a gazdaságföldrajz külön témaköre .. 5
A gazdaságföldrajz .. 5
A népi demokratikus állam .. 6
A népi demokratikus országok földrajzi és gazdaságföldrajzi helyzete .. 10
Földrajzi helyzet .. 10
Gazdaságföldrajzi helyzet .. 11
A politikai-stratégiai helyzet .. 13
Történelmi fejlődés .. 14
Az elkésett tőkés fejlődés .. 14
A külföldi tőke az iparban .. 16
Az elmaradott mezőgazdaság és közlekedés .. 16
Nacionalizmus és sovinizmus .. 17
A helyzet Ázsiában .. 18
A felszabadító harc .. 19
A felszabadulás után .. 19
Munkás-paraszt szövetség .. 20
A munkásegység megteremtése .. 21
A népi demokratikus országok gazdasága .. 22
A demokratikus földreform .. 22
Államosítás és tervgazdaság .. 26
A nemzeti jövedelem új összetétele és megoszlása .. 28
Az ipar átszervezése .. 30
A mezőgazdaság .. 32
Földrajzi átrendezés .. 34
A szocialista szektor erősödése .. 34
A kölcsönös gazdasági segítség .. 36

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG (Magyarország) .. 39
A történelmi fejlődés .. 39
A felszabadulás után .. 41
Terület és népesség .. 43
Domborzat .. 43
Éghajlat .. 46
Talajviszonyok .. 48
Vízrajz .. 49

Területi felosztás 50
Népesség, népmozgalom, tömörülés 50
A népgazdaság áttekintése 53
A nemzeti jövedelem összetétele és megoszlása 53
A hároméves és az ötéves terv 55
Az ipar 57
Általános jellemzés 57
Energiagazdaság 59
A nehézipar és nyersanyagai 62
A könnyűipar 66
Mezőgazdaság 69
A termelőviszonyok 69
A földterület megoszlása művelés szerint 71
Állatállomány 75
Erdészet és erdősítés 77
Forgalom 77
Vasút 77
Közúti hálózat és közlekedés 78
Víziközlekedés 79
Belkereskedelem 79
Külkereskedelem 80

CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG (Csehszlovákia) 82
Történelmi fejlődés 82
Terület és népesség 85
Domborzat 85
Éghajlat 87
Vízrajz 89
Népesség 90
A népgazdaság áttekintése 92
A kapitalista Csehszlovákia aránytalanságai 92
A háborús pusztítások 93
A szocialista ipar megteremtése 93
A nemzeti jövedelem új megoszlása 94
A tervgazdaság eredményei 95
Ipar 95
Az általános kép 95
Energiagazdaság 98
A nehézipar és nyersanyagai 100
A könnyűipar 102
Mezőgazdaság 103
Földreform — négy ütemben 103
A földterület megoszlása művelés szerint 105
Forgalom 107
Közlekedés 107
Külkereskedelem 107

LENGYEL KÖZTÁRSASÁG (Lengyelország) 109
Történelmi fejlődés 109
A felszabadulás előtt 109
A felszabadulás után 110
Terület és népesség 111
A népgazdaság áttekintése 116
Szerkezeti változások 116

Hároméves és hatéves terv 117
Ipar 119
Energiagazdálkodás 119
A nehézipar és nyersanyagai 121
A könnyűipar 124
Mezőgazdaság 125
Termelőviszonyok 125
A földterület megoszlása műveles szerint 126
Állatállomány 128
Forgalom 128

ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG (Románia) 134
Történelmi fejlődés 134
A felszabadulás előtt 134
A felszabadulás után 135
Terület és népesség 137
Domborzat 137
Vízrajz 140
Éghajlat 140
Népesség 141
A népgazdaság áttekintése 144
A felszabadulás előtt 144
A felszabadulás után 145
Államosítás és tervgazdaság 146
Ipar 148
Energiatermelés és bányászat 148
Egyéb ásványok 150
A nehézipar és nyersanyagai 151
A könnyűipar 152
Mezőgazdaság 153
Erdő és fa 156
Forgalom 157
Közlekedés 157

BOLGÁR NÉPKÖZTÁRSASÁG (Bulgária) 159
Történelmi fejlődés 159
Terület és népesség 160
Hegy- és vízrajz 161
Éghajlat 162
Település 163
A népgazdaság áttekintése 164
Ipar 166
Az ipar áttekintése 166
Energiatermelés 168
A nehézipar és nyersanyagai 169
A könnyűipar 170
Mezőgazdaság 171
Forgalom 176
Közlekedés 176
Kereskedelem 177

ALBÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG (Albánia — Shqiperia) 178
Történelmi fejlődés 178
Terület és népesség 180

A népgazdaság áttekintése .. 182
Ipar .. 183
Mezőgazdaság .. 186
Forgalom .. 187

NÉMET DEMOKRATIKUS KOZTÁRSASÁG (Németország) .. 189
Történelmi fejlődés .. 189
A német imperializmus és a nemzetközi nagytőke .. 189
A német fasizmus tömegbázisa .. 190
A hitlerfasizmus módszerei .. 191
A második világháború .. 192
A potsdami határozatok .. 194
A Német Demokratikus Köztársaság .. 194
A NDK alkotmánya .. 195
Terület és népesség .. 196
Domborzat .. 198
Az éghajlat .. 199
Németország legfontosabb folyói .. 199
A népesség .. 199
A népgazdaság áttekintése .. 203
A felszabadulás előtt .. 203
A NDK reformjai .. 206
Kétéves terv után ötéves terv .. 206
Ipar .. 207
Energiagazdaság .. 207
A nehézipar és nyersanyagai .. 209
A könnyűipar .. 211
Mezőgazdaság .. 212
Tulajdonviszonyok .. 212
A földterület megoszlása művelés szerint .. 214
Az állatállomány .. 216
Forgalom .. 216

KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG (Kína) .. 219
Történelmi fejlődés .. 219
Terület és népesség .. 228
Belső-Kína .. 229
Éghajlat .. 233
Népesség .. 235
A népgazdaság áttekintése .. 237
Az osztályviszonyok .. 237
Államosítás és tervgazdaság .. 239
Ipar .. 240
Áttekintés .. 240
Bányászat és nehézipar .. 242
Mezőgazdaság .. 243
Forgalom .. 251

MONGOL NÉPKÖZTÁRSASÁG (Külső Mongolia) .. 254
Történelmi fejlődés .. 254
Terület és népesség .. 256
Bányászat és ipar .. 257
Mezőgazdaság .. 258
Forgalom .. 259

KOREAI NÉPI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG (Korea) 260
Harc a függetlenségért 260
A felszabadulás után 261
Terület és népesség 265
Éghajlat, talaj, növényzet 265
Vízrajz 265
Népesség 265
A népgazdaság áttekintése 266
Ipar 268
Áttekintés 268
Energiatermelés 269
A nehézipar és nyersanyagai 270
A könnyűipar 270
Mezőgazdaság 271

VIETNAMI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG (A Dél országa) 274
Történelmi fejlődés 274
Terület és népesség 275
Ipar 276
Mezőgazdaság 277

IVANOV—DOBROV:

FÖLDRAJZ

(VILÁGRÉSZEK ÉS ORSZÁGOK)

A könyv magyarnyelvű megjelentetésének célja az, hogy földrajzot tanító pedagógusaink példát lássanak arra, hogy milyen a jó földrajzi jellemzés. Eddigi földrajztanítási módszereinktől eltérően ez a könyv világosan állítja elénk, hogy a geográfiai tényezőkön kívül, milyen fontos szerepet tölt be az ember, a társadalom — a földrajzi táj kialakulásában. Megtanuljuk belőle továbbá azt, hogyan lehet a tanítási anyagot minden erőltetés nélkül életszerűvé tenni. A könyv alapján az olvasó előtt megnyílik az az út, amellyel a fenti célokat módszertanilag megvalósíthatja. Egy-egy földrajzi egység tárgyalásánál a szerzők leírják ennek gazdasági és társadalmi multját és jelenét, valamint a rajta élő népek történetét; mindenkor gazdasági és politikai okaikkal összefüggésben. Feldolgozási módjában jó példát nyujt arra, hogyan lehet az egyes földrajzi egységek, államok életét, összehasonlítás segítségével a tanulókhoz közelebb hozni.

A könyv gazdag anyagával hathatós támogatást nyujt a béketábor erősítésében, amikor leírásaiban szembeállítja a szovjet és a szocializmust építő népek természetátalakító és a természeten uralkodó tevékenységét a kapitalistáknak azzal a kizsákmányoló gazdaságpolitikájával, amely csak hanyatlást és pusztulást eredményez.

A könyvet élvezetes stílusa alkalmassá teszi arra, hogy a szakembereken kívül mint ismeretterjesztő művet a nagyközönség is olvashassa.

Sajtó alatt

KIADJA A
KÖZOKTATÁSÜGYI KIADÓVÁLLALAT